

H. P. LOVECRAFT

REANIMATOR

I DRUGE PRIČE

Reanimátor i druge priče

H.P. Lovecraft

Reanimator

(Howard Phillips Lovecraft: Herbert West - Reanimator, 1922.)

Jedna od onih legendarnih priča zbog kojih Lovecraft uživa svoj kulturni status, prvi put je objavljena u šest nastavaka u amaterskom časopisu Home brew od veljače do srpnja 1922. Dodatnu popularnost donio joj je film Re-Animator iz 1985. u režiji Stuarta Gordona, u kojem je Jeffrey Combs glumio Herberta Westa. Istu ulogu Combs je ponovio u još dva filma u režiji Briana Yuzne zasnovana na ovoj priči: Bride of Re-Animator i Beyond Re-Animator koji je sniman 2002. i tek se treba pojaviti u kinima.

I. Iz tame

O Herbertu Westu, koji mi je bio prijatelj u koledžu i kasnije u životu, mogu govoriti samo s krajnjim užasom. Tom užasu nije toliko uzrok zlokoban način na koji je on nedavno nestao, već ga je izrodila cijela priroda njegova životnog djela, a prvi je put zadobio akutni oblik prije više od sedamnaest godina, kad smo bili na trećoj godini studija na Medicinskom fakultetu Miskatoničkog sveučilišta u Arkhamu. Dok je on bio sa mnom, čudesnost i dijaboličnost njegovih pokusa u potpunosti su me fascinirali, i bio sam njegov najbliži sudrug. Sad kad ga nema i kad je te čarolije nestalo, sam strah je tim veći. Sjećanja i mogućnosti uvijek su odurniji od stvarnosti.

Prvi stravičan incident tijekom našeg poznanstva bio je najveći šok koji sam ikad iskusio, i nevoljko se vraćam na njega. Kao što sam rekao, dogodio se dok smo bili na studiju medicine, gdje je West već došao na zao glas zbog svojih sumanutih teorija o prirodi smrti i mogućnostima da se ona umjetnim načinom nadvlada. Njegovi pogledi, koje je naširoko ismijavao cijeli fakultet i svi njegovi kolege, oslanjali su se na u biti mehaničku prirodu života, i ticali su se načina na koji se ljudskim organskim strojem može upravljati sračunatim kemijskim djelovanjem nakon što zakažu prirodni procesi. U svojim pokusima s različitim oživljavajućim otopinama, umorio je i obradio ogroman broj zečeva, zamoraca, mačaka, pasa i majmuna, dok nije postao izvorom najvećih pomutnji na koledžu. Nekoliko je puta zbilja dobio znakove života kod navodno mrtvih životinja; u mnogim slučajevima vrlo nasilne znakove; ali je uskoro uvidio da će usavršavanje njegova postupka, ukoliko je uopće moguće, zahtijevati cijeli radni vijek istraživanja. Također mu je postalo jasno da će mu, budući da ista otopina nikad nije imala slično djelovanje na različite organske vrste, biti potrebni ljudski subjekti za daljnji i specijaliziraniji napredak. Pritom je prvi put došao u sukob s upravom koledža, i daljnje pokuse zabranio mu je osobno dekan medicinskog fakulteta - učeni i dobrotivi dr. Allan Halsey, čiji rad na dobrobiti potrebitih pamti svaki stariji stanovnik Arkhama.

Ja sam uvijek bio krajnje tolerantan prema Westovu polju rada, i često smo raspravljali o njegovim teorijama, čija su grananja i daljnji zaključci bili skoro beskrajni. Slažući se s Haeckelom da je sav život

kemijski i fizički proces, i da je takozvana "duša" običan mit, moj prijatelj vjerovao je da umjetno oživljavanje mrtvih može ovisiti samo o stanju svih tkiva; i da se, ukoliko još nije nastupilo raspadanje, truplo opremljeno svim organima može odgovarajućim mjerama ponovo pokrenuti na stanovit način poznat kao život. Da bi psihički ili intelektualni život mogao biti poremećen djelomičnim raspadom osjetljivih moždanih stanica, koji je sklono prouzročiti čak i kratkotrajno stanje smrti, Westu je bilo u potpunosti jasno. U početku se njegova nada sastojala u tome da će naći aktivnu tvar koja bi povratila vitalnost prije nego što nastupi sama smrt, i tek su mu ponovljeni neuspjesi na životinjama ukazali da su prirodni i umjetni životni pokreti međusobno nespojivi. Tada je počeo tražiti krajnju svježinu kod svojih uzoraka, ubacujući svoje otopine u krv netom nakon gašenja života. Upravo je ta okolnost učinila profesore površno skeptičnima, jer su smatrali da prava smrt nije nastupila ni u jednom od tih slučajeva. Nisu zastali da razmotre stvar detaljno i razumno.

Nedugo nakon što je fakultet stavio zabranu na njegov rad, West mi je u povjerenju priopćio svoju odluku da na nekakav način dođe do svježih ljudskih trupla, i nastavi u tajnosti pokuse koje više nije smio otvoreno izvoditi. Čuti ga kako raspravlja o načinima i mogućnostima nabavke bilo je prilično stravično, budući da mi na koledžu nikad nismo sami nabavljali anatomske uzorke. Kad god se mrtvačnica ne bi pokazala adekvatnom, dvojica mjesnih Crnaca pobrinula bi se za to, i rijetko su im postavljana pitanja. West je tad bio sitan, krhak mladić s naočalama, istančanih crta lica, plave kose, blijedoplavih očiju i tiha glasa, i bilo je stravično čuti ga kako raspravlja o prednostima i nedostacima groblja Christchurch i siromaškoga groblja. Konačno smo se odlučili za siromaško groblje, jer je praktički svako truplo pokopano na Christchurchu bilo balzamirano, što bi ih naravno upropastilo za Westova istraživanja.

Ja sam u to doba već bio njegov aktivan i opčaran pomagač, i pomogao sam mu donijeti sve odluke, ne samo što se tiče izvora trupala već i u pogledu odgovarajućega mjesta za naš grozni posao. Ja sam bio taj koji se sjetio napuštene Chapmanove farmerske kuće onkraj Meadow Hilla, gdje smo u prizemlju postavili operacijsku salu i laboratorij, s tamnim zavjesama da prikriju naša ponoćna posla.

Mjesto je bilo daleko od puta, i nije bilo u vidokrugu nijedne druge kuće, ali su predostrožnosti ipak bile nužne, jer bi glasine o čudnim svjetlima, koje bi proširili slučajni noćni prolaznici, dovele do propasti našeg poduhvata. Složili smo se da ćemo cijelu stvar proglasiti kemijskim laboratorijem ukoliko do otkrivanja dođe. Postupno smo opremili svoju zlokobnu jazbinu znanosti materijalom ili kupljenim u Bostonu ili potihom posuđenim s koledža - materijalom koji smo brižljivo učinili neprepoznatljivim, osim najstručnijem oku - i osigurali lopate i pijuke za mnoga pokapanja koja ćemo morati obaviti u podrumu. Na koledžu smo koristili spalionicu, ali ta aparatura bila je previše skupocjena za naš neovlašteni laboratorij. Trupla su uvijek bila na smetnji - čak i malena trupla zamoraca od tričavih pokusa krišom vršenih u Westovoj sobi u pansionu.

Krvožedno smo pratili lokalne osmrtnice, jer su naši uzorci morali imati stanovitih odlika. Ono što smo htjeli bila su tijela pokopana netom nakon smrti i bez sredstava umjetnog održanja; po mogućnosti ne oboljela od izobličujućih bolesti, i svakako sa svim organima očuvanim. Žrtve nesreća bile su nam najbolja nada. Mnoge tjedne nismo čuli ni za što što bi odgovaralo, premda smo razgovarali s upravama mrtvačnica i bolnica, navodno u ime koledža, što smo češće mogli bez da izazovemo sumnju. Ustanovili smo da u svakom od slučajeva koledž ima pravo prvog izbora, te bi moglo biti neophodno ostate u Arkhamu tijekom ljeta, kad je održavan tek pokojni ljetni tečaj. Na kraju, ipak, sreća nam se osmjehnula, jer smo jednog dana čuli za skoro idealan slučaj na siromaškom groblju; zdrav mladi radnik utopio se prethodnog jutra u Summerovoj bari, i pokopan je na trošak grada bez odlaganja ili balzamiranja. Tog popodneva pronašli smo novi grob, i odlučili početi s poslom odmah nakon ponoći.

Oduvan je bio zadatak kojeg smo se poduhvatili u mračne sitne sate, premda tad još nismo imali poseban strah od groblja koji su nam kasniji doživljaji donijeli. Nosili smo lopate i petrolejske svjetiljke jer, premda su se električne baterijske svjetiljke tad proizvodile, nisu bile zadovoljavajuće poput današnjih tungstenskih naprava. Proces otkopavanja bio je polagan i mučan - mogao je biti mračno poetičan da smo bili umjetnici, a ne znanstvenici - i bilo nam je drago kad su naše lopate udarile u drvo. Kad je sanduk od borovine bio potpuno

otkriven, West se uvukao dolje i skinuo poklopac, izvlačeći i uspravljajući sadržaj. Ja sam posegnuo dolje i izvukao sadržaj iz groba, a onda smo obojica uložila napore da tome mjestu vratimo prijašnji izgled. Cijela stvar činila nas je prilično nervoznima, ponajviše ukočen stav i prazan izraz lica našeg prvog trofeja, ali smo uspjeli ukloniti sve tragove svoga posjeta. Kad smo utabali i zadnju lopatu zemlje, stavili smo uzorak u platnenu vreću i krenuli do stare Chapmanove kuće iza Meadow Hilla.

Na improviziranom stolu za seciranje u staroj seoskoj kući, pod svjetlom jake acetilenske lampe, uzorak nije izgledao pretjerano utvarno. Bio je to snažan i naizgled nemaštovit mladić prostog plebejskog tipa - krupne građe, sivih očiju i smeđe kose - jaka životinja bez ikakve psihološke suptilnosti, čiji su životni procesi vjerojatno bili od najjednostavnije i najzdravije vrste. Sad, očiju zatvorenih, izgledao je prije uspavan nego mrtav, premda su stručni testovi koje je moj prijatelj sproveo brzo uklonili svaku dvojbu oko toga. Konačno smo imali ono za čim je West oduvijek žudio - pravog mrtvaca od idealne vrste, spremnog za otopinu pripremljenu prema brižljivim izračunima i teorijama i namijenjenu upotrebi na ljudima. Naša napetost postala je krajnje jaka. Znali smo da teško da postoji šansa za bilo što nalik potpunom uspjehu, i nismo mogli izbjeći užasne strahove zbog mogućih grotesknih rezultata djelomičnog oživljavanja. Naročito smo strahovali u pogledu uma i nagona tog stvorenja, budući da je u razdoblju nakon smrti moglo doći do raspadanja nekih od osjetljivijih moždanih stanica. Ja sam se, sa svoje strane, još držao nekih čudnih zamisli o tradicionalnoj "duši" u čovjeka, i osjećao strahopoštovanje pred tajnama koje bi mogao odati netko tko se vratio iz mrtvih. Pitao sam se kakve je prizore taj skromni mladić mogao vidjeti u nedostižnim sferama, i što bi mogao ispričati ukoliko bude potpuno vraćen u život. Ali moje čuđenje nije me svladalo, jer sam većinom dijelio materijalizam svog prijatelja. On je bio mirniji od mene dok je utiskivao veliku količinu svoje tekućine u venu na ruci trupla, istog trena povijajući rez.

Čekanje je bilo jezivo, ali kod Westa nije bilo nikakva kolebanja. Svako malo bi stetoskopom provjerio uzorak, i podnio negativne rezultate s filozofskim mirom. Nakon nekih tri četvrt sata bez i najmanjega znaka života s razočaranjem je proglasio svoju otopinu

neodgovarajućom, ali je odlučio do kraja iskoristiti priliku i iskušati još jednu izmjenu u formuli prije nego što se riješi svog jezivog plijena. Tog smo popodneva iskopali jedan grob u podrumu, i morat ćemo ga popuniti prije zore - jer, premda smo stavili lokot na kuću, željeli smo izbjeći i najmanji rizik groznog otkrića. Osim toga, truplo neće biti ni približno toliko svježije sljedeće noći. Tako smo, odnijevši jedinu acetilensku lampu u susjedni laboratorij, ostavili svoga nijemoga gosta na stolu u mraku, i prionuli na miješanje nove otopine, čije je vaganje i mjerenje West nadzirao skoro fanatičnom brigom.

Užasan događaj bio je sasvim iznenađan, i potpuno neočekivan. Ja sam presipao nešto iz jedne epruvete u drugu, a West je bio u poslu nad rešoom na alkohol koji nam je zamjenjivao Bunsenovu lampu u toj zgradi bez plina, kad se iz zamračene sobe začuo najužasniji demonski niz krikova koji smo obojica ikad čuli. Neizreciviji ne bi bio ni kaos paklenih zvukova kad bi se i sama jama otvorila da pusti van agoniju prokletih duša, jer se u jednoj nezamislivoj kakofoniji objedinio sav natprirodni užas i neprirodni očaj žive prirode. Ljudski nije mogao biti - nije čovjeku dano da proizvede takve zvuke - i, ni ne pomišljajući na naša nedavna djela ili moguće razotkrivanje, i West i ja skočili smo do najbližeg prozora poput ranjenih zvijeri, prevrćući cijevi, lampu i retorte, i mahnito iskočili u zvijezdama osut ponor seoske noći. Mislim da smo i sami kričali, očajnički teturajući prema gradu, premda smo se stigavši do predgrađa uspjeli naizgled smiriti - jedva dostatno da izgledamo kao zakašnjela mokra braća koja teturaju kući nakon bančenja.

Nismo se razdvojili, već smo uspjeli stići do Westove sobe, gdje smo uz upaljeno plinsko svjetlo šaputali do zore. Dotad smo se pomalo umirili racionalnim teorijama i planovima o istraživanju, tako da smo uspjeli prespavati dan - zanemarivši odlazak na satove. Ali te večeri su nam dva članka u novinama, potpuno nepovezana, učinila san nemogućim. To što je stara napuštena Chapmanova kuća neobjašnjivo izgorjela u bezobličnu hrpu pepela mogli smo razumjeti zbog prevrnute lampe. Također, netko je pokušao otkopati novi grob u lončarskom polju, uzaludnim grebanjem bez lopate. To nismo mogli razumjeti, jer smo vrlo pažljivo utabali humku.

I sedamnaest godina nakon toga West bi se često osvrtao, i žalio na zamišljen odjek koraka iza sebe. Sad je on nestao.

II. Demon kuge

Nikad neću zaboraviti to užasno ljeto prije šesnaest godina kad se, poput kužnog ifrita iz dvorova Eblisovih, tifus nacereno šuljao Arkhamom. Po toj sotonskoj pošasti većina ljudi pamti tu godinu, jer je doista teror nadnosio svoja krila šišmiša nad hrpu ljesova u grobovima Christchurca, ali za mene je u to vrijeme postojao i veći užas - užas za koji sad znam samo ja, nakon što je Herbert West nestao.

West i ja smo obavljali postdiplomska istraživanja na ljetnim tečajevima medicinske škole Sveučilišta Miskatonic, a moj prijatelj je došao na zao glas zbog svojih pokusa koji su vodili oživljavanju mrtvih. Nakon znanstvenog pokolja nebrojenih sitnih životinja, taj izopačeni posao je naizgled prestao po naređenju našeg skeptičnog dekana, dr. Allana Halseya, premda je West nastavio izvoditi neke tajne pokuse u svojoj otrcanoj pansionskoj sobici, i jednom užasnom i nezaboravnom prilikom je odnio ljudsko truplo iz groba u lončarskom polju u napuštenu farmersku kuću iza Meadow Hilla.

Bio sam s njim u toj jezivoj prilici, i vidio ga kako u mrtve vene utiskuje eliksir za koji je mislio da će u nekoj mjeri povratiti kemijske i fizičke procese života. To je završilo užasno - u deliriju straha koji smo postupno počeli pripisivati svojim prenapregnutim živcima - i West se nikad poslije toga nije mogao otresti izluđujućeg osjećaja da je praćen i gonjen. Truplo nije bilo u dovoljnoj mjeri svježije; očito je, da bi se vratili normalni mentalni atributi, da truplo mora biti odista veoma svježije, a požar u staroj kući spriječio nas je da tu stvar zakopamo. Bilo bi bolje da smo mogli biti sigurni da je pod zemljom.

Nakon tog doživljaja West je na neko vrijeme prestao sa svojim istraživanjima, ali kako mu se gorljivost rođenog znanstvenika polako vraćala, ponovo je postao nasrtljiv prema dekanatu, preklinjući da mu se dopusti upotreba prostorija za seciranje i svježih ljudskih uzoraka zbog rada koji je smatrao izrazito bitnim. Njegove molbe, međutim, bile su potpuno uzaludne, jer je odluka dr. Halseya bila konačna, a svi ostali profesori podržali su mišljenje svog predvodnika. U radikalnoj teoriji reanimacije vidjeli su tek nezrele tlapnje mladolikog zanesenjaka čija krhka građa, svijetla kosa, naočalama pokrivena plave oči, i tih glas nisu pružali nikakav

nagovještaj natprosječne - skoro dijabolične - snage hladnokrvnoga mozga iza njih. Kao da ga i sad vidim onakva kakav je bio - i zadržim. Zadobio je stroži izraz lica, ali nije ostario. A sad se u umobolnici Sefton dogodila ta nezgoda i West je nestao.

West se neugodno sukobio s dr. Halseyem pred kraj našeg zadnjeg apsolutnog semestra u glasnoj raspravi koja je služila na čast manje njemu nego ljubaznom dekanu što se uljudnosti tiče. On je smatrao da ga se bespotrebno i iracionalno sapinje pri poslu vrhunskog značenja, poslu koji bi naravno mogao obavljati po vlastitoj volji kasnijih godina, ali koji je želio otpočeti dok su mu još na raspolaganju iznimni resursi sveučilišta. Da tradicijom sapeti starješine mogu ignorirati njegove jedinstvene rezultate na životinjama, i ustrajati u svom poricanju da je reanimacija moguća, bilo je neizrecivo odvratno i skoro neshvatljivo mladiću Westova logičkog temperamenta. Samo bi mu veća zrelost mogla pomoći da shvati kronična mentalna ograničenja "profesorsko-doktorskog" tipa - proizvoda brojnih generacija patetičnog puritanizma; ljubazan, savjestan, i ponekad blag i prijazan, ali ipak uvijek uzak, netolerantan, običajima opterećen i bez šire perspektive. Godine su milosrdnije prema tim nepotpunim karakterima uzvišenih duša čija je najveća stvarna mana zapravo stidljivost, i na kraju padnu žrtvom općeg podsmjeha zbog grijeha svog uma - grijeha kao što su ptolomejstvo, kalvinizam, antidarvinizam, antiničeanstvo, te razne vrste subotarenja i institucionalnog protivljenja raskoši. West, veoma mlad i pored svojih čudesnih znanstvenih dostignuća, nije imao mnogo strpljenja s dobrim dr. Halseyem i njegovim učenim kolegama; gajio je sve veće i veće ogorčenje, spojeno sa žudnjom da tim zatucanim uglednicima dokaže svoje teorije na nekakav dojmljiv i dramatičan način. Kao i većina mladića, upuštao se u komplicirane maštarije o osveti, trijumfu i konačnom velikodušnom opraštanju.

A tad je stigla zaraza, iscerena i nesmiljena, iz košmarnih spilja Tartarovih. West i ja diplomirali smo otprilike u vrijeme kad je otpočela, ali smo ostali dodatno raditi u ljetnoj školi, tako da smo bili u Arkhamu kad se ona demonskim bijesom oborila na grad. Premda nismo još imali dozvole za praksu, već smo stekli diplome, i panično smo povučeni u javnu službu jer je broj oboljelih rastao. Situacija je

skoro prešla granice kontrole, i smrti su se događale prevelikom učestalošću da bi ih lokalni pogrebnici stigli prihvatiti. Pokopi bez balzamiranja bili su obavljani jedan za drugim, i čak je i kapela na groblju Christchurch bila nakrcana sanducima nebalzamiranih mrtvih. Te okolnosti nisu promakle Westu, koji je često pomišljao na ironiju te situacije - toliko svježih uzoraka, a niti jedan za njegova osobna istraživanja! Bili smo užasno prezaposleni, i od velikog mentalnog i živčanog napora moj prijatelj postajao je turobno zamišljen.

Ali Westovi blagi neprijatelji nisu ništa manje padali s nogu vršeći svoje dužnosti. Koledž je bio skoro sasvim zatvoren, a svaki liječnik s medicinskog fakulteta pomagao je u borbi protiv epidemije tifusa. Dr. Halsey se posebno istaknuo u požrtvovnoj službi, primjenjujući svoje vrhunsko umijeće svim srcem na slučajeve koje su mnogi drugi izbjegavali prihvatiti zbog opasnosti ili očite beznadnosti. Prije kraja mjeseca, neustrašivi dekan postao je u očima javnosti junak, premda se činilo da nije svjestan svoje slave dok se borio da se ne sruši od fizičkog umora i iscrpljenosti živaca. West se nije mogao suzdržati od divljenja prema ustrajnosti svoga protivnika, ali je zbog toga bio tim odlučniji dokazati mu istinitost svojih čudesnih doktrina. Iskoristivši neorganiziranost u koje su zapali sveučilišni rad i općinski sanitarni propisi, uspio je jedno truplo nedavno preminule osobe prokrijumčariti u sveučilišnu sobu za seciranje jedne noći, i u mom prisustvu dao mu je injekciju nove modifikacije svoje otopine. Ta stvar je čak otvorila oči, ali je samo zurila u strop s izrazom užasa od kojeg bi se duša skamenila, prije nego što je kolabirala u inertnost iz koje je ništa nije moglo pokrenuti. West je rekao da nije bila dovoljno svježa - vrući ljetni zrak ne pogoduje leševima. Taj put smo zamalo bili uhvaćeni prije nego što smo spalili tu stvar, i West nije bio siguran da bi bilo pametno ponoviti takvu smjelu zloupotrebu sveučilišnog laboratorija.

Epidemija je dostigla vrhunac u kolovozu. West i ja smo bili skoro mrtvi, a dr. Halsey jest umro četrnaestoga. Svi studenti prisustvovali su pokopu na brzinu organiziranom petnaestoga, i kupili impresivan vijenac, premda je isti bio sasvim nadmašen počastima koje su poslali bogati građani Arkhama i sama općina. Bila je to skoro javna stvar, jer je dekan svakako bio javni dobročinitelj. Nakon ukopa svi

smo bili prilično potišteni, i proveli smo poslijepodne u baru Commercial Housea; tamo nas je West, premda potresen smrću svog glavnog protivnika, sve zatekao spominjanjem svojih ozloglašanih teorija. Većina studenata odlazila je kućama, ili na razne dužnosti, što je večer više odmicala, ali West je mene uvjerio da mu pomognem "iskoristiti večer u potpunosti". Westova gazdarica vidjela nas je kako dolazimo u njegovu sobu oko dva ujutro, s trećim čovjekom između nas, i rekla je svom suprugu da smo, čini se, prilično dobro pogledali u dno čaše.

Izgleda da je ta kisela matrona bila u pravu, jer su oko tri ujutro cijelu kuću uzburjali krici koji su dopirali iz Westove sobe, u kojoj su, kad su provalili vrata, našli nas dvojicu u nesvijesti na krvlju umrljanu podu, izubijane, izgrebene i pretučene, s razbijenim ostacima Westovih boca i instrumenata razbacanima uokolo. Samo je otvoren prozor ukazivao na to što je bilo s našim napadačem, i mnogi su se zapitali kako je on sam prošao nakon pogibeljnog skoka s prvog kata na tratinu koji je morao izvesti. Bilo je neke čudne odjeće u sobi, ali je West nakon što se osvijestio rekao da ne pripadaju tom strancu, već su to uzorci prikupljeni za bakteriološku analizu u sklopu istrage o prenošenju zaraznih bolesti. Naredio je da ih se što prije spali u prostranom kaminu. Policiji smo obojica izjavila da nam nije poznat identitet našeg zakašnjelog pratitelja. On je bio, nervozno je rekao West, srdačan stranac kojeg smo sreli u nekoj od krčmi u centru u čiju lokaciju nismo sigurni. Svi smo bili prilično veseli, i ni West ni ja nismo željeli da se lovi i pronađe naš ratoborni pratilac.

Iste te noći otpočeo je drugi užas u Arkhamu - užas koji je za mene zasjenio i samu zarazu. Groblje Christchurch bilo je poprište stravičnog ubojstva; noćni čuvar je na smrt razderan načinom ne samo preužasnim da bi se opisao, nego i dvojbenim po pitanju je li počinitelj uopće ljudski. Žrtva je bila viđena živa dosta poslije ponoći - zora je otkrila tu neizrecivu stvar. Upravitelj cirkusa u obližnjem gradu Boltonu bio je ispitan, ali se kleo da ni u jednom trenutku nijedna od zvijeri nije pobjegla iz svog kaveza. Oni koji su pronašli tijelo uočili su trag krvi koji je vodio do kapele, gdje je mala lokva crvenila bila razlivena na betonu ispred samih vrata. Slabiji trag vodio je dublje u šumu, ali je uskoro nestao.

Sljedeće noći vrazi su plesali po krovovima Arkhama, i neprirodno ludilo urlalo je na vjetru. Kroz grozničavi grad plazila je pošast za koju su neki govorili da je veća i od zaraze, a za koju su drugi šaputali da je bila utjelovljena demonska duša same bolesti. U osam kuća upala je bezimena stvar koja je za sobom ostavljala brazdu crvene smrti - ukupno sedamnaest slomljenih bezobličnih ostataka tijela za sobom je ostavilo sadističko, bezglasno čudovište koje je lutalo naokolo. Nekoliko osoba ga je napola vidjelo u mraku, i rekle su da je bilo bijelo i poput izobličenog majmuna ili čovjekolikog zloduha. Nije ostavilo za sobom baš sve od onih koje je napalo, jer je ponekad bilo gladno. Broj onih koje je ubilo bio je četrnaest; tri tijela bila su u kućama pogođenima zarazom i nisu bila živa.

Treće noći grozničave grupe tragača, predvođene policijom, uhvatile su ga u kući u ulici Crane blizu sveučilišnih zgrada. Brižljivo su organizirali potragu, ostajući u vezi pomoću telefonskih punktova s dragovoljcima, i kad je netko na području fakulteta prijavio grebanje i razbijen prozor, mreža je brzo raširena. Zbog opće uzbune i predostrožnosti broj novih žrtava bio je svega dva, i hvatanje je izvedeno bez većih šteta. Tu stvar je konačno zaustavio metak, premda ne smrtonosan, i bila je otpremljena do lokalne bolnice sred općeg uzbuđenja i gađenja.

Jer nekad je bila čovjek. Toliko je bilo jasno i pored odurnih očiju, bezglasnog majmuniranja, i demonskog divljaštva. Previli su mu ranu i odvezli ga u umobolnicu u Seftonu, gdje je udaralo glavom u zidove tapecirane ćelije punih šesnaest godina - do nedavne nezgode, kad je pobjeglo pod okolnostima koje nikomu nije drago spominjati. Ono što je najviše zgrozilo tragače u Arkhamu bila je stvar koju su primijetili kad je lice čudovišta bilo očišćeno - podrugljiva, nevjerojatna sličnost s učenim i požrtvovnim mučenikom koji je pokopan samo tri dana prije - pokojnim dr. Alanom Halseyem, javnim dobročiniteljem i dekanom medicinske škole Miskatoničkog sveučilišta.

Kod nestalog Herberta Westa i mene zgađenost i užasnutost dostigli su krajnje razmjere. I danas zadrhtim kad pomislim na to, zadrhtim još više nego što sam zadrhtao tog jutra kad je West promrmljao kroz svoje zavoje: "K vragu, nije bio sasvim dovoljno svjež!"

III. Šest pucnjeva na mjesecini

Nije uobičajeno ispaliti svih šest hitaca iz revolvera veoma naglo, kad bi jedan vjerojatno bio dostatan, ali mnoge stvari u životu Herberta Westa nisu bile uobičajene. Nije, na primjer, česta pojava da mladi liječnik koji odlazi sa sveučilišta mora skrivati načela kojima se vodi pri izboru svog doma i ureda, ali to je kod Westa bio slučaj. Kad smo on i ja dobili diplome Medicinskog fakulteta Miskatoničkog sveučilišta, i krenuli si olakšati siromaštvo pomoću bavljenja općom praksom, izrazito smo pazili da ne kažemo da smo odabrali kuću zato što je dosta na osami, i najbliže lončarskom polju što se moglo naći.

Takva suzdržanost rijetko je bezrazložna, te ni naša nije bila; jer naši zahtjevi proizlazili su iz životnog djela koje je bilo iznimno nepopularno. Izvana smo bili samo liječnici, ali ispod površine smo imali ciljeve mnogo veće i užasnije svrhe - jer bit postojanja Herberta Westa bila je potraga po mračnim i zabranjenim područjima nepoznatoga, u kojima se nadao otkriti tajnu života i povratiti u vječnu pokretljivost hladnu grobljansku glinu. Takva potraga zahtijeva čudne sirovine, između ostalog i svježja ljudska trupla; a da bi se snabdjelo tim neophodnim stvarima mora se živjeti tiho i ne previše daleko od mjesta vječnog počinka.

West i ja smo se upoznali na sveučilištu, i ja sam bio jedini koji je iskazao simpatije prema njegovim užasnim pokusima. Postupno sam postao njegov nerazdvojni pomoćnik, i sad kad smo završili studije morali smo ostati skupa. Nije bilo lako naći dobro mjesto za dvojicu udruženih liječnika, ali nam je konačno utjecaj sveučilišta pomogao da dobijemo praksu u Boltonu - tvorničkom gradu blizu Arkhama, sjedišta koledža. Boltanske predionice vune najveće su u dolini Miskatonica, a njihova poliglotska radna snaga nije popularna kao pacijenti kod lokalnih liječnika. Kuću za sebe birali smo veoma pomno, odlučivši se na kraju za kolibu u malo lošijem stanju blizu kraja Pond Streeta, pet brojeva daleko od najbližeg susjeda, i odvojenu od lokalnog lončarskog polja samo jednom prostranom udolinom, presječenom uskim jezičkom prilično guste šume koja se protezala na sjeveru. Udaljenost je bila malo veća nego što smo željeli, ali nismo mogli naći bližu kuću, a da ne odemo na drugu

stranu polja, sasvim izvan tvorničkog područja. Ipak, nismo bili nezadovoljni, jer nije bilo ljudi između nas i našeg zlokobnog izvora snabdijevanja. Malo se duže hodalo, ali smo svoje nijeme uzorke mogli donositi neometani.

Naša praksa bila je iznenađujuće obimna od samog početka - dovoljno velika da zadovolji većinu mladih liječnika, i dovoljno velika da bude dosada i opterećenje za znanstvenike čiji je stvarni interes bio u nečem drugom. Radnici u predionici bili su u određenoj mjeri burnih sklonosti, te su nam, pored njihovih brojnih prirodnih potreba, česti sukobi i obračuni noževima davali dosta posla. Ali ono na što su nam umovi bili zbilja usredotočeni bio je tajni laboratorij koji smo opremili u podrumu - laboratorij s dugim stolom pod električnim svjetlom, gdje smo u sitne jutarnje sate često ubrizgavali injekcije različitih Westovih otopina u vene stvari koje smo dovukli iz lončarskog polja. West je sumanuto eksperimentirao ne bi li našao nešto što će kod čovjeka ponovo pobuditi životne kretnje nakon što ih je zaustavilo ono što zovemo smrću, ali je nailazio na sasvim jezive prepreke. Otopina se morala praviti od različitih sastojaka za različite vrste - ono što bi poslužilo za zamorce ne bi služilo za ljudska bića, a različiti ljudski uzorci zahtijevali su obimne prilagodbe.

Tijela su morala biti izuzetno svježna, ili bi blago raspadanje moždanoga tkiva učinilo savršenu reanimaciju nemogućom. Doista, najveći problem bio je dobiti ih dovoljno svježna - West je imao užasnih iskustava tijekom svojih tajnih pokusa na sveučilištu s truplima dvojbene trajnosti. Rezultati djelomičnog ili nesavršenog oživljavanja bili su mnogo užasniji od totalnih neuspjeha, i obojica smo imala zastrašujuća sjećanja na takve stvari. Još od naše prve demonske seanse u napuštenoj seoskoj kući na Meadow Hillu u Arkhamu, osjećali smo zlokobnu tjeskobu; a West je, premda je u mnogim pogledima bio hladnokrvan, plavokos, plavook znanstveni automat, često priznavao da osjeća nelagodnu drhtavicu kao da netko kradom vrebna na njega. Napola je osjećao da ga netko prati - psihološka opsjena zbog napregnutih živaca, pojačana neporecivo uznemiravajućom činjenicom da je barem jedan od naših reanimiranih uzoraka još uvijek živ - zastrašujuća mesožderska stvar u tapeciranoj ćeliji u Seftonu. A tu je bio i još jedan - naš prvi - čiju točnu sudbinu nismo nikad doznali.

Imali smo dosta sreće s uzorcima u Boltonu - mnogo više nego u Arkhamu. Nije prošao ni tjedan dana da smo se uselili, a već smo dobili žrtvu nesreće na samu noć pokopa, i naveli je da otvori oči sa začuđujuće racionalnim izrazom lica prije nego što je otopina prestala djelovati. Izgubila je ruku - da je tijelo bilo savršeno mogli smo postići bolji uspjeh. Između tog datuma i sljedećeg siječnja nabavili smo ih još tri: jedan potpuni neuspjeh, jedan slučaj primjetnih kretnji mišića, i jedna prilično jezovita stvar - podigla se sama od sebe i ispustila jedan zvuk. Tada je uslijedilo razdoblje kad nam je sreća okrenula leđa; pokopi su se prorijedili, a kod oni koji su se odvijali uzorci su bili ili previše zaraženi ili previše obogaljeni da ih upotrijebimo. Zapisivali smo sve smrti i njihove okolnosti sustavnom brižnošću.

Jedne noću u ožujku, međutim, neočekivano smo dobili uzorak koji nije stigao iz lončarskog polja. U Boltonu je prevladavajući duh puritanizma stavio izvan zakona boksanje - s uobičajenim rezultatom. Učestali i loše organizirani mečevi između radnika u predionici bili su uobičajeni, a povremeno bi bio uvezen poneki profesionalni talent niže kvalitete. Te zimske večeri odigrao se takav susret; očito s katastrofalnim rezultatima, jer su nam dva usplahirena Poljaka došla s nepovezanim preklinjanjima da se pobrinemo za veoma tajni i veoma hitan slučaj. Slijedili smo ih do jednog napuštenog štaglja, gdje su ostaci gomile prestrašenih stranaca gledali nepomičan crni lik na podu.

Susret je bio između Kida O'Briena - zdepastog i sad uzdrhtalog mladića s vrlo nehibernijanskim kukastim nosom -i Bucka Robinsona, "Harlemskog čađavca". Crnac je bio nokautiran, i trenutak pregleda ukazao nam je da će takav ostati zauvijek. Bio je to oduran, gorili sličan stvor, s abnormalno dugim rukama koje nisam mogao ne nazvati prednjim šapama, i licem koje je prizivalo pomisli na neizrecive tajne Konga i lupanje tam-tamova pod sablasnim mjesecom. Truplo je sigurno izgledalo još gore za života - ali na svijetu je mnogo ružnih stvari. Strah je obuzeo cijelu tu bijednu gomilu, jer nisu znali što bi im sve zakon učinio ukoliko se stvar ne zataška, i bili su zahvalni kad se West, i pored mojih nevoljnih drhtaja, ponudio da ih tiho riješi te stvari - u svrhu koju sam ja i predobro znao.

Jarka mjesečina obasjavala je krajolik bez snijega, ali smo mi obukli tu stvar i odnijeli je kući kroz puste ulice i livade, kao što smo sličnu stvar nosili i jedne užasne noći u Arkhamu. Prišli smo kući kroz polje otraga, unijeli uzorak na stražnja vrata i niz podrumske stube, i pripremili ga za uobičajeni pokus. Naš strah od policije bio je apsurdno velik, premda smo vrijeme svoga puta odabrali tako da izbjegnemo jedinog policajca u ophodnji tim krajem.

Rezultat je bio zamorni antiklimaks. Ma koliko gadno naš plijen izgledao, nije reagirao niti na jednu od otopina koju bismo ubrizgali u njegovu crnu ruku, otopina pripremljenih prema iskustvu s isključivo bijelim uzorcima. Stoga, kako se vrijeme opasno bližilo zori, učinili smo s njim što i sa svima drugima - odvukli ga preko tratina do jezička šume blizu lončarskog polja, i pokopali ga tamo u najbolji grob koji je smrznuta zemlja mogla pružiti. Grob nije bio veoma dubok, ali je bio isto tako dobar kao i za prethodni uzorak - onu stvar koja se digla sama od sebe i ispustila zvuk. Pri svjetlu naših zamračenih lampi pažljivo smo ga prekrili lišćem i usahlim lozama, prilično sigurni da ga policija nikad ne bi pronašla u tako mračnoj i gustoj šumi.

Sljedećeg dana bio sam sve uznemireniji zbog policije, jer je jedan pacijent prenio glasine o sumnjivoj borbi i smrti. West je imao još jedan izvor briga, jer je popodne bio pozvan na slučaj koji se okončao veoma prijeteće. Jedna Talijanka postala je histerična zbog djeteta koje je nestalo - dečka od pet godina koji je odlutao rano ujutro i nije se pojavio na ručku - i pojavili su joj se simptomi veoma alarmantni u slučaju stalno slabog srca. Bila je to veoma budalasta histerija, jer je taj dječak često bježao od kuće i prije, ali talijanski seljaci su krajnje praznovjerni, a ovu su ženu predznaci opsjedali koliko i činjenice. Oko sedam na večer je umrla, i njen pobješnjeli muž napravio je strašnu scenu svojim naporima da ubije Westa, kojeg je krivio što joj nije spasio život.

Prijatelji su ga zadržali kad je trgnuo bodež, ali West je otišao praćen njegovim neljudskim kricima, psovka i zaklinjanjima na osvetu. Obuzet time, taj je svat izgleda zaboravio na svoje dijete, koje se još nije pojavilo iako je noć odmakla. Spominjalo se pretraživanje šume, ali većina obiteljskih prijatelja bila je zauzeta mrtvom ženom i zapjenjenim muškarcem. Sve skupa, napor živaca

za Westa je morao biti iznimno velik. Pomisli na policiju i bijesnog Talijana teško su ga tištale.

Povukli smo se na počinak oko jedanaest sati, ali nisam spavao mirno. Bolton je imao iznenađujuće dobre policajce za tako mali grad, i nisam se mogao ne bojati gužve koja bi uslijedila ukoliko događaji prethodne noći ikad budu razotkriveni. To bi moglo značiti kraj svih naših lokalnih poslova - a možda i zatvor i za Westa i za mene. Nisu mi se sviđale te glasine o borbi koje su kružile okolo. Nakon što je sat odzvonio tri, mjesec mi je zasjao u oči, ali sam se okrenuo ne ustajući da spustim roletu. Tada se začulo uporno drmanje stražnjih vrata.

Ležao sam mirno i pomalo ošamućeno, ali sam nedugo zatim začuo kako mi West kuca na vrata. Bio je odjeven u kućnu halju i papuče, a u rukama je imao revolver i električnu svjetiljku. Po revolveru sam znao da on više misli na poludjelog Talijana nego na policiju.

"Bolje da idemo obojica", prošaputao mi je. "Sad ionako ne bi bilo dobro ne odgovoriti, a to bi mogao biti i neki pacijent -od tih se glupana i može očekivati da dođu na stražnja vrata."

I tako smo obojica na vrhovima prstiju sišla stubama, sa strahom koji je bio dijelom opravdan, a dijelom ono čega ima samo u duši sitnih noćnih sati. Drmanje se nastavilo, postajući nešto glasnije. Kad smo stigli do vrata, ja sam ih oprezno otkračunao i otvorio a, čim je mjesec obasjao oblik koji je tamo bio ocrtan, West je učinio nešto neobično. Usprkos očitoj opasnosti od privlačenja pažnje i navlačenja na vrat policijske istrage od koje smo strepili - i koja je na kraju krajeva bila srećom izbjegnuta zahvaljujući relativnoj izoliranosti naše kolibe - moj je prijatelj najednom, u uzbuđenju i nepotrebno, ispraznio svih šest metaka iz svog revolvera u toga noćnog posjetitelja.

Jer taj posjetitelj nije bio ni Talijan ni policajac. Užasno se izdižući na sablasnoj mjesečini, tamo je stajala ogromna izobličena stvar koja se ne može ni zamisliti osim u noćnim morama - kao ugljen crna pojava staklasta pogleda, skoro na sve četiri, prekrivena komadićima plijesni, lišćem i lozama, zamazana skorenom krvlju, držeći među svojim blistavim zubima snježnobijeli, užasan, valjkast predmet na čijem je kraju bila malena šaka.

IV. Vrisak mrtvaca

Vrisak mrtvog čovjeka izazvao je u meni onaj akutni i dodatni užas od dr. Herberta Westa koji je pomračio kasnije godine našeg druženja. Prirodno je da nešto poput mrtvačevog vriska izazove užas, jer to očito nije ugodan ni uobičajen događaj, ali ja sam na takva iskustva bio naviknut; stoga sam bio na taj način pogođen samo zbog jedne posebne okolnosti. I, kao što sam nagovijestio, nije mrtvac bio ono čega sam se počeo bojati.

Herbert West, čiji sam suradnik i pomoćnik bio, imao je znanstvene interese veoma udaljene od uobičajene rutine seoskog liječnika. Zbog toga je, kad je počeo s praksom u Boltonu, odabrao usamljenu kuću blizu lončarskog polja. Kratko i jasno rečeno, Westov jedini interes koji ga je opsjedao bilo je tajno proučavanje fenomena života i njegova prestanka, što je dovelo do reanimacije mrtvih ubrizgavanjem potičuće otopine. Za te jezive pokuse bilo je neophodno imati stalni izvor veoma svježih ljudskih trupla; veoma svježih, jer bi i najmanje raspadanje beznadno oštetilo strukturu mozga, a ljudskih jer smo ustanovili da se otopina mora različito sastaviti za različite vrste organizama. Deseci zečeva i zamoraca bili su ubijeni i obrađeni, ali taj put vodio je u slijepu ulicu. West nije nikad u potpunosti uspio jer nikad nije bio u stanju nabaviti truplo koje bi bilo dovoljno svježije. Ono što je htio bila su tijela iz kojih je životnost netom nestala, tijela čija je svaka stanica bila netaknuta i u stanju ponovo primiti poticaj za onaj način kretanja zvan životom. Postojala je nada da bi taj drugi i umjetni život mogao biti učinjen neprekidnim ponavljanjem ubrizgavanja, ali smo ustanovili da obični prirodni život neće reagirati na naša djela. Da bi se uspostavile umjetne kretnje, prirodni život mora biti ugašen - uzorci moraju biti veoma svježiji, ali doista mrtvi.

Ta zapanjujuća potraga počela je kad smo West i ja bili studenti Medicinske škole Miskatoničkog sveučilišta u Arkhamu, po prvi put jasno svjesni potpuno mehaničke prirode života. To je bilo prije sedam godina, ali West jedva da je sad izgledao i dan stariji - bio je sitan, plav, glatko obrijan, tiha glasa, i nosio je naočale, a tek bi povremeni bljesak hladnog plavog oka govorio o okorjelosti i rastućem fanatizmu njegova karaktera pod pritiskom vlastitih užasnih

istraživanja. Naša iskustva često su bila do krajnosti odurna: rezultati defektne reanimacije, kad su grude grobljanske gline galvanizirane u morbidno, neprirodno i bezumno kretanje pomoću različitih prilagodbi životne otopine.

Jedna od tih stvari ispustila je vrisak koji potresa živce; druga je silovito ustala, obojicu nas pretukla i onesvijestila, i divljala na šokantan način prije nego što je dospjela iza rešetaka umobolnice; još jedna, odurna afrička monstroznost, iskopala se iz svoga plitkog groba i počinila zlodjelo - West ju je morao ustrijeliti. Nismo mogli dobiti tijela dovoljno svježā da pokažu neki trag razuma nakon oživljavanja, pa smo silom prilika stvarali bezimene užase. Uznemiravajuća je bila pomisao da je jedno, možda i dva, od naših čudovišta još živo - ta nas je pomisao proganjala poput sjene, dok na kraju West nije nestao pod užasnim okolnostima. Ali u doba vriska u podrumskom laboratoriju izolirane kolibe u Boltonu, naši su strahovi bili manji od naše žudnje za sasvim svježim uzorcima. West je bio gorljiviji od mene, tako da mi se skoro činilo da napola žudno gleda u bilo koje vrlo zdravo živuće tijelo.

U srpnju 1910. sreća nam se u pogledu uzoraka počela mijenjati. Ja sam bio u dugom posjetu svojim roditeljima u Illinoisu, i po povratku sam zatekao Westa u stanju izuzetnog ushita. Uspio je, rekao mi je uzbuđeno, čini se, riješiti problem svježine pomoću pristupa iz sasvim novog smjera - onog umjetnog očuvanja. Znao sam da on radi na novoj i veoma neuobičajenoj mješavini za balzamiranje, i nije me iznenadilo što je to ispalo dobro, ali dok mi nije objasnio detalje bio sam prilično zbunjen što se tiče toga kako bi nama takav sastojak mogao pomoći u poslu, jer je neodgovarajuća starost naših uzoraka uglavnom bila posljedica protoka vremena prije nego što ih uspijemo dobiti. To je, sad sam vidio, West jasno uočio, stvarajući svoju mješavinu za balzamiranje za kasniju, a ne neposrednu primjenu, i pouzdavajući se u sudbinu da će nas opet snabdjeti nekim veoma svježim i nepokopanim truplom, kao i godinama prije kad smo dobili Crnca poginulog u boltonskom boksmeču. Konačno nam se sudbina osmjehnula, tako da se u toj prilici u tajnom podrumskom laboratoriju nalazilo truplo čiji raspad nije mogao ni na koji način otpočeti. West se nije upuštao u predviđanja što će se dogoditi po reanimaciji, i možemo li se nadati

obnavljanju uma i razuma. Taj pokus bit će prekretnica u našim proučavanjima, i on je sačuvao to novo truplo do mog povratka, da bismo mogli na uobičajen način podijeliti prizor.

West mi je rekao kako je došao do tog uzorka. Bio je to živahan čovjek, dobro odjeven stranac koji je upravo sišao s vlaka da obavi neki posao u Boltonskoj predionici vune. Dugo je hodao gradom i, do trenutka kad je taj namjernik zastao kod naše kolibe da se raspita za put do tvornice, srce mu je doživjelo pretjeran napor. Odbio je uzeti stimulans, i najednom se, trenutak kasnije, srušio mrtav. Tijelo se, kao što se moglo očekivati, Westu činilo darom s nebesa. U kratkom razgovoru stranac je razjasnio da je nepoznat u Boltonu, a pretraživanje njegovih džepova nakon toga otkrilo je da je u pitanju stanoviti Robert Leavitt iz St. Louisa, kako se činilo bez obitelji koja bi se odmah raspitivala o njegovu nestanku. Ukoliko se tog čovjeka ne bude moglo vratiti u život, nitko neće doznati za naš pokus.

Svoje materijale pokapali smo u gustom jezičku šume između kuće i siromaškog groblja. Ukoliko, s druge strane, bude mogao biti oživljen, naša bi slava bila postignuta briljantno i trajno. Stoga je West bez oklijevanja u zapešće trupla ubrizgao mješavinu koja će ga održati svježim do moga dolaska. Činjenica navodno slabog srca, koja je po mome mišljenju ugrožavala uspjeh našeg pokusa, Westa naizgled nije pretjerano uznemiravala. Nadao se konačno doći do onoga do čega nikad prije nije došao - ponovo pokrenute iskre razuma i možda normalnog, živog bića.

Tako smo u noći 18. srpnja 1910. Herbert West i ja stajali u podrumskom laboratoriju i gledali u bijelu, nijemu priliku pod blještavim svjetlom luči. Mješavina za balzamiranje djelovala je iznenađujuće dobro jer, dok sam fascinirano gledao čvrstu građu tijela koje je dva tjedna ležalo ne ukočivši se, bio sam potaknut zatražiti od Westa potvrdu da je ta stvar zbilja mrtva. U to me on uvjerio sasvim spremno, podsjećajući me da se reanimirajuća otopina nikad ne primjenjuje bez pažljive provjere što se života tiče, budući da ne bi imala učinka ukoliko je preostalo bilo što od originalne vitalnosti. Dok je West nastavljao s pripremnim radnjama, bio sam impresioniran ogromnom istančanošću tog novog pokusa, istančanošću tolikom da on nije mogao imati povjerenja u ruku manje osjetljivu od svoje. Zabranjujući mi da dodirnem tijelo, prvo je

unio drogu u zapešće odmah pokraj mjesta koje je njegova igla ubola kad je utisnuo mješavinu za balzamiranje. To, rekao je, treba neutralizirati mješavinu i dovesti sustav u normalno opuštanje da bi reanimirajuća otopina mogla slobodno djelovati kad bude ubačena. Malo kasnije, kad se mogla uočiti promjena i blagi drhtaj kao da se raširio mrtvim udovima, West je grubo pritisnuo predmet nalik jastuku na trzavo lice, ne uklanjajući ga dok leš nije opet izgledao mirno i bio spreman za naš pokušaj reanimacije. Blijedi entuzijast tad je primijenio neke zadnje površne testove na potpunu beživotnost, povukao se zadovoljen, i konačno u lijevu ruku utisnuo precizno izmjerenu količinu vitalnog eliksira, pripremljenog tijekom popodneva brižljivije nego ikad još od studentskih dana, kad su naši poduhvati bili novi i pipavi. Ne mogu ni izraziti grčevitu napetost bez daha kojom smo čekali rezultate na ovom prvom zbilja svježem uzorku - prvom za koji smo mogli razumno očekivati da otvori usta u racionalnom govoru, možda da bi rekao što je vidio iza nepreglednog jaza.

West je bio materijalist, nije vjerovao ni u kakvu dušu i pripisivao je cijelo djelovanje svijesti tjelesnim pojavama; stoga nije očekivao razotkrivanje užasnih tajni iz bezdana i prostranstava iza barijere smrti. Nisam se u potpunosti razilazio s njim s teorijske strane, ali sam ipak zadržao neodređene instinktivne ostatke primitivne vjere svojih očeva, tako da nisam mogao ne gledati na truplo s određenom vrstom strahopoštovanja i stravičnih očekivanja. Osim toga, nisam mogao izbrisati iz sjećanja onaj grozni, neljudski krik koji smo čuli one noći kad smo u napuštenoj seoskoj kući u Arkhamu pokušali izvesti svoj prvi pokus.

Veoma je malo vremena proteklo prije nego što se moglo uočiti da ovaj pokus neće biti potpuni neuspjeh. Malo boje pojavilo se u obrazima koji su prije toga bili bijeli poput krede, i proširilo pod neobično bujnim čekinjama brade boje pijeska. West, koji je držao ruku na točki bila na lijevom zapešću, najednom je značajno kimnuo glavom; a skoro istog trena na zrcalu nagnutom nad usta leša pojavilo se zamagljenje. Uslijedilo je nekoliko grčevitih pokreta mišića, a za njima čujno disanje i vidljivi pokreti grudnog koša. Pogledao sam u sklopljene vjeđe, i učinilo mi se da uočavam drhtaj.

Tada su se vjeđe rastvorile, pokazujući oči koje su bile sive, mirne i žive, ali još uvijek neinteligentne, čak niti znatiželjne.

U trenutku fantastičnog hira počeo sam šaputati pitanja u pocrvenjele uši; pitanja o drugim svjetovima na koje bi sjećanje još moglo biti prisutno. Kasniji užas istisnuo mi ih je iz uma, ali mislim da je zadnje, koje sam ponovio, bilo: "Gdje ste bili?" Još ne znam jesam li dobio odgovor ili ne, jer nikakav zvuk nije dopro iz dobro oblikovanih usana; ali znam da sam u tom trenutku bio čvrsto uvjeren da se tanke usne nijemo pomiču, oblikujući slogove koje bih izgovorio kao "samo sad" da je ta fraza imala i najmanji trag relevantnosti. U tom trenutku, kao što ističem, bio sam ushićen zbog uvjerenja da je jedan veliki cilj postignut; i da je po prvi put reanimirani leš izgovorio jasne riječi pokrenute stvarnim razumom. U sljedećem trenutku nije bilo nikakve dvojbe o trijumfu; nije bilo dvojbe da je otopina, barem privremeno, zbilja postigla svoju punu misiju vraćanja racionalnog i artikuliranog života mrtvima. Ali u tom trijumfu ja sam zadobio najveći od svih užasa - ne užas od stvari koja je progovorila, već od djela kojem sam prisustvovao i čovjeka s kojim sam se profesionalno udružio.

Jer to veoma svježe truplo, konačno se trgnuvši u punu i užasavajuću svijest očiju raširenih zbog sjećanja na svoj posljednji prizor na zemlji, pružilo je očajnički ruke u borbi na život i smrt sa zrakom; i, konačno kolabiravši u drugo i konačno okončanje iz kojeg povratka ne može biti, vrisnulo krikom koji će vječno odzvanjati u mojoj napaćenoj glavi:

"U pomoć! Bježi, ti vražji mali plavokosi manijače - ne prilazi mi s tom prokletom iglom!"

V. Užas iz sjene

Mnogi ljudi ispričali su odurne stvari, koje se ne spominju u tisku, a koje su se dogodile na bojnim poljima u velikom ratu. Od nekih od tih stvari bilo mi je slabo, od drugih sam se grčio u razornoj mučnini, dok su me neke navele da drhtim i osvrćem se u mraku; ipak, i pored najgorih od njih, vjerujem da ja sam mogu ispričati najodurniju od svih - šokantan, neprirodan, nevjerojatan užas iz sjene.

Godine 1915. bio sam liječnik s činom natporučnika u kanadskoj bojnoj u Flandriji, jedan od mnogih Amerikanaca koji su prije same vlade krenuli u taj ogromni boj. Nisam otišao u vojsku samoinicijativno, već je to bila prirodna posljedica odlaska čovjeka čiji sam nezamjenjivi pomoćnik bio - slavnog bostonskog kirurga specijalista, dr. Herberta Westa. Dr. West je gorljivo tražio šansu za službu kirurga u Velikom ratu i, kad se ta šansa pojavila, poveo me sa sobom skoro protiv moje volje. Postojali su razlozi zbog kojih bi mi moglo biti drago dopustiti da nas rat razdvoji; razlozi zbog kojih su mi bavljenje medicinom i druženje s Westom bili sve iritantniji, ali kad je on otišao u Ottawa u pomoću utjecaja jednog kolege dobio medicinski položaj u činu bojnika, nisam se mogao oduprijeti upornom nagovaranju onoga komu je bilo stalo da ga ja pratim u svom uobičajenom svojstvu.

Kad kažem da je dr. West gorljivo želio služiti u borbi, ne želim nagovijestiti da je bio po naravi ratoboran, ni zabrinut za sigurnost civilizacije. Vječito ledeno hladan intelektualni stroj, krhke građe, plavokos, plavook i s naočalama, mislim da se potajno rugao mojim povremenim ratničkim raspoloženjima i prijekorima upućenim tromoj neutralnosti. Bilo je, međutim, nečega što je on želio u zaraćenoj Flandriji, i da bi došao do toga, morao je poprimiti vojničku vanjštinu. Ono što je htio nije bila stvar koju bi mnogo osoba željelo, već nešto povezano s osobitim ogrankom medicinske znanosti kojem se on sasvim u tajnosti posvetio, i u kojem je postigao zapanjujuće i povremeno odurne rezultate. Bilo je to, u stvari, ništa više ni manje od obilnog izvora svježih ubijenih ljudi u svim stadijima raskomadnosti.

Herbertu Westu trebala su svježija tijela jer je njegovo životno djelo bilo reanimiranje mrtvih. Taj posao nije bio poznat mondenoj klijenteli

koja mu je tako brzo izgradila reputaciju nakon što je stigao u Boston, ali je bio itekako poznat meni, koji sam bio njegov najbliži prijatelj i jedini pomoćnik još od starih dana na Medicinskom fakultetu Miskatoničkog sveučilišta u Arkhamu. U tim studentskim danima on je otpočeo sa svojim stravičnim pokusima, prvo na malim životinjama, a zatim na šokantno nabavljenim ljudskim tijelima. Postojala je otopina koju je on ubrizgavao u vene mrtvih stvorenja i, ukoliko su bila dovoljno svježja, reagirala su na čudne načine. Imao je dosta problema u otkrivanju odgovarajuće formule, jer je za svaku vrstu organizma ustanovljeno da treba poticaj posebno prilagođen za sebe. Užas ga je vrebao kad bi pomislio na svoje djelomične neuspjehe, bezimene stvari nastale zbog nesavršenih otopina ili nedovoljno svježih tijela. Određen broj tih neuspjeha ostao je živ - jedan je bio u umobolnici, dok su drugi nestali - i kad je pomišljao na zamislive, ali doslovno nemoguće eventualnosti često bi zadrhtao ispod svoje uobičajene flegmatičnosti.

West je brzo naučio da je potpuna svježina glavni zahtjev za upotrebljive uzorke, i shodno tome pribjegao je stravičnim i neprirodnim sredstvima za krađu trupla. Na sveučilištu, i tijekom naše rane zajedničke prakse u tvorničkom gradu Boltonu, moj stav prema njemu bio je većinom fascinirano divljenje ali, kako je njegova smjelost u pogledu metoda rasla, u meni se počeo razvijati strah koji me grizao. Nije mi se sviđao način na koji je promatrao zdrava živa tijela; a onda je došla ona košmarna seansa u podrumskom laboratoriju kad sam doznao da je određeni uzorak bio živo tijelo kad ga je nabavio. To je bio prvi put da je bio u stanju oživjeti osobinu racionalnog mišljenja u lešu; a njegov uspjeh, postignut uz takvu odurnu cijenu, učinio ga je potpuno okorjelim.

O njegovim metodama tijekom pet godina koje su protekle ne usuđujem se govoriti. Držao sam se njega zbog puke snage straha, i vidio prizore koje ljudski jezik ne može ponoviti. Postupno sam ustanovio da je sam Herbert West mnogo užasniji od bilo čega što je činio - tada mi je sinulo da je njegova nekad normalna znanstvenička gorljivost za produženje života polako degenerirala u puku morbidnu i vampirsku znatiželju i potajnu strast prema grobljanskoj slikovitosti. Njegov interes postao je paklenska i perverzna naviknutost na odurno i čudovišno nenormalno; hladnokrvno je likovao nad

umjetnim monstrumima od kojih bi većina zdravih ljudi pala mrtva od straha i gađenja; postao je, ispod svoje pojave blijedog intelektualca, istančani Baudelaire fizičkih pokusa - tromi Elagabal grobnica.

S opasnostima se sučeljavao bez uzmicanja, zločine je činio bez krzmanja. Mislim da je vrhunac nastupio kad je dokazao svoju tvrdnju da se racionalni život može obnoviti, i potražio nove svjetove za osvajanje eksperimentirajući s reanimacijom odvojenih dijelova tijela. Imao je lude i originalne ideje o neovisnim vitalnim svojstvima organskih stanica i živčanog tkiva odvojenih od prirodnih fizioloških sistema; i postigao je neke odurne preliminarne rezultate u obliku nikad umirućeg, umjetno hranjenog tkiva dobivenog iz zamalo izlegnutih jaja jednog neopisivog tropskog gmaza. Dva biološka pitanja mu je bilo naročito stalo riješiti - prvo, mogu li u bilo kojoj mjeri svijest i razumno djelovanje biti mogući bez mozga, proistjecati iz kičmene moždine i raznih živčanih središta; i drugo, može li bilo kakva bestjelesna, neopipljiva veza različita od materijalnih stanica postojati i povezivati kirurški odvojene dijelove onoga što je prije bilo jedan živi organizam. Sva ta istraživanja zahtijevala su obilne količine svježeg zaklanog ljudskog mesa - i zbog toga je Herbert West otišao u Veliki rat.

Ta fantazmagorična, neizreciva stvar dogodila je jedne ponoći krajem ožujka 1915., u poljskoj bolnici iza crte bojišnice u St. Eloiju. Još uvijek se pitam je li to moglo biti nešto drugo, a ne demonski košmar ili delirij. West je imao privatni laboratorij u istočnoj prostoriji velike, štaglju nalik zgrade, koji mu je dodijeljen na njegovu molbu da mu treba za iznalaženje novih, radikalnih metoda liječenja dotad beznadnih slučajeva teškog ranjavanja. Tamo je radio poput mesara usred njegove okrvavljene robe - nikad se nisam mogao navići na lakoću s kojom je on prihvaćao i klasificirao određene stvari. Povremeno je zbilja izvodio kirurška čuda na vojnicima; ali njegove najveće radosti bile su od manje javne i filantropske vrste, zahtijevajući mnoga objašnjenja za zvukove koji su se činili čudnima čak i usred babilonskih jauka prokletih. Među tim zvukovima bili su česti pucnjevi iz revolvera - svakako ne neobični na bojnopolju, ali izrazito neuobičajeni u bolnici. Reanimirani uzorci dr. Westa nisu bili namijenjeni dugom trajanju ili širokoj publici. Osim ljudskog tkiva, West se umnogome služio i tkivom embrija gmaza koje je uzgojio s

tako jedinstvenim rezultatima. Bilo je bolje od ljudskog materijala za održavanje života u fragmentima bez organa, a to je sad bila glavna aktivnost mog prijatelja. U jednom mračnom kutu laboratorija, iznad čudnog inkubatorskog plamenika, držao je veliku pokrivenu posudu te materije od stanica gmaza, koja se razmnožavala i rasla, odvratno se napuhujući.

Te noći o kojoj govorim imali smo krasan novi uzorak -čovjeka istodobno fizički snažnog i tako visokog mentalnog sklopa da je senzitivnost njegovog nervnog sustava bila sigurna. Bilo je to prilično ironično, jer je u pitanju bio časnik koji je pomogao Westu u dobivanju čina, i koji nam je sad trebao biti suradnik. Štoviše, u prošlosti je potajno do određene mjere proučavao teoriju reanimacije pod Westom. Bojnik sir Eric Moreland Clapham-Lee, D.S.O., bio je najbolji kirurg u našoj bojni, i bio je na brzinu dodijeljen sektoru St. Eloi kad su vijesti o teškim borbama stigle do glavnog stožera. Stigao je u aeroplanu kojim je pilotirao neustrašivi poručnik Ronald Hill, samo da bi iznad svog odredišta bio izravno pogođen. Pad je bio spektakularan i grozan; Hilla se poslije nije moglo prepoznati, ali je veliki kirurg izvučen iz olupine glave skoro odsječene, ali inače u netaknutom stanju. West je pohlepno dograbio tu beživotnu stvar koja je jednom bila njegov prijatelj i suradnik; i ja sam zadržao kadje on dovršio odsije canje glave, stavio je u svoju paklensku posudu spužvastog tkiva gmaza da bi je očuvao za buduće pokuse, i nastavio s obradom obezglavljenog tijela na operacijskom stolu. Ubrizgao je novu krv, spojio određene vene, arterije i živce obezglavljenog vrata, i zatvorio tu groznu rupu nasadenom kožom jednog neidentificiranog uzorka koji je nosio časničku odoru. Znao sam što je htio - vidjeti može li to visokoorganizirano tijelo pokazati, bez glave, neki od znakova mentalnog života kojim se isticao sir Eric Moreland Clapham-Lee. Nekadašnji znanstvenik koji je proučavao reanimaciju postao je bezglavi trup koji je sad bizarno služio kao primjer iste.

Još uvijek mogu vidjeti Herberta Westa pod zlokobnim električnim svjetlom kako ubrizgava svoju reanimirajuću otopinu u ruku bezglavog tijela. Taj prizor ne mogu opisati -onesvijestio bih se kad bih pokušao, jer ludila ima mnogo u sobi punoj klasificiranih ostataka klaonice, s krvlju i manjim ljudskim ostacima skoro do gležnjeva po

podu, i s odurnim gmazolikim abnormalnostima koje kipte, klokoću i peku se nad žmirkavim plavkastozelenim sablasnim blijedim plamenom u dalekom kutu crnih sjena.

Uzorak je, kao što je West opetovano primijetio, imao izvrstan živčani sustav. Od njega se mnogo očekivalo; i, dok se prvih par trzavih pokreta počelo pojavljivati, mogao sam vidjeti grozničavo zanimanje na Westovu licu. Bio je spreman, ja mislim, vidjeti dokaz svog sve jačeg mišljenja da svijest, razum i osobnost mogu postojati neovisno o mozgu - da čovjek nema središnji duh koji ga povezuje, već je puki stroj živčane materije, od koje je svaki odjeljak za sebe manje-više potpun. Jednom trijumfalnom demonstracijom West se spremio svesti misteriju života na kategoriju mita. Tijelo se sad življe trzalo, i pod našim gorljivim pogledima počelo se užasno napinjati. Ruke su se uznemirujuće pomakle, noge su se skupile, a razni mišići stezali su se u odurnom komešanju. Tada je ta bezglava stvar ispružila ruke u pokretu koji je očito bio očajnički čin -čin inteligentnog očajanja izgledom dovoljan da dokaže svaku teoriju Herberta Westa. Svakako, ti živci sjećali su se zadnjeg pokreta u životu tog čovjeka, borbe da se izvuče iz padajućeg aeroplana.

Što je uslijedilo nakon toga nikad neću sa sigurnošću znati. Mogla je to u potpunosti biti samo halucinacija od šoka koji je tog trenutka prouzročilo naglo i potpuno uništenje cijele zgrade u kataklizmi njemačke kanonade - tko to može poreći, kad smo West i ja bili jedini za koje je dokazano da su preživjeli? West je to volio misliti prije svoga nedavnog nestanka, ali bilo je vremena kad ni on nije mogao tako misliti; jer čudno bi bilo da smo obojica imala istu halucinaciju. Sam taj jezivi događaj bio je veoma jednostavan, bitan samo zbog onoga što je nagovještavao.

Tijelo na stolu podiglo se uz slijepo i stravično pipanje, i začuli smo jedan zvuk. Ne bih taj zvuk trebao nazvati glasom, jer je bio preužasan. A ipak, njegova dubina nije bila najužasnija stvar s njim u vezi. Niti je to bila sama poruka -jednostavan vrisak: "Iskači, Ronalde, za ime Božje, iskači!" Užasna stvar bila je njegovo izvorište.

Jer dopro je iz velike pokrivena posude u onom užasnom kutu puzavih crnih sjena.

VI. Vojska iz groba

Kad je dr. Herbert West nestao prije godinu dana, bostonska policija me pomno ispitivala. Sumnjali su da sam im nešto zatajio, a možda su sumnjali i na nešto ozbiljnije; ali istinu im nisam mogao ispričati jer u nju ne bi povjerovali. Znali su, na primjer, da je West bio povezan s aktivnostima izvan poimanja običnih ljudi, jer su njegovi užasni pokusi reanimacije mrtvih tijela odavno postali previše rašireni da bi ostali u potpunoj tajnosti, ali konačna potresna katastrofa sadržavala je elemente demonske izmišljotine zbog kojih sam čak i ja sumnjao u stvarnost onoga što sam vidio.

Bio sam Westov najbolji prijatelj i jedini povjerljivi pomoćnik. Sreli smo se mnogo godina prije, na studiju medicine, i otpočetak sam sudjelovao u njegovim jezivim istraživanjima. Polagano je pokušavao usavršiti otopinu koja bi, ubrizgana u žile nedavno preminulih, vraćala u život; djelo koje je zahtijevalo obilje svježih leševa i stoga je obuhvaćalo mnoge neprirodne pothvate. Još šokantniji bili su proizvodi nekih od pokusa - gadne mase mesa koje je bilo mrtvo, ali koje je West pobudio u slijepo, bezumno, odurno pokretanje. To su bili uobičajeni rezultati, jer da bi se ponovo probudio um bilo je neophodno imati uzorke tako apsolutno svježe da nikakav raspad ne bi mogao utjecati na osjetljive moždane stanice.

Ta potreba za veoma svježim leševima bila je ono što je narušilo Westov moral. Bilo je teško doći do njih, i jednog užasnog dana nabavio je svoj uzorak dok je još bio živ i pokretan. Malo borbe, ubod iglom i snažan alkaloid pretvorili su ga u veoma svjež leš, i pokus je uspio na jedan kratak i nezaboravan trenutak; ali West je iz toga izašao s otvrdlom i okorjelom dušom, i očvrslim okom koje bi ponekad s nekom vrstom odurnog i sračunatog divljenja pogledalo ljude naročito osjetljivog mozga i posebno snažne građe. Pred kraj sam postao zbilja uplašen zbog Westa, jer je počeo i mene gledati na taj način. Ljudi nisu zamjećivali te poglede, ali su zamjećivali moj strah, i nakon njegovog nestanka iskoristili su to kao temelj za neke apsurdne sumnje.

West je, u stvari, bio uplašeniji od mene, jer su njegova užasna istraživanja podrazumijevala život šuljanja i užasa od svake sjene. Dijelom je policija bila ono čega se bojao; ali ponekad je njegova

živčanost bila dublja i neodređenija, i ticala se nekih neopisivih stvari u koje je on ubacio morbidnu vrstu života, a iz kojih nije vidio taj život kako odlazi. Obično bi svoje pokuse dovršio revolverom, ali nekoliko puta nije bio dovoljno brz. Postojao je onaj prvi uzorak na čijem su ispražnjenom grobu kasnije viđeni tragovi pandži. Bilo je tu i ono tijelo arkhamskog profesora koje je počinilo kanibalska djela prije nego što je uhvaćeno i, neidentificirano, bačeno u ćeliju umobolnice u Seftonu, gdje je šesnaest godina lupalo u zidove. Većina ostalih možda preživjelih rezultata bile su stvari o kojima nije lako govoriti - jer je u poznijim godinama Westova znanstvena gorljivost degenerirala u nezdravu i fantastičku maniju, i koristio je svoje glavno umijeće ne za oživljavanje cijelih ljudskih tijela već izoliranih dijelova tijela, ili dijelova spojenih s organskom materijom drugačijom od ljudske. To je postalo demonski odurno do vremena kad je nestao; većinu tih pokusa ne može se u tisku opisati ni neizravno. Veliki rat, u kojem smo obojica služila kao kirurzi, pojačao je tu Westovu stranu.

Govoreći da je Westov strah od njegovih uzoraka bio neodređen, imam na umu njegovu posebno kompleksnu prirodu. Dijelom je dolazio samo od spoznaje o postojanju takvih bezimernih čudovišta, dok je drugi izvirao iz bojazni zbog fizičke štete koju bi oni njemu pod određenim okolnostima mogli nanijeti. Njihov nestanak dodavao je užas cijeloj situaciji - od svih njih, West je znao gdje se nalazi samo jedan, ona bijedna stvar u umobolnici. A tu je bio i suptilniji strah - vrlo fantastička situacija koja je proistjecala iz neobičnog pokusa u Kanadskoj vojsci 1915. West je, usred žestoke bitke, reanimirao bojnika sir Erica Morelanda Clapham-Leeja, kolegu liječnika koji je znao za njegove pokuse i bio ih u stanju ponoviti. Glava je uklonjena, da bi se istražila mogućnost kvaziinteligentnog života u trupu. U trenutku kad je zgradu pogodila njemačka granata postignut je uspjeh. Trup se inteligentno pomaknuo; i, što je nevjerojatno reći, obojica smo bila mučno sigurna da su artikulirani zvukovi doprli od odvojene glave koja se nalazila u mračnom kutu laboratorija. Ta granata je na neki način bila milosrdna - ali West nikad nije mogao biti onoliko siguran koliko bi htio da smo nas dvojica bili jedini preživjeli. Iznosio bi jezive pretpostavke o mogućim djelima bezglavog liječnika koji ima moć reanimiranja mrtvih.

Westovo zadnje mjesto boravka bila je ugledna kuća znatne elegancije, koja je gledala na jedno od najstarijih groblja u Bostonu. Odabrao je to mjesto iz čisto simboličkih i fantastički estetskih razloga, budući da je većina pokopanih bila iz kolonijalnog razdoblja i stoga slabo korisna znanstveniku koji traži veoma svježih trupla. Laboratorij je bio smješten ispod podruma, u prostorijama koje su u tajnosti iskopali uvezani radnici, i sadržavao je veliki stroj za spaljivanje zbog tihog i potpunog uklanjanja takvih trupala, ili fragmenata i sintetičkih imitacija tijela koji bi mogli preostati nakon morbidnih eksperimenata i bogohulnog zabavljanja kućevlasnika. Tijekom iskopavanja toga podruma radnici su naišli na neke veoma stare zidove, nedvojbeno povezane s drevnim grobljem, ali preduboko smještene da bi odgovarali bilo kojoj od tamošnjih grobnica. Nakon dosta preračunavanja West je ocijenio da je to nekakva tajna komora ispod groba Averillovih, gdje je zadnji pokop obavljen 1768. Bio sam s njim dok je proučavao te mehljive, vlažne zidove koje su ogoljele lopate i pijuci radnika, i bio sam pripravan za nelagodno uzbuđenje kojim će biti popraćeno otkrivanje stoljećima zakopanih grobnih tajni; ali po prvi je put Westova nova plašljivost nadvladala njegovu prirodnu znatiželju, i u neskladu sa svojim degeneriranim preokupacijama naredio je da se zidovi ostave netaknuti i prekriju gipsom. Tako je ostalo do te zadnje paklene noći; to su bili zidovi tajnog laboratorija. Govorim o Westovoj dekadenciji, ali moram dodati da je to bila čisto mentalna i neopipljiva stvar. Izvana je ostao isti do kraja - miran, hladan, krhke građe i žute kose, s naočalama na plavim očima i općim izgledom mladića koji ni godine ni strahovi kao da ničim nisu izmijenili. Izgledao je mirno i kad bi pomišljao na onaj izgrebeni grob i osvrtao se preko ramena, pa čak i kad bi pomišljao na mesoždersku stvar koja je glodala i drmala rešetke u Seftonu.

Kraj Herberta Westa počeo je jedne večeri u našoj zajedničkoj radnoj sobi dok je svojim znatiželjnim pogledom prelazio s novina na mene. Jedan čudan naslov na zgužvanim stranicama privukao mu je pažnju, i bezimena divovska pandža kao da je posegla iz prošlosti kroz šesnaest godina. Nešto užasno i nevjerojatno dogodilo se osamdeset kilometara dalje u umobolnici Sefton, zaprepašćujući susjedstvo i zbunjujući policiju. U sitne jutarnje sate jedna je grupa

nijemih ljudi ušla u dvorište, i njihov vođa probudio je osoblje. On je bio zlokoban vojnički lik koji je govorio ne pokrećući usne i čiji glas je bio skoro trbuhozbornički povezan s ogromnim crnim sandukom koji je nosio. Njegovo bezizražajno lice bilo je pristalo toliko da je zračilo ljepotom, ali je šokiralo nadglednika kad ga je svjetlo obasjalo - jer bilo je to voštano lice s očima od obojenog stakla. Tom se čovjeku dogodila nekakva bezimena nesreća. Jedan krupniji čovjek usmjeravao mu je korake, odurni grmalj čije plavičasto lice kao da je bilo napola izjedeno nekakvom nepoznatom boljeticom. Govornik je zatražio da mu se preda ljudoždersko čudovište dovedeno iz Arkhama prije šesnaest godina i, nakon što mu je zahtjev odbijen, dao je znak kojim je otpočela šokantna gužva. Ti manijaci pretukli su, izgazili i izgrizli sve osoblje koje nije pobjeglo, ubijajući četvoricu i konačno uspijevajući osloboditi čudovište. One žrtve koje su se bile u stanju sjetiti incidenta bez histerije zaklinjale su se da su ta bića postupala manje kao ljudi, a više kao bezumni automati kojima upravlja njihov vođa voštanog lica. Do trenutka kad je bilo moguće pozvati pomoć, nestao je svaki trag njih i njihova ludog plijena.

Od trena kad je pročitao tu vijest pa do ponoći, West je sjedio skoro paraliziran. U ponoć se oglasilo zvono na vratima, što ga je užasno zateklo. Sva posluga spavala je u potkrovlju, pa sam ja odgovorio na zvonjavu. Kao što sam izjavio policiji, na ulici nije bilo kočije, već samo grupa ljudi čudnog izgleda s velikom kvadratnom kutijom koju su spustili u hodniku nakon što je jedan od njih zarežao veoma neprirodnim glasom: "Hitno - plaćena dostava." Izašli su iz kuće trzavim kretnjama, i dok sam ih gledao kako odlaze učinilo mi se da skreću prema drevnom groblju na koje se naslanjao stražnji dio kuće. Kad sam zalupio vrata za njima, West je došao dolje i pogledao kutiju. Bila je oko sedamdesetak centimetara visoka, i na njoj je bilo Westovo točno ime i sadašnja adresa. Također je bio i natpis: "Od Erica Morelanda Clapham-Leeja, St. Eloi, Flandrija." Prije šest godina, u Flandriji, bombardirana bolnica srušila se na bezglavi reanimirani trup dr. Clapham-Leeja, i na odvojenu glavu koja je - možda - ispustila artikulirane zvukove.

West sad nije bio čak ni uzbuđen. Njegovo stanje bilo je mnogo strašnije. Brzo je rekao: "Ovo je kraj - ali hajdemo spaliti - ovo." Odnijeli smo tu stvar dolje u laboratorij -oslušujući, ne sjećam se

mnogih detalja - možete zamisliti u kakvom je stanju bio moj um - ali podla je laž da je tijelo Herberta Westa bilo ono što sam stavio u stroj za spaljivanje. Obojica smo ubacila cijelu neotvorenu drvenu kutiju, zatvorila vrata i uključili struju. Niti je ikakav zvuk na kraju dopro iz kutije.

West je bio taj koji je prvi primijetio otpadanje gipsa na onom dijelu zida gdje je bio prekriven dio drevne grobnice. Ja sam krenuo pobjeći, ali on me zaustavio. Tada sam vidio mali crni otvor, osjetio vampirski ledeni vjetar, i namirisao grobnu utrobu raspadajuće zemlje. Nije bilo nikakva zvuka, ali upravo tad su se električna svjetla ugasila i vidio sam, ocrtanu naspram nekakve fosforescencije donjeg svijeta, hordu nijemih užurbanih stvari koju je samo ludilo - ili nešto još gore - moglo iznjedriti. Njihov oblik bio je ljudski, poluljudski, djelomično ljudski, i potpuno neljudski - ta horda bila je groteskno raznolika. Uklanjali su kamenje tiho, kamen po kamen, iz stoljećima starog zida. A tada, kad je otvor postao dovoljno velik, ušli su u jednoredu u laboratorij, predvođeni stvari koja je govorila, s prelijepom glavom načinjenom od voska. Nekakvo čudovište ludih očiju iza vođe skočilo je na Herberta Westa. West se nije opirao i nije ni pisnuo. Tada su svi skočili na njega i rastrgali ga u komade pred mojim očima, odnoseći dijelove u tu podzemnu kriptu nezamislive opačine. Westovu je glavu odnio voštanoglavi vođa koji je nosio kanadsku časničku uniformu. Dok je nestajala u daljini, uočio sam da plave oči iza naočala užasno gore od prvog dodira očajničke, uočljive emocije.

Sluge su me ujutro pronašle onesviještena. Westa nije bilo. U stroju za spaljivanje bio je samo pepeo koji se ne može identificirati. Detektivi su me ispitivali, ali što da kažem? Seftonsku tragediju oni neće povezivati s Westom; ni to, ni ljude s kutijom, čije postojanje niječu. Rekao sam im za kriptu, a oni su pokazali na neoštećeni gipsani zid i smijali se. Pa im više ništa nisam rekao. Oni tvrde da sam ja ili luđak ili ubojica - vjerojatno jesam lud. Ali možda ne bih bio lud da ta prokleta vojska iz groba nije bila tako nijema.

Vrebajuća strava

(Howard Phillips Lovecraft: The Lurking Fear, 1922.)

Ova priča, tipična za ranog Lovecrafta, u kojoj do izražaja dolazi njegova opsjednutost zabačenim ruralnim sredinama Nove Engleske također je izašla u Home Brewu u četiri nastavka, od siječnja do travnja 1923. Po njoj je 1994. snimljen film koji se najviše pamti po još jednoj pojavi Jeffreyja Combsa.

I. Sjena na dimnjaku

Bilo je grmljavine u zraku one noći kad sam otišao do napuštene palače na vrhu planine Tempest da pronađem vrebajući strah. Nisam bio sam, jer neopreznost tad nije bila pomiješana s onom sklonošću grotesknomu i užasnomu koja je moju karijeru učinila nizom potraga za čudnim užasima u književnosti i životu. Sa mnom su bila dvojica vjernih i mišićavih ljudi po koje sam poslao kad je kucnuo čas; ljudi koji su me zbog svoje osobite tjelesne spreme već dugo pratili u mojim groznim istraživanjima.

Krenuli smo iz sela u tišini zbog reportera koji su se još zadržavali u okolici nakon jezive panike prije mjesec dana -košmarne šuljajuće smrti. Kasnije, pomislio sam, mogli bi mi pomoći; ali tad ih nisam htio. Do Boga želim da sam im tada dopustio da sudjeluju u potrazi, da ne moram ja sam toliko dugo čuvati tu tajnu; čuvati je sam zbog straha da će me svijet nazvati ludim ili i sam poludjeti od demonskih implikacija moje tajne. Sad kad je svejedno iznosim, da me tjeskoba ne bi pretvorila u manijaka, volio bih da je nikad nisam ni skrivao. Jer ja, i samo ja, znam kakva je strava vrebala na toj utvarnoj i pustoju planini.

U malenim automobilskim kolima prošli smo kroz kilometre drevne šume i brda dok nas šumoviti uspon nije zaustavio. Taj predio imao je izgled zlokobniji nego inače dok smo ga gledali noću i bez uobičajene gužve istražitelja, tako da smo često bili u iskušenju da upotrijebimo acetilenski far i usprkos pozornosti koju bi mogao privući. Taj predio nakon što bi pao mrak nije izgledao zdravo, i vjerujem da bih primijetio njegovu morbidnost čak i da nisam znao za užas koji je tamo vrebao. Divljim stvorenjima nije bilo ni traga - ona znaju osjetiti kad se smrt naceri u blizini. Drevna, munjama oprljena stabla izgledala su neprirodno veliko i izobličeno, a drugo raslinje neprirodno gusto i grozničavo, dok su me čudna brdašca i humci u korovom obrasloj, fulguritom prošaranoj zemlji podsjećali na zmije i mrtvačke lubanje natečene do divovskih razmjera.

Strava je na planini Tempest vrebala više od stoljeća. To sam odmah doznao iz novinskih izvještaja o katastrofi koja je prva skrenula pozornost svijeta na to područje. To mjesto je daleka, samotna uzvišica u onom dijelu planina Catskill gdje je nizozemska

civilizacija jednom prodrila, slabašno i prolazno, ostavljajući za sobom, kad se povukla, tek nekoliko ruševnih palača i degenerirano naseljeničko stanovništvo koje je nastanjivalo bijedna seoca na izoliranim padinama. Normalna bića rijetko su zalazila u taj predio dok nije ustanovljena državna policija, a čak i sad pozornici u ophodnji vrlo rijetko prolaze tuda. Ta strava je, međutim, stara tradicija u susjednim selima; budući da je ona glavna tema u jednostavnim razgovorima sirotih mješanaca koji ponekad napuštaju svoje doline da bi trgovali ručno pletenim košarama za one primitivne potrepštine koje ne mogu sami uloviti, uzgojiti ili napraviti.

Vrebajuća strava obitavala je u izbjegavanoj i napuštenoj palači Martenseovih, koja je predstavljala krunu visokog, ali postupnog uspona, koji je zbog sklonosti čestim olujama s grmljavinom zadobio ime planina Tempest. Već više od sto godina ta antikna, gajevima okružena kamena kuća bila je predmet neobuzdanih i nevjerojatno odurnih priča; priča o nijemoj, kolosalnoj šuljajućoj smrti koja se po ljeti kretala okolo. Uporno i cvileći naseljenici su pričali priče o demonu koji bi hvatao usamljene namjernike nakon sumraka, bilo odnoseći ih bilo ostavljajući ih u užasnom stanju oglodane rastrgnutosti; dok su ponekad šaputali o krvavim tragovima do udaljene palače. Neki su govorili da je grmljavina prizivala vrebajući užas iz njegove nastambe, dok su drugi govorili da je grmljavina njegov glas.

Nitko izvan te zabiti nije vjerovao u te raznolike i međusobno suprotstavljene priče, s njihovim nesuvislim, ekstravagantnim opisima napola viđenog bauka; ali nijedan farmer ni seljanin nije dvojio da je palača Martenseovih sablasno ukleta. Lokalna povijest nije dopuštala takvu sumnju, premda nijedan od istraživača koji bi posjetili zgradu nakon neke naročito živopisne priče doseljenika nije našao nikakve dokaze o utvarama. Babe su pričale čudne mitove o sablasti Martenseovih; mitove koji su se doticali same obitelji Martense, njene čudne nasljedne različitosti očiju, njenih dugih, neprirodnih ljetopisa, i umorstva koje ih je proklelo.

Strava koja me dovela na to mjesto bila je iznenadna i zloslutna potvrda najneobuzdanijih legendi gorštaka. Jedne ljetne noći, nakon oluje s grmljavinom nezapamćene žestine, okolica se uzbunila stampedom naseljenika kakav ne bi moglo potaknuti nikakvo puko

priviđenje. Bijedne horde domorodaca vrištale su i cviljele o neimenovanom užasu koji se obrušio na njih, i u njihove se riječi nije sumnjalo. Oni ga nisu vidjeli, ali su čuli takve krike iz jednog od svojih zaselaka da su znali da je šuljajuća smrt došla.

Ujutro su građani i pripadnici državnih policijskih trupa pošli s uzdrhtalim gorštacima do mjesta na koje su oni rekli da je došla smrt. Smrt je doista bila tamo. Zemlja pod jednim od naseljeničkih sela se urušila nakon udara munje, uništivši nekoliko smrdljivih straćara; ali nad tu štetu na terenu nadovezalo se i organsko pustošenje pred kojim je ona izbljedjela do beznačajnosti. Od mogućih sedamdeset i pet domaćih ljudi koji su nastanjivali to mjesto, nije se mogao vidjeti niti jedan živ primjerak. Zemlja u neredu bila je prekrivena krvlju i ljudskim ostacima koji su i previše jasno iskazivali štetu nanесenu demonskim zubima i pandžama; ali nikakav vidljivi trag nije odlazio od mjesta pokolja. Svi su se spremno složili da uzrok tome mora biti neka grozna životinja; niti jedan jezik nije spominjao staru optužbu da takve zagonetne smrti predstavljaju tek gnjusna ubojstva uobičajena u dekadentnim zajednicama. Ta je optužba zaživjela tek kad se ustanovilo da nekih dvadeset pet osoba od procijenjenog broja stanovnika nema među mrtvima; a čak i tada je bilo teško objasniti kako je pedeset ljudi mogao pobiti dvostruko manji broj. Ali ostala je činjenica da je jedne ljetne noći grom udario s neba i ostavio mrtvo selo čija su trupla bila užasno iznakažena, sažvakana i razderana pandžama.

Uzbuđeno seljaštvo odmah je povezalo užas s palačom Martenseovih, premda je ona bila dobrih pet kilometara udaljena od poprišta. Državni policajci bili su skeptičniji, samo ovlaš obuhvativši palaču u svojim istragama, i posve je zanemarivši kad su je našli potpuno napuštenu. Seljani i ljudi iz okolice, međutim, pročešljali su je beskrajno pažljivo, prevrćući sve u kući, sondirajući jezerca i potoke, pretresajući grmlje i pretražujući okolne šume. Sve je bilo uzalud; smrt koja se pojavila nije ostavila nikakav trag osim uništenja samog.

Drugog dana pretrage cijelu aferu su potpuno popratile i novine, čiji su reporteri preplavili planinu Tempest. Opisali su je s mnogo detalja, i s mnogo intervjua koji su razjasnili priču onako kako je pričaju lokalne gospođe u godinama. U početku sam nehajno pratio

izvještaje, jer ja sam probirljiv što se užasa tiče; ali nakon tjedan dana uočio sam ozračje koje me neobično zainteresiralo, te sam se 1. kolovoza 1921. prijavio među reporterima koji su preplavili hotel u Lefferts Cornersu, selu najbližem planini Tempest i općeprihvaćenom sjedištu tragača. Tri tjedna kasnije, i razilazak reportera omogućio mi je slobodu da otpočnem sa stravičnim istraživanjima zasnovanima na potankom ispitivanju i izviđanju kojima sam se u međuvremenu pozabavio.

Tako da sam te ljetne noći, dok je u daljini tutnjala grmljavina, ostavio ugašen motorni auto i krenuo s dva naoružana pratioca kroz najviše brdovite predjele planine Tempest, bacajući svjetlo električne svjetiljke na sablasne sive zidove koji su se počeli pojavljivati kroz ogromne hrastove ispred nas. U toj morbidnoj noćnoj osami i pri slabom, pomičnom svjetlu ta ogromna kutijasta zgrada pružala je opskurne nagovještaje užasa kakve dan ne bi mogao otkriti; ali ja nisam oklijevao, jer sam došao čvrsto odlučan da iskušam jednu zamisao. Vjerovao sam da grmljavina priziva tog demona smrti iz nekakva zastrašujućega tajnog mjesta; i, bio taj demon čvrsta tvar ili bestjelesna kuga, namjeravao sam ga vidjeti.

Iscrpno sam pretražio tu ruševinu još prije, te sam stoga dobro znao kakav mi je plan; za sjedište svog promatranja odabrao sam staru sobu Jana Martensea, čije ubojstvo se toliko ističe u seoskim legendama. Suptilno sam osjećao da će stan te drevne žrtve najbolje poslužiti u moju svrhu. Sama soba bila je kvadratnog oblika, oko šest sa šest metara i, kao i druge sobe, sadržavala je nešto otpada koji je nekad bio pokućstvo. Nalazila se na prvom katu, u jugoistočnom kutu kuće, i imala je ogroman prozor na istok i uzak prozor na jug, oba bez stakala i kapaka. Naspram velikog prozora bio je ogroman nizozemski kamin s pločicama oslikanim biblijskim prizorima koje su prikazivale sina razmetnoga, a naspram uskog prozora bio je prostran krevet ugrađen u zid.

Dok su drvećem prigušeni udari groma postajali sve glasniji, ja sam sredio detalje svog plana. Prvo sam na rub velikog prozora pričvrstio jedne uz druge tri para ljestava od užeta koje sam donio sa sobom. Znao sam da dosižu do odgovarajuće točke dolje na travi, jer sam ih isprobao. Tada smo nas trojica iz jedne od preostalih soba dovukli veliki krevetski okvir s baldahinom, naguravši ga poprečno do

prozora. Nakon što smo ga pokrili jelovim granama, svi smo se opružili na njemu izvukavši automatike, a dvojica su se odmarala dok je treći stražario. Iz kojeg god smjera da demon dođe, mi smo imali put za bijeg. Ako dođe iz unutrašnjosti kuće, imali smo ljestve na prozoru; ako dođe izvana, vrata i stube. Nismo smatrali, sudeći po prethodnim slučajevima, da će nas goniti daleko čak i u najgoroj varijanti.

Ja sam stražario od ponoći do jedan sat, kad sam i pored zlokobne kuće, otvorenog prozora, i približavanja munja i grmljavine, osjetio iznimnu pospanost. Nalazio sam se između dvojice svojih pratitelja: bliže prozoru bio je George Bennett, a William Tobey bio je okrenut prema kaminu. Bennet je spavao, budući da je očito i sam osjetio istu nenormalnu pospanost koja je i mene pogodila, te sam odredio Tobeyja za sljedeću smjenu premda je i njemu glava klonula. Zanimljivo je s koliko sam zainteresiranosti motrio na kamin.

Sve jača grmljavina sigurno je utjecala na moje snove, jer su mi se tijekom kratkotrajnog spavanja javile apokaliptične vizije. Jednom sam se djelomično probudio, vjerojatno zato što je spavač s prozorske strane nemarno prebacio ruku preko mojih prsa. Nisam se dovoljno probudio da vidim obavlja li Tobey svoju stražarsku dužnost, ali sam osjećao izrazitu nelagodu po tom pitanju. Nikad me prije prisutnost zla nije tako izraženo opsjedala. Kasnije sam sigurno opet utonuo u san, jer iz košmarnoga me kaosa trgnulo to što su se kroz noć prolomili užasavajući krici koji su nadilazili sve što sam ikada doživio ili čak i zamišljao.

U tom je kričanju najdublja duša ljudskoga straha i agonije bespomoćno i sumanuto grebala po ebanovnim vratima zaborava. Probudio sam se u crvenom ludilu i poruzi dijabolizma, dok je ta prestravljena i kristalna agonija odjekivala i uvlačila se sve dublje u nezamisliva prostranstva. Svjetla nije bilo, ali sam po praznom prostoru sa svoje desne strane znao da je Tobey nestao, sam Bog zna kamo. Preko mojih prsa još je ležala teška ruka spavača s moje lijeve strane.

Tada je uslijedio razoran bljesak munje koji je zatresao cijelu planinu, osvijetlio i najdublje kripte u gustom gaju, i rascijepio patrijarha među izobličanim stablima. U demonskom bljesku čudovišne vatrene lopte spavač je naglo ustao i svjetlost koja je

ulazila kroz prozor jasno je ocrkala njegovu sjenu na dimnjaku iznad kamina s kojeg se moj pogled nije pomakao. To što sam još uvijek živ i pri zdravoj pameti je čudo u koje ne mogu prokurti. Ne mogu ga prokurti, jer sjena na tom dimnjaku nije pripadala ni Georgeu Bennettu niti bilo kojem drugom ljudskom stvorenju, već bogohulnoj izopačenosti iz najdubljih kratera paklenih; bezimenoj, bezobličnoj svetogrdnosti koju nikakav um ne može u potpunosti shvatiti niti pero opisati, čak ni djelomično. U sljedećoj sekundi sam bio potpuno sam u toj proklesoj palači, tresući se i buncajući. George Bennett i William Tobey nisu za sobom ostavili ni traga, čak ni znakova borbe. Za njih se više nije čulo.

II. Prolaznik u oluji

Danima nakon tog užasnog doživljaja u šumom opkoljenoj palači ležao sam živčano izmožden u svojoj hotelskoj sobi u

Lefferts Cornersu. Ne sjećam se točno kako sam uspio doći do automobila, pokrenuti ga, i neprimijećen se uvući natrag u selo; jer nije mi ostao nikakav trajan dojam u pamćenju osim kolosalnog drveća s granama poput ruku koje mašu, demonskog brundanja gromova, i haronskih sjena na niskim brežuljcima kojima je predio bio osut.

Dok sam drhtao i pomišljao na oblik te izluđujuće sjene, znao sam da sam konačno iskopao jedan od najvećih užasa na Zemlji - jednu od onih bezimernih pošasti izvanjske praznine čije tiho demonsko grebanje ponekad čujemo na najudaljenijem rubu prostora, ali od koje nas ograničenost našeg vida milosrdno štiti. Onu sjenu koju sam vidio jedva sam se usuđivao analizirati ili identificirati. Nešto je ležalo između mene i prozora te noći, ali bih zadržao kad god se nisam uspijevao oduprijeti nagonu da to odredim. Da je samo zarežalo, ili zalajalo, ili se zahihotalo - čak i to bi olakšalo beskrajnu odvratnost. Ali bilo je tako nijemo. Naslonilo je tešku ruku ili prednju šapu na moja prsa ... Očito je bilo organsko, ili je nekad bilo organsko ... Jan Martense, čiju sam sobu preuzeo, bio je pokopan na groblju blizu palače ... moram naći Bennetta i Tobeyja ako su još živi... zašto je njih odabralo, a mene ostavilo za kraj? ... Pospanost me tako guši, a snovi su tako užasni ...

Ubrzo sam shvatio da moram ispričati svoju priču još nekome ili se potpuno slomiti. Već sam odlučio ne odustati od potrage za vrebajućom stravom, jer u svom sam ishitrenom neznanju smatrao da je nesigurnost gora od spoznaje, ma koliko se užasnim ovo drugo moglo pokazati. Stoga sam u umu posložio najbolji niz postupaka; koga da odaberem da bih mu se povjerio, i kako da pronađem tu stvar koja je zbrisala dvojicu ljudi i bacila onu košmarnu sjenu.

Moji poznanici u Lefferts Cornersu uglavnom su bili srdačni reporteri, od kojih je nekoliko još uvijek bilo tamo da bi pisali o zadnjim odjecima tragedije. Odlučio sam kolegu odabrati među njima i, što sam više razmišljao, to je više moj izbor skretao na Arthura Munroea, tamnokosa, vitka čovjeka od nekih trideset pet godina, čije

su ga obrazovanje, sklonosti, inteligencija i temperament označavali kao nekoga tko nije ograničen konvencionalnim idejama i iskustvima.

Jednog poslijepodneva početkom rujna Arthur Munroe saslušao je moju priču. Od početka sam kod njega uočio zainteresiranost i suosjećajnost, i kad sam završio, on je analizirao cijelu stvar i diskutirao o njoj iznimno pronicavo i promišljeno. Štoviše, njegovi savjeti bili su izrazito praktični; jer je predložio odlaganje poduhvata u palači Martenseovih dok se ne snabdijemo još detaljnijim povijesnim i zemljopisnim podacima. Na njegov poticaj pročešljali smo cijeli kraj tražeći informacije o užasnoj obitelji Martense, i otkrili smo jednog čovjeka koji je bio u posjedu iznimno korisnog predačkog dnevnika. Također smo obavili opširne razgovore s onima od planinskih mješanaca koji nisu od strave i zbrke pobjegli na udaljenije obronke, i pripremili se da prije svoga završnog zadatka iscrpno i temeljito pregledamo mjesta povezana s različitim tragedijama iz naseljeničkih legendi.

Rezultati tih pregleda nisu u početku bili posebno prosvjetljujući, premda se, kad smo ih sve svrstali u tabelu, otkrio jedan bitan trend; naime, broj navedenih užasa bio je najveći u područjima bilo blizu zastrašujuće kuće bilo povezanima s njom ograncima morbidno preguste šume. Bilo je, istina, i izuzetaka; doista, upravo onaj užas koji je privukao pažnju svijeta dogodio se u prostoru bez stabala udaljenom i od palače i od bilo koje šume koja bi ga s njom povezivala.

Što se tiče prirode i izgleda vrebajuće strave, od uplašenih i sludjenih stanovnika straćara nije se moglo doznati ništa. U istom dahu bi ga nazvali i zmijom i divom, vragom groma i šišmišom, strvinarom i hodajućim stablom. Mi smo, ipak, smatrali opravdanom svoju pretpostavku da je to živ organizam veoma podložan učinku električnih oluja; i premda su neke od priča nagovještavale krila, vjerovali smo da njegova nesklonost brisanom prostoru čini kretanje po zemlji mnogo vjerojatnijom teorijom. Jedina stvar koja se nije uklapala u ovo posljednje stanovište bila je brzina kojom bi to stvorenje moralo putovati da izvrši sva djela koja mu se pripisuju.

Kad smo bolje upoznali naseljenike, ustanovili smo da su na određen način čak i simpatični. Bili su bijedna stvorenja, koja su se polako spuštala na evolucijskoj ljestvici zbog svoga nesretnog

porijekla i sapinjuće izolacije. Bojali su se stranaca, ali su se polako navikli na nas; konačno su nam jako pomogli kad smo pretražili gustiš i porušili sve pregrade u palači u svojoj potrazi za vrebajućom stravom. Kad smo zatražili od njih da nam pomognu pronaći Bennetta i Tobeyja bili su zbilja pogođeni; jer željeli su nam pomoći, a ipak su znali da su te žrtve nestale s ovoga svijeta, baš kao i oni njihovi koji su nestali. Da je velik broj njih bio zbilja ubijen i nestao, kao što je i divljač dugo bila istrebljivana, bili smo, naravno, u potpunosti uvjereni; i napeto smo čekali da se dogodi još neka tragedija.

Sredinom listopada bili smo zbunjeni nedostatkom napredovanja. Zbog vedrih noći, nisu se događali demonski napadi, a dovršetak naših uzaludnih pretraga kuće i okolice skoro nas je doveo do toga da vrebajuću stravu smatramo nekakvim nematerijalnim duhom. Bojali smo se da će nastupiti hladno vrijeme koje će zaustaviti naša istraživanja, jer svi su se slagali da se demon uglavnom nije pojavljivao zimi. Stoga je bilo stanovite žurbe i očaja u našim zadnjim dnevnim pretragama užasom pogođenoga zaseoka; zaseoka koji je sad bio napušten zbog naseljeničkog straha.

Taj zlosretni zaselak nije imao imena, ali je dugo stajao u zaklonjenom jarku, premda bez stabala, između dvije uzvišice zvane planina Cone i brdo Maple. Bilo je bliže brdu Maple nego planini Cone; neke od priprostijih zemunica čak su bile ukopane u samo brdo. Zemljopisno se nalazio na oko tri kilometra jugozapadno od podnožja planine Tempest, i na pet kilometara od hrastovima okružene palače. Na putu između zaseoka i palače, puna tri i pol kilometra sa strane zaseoka bio je brisani prostor; dolina koja je bila prilično ravna, osim nekoliko niskih zmijolikih uzvisina, i prekrivena samo travom i korovom. Proučavajući topografiju, na kraju smo zaključili da je demon morao prići duž planine Cone, čiji se jedan pošumljeni južni greben protezao do nedaleko od najzapadnijeg ogranka planine Tempest. Trag pomicanja zemlje uspjeli smo pratiti do klizišta na brdu Maple, na čijem je obronku jedno usamljeno rascijepljeno stablo bilo mjesto udara munje koja je prizvala monstruma.

Dok smo Arthur Munroe i ja po barem dvadeseti put pažljivo pregledavali svaki centimetar opustošenog sela, bili smo ispunjeni

stanovitim obeshrabrenjem pomiješanim s neodređenim i novim strahovima. Bilo je izrazito zbunjujuće, čak i tamo gdje su zastrašujuće i zbunjujuće stvari bile redovna pojava, naći takvo poprište bez imalo tragova nakon tako uočljiva događaja, a kretali smo se pod olovnim, sve tmurnijim nebom s onom tragičnom, besciljnom gorljivošću koja se javlja zbog kombinacije osjećaja uzaludnosti i potrebe za akcijom. Naša temeljitost bila je ozbiljno detaljna; ponovno smo ušli u svaku kolibu, svaku zemunicu u padini brda ponovno smo pretražili, svaki trnoviti metar obližnje padine smo pregledali tražeći jazbine i pećine, ali ništa od toga nije urodilo plodom. A ipak, kao što sam rekao, neodređeni novi strahovi prijeteće su se nadnosili nad nas; kao da ogromni grifoni s krilima šišmiša promatraju transkozmičku prazninu.

Kako je popodne odmicalo, postajalo je sve teže vidjeti; i čuli smo tutnjavu oluje s grmljavinom koja se skupljala nad planinom Tempest. Taj nas je zvuk na takvu mjestu naravno osupnuo, premda manje nego što bi nas osupnuo noću. U svakom slučaju, očajnički smo se nadali da će oluja potrajati do poslije sumraka, i s tom nadom napustili svoju besciljnu pretragu padine i zaputili se prema najbližem naseljenom zaseoku da okupimo grupu naseljenika koja će nam pomoći u istraživanju. I pored njihove krotkosti, nekoliko mladih muškaraca bilo je dovoljno inspirirano našim zaštitničkim vodstvom da nam obeća pomoć.

Jedva da smo se okrenuli, međutim, kad se spustio takav zasljepljujući pljusak da je postalo neophodno skloniti se. Zbog izražene, skoro noćne tame počeli smo posrtati, ali smo, vođeni čestim bljeskovima munje i detaljnim poznavanjem sela, uskoro stigli do kolibe koja je najmanje propuštala; bila je to šarolika kombinacija klada i dasaka čija su još uvijek postojeća vrata i jedini maleni prozor gledali prema brdu Maple. Zakračunavši vrata za sobom da zaustavimo bijes vjetera i kiše, postavili smo na mjesto grubi drveni prozorski kapak za koji smo iz svojih čestih pretraga znali gdje ćemo ga naći. Bilo je gadno sjediti tamo na klimavim sanducima u mrklome mraku, ali smo pušili lule i povremeno osvjetljavali uokolo svojim džepnim svjetiljkama. Povremeno smo mogli vidjeti munju kroz pukotine u zidovima; popodne je bilo nevjerojatno tamno, tako da je svaki bljesak bio krajnje uočljiv.

To olujno stražarenje neugodno me podsjetilo na užasnu noć na planini Tempest. Moje misli ponovo su skrenule na ono čudno pitanje koje me mučilo još otkad se ta košmarna stvar dogodila, i ponovo sam se zapitao zašto je demon, prišavši trojici stražara, bilo s prozora bilo iznutra, počeo s ljudima sa strana i ostavio onoga u sredini za kraj, kad ga je uplašila titanska vatrena kugla. Zašto nije uzeo svoje žrtve prirodnim redom, mene kao drugoga, iz kojeg god smjera da je došao? Kakvim je dalekosežnim pipcima grabio svoje žrtve? Ili je znao da sam ja vođa, pa je za mene čuvao sudbinu goru od one mojih pratilaca?

Usred tih razmišljanja, kao da je dramatski smišljen da bi ih podvukao, blizu je udario strašno jak grom popraćen zvukom klizanja zemlje. Istodobno se vučji zvuk vjetra uzdigao do demonskoga krešenda zavijanja. Bili smo sigurni da je ono isto stablo na brdu Maple ponovo pogodeno, i Munroe je ustao sa svog sanduka i otišao do malog prozora da procijeni štetu. Kad je skinuo kapak, vjetar i kiša su zaglušujuće upali unutra, tako da nisam čuo što je rekao; ali sam pričekao dok se on nagnuo van i pokušao proniknuti u pandemonij prirode.

Postupno smirivanje vjetra i razilaženje neuobičajene tame označili su da je oluja prošla. Nadao sam se da će potrajati cijelu noć, što bi pomoglo našoj potrazi, ali zraka sunca koja se probila kroz jednu rupicu iza mene otklonila je svaku takvu mogućnost. Napomenuvši Munroeu kako je bolje da dobijemo malo svjetla makar ponovno pao pljusak, otkračunao sam i otvorio grubo napravljena vrata. Tlo vani bilo je stopljeno u masu blata i lokvi, sa svježim hrpama zemlje od blagoga klizišta; ali nisam uočio ništa što bi opravdavalo zanimanje s kojim se moj pratitelj još uvijek šutke naginjao kroz prozor. Otišavši do mjesta gdje je bio naslonjen, dodirnuo sam ga po ramenu; ali on se nije pomakao. Tada sam, kad sam ga u igri protresao i okrenuo, osjetio gušeće pipke kanceroznog užasa čiji su korijeni posezali u neograničenu prošlost i bezdane ponore noći koja vreba iza vremena.

Jer Arthur Munroe bio je mrtav. A na onomu što je ostalo od njegove sažvakane i raskomadane glave više nije bilo lica.

III. Što je značio crveni odsjaj

U olujom rastrganoj noći 8. studenog 1921., sa svjetiljkom koja je bacala sablasne sjene, stajao sam sasvim sam kopajući kao poludio po grobu Jana Martensea. Počeo sam kopati toga poslijepodneva, zato što se spremala oluja s grmljavinom, a sad, kad se smrknilo i oluja se prolomila nad manijakalno gustim lišćem, bilo mi je drago.

Vjerujem da je moj um bio u ne potpuno zdravom stanju zbog događaja nakon 5. kolovoza; demonske sjene u palači; općeg naprezanja i razočaranja, i one stvari koja se dogodila u zaseoku tijekom listopadske oluje. Nakon te stvari iskopao sam grob za onoga čiju smrt nisam mogao razumjeti. Znam da ni drugi ne bi mogli razumjeti, pa sam ih pustio da misle da je Arthur Munroe nekamo odlutao. Tražili su ga, ali nisu ništa našli. Naseljenici bi možda razumjeli, ali nisam ih se usuđivao dodatno plašiti. Sam sam se sebi činio čudno okorjelim. Onaj šok u palači učinio je nešto u mom mozgu, i mogao sam misliti samo na potragu za užasom koji je sad u mojoj mašti dosegao kataklizmične razmjere; potragu za koju me sudbina Arthura Munroea nagnala da se zakunem da će biti tiha i samotna.

Poprište moga iskopavanja bilo bi samo po sebi dostatno da poremeti živce svakog normalnog čovjeka. Stabla ogromnih debela, bogohulno velika, prastara i groteskna nadnosila su se nad mene poput stupova nekakva paklenoga druidskog hrama; prigušujući grmljavinu, stišavajući brijajući vjetar, i propuštajući samo malo kiše. Iza hrapavih debela u pozadini, osvjetljeno slabim bljeskovima propuštene svjetlosti munje, uzdizalo se mokro, bršljanom obraslo kamenje napuštene palače, dok je nešto bliže bio napušteni nizozemski vrt čije su staze i gredice bile zagađene bijelom, gljivastom, zaudarajućom, pregnojenom vegetacijom koja nikad nije vidjela punu svjetlost dana. A najbliže od svega bilo je groblje, čija su deformirana stabla izbacivala luđački oblikovano granje dok su im korijeni pomicali neposvećene nadgrobne ploče i isisavali otrove iz onoga što je ležalo pod njima. Tu i tamo, ispod smeđeg pokrova lišća koje je istrulilo i izgnjililo u pretpotopnoj šumskoj tami, mogao sam uočiti zlokobne obrise nekih od onih niskih humaka karakterističnih za munjama išibano područje.

Do toga starinskoga groba dovela me povijest. Povijest je, odista, bila jedino što sam imao nakon što se sve drugo okončalo u poruzi sotonizma. Sad sam vjerovao da vrebajuća strava nije materijalno biće, već duh vučjih očnjaka koji je jahao na ponoćnoj grmljavini. I vjerovao sam, zbog niza lokalnih predaja koje sam otkrio tragajući s Arthurom Munroeom, da je u pitanju duh Jana Martensea koji je umro 1762. Zbog toga sam kao sumanut kopao po njegovu grobu.

Palaču Martenseovih sagradio je 1670. Gerrit Martense, bogati trgovac iz New Amsterdama kojem se nije sviđala promjena režima pod britanskom upravom, i podigao je veličanstven dom na udaljenom vrhuncu u šumama čija su mu neistražena osama i neobičan krajolik godili. Jedino veliko razočarenje na koje je naišao na tom mjestu bila je učestalost žestokih oluja s grmljavinom ljeti. Kad je birao brdo i gradio svoju palaču, mynheer Martense pripisao je te česte prirodne nepogode nekoj posebnoj osobini te godine; ali s vremenom je uvidio da je mjesto iznimno podložno tim pojavama. Konačno, nakon što je ustanovio da mu te oluje škode glavi, uredio je podrum u koji se mogao povući tijekom njihova najvećeg bijesa.

O potomcima Gerrita Martensea zna se manje nego o njemu, budući da su svi oni odgajani da mrze englesku civilizaciju, i učeni da izbjegavaju one među kolonistima koji su je prihvatili. Njihov život bio je sve usamljeničkiji, i ljudi su tvrdili da ih je izolacija učinila mučaljivima i teškima za shvaćanje. Po izgledu su svi bili obilježeni osobitom nasljednom različitošću očiju; obično je jedno bilo plavo, a drugo smeđe. Njihovi društveni kontakti postajali su sve rjeđi i rjeđi, te su se oni na kraju počeli ženiti i udavati s brojnom poslugom na imanju. Mnogi iz prenapučene obitelji su degenerirali, preselili se na drugu stranu doline, i stopili se s izmiješanim stanovništvom koje je kasnije izrodilo jadne naseljenike. Ostatak se tvrdoglavo držao stare palače, u kojoj su postajali sve zatvoreniji i mrgodniji, ali su razvili živčanu osjetljivost na česte oluje s grmljavinom.

Većina tih informacija stigla je do vanjskog svijeta preko mladog Jana Martensea, koji se zbog nemirnog duha pridružio kolonijalnoj vojsci kad su vijesti o konferenciji u Albanyju stigle do planine Tempest. On je bio prvi od Gerritovih potomaka koji je vidio nešto svijeta, a kad se 1760. vratio nakon šest godina vojevanja, njegov otac, stričevi i braća mrzili su ga kao stranca i usprkos različitim

očima Martenseovih. Nije više bio u stanju dijeliti zatvorenost i predrasude Martenseovih, a ni same planinske oluje s grmljavinom nisu ga više opijale kao prije. Umjesto toga, njegova okolica činila ga je potištenim; i često je pisao jednom prijatelju u Albanyju o planovima da napusti očinski krov.

U proljeće 1763. je Jonathan Gifford, taj prijatelj Jana Martensea iz Albanyja, postao zabrinut što mu pisma više ne stižu; naročito zbog životnih uvjeta i stalnih svađa u palači Martenseovih. Odlučivši da osobno posjeti Jana, krenuo je u planine na konju. Njegov dnevnik navodi da je stigao do planine 20. rujna, i zatekao palaču u veoma ruševnu stanju. Namrgođeni Martenseovi različitih očiju, čiji ga je nečist životinjski izgled šokirao, rekli su mu svojim isprekidanim grlenim glasovima da je Jan mrtav. Njega je, inzistirali su, prethodne jeseni pogodio grom, i sad je ležao zakopan iza zanemarenih urušenih vrtova. Pokazali su posjetitelju grob, gol i bez ikakvih oznaka. Nešto u stavu Martenseovih ulijevalo je Giffordu osjećaj odvratnosti i sumnje, i tjedan dana kasnije vratio se s lopatom i trnokopom da pretraži mjesto ukopa. Našao je što je i očekivao - lubanju okrutno zdrobljenu, kao da je divljački udarana - tako da je po povratku u Albany otvoreno optužio Martenseove za umorstvo njihova rođaka.

Zakonskih dokaza je manjkalo, ali priča se brzo proširila po okolici; i od tog trenutka Martenseove je svijet izbjegavao.

Nitko nije htio imati posla s njima, i njihova udaljena palača izbjegavana je kao prokleta mjesto. Oni su nekako uspijevali preživjeti od proizvoda sa svog imanja, jer je povremeno svjetlo uočeno s udaljenih brda govorilo o njihovoj stalnoj prisutnosti. Ta svjetla viđana su još 1810., ali su pred kraj postala sve rjeđa.

U međuvremenu je o palači i planini iznikao niz dijaboličnih legendi. To su mjesto izbjegavali s dvostrukom predanošću, a u njega je smješten svaki prošaputani mit koji se iz tradicije mogao izvući. Ostalo je neposjećeno do 1816., kad su naseljenici primijetili stalno odsustvo svjetla. Tada je jedna grupa pošla u istragu, našavši kuću napuštenu i djelomično srušenu.

Nije bilo kostura u okolici, iz čega je zaključeno da su otišli, a ne izumrli. Činilo se da je cijeli klan otišao prije više godina, a improvizirani stanovi u potkrovlju ukazivali su na to koliko je broj

postao prije migracije. Kulturna razina postala je veoma niska, što su pokazivali raspadnuto pokućstvo i razbacana srebrnina koja je dugo ostala napuštena nakon što su njeni vlasnici otišli. Ali premda užasnih Martenseovih više nije bilo, strah od uklete kuće je ostao; i postao je veoma izražen kad su se među planinskim dekadentnim življem pojavile nove i čudne priče. Tamo je stajala; napuštena, zastrašujuća, i povezana s osvetničkim duhom Jana Martensea. Još je uvijek stajala tamo one noći kad sam iskopao grob Jana Martensea.

Opisao sam svoje dugo kopanje kao idiotsko, a takvo je doista i bilo, i po cilju i načinu. Kovčeg Jana Martensea uskoro je iskopan - sad je u njemu bila samo prašina i talog - ali sam bijesno pokušavajući ekshumirati njegov duh nastavio bezumno i nespretno rovati ispod mjesta gdje je on ležao. Bog zna što sam očekivao da ću naći - samo sam znao da kopam po grobu čovjeka čiji je duh vrebao noću.

Nemoguće je reći do koje sam čudovišne dubine stigao kad se moja lopata, a za njom i moja stopala, probila kroz zemlju. Taj događaj je, u tim okolnostima, imao ogroman značaj; jer su u postojanju podzemnog prostora moje teorije dobile užasnu potvrdu. Moj kratki pad ugasio je svjetiljku, ali sam izvadio električnu džepnu lampu i pogledao uzak vodoravni tunel koji je išao bez kraja u oba smjera. Bio je dovoljno velik da se čovjek provuče kroz njega; i, premda to nijedna razumna osoba u tom trenutku ne bi pokušala, ja sam zaboravio na opasnost, razum i čistoću u svojoj grozničavoj želji da razotkrijem vrebajuću stravu. Odabravši smjer prema kući, neoprezno sam zaglavinjao uskim jarkom, provlačeći se naslijepo i žurno, i tek povremenu osvjetljavajući lampom ispred sebe.

Koji bi jezik mogao opisati prizor čovjeka izgubljenog u beskrajnim dubinama zemlje; kako grabi, provlači se, uzdiše, luđački se koprca kroz utonule dubine nezapamćene tame bez predodžbe o vremenu, sigurnosti, smjeru ili krajnjemu cilju? Ima u tome nečeg odurnog, ali to je ono što sam ja učinio. Činio sam to toliko dugo da je život izbljedio do dalekoga sjećanja, i postao sam jedno s krticama i crvima neosvijetljenih dubina. Doista, tek je slučajno bilo to što sam nakon bezbrojnih provlačenja svoju zaboravljenu električnu lampu

uključio, tako da je sablasno zasjala duž tunela od sasušene gline koji se protezao i skretao naprijed.

Koprcao sam se tuda neko vrijeme, tako da mi je baterija već bila veoma slaba, kad je prolaz najednom krenuo oštro na gore, mijenjajući moj način napredovanja. A kad sam podigao pogled, nespreman sam u daljini ugledao dva demonska odsjaja svoje oslabljene lampe, dva odraza koja su sjajila kobnim i neporecivim žarom, i poticala izluđujuće mutna sjećanja. Automatski sam zastao, premda nisam imao dovoljno pameti da bježim. Oči su se približavale, ali od onoga na čemu su bile mogao sam razaznati tek jednu pandžu. Ali kakvu pandžu! Tada sam iznad sebe začuo tihu tutnjavu koju sam prepoznao. Bila je to divlja planinska grmljavina, koja se razbuktala do histeričnoga bijesa - sigurno sam već neko vrijeme puzao prema gore, tako da je površina sad bila sasvim blizu. A dok je prigušena grmljavina odjekivala, te oči su još gledale tupom zlobom.

Hvala Bogu što tad nisam znao što je to, jer bih inače umro. Ali me spasila upravo grmljavina koja je to prizvala, jer je nakon užasnog čekanja s nevidljivog neba iznad nas grunula jedna od onih čestih munja prema planini čije sam posljedice uočio tu i tamo kao brazde zaparane zemlje i fulgurite raznih veličina. U kiklopskom bijesu udarila je u tlo iznad te proklete jame, zaslijepivši me i zaglušivši, ali ne bacivši me u potpunu komu.

U kaosu klizeće, uzbibane zemlje grebao sam i trzao se bespomoćno dok me kiša po glavi nije smirila i vidio sam da sam izašao na površinu na poznatoj točki: strmomu nepošumljenom mjestu na jugozapadnoj padini planine. Ponovni bljesci munje osvijetlili su prevrnutu zemlju i ostatke neobična niskog humka koji se protezao od pošumljene gornje padine, ali u tom kaosu nije bilo ničega što bi pokazivalo mjesto mog izlaska iz smrtonosne katakombe. Moj je um bio u kaosu kao i zemlja i, dok je udaljeni crveni odraz oblio krajolik s juga, jedva da sam shvatio užas kroz koji sam prošao.

Ali kad su mi dva dana kasnije naseljenici rekli što je crveni odraz značio, osjetio sam veći užas od onoga koji su mi usadili tunel i pandža i oči; veći užas zbog sveukupnih implikacija. U zaseoku trideset kilometara dalje, nakon munje koja je mene izbacila na

površinu uslijedila je orgija strave, i bezimena je stvar skočila s niskog stabla u kolibu sa slabim krovom. Počinila je svoje, ali su naseljenici u očaju uspjeli zapaliti kolibu prije nego što je pobjegla. Činila je to upravo u trenutku kad se zemlja urušila na onu stvar s očima i pandžom.

IV. Užas u očima

Ne može biti ničega normalnog u umu onoga koji, znajući ono što sam ja znao o užasima planine Tempest, sam traži stravu koja je tamo vrebala. To što su barem dva utjelovljenja te strave bila uništena davalo je tek neznatno jamstvo mentalne i fizičke sigurnosti u tom Aherontu mnogolikog dijabolizma; ali ja sam nastavio svoju potragu još gorljivije kad su događaji i otkrića postali još čudovišniji.

Kad sam, dva dana nakon stravičnog puzanja kroz onu kriptu s očima i pandžom, doznao da je jedna takva stvar zlokobno visjela nad krovom trideset kilometara dalje u istom trenutku kad su te oči gledale u mene, osjetio sam doslovno grčeve od straha. Ali taj strah bio je izmiješan s čudom i primamljivošću grotesknoga u tolikoj mjeri da je bio skoro ugodan osjećaj. Ponekad je, u zamci košmara, kad čudne sile vitlaju tobom preko krovova čudnih mrtvih gradova prema zjapećem ambisu Nisa, olakšanje i čak i užitak divlje kliknuti i dobrovoljno se baciti uz ogavan vrtlog sanjane sudbe u bilo koju bezdanu provaliju koja se otvori. Tako je bilo i s hodajućim košmarom s planine Tempest; otkriće da su dva čudovišta lovila na tom mjestu na kraju mi je usadilo ludu žudnju da zađem u samu zemlju tog prokletog područja, i golim rukama iskopam tu smrt koja se cerila iz svakog centimetra tog otrovnog tla.

Čim je bilo moguće otišao sam do groba Jana Martensea i uzaludno kopao tamo gdje sam bio kopao i prije. Nekakvo veliko urušavanje izbrisalo je sve tragove podzemnog prolaza, dok je kiša u rupu isprala toliko zemlje da nisam mogao odrediti koliko sam duboko kopao onoga dana. Također sam poduzeo mučan odlazak do dalekog zaseoka gdje je biće smrti spaljeno, i nisam dobio mnogo za svoj trud. U pepelu kobne kolibe našao sam nekoliko kostiju, ali činilo se da nijedna nije od čudovišta. Naseljenici su rekli da je ta stvar imala samo jednu žrtvu; ali sam smatrao da tu nisu u pravu, jer je pored kompletne lubanje ljudskog bića tu bio i jedan komad kosti za koji se svakako činilo da je nekad pripadao ljudskoj lubanji. Premda je brzi skok čudovišta bio viđen, nitko nije mogao reći kako ono točno izgleda; oni koji su ga na tren ugledali zvali su ga jednostavno vragom. Razgledajući veliko stablo na kojem je vrebalo, nisam mogao otkriti nikakve uočljive oznake. Pokušao sam pronaći

neki trag u crnoj šumi, ali u tom trenutku nisam mogao podnijeti pogled na ta morbidno velika debla, ili one ogromne zmijolike korijene koji su se tako zlokobno uvijali prije nego što bi utonuli u zemlju.

Moj sljedeći korak bio je da ponovo s mikroskopskom pažnjom pregledam napušteni zaselak gdje je smrt najobilnije nastupila, i gdje je Arthur Munroe vidio nešto što nije doživio opisati. Premda su moje uzaludne prethodne pretrage bile iznimno iscrpne, sad sam imao nove podatke koje je trebalo iskušati; jer moje užasno puzanje po grobu uvjerilo me da je, barem u jednoj fazi, to čudovište bilo podzemno stvorenje. Ovoga puta, 14. studenog, moja potraga uglavnom se bavila padinama planine Cone i brda Maple koje su se nadnosile nad nesretno seoce, i obratio sam posebnu pažnju na razrovanu zemlju u području klizišta ove druge uzvišice.

Popodne pretraživanja nije na svjetlo iznijelo ništa, i pomrčina je nastupila dok sam stajao na brdu Maple gledajući dolje na zaselak i preko doline na planinu Tempest. Zalazak sunca bio je predivan, a onda se digao mjesec, skoro pun, koji je srebrom preplavio ravnicu, daleku planinu, i čudna niska uzvišenja koja su se dizala tu i tamo. Bio je to miran arkadijski prizor ali, znajući što on krije, mrzio sam ga. Mrzio sam podrugljivi mjesec, dvoličnu ravnicu, trulu planinu i te zlokobne humke. Sve mi se činilo zagađeno odurnom zarazom, i inspirirano bolesnim savezom s izobličnim skrivenim silama.

Konačno mi je, dok sam odsutno promatrao mjesečinom obasjanu panoramu, pogled privuklo nešto jedinstveno u osobini i položaju stanovitog topografskog elementa. Nemajući nikakvo detaljnije poznavanje geologije, otpočetak sam bio zainteresiran za čudna brda i humke u tom području. Primijetio sam da su prilično rašireni oko planine Tempest, premda manje brojni u ravnici nego blizu samog vrha brda, gdje je prapovijesna glacijacija nesumnjivo nailazila na manji otpor svojim upečatljivim i maštovitim hirovima. Sad, pri svjetlu tog niskog mjeseca koji je bacaio izdužene čudne sjene, postalo mi je iznenada jasno da različite točke i crte sustava humki što je u određenom odnosu spram vrha planine Tempest. Taj je vrh nesumnjivo bio središte iz kojeg su se crte ili redovi točaka granali neizmjereno i nepravilno, kao da je nezdrava palača Martenseovih izbacila vidljive pipke užasa. Pomisao na takve pipke

pružila mi je neobjašnjiv ushit, i zastao sam da analiziram sve razloge zbog kojih sam pomislio da su ti humci glečerska pojava.

Što sam više analizirao, manje sam u to vjerovao, i u moj novootvoreni um nahrupile su groteskne i užasne analogije utemeljene na vanjskom izgledu i mojem doživljaju pod zemljom. Prije nego što sam se snašao, već sam sam sebi govorio grozničave nepovezane riječi: "Moj Bože! ... Krtičnjaci... cijelo prokletost mjesto je umreženo ... koliko ... one noći u palači ... uzeli su Tobeyja i Bennetta prve ... sa strana ..." Tada sam već očajnički kopao po humku koji se protezao najbliže meni, kopao grozničavo, drhteći, ali skoro likujući; kopao i konačno glasno kriknuo od nekog neobjašnjivog osjećaja kad sam naišao na tunel ili rupu sasvim nalik onoj kroz koju sam puzao one druge demonske noći.

Nakon toga sjećam se trčanja s lopatom u ruci; užasnoga trka preko mjesecom osvjetljenih, humkama označenih livada i kroz kužne, vratolomne ponore uklete planinske šume; poskakujući, vrišteći, dahćući, skaćući prema užasnoj palači Martenseovih. Sjećam se da sam kopao bezumno po svim dijelovima trnjem zakrčenog podruma, kopao da nađem srž i središte tog prokletog univerzuma humaka. A onda se sjećam kako sam se smijao kad sam naišao na prolaz; rupu u temelju starog dimnjaka, gdje je gust korov rastao i bacao čudne sjene pri svjetlu jedine svijeće koju sam slučajno imao pri sebi. Što je još preostalo dolje u toj paklenoj košnici, vrebajući i čekajući da ga grmljavina pobudi, uopće nisam znao. Dva su ubijena; možda je to okončalo stravu. Ali još je preostala moja gorljiva odlučnost da stignem do najdublje tajne strave, koju sam još jednom počeo smatrati stvarnom, materijalnom i organskom.

Moje neodlučno razmišljanje da li da istražim prolaz odmah i sam, uz pomoć svoje džepne svjetiljke, ili da pokušam okupiti grupu naseljenika za tu potragu, prekinuo je nakon nekog vremena nagli nalet vjetrova izvana koji je ugasio svijeću i ostavio me u potpunoj tami. Mjesec više nije sjajio kroz pukotine i otvore iznad mene, i s osjećajem kobne zabrinutosti začuo sam zlokobnu i znakovitu tutnjavu grmljavine koja se približavala. Zbrka povezanih ideja obuzela mi je mozak, vodeći me da napipam put do najudaljenijega kuta podruma. Pogled mi, međutim, nijednog trena nije skrenuo s

užasnog otvora u temelju dimnjaka; i počeo sam razaznavati napukle cigle i nezdravo raslinje kad su se blijede svjetlosti munja probile kroz korov vani i osvijetlile pukotine u gornjem dijelu zida. Svake sekunde me proždirala mješavina straha i znatiželje. Što će oluja dozvati - je li uopće ostalo bilo što što bi se moglo dozvati? Vođen bljeskom munje, smjestio sam se iza gustoga grma raslinja, odakle sam mogao gledati otvor bez da budem viđen.

Ako je nebo milosrdno, jednoga će dana iz moje svijesti izbrisati prizor koji sam vidio, i pustiti me da svoje zadnje godine proživim u miru. Sad noću ne mogu spavati, i moram uzimati opijate kad zagrmi. Ta je stvar došla naglo i nenajavljeno; demon, koji je poput štakora istrčao iz jama dalekih i nezamislivih; pakleno dahtanje i prigušeno roktanje, a tad je iz tog otvora pod dimnjakom nahrupio brojni i kužni život - gadna noću začeta bujica organskog izobličjenja još nepodnošljivije odurna od najcrnijih zamisli ljudskog ludila i morbidnosti. Kuljajući, bujajući, navirući, kipteći poput gujine sluzi, izlazila je gore i van iz te zjapeće rupe, šireći se poput septičnog začepljenja i nahrupivši iz podruma na sve izlazne točke - šireći se da se raštrkaju kroz uklete ponoćne šume i posiju strah. Ludilo i smrt.

Sam Bog zna koliko ih je bilo - moralo ih je biti na tisuće. Vidjeti bujicu njih pri tom blijedom povremenom svjetlu bilo je šokantno. Kad su se dovoljno prorijedili da bi ih se vidjelo kao odvojene organizme, vidio sam da su to patuljasti, deformirani vragovi ili majmuni - čudovišne i dijabolične karikature majmunske vrste. Bili su tako užasno nijemi; jedva da se čula cika kad se jedan od posljednjih zaostalih okrenuo da se ustaljenom praksom posluži slabijim pratiteljem kao obrokom. Drugi su dograbili ono što je njemu preostalo i požderali to slineći od užitka. Tad je, i pored omamljenosti od straha i mučnine, moja morbidna znatiželja prevladala, i kad je posljednje od čudovišta sasvim samo ispuzalo iz tog donjeg svijeta neznanog košmara, izvukao sam svoj automatski pištolj i ubio ga, pokriven praskom groma.

Vrišteće, puzeće, bujajuće sjene crvenog tekućeg ludila koje se gone kroz beskrajne, okrvavljene hodnike purpurnoga gromovitog neba ... bezoblični fantazmi i kaleidoskopske mutacije zagrobnoga, zapamćenog prizora; šume čudovišnih predebelih hrastova sa

zmijolikim korijenjem koje se uvija i upija neimenovane sokove iz zemlje kojom poput gamadi vrve milijuni ljudožderskih vragova; humcima nalik pipci koji posežu iz podzemnog nukleusa polipske perversije... suluda munja nad zlokobnim bršljanom obraslim zidovima i demonskim arkadama zagušenim gljivolikim raslinjem ... Nebesima hvala za instinkt koji me nesvjesnog doveo do mjesta gdje obitavaju ljudi; do tihog sela koje je spavalo pod mirnim zvijezdama razvedrenog neba.

Nakon tjedan dana dovoljno sam se oporavio da pošaljem u Albany po grupu ljudi da dinamitom raznesu palaču Martenseovih i cijeli vrh planine Tempest, začepe sve humke koje mogu otkriti, i unište stanovita preuhranjena stabla čije je već samo postojanje predstavljalo uvredu razumu. Mogao sam nešto malo spavati nakon što su to učinili, ali pravog odmora nikad neću imati, dokle god pamtim tu bezimenu tajnu vrebajuće strave. Ta stvar će me proganjati, jer tko može sa sigurnošću reći da je istrebljenje bilo potpuno, i da srodni fenomeni ne postoje svud po svijetu? Tko može, znajući ono što ja znam, pomisliti na neznane pećine zemlje bez košmarnog straha od moguće budućnosti? Ne mogu vidjeti ni bunar ni ulaz u podzemnu željeznicu bez da se počnem tresti... zašto mi liječnici ne mogu dati nešto što će me uspavati, ili mi zbilja smiriti um kad zagrmi?

Ono što sam vidio pri svjetlu lampe nakon što sam ubio taj neizrecivi posljednji objekt bilo je tako jednostavno da je skoro cijela minuta prošla dok nisam shvatio i pao u delirij. Taj objekt bio je oduran: prljavobijelo, gorili nalik stvorenje oštih žutih očnjaka i umazana krzna. Bio je to konačni proizvod degeneracije sisavaca; užasni ishod izoliranog kočenja, množenja, i kanibalske ishrane ispod i iznad zemlje; utjelovljenje sveg režanja i kaosa i iskežene strave koja vreba iza života. Pogledalo me umirući, i njegove oči imale su istu čudnu osobinu koja je odlikovala i one druge oči koje su u podzemlju zurile u mene i potakle mutna sjećanja. Jedno oko bilo je plavo, drugo smeđe. Bile su to različite oči Martenseovih iz starih legendi, i doznao sam u jednoj zasljepljujućoj kataklizmi nijemog užasa što se dogodilo s nestalom obitelji; užasnom i od grmljavine ludom lozom Martenseovih.

Boja iz svemira

(Howard Phillips Lovecraft: The Colour Out of Space, 1927.)

Jedno od najambicioznijih Lovecraftovih djela, s najviše elemenata znanstvene fantastike, koje je 1927. objavljeno u poznatom časopisu *Amazing Stories*. Po njemu je 1965. snimljen film *Die, Monster, Die!* u kojemu je Nahuma Gardnera glumio Boris Karloff.

Boja iz svemira

Zapadno od Arkhama brda se naglo uzdižu, a doline su pune bujnih šuma koje sjekira nikad nije dotakla. U mračnim, uskim dolinama stabla su neobično nagnuta, a tanki potoci cure bez da ikad odraze sunčev sjaj. Na blažim strminama su farme, drevne i kamenite, sa zdepastim, mahovinom prekrivenim kolibama koje vječno stražare nad starim tajnama Nove Engleske u sjeni velikih litica; ali sve su one sad prazne, sa širokim dimnjacima koji se krune i daščanim stijenkama koje se opasno ispupčuju pod niskim zakošenim krovovima.

Starih stanovnika više nema, a stranci ne vole živjeti tamo. Kanadski Francuzi su pokušali, Talijani su pokušali, a i Poljaci su došli i otišli. Nije to zbog bilo čega što bi se moglo vidjeti ili čuti ili opipati, već zbog nečeg iz mašte. To mjesto nije dobro za maštu, i noću ne donosi okrepljujuće snove. To je zacijelo razlog zbog kojeg se stranci drže podalje, jer stari Ammi Pierce im nikad nije rekao ništa od onoga čega se sjeća iz čudnih dana. Ammi, kojem već godinama u glavi nije sve baš kako treba, jedini je koji je ostao, ili koji ikad priča o čudnim danima, a i on se to usuđuje jer je njegova kuća tako blizu otvorenih polja i prometnih putova oko Arkhama.

Jednom je kroz doline i preko brda išao put, koji se protezao ravno, tamo gdje je sad spaljeno ognjište; ali ljudi su ga prestali koristiti, i položen je novi put koji je zaokrenuo daleko na jug. Ostaci starog puta još se mogu naći u korovu divljine koja se vratila, i neki od njih nesumnjivo će opstati čak i kad polovica udolina potone pod vodom novog umjetnog jezera. Tad će mračne šume biti posječene, a spaljeno ognjište snivat će duboko ispod plave vode čija će površina odražavati nebo i mreškati se na suncu. A tajne čudnih dana spojiti će se s tajnama dubina; sjedinit će se sa skrivenim znanjem starog oceana, i cijelim misterijem pradavne zemlje.

Kad sam otišao u brda i doline vršiti mjerenja za novo umjetno jezero, rekli su mi da je to mjesto zlo. To su mi rekli u Arkhamu, a kako je to veoma star grad, pun legendi o vješticama, pomislio sam da je zlo nešto o čemu bake već stoljećima šapuću djeci. Ime "spaljeno ognjište" činilo mi se veoma čudnim i teatralnim, i pitao sam se kako se pojavilo u folkloru puritanske čeljadi. Tad sam i sam

vidio tu tamnu, na zapad rastegnutu zbrku udolina i padina, i prestao se čuditi bilo čemu osim njezinu vlastitu drevnu misteriju. Kad sam je ugledao bilo je jutro, ali sjena tamo uvijek vreba. Stabla su rasla pregusto, a njihova debla bila su predebela za bilo kakvu zdravu šumu Nove Engleske. Previše je bilo tišine u mračnim prolazima između njih, a tlo je bilo previše mekano od trule mahovine i naslaga beskrajnih desetljeća raspadanja.

Na čistinama, uglavnom duž crte staroga puta, bile su male farme na brežuljcima; ponegdje su još stajale sve zgrade, ponegdje tek jedna ili dvije, a tu i tamo bi se isticao tek dimnjak ili podrum koji samo što se nije zapunio. Carevali su korov i vrijes, a u grmlju su kradom šuškala divlja stvorenja. Nad sve se nadnosila izmaglica nemira i prigušenosti; natruha nestvarnog i grotesknog, kao da je neki bitan element perspektive ili chiaroscuro bio poremećen. Nije me čudilo što svi ti stranci nisu ostajali, jer ovo nije bilo područje u kojem bi se mirno spavalo. Bila je previše nalik na krajolik Salvatorea Rosea; previše nalik nekom zabranjenom drvorezu u užasnoj priči.

Ali čak ni sve to nije bilo toliko grozno kao spaljeno ognjište. Znao sam to od onog trena kad sam naišao na njega, na dnu jedne prostrane doline; jer nijedno drugo ime ne bi odgovaralo toj stvari, niti bi bilo koja druga stvar mogla odgovarati takvu imenu. Činilo se da je pjesnik skovao taj izraz nakon što je vidio upravo taj kraj. Zacijelo je, pomislio sam gledajući je, rezultat požara; ali zašto ništa novo nije izraslo na tih pet jutara sive pustoši koja otvoreno zijeva na nebo, poput velike mrlje koju je kiselina progrizla u šumi i polju? Nalazila se uglavnom sjeverno od trase starog puta, ali jednim malim dijelom je prelazila i na drugu stranu. Osjetio sam čudno oklijevanje da joj se približim, i konačno sam to učinio samo zato što me posao vodio kroz nju i dalje od nje. Na toj širokoj površini ništa nije raslo, već je sve bilo prekriveno sitnom sivom prašinom ili pepelom koje izgleda nikakav vjetar nije raznosio. Stabla blizu nje bila su bolesna i zakržljala, a mnoga mrtva debla stajala su ili ležala truleći na njezinu rubu. Dok sam žurno hodao pored mrlje, vidio sam razbacane cigle i kamen nekog starog dimnjaka i podruma s desne strane, i razjapljenu crnu čeljust napuštena bunara čija su ustajala isparenja izvodila čudne trikove s nijansama sunčeve svjetlosti. Čak i dugi uspon kroz mračnu šumu iza toga činio se dobrodošlim u usporedbi

s tim, i više se nisam čudio uplašenom šaputanju arkhamskih žitelja. U blizini nije bilo nikakve kuće ili ruševine; čak je i u starim danima to mjesto moralo biti samotno i zabačeno. A u suton, užasavajući se pomisli da ponovo prođem tim zlokobnim mjestom, otišao sam do grada zaobilazno, putem koji je skretao na jug. Neodređeno sam želio da se skupi nešto oblaka, jer mi se u dušu uvukla nekakva čudna bojazan od duboke nebeske praznine.

Na večer sam se kod starijih ljudi u Arkhamu raspitao o spaljenom ognjištu, i što znači onaj izraz "čudni dani" koji je toliko njih tajanstveno šaputalo. Nisam, međutim, mogao dobiti nikakav zadovoljavajući odgovor, osim što sam doznao da je taj misterij mnogo svježiji nego bih i sanjao. Nije uopće bila u pitanju stara legenda, već nešto što se dogodilo tijekom života onih koji su o tome govorili. Dogodilo se osamdesetih, i jedna je obitelj nestala ili bila ubijena. Oni koji su to govorili nisu htjeli biti detaljniji; a kako su mi svi rekli da ne obraćam pažnju na lude priče starog Ammija Piercea, potražio sam ga sljedećeg jutra, nakon što sam čuo da on živi sam u staroj ruševnoj kolibici tamo gdje drveće počinje gušće rasti. Bilo je to užasno staro mjesto, i počelo je odavati onaj blagi vonj raspadanja koji se osjeća oko kuća koje su predugo stajale. Tek sam upornim kucanjem uspio probuditi tog starca i, kad se pospano dovukao do vrata, uočio sam da mu nije drago što me vidi. Nije bio onoliko slab koliko sam očekivao, ali su mu očni kapci bili neobično podbuli, a zbog neuredne odjeće i sijede brade izgledao je veoma istrošeno i bijedno.

Ne znajući kako da ga najbolje potaknem na priču, hinio sam poslovnu zainteresiranost; rekao sam mu za premjeravanje, i postavio neodređena pitanja o području. Bio je mnogo bistriji i obrazovaniji nego što su me naveli da pomislim, i prije nego što bih očekivao shvatio je o čemu pričam koliko i bilo tko drugi u Arkhamu. Nije bio poput drugih seljaka koje sam upoznao u mjestima gdje sam vršio mjerenja za umjetna jezera. On nije protestirao zbog svih kilometara starih šuma i polja koje će nestati, premda bi se možda i bunio da se njegov dom nije nalazio izvan granica budućeg jezera. Iskazao je samo olakšanje; olakšanje zbog sudbine mračnih drevnih dolina kojima je cijeloga života lutao. Bolje da sad završe pod vodom - bolje pod vodom, nakon čudnih dana. Nakon tog početka njegov

promukli glas postao je još dublji, dok mu se tijelo nagnulo naprijed, a desni kažiprst počeo drhtavo i dojmljivo pokazivati.

Tada sam čuo tu priču, i dok je njegov glas hripavo i šaputavo iznosio sve to, uvijek bih iznova zadrhtao, premda je bio ljetni dan. Često sam morao pripovjedača prizivati natrag kad bi se raspričao o nečem sporednom, sastavljati znanstvene činjenice koje je on znao samo kao izbljedjelo papagajsko sjećanje na profesorska izlaganja, ili premostiti rupe tamo gdje je njegov osjećaj za logiku i kontinuitet pucao.

Kad je završio, nije mi bilo čudno što mu um nije ostao sasvim čitav, i što žitelji Arkhama ne žele mnogo govoriti o spaljenom ognjištu. Požurio sam da se prije zalaska sunca vratim u svoj hotel, ne želeći da zvijezde izađu iznad mene na otvorenom, i sljedećeg dana vratio sam se u Boston i dao otkaz na poslu. Nisam mogao ponovo zaći u taj mračni kaos šumovitih padina, ili se još jednom suočiti s tim sivim spaljenim ognjištem gdje je crni bunar zijevo pored razbacanih cigli i kamena. Umjetno jezero uskoro će biti završeno, i sve te drevne tajne bit će zauvijek sigurne duboko pod vodom. Ali čak i tad, mislim da ne bih volio noću posjetiti taj kraj - barem ne kad su zlokobne zvijezde na nebu; a ni za kakav novac ne bih pio vodu iz novog gradskog vodovoda Arkhama.

Sve je to počelo, rekao je stari Ammi, s meteoritom. Prije tog vremena nije bilo nikakvih čudnih legendi još od suđenja vješticama, a čak i onda se tih zapadnih šuma nisu plašili ni upola koliko malog otoka na rijeci Miskatonic gdje je vrag stolovao pored čudnog kamenog oltara starijeg od Indijanaca. To nije bila ukleta šuma, i fantastični suton u njoj nije nikad bio užasan do čudnih dana. Tad je došao taj bijeli oblak u podne, onaj niz eksplozija u zraku, i taj stup dima iz doline daleko u šumi. A do večeri je cijeli Arkham čuo za veliki kamen koji je pao s neba i zabio se u zemlju pored bunara na okućnici Nahuma Gardnera. Njegova se kuća nalazila tamo gdje će nastati spaljeno ognjište - uredna bijela kuća Nahuma Gardnera među plodnim vrtovima i voćnjacima.

Nahum je došao u grad da kaže ljudima za kamen, i usput je svratio do Ammija Piercea. Ammi je tad imao četrdeset godina, i sve te čudne stvari usjekle su mu se u pamćenje. On i njegova žena otišli su s troje profesora s Miskatoničkog sveučilišta koji su sljedećeg

jutra požurili da vide čudnog posjetitelja iz nepoznatog zvjezdanog prostranstva, i zapitali su se zašto ga je Nahum nazivao ogromnim dan prije. Smanjio se, rekao je Nahum pokazujući veliko smečkasto ispupčenje iznad razderane zemlje i oprljene trave, blizu starinskog zidanog bunara u njegovu dvorištu; ali učeni ljudi odgovorili su da se kamen ne smanjuje. Zadržao je toplinu, i Nahum je izjavio da je u noći mutno svijetlio. Profesori su ga iskušali geološkim čekićem i ustanovili da je neobično mekan. Bio je, uistinu, toliko mekan da se skoro mogao oblikovati; i odrezali su, prije nego odlomili, uzorak da ga odnesu natrag do sveučilišta na testiranje. Odnijeli su ga u jednom starom vjedru posuđenom iz Nahumove kuhinje, jer se čak i taj mali komad odbijao ohladiti. Na putu natrag zastali su kod Ammija da se odmire; čini se da su se zamislili kad je gospođa Pierce primijetila da se komad smanjio i da će progorjeti dno vjedra. Doista, nije bio velik, ali možda su uzeli manje nego što su mislili.

Dan nakon toga - bilo je to u lipnju '82. - profesori su opet nahrupili, veoma uzbuđeni. Prolazeći pored Ammija ispričali su mu kakve je sve čudne stvari njihov uzorak napravio, i kako je potpuno iščilio kad su ga stavili u staklenu posudu. I posuda je također nestala, i ti učeni ljudi govorili su kako taj čudni kamen ima afinitet prema silikonu. Ponašao se sasvim nevjerovatno u tom urednom laboratoriju; nije činio baš ništa i grijan na ugljenu nije ispuštao nikakve plinove, bio je potpuno negativan u kupki boraksa, i ubrzo se pokazao potpuno neisparivim na bilo kakvoj temperaturi koju su mogli proizvesti, uključujući i onu hidrogenske lampe. Na nakovnju ga se moglo lako oblikovati, a u mraku je njegovo svjetlucanje bilo uočljivo. Tvrdoglavo se odbijajući ohladiti, uskoro je svojim svojstvima podigao cijelo sveučilište na noge; a kad je nakon zagrijavanja pred spektroskopom iskazao blistave pruge koje nisu nalikovale nijednoj poznatoj boji normalnog spektra, uslijedilo je mnogo zadihanih riječi o novim elementima, bizarnim optičkim svojstvima, i drugim stvarima koje su zbunjili ljudi od znanosti obično skloni govoriti kad su suočeni s nepoznanicom.

Ma koliko bio vruć, testirali su ga u talioniku svim odgovarajućim reagensima. Vodom nije postignuto ništa. Tako ni s klorovodičnom kiselinom. Dušična kiselina, pa čak i carska vodica, samo su šišтали i rasprskavali se pred njegovom upornom nepovredivošću. Ammi je

imao poteškoća da se prisjeti svih tih stvari, ali je prepoznao imena nekih otopina kad sam ih spomenuo uobičajenim redoslijedom upotrebe. Probali su amonijak i kaustičnu sodu, alkohol i eter, gadni ugljični disulfid i desetak drugih ali, premda mu se težina stalno smanjivala kako je vrijeme prolazilo, i uzorak kao da se lagano hladio, nije bilo promjene u otopinama koje bi pokazale da su uopće došle u dodir s njegovom supstancom. Ipak, nedvojbeno je to bila kovina. Kao prvo, bila je magnetska; a nakon potapanja u kiselinske otopine, činilo se da se mogu uočiti nejasni tragovi Widmanstättenovih figura kakve se nalaze na meteorskom željezu. Kad je ohlađenost uznapredovala, testiranje je nastavljeno u staklu; i u staklenoj posudi su ostavili sve opiljke skinute s originalnog uzorka tijekom rada. Sljedećeg jutra i opiljci i posuda nestali su bez traga, i tek je nagorjela točka označavala mjesto na drvenoj polici gdje su bili.

Sve su to profesori ispričali Ammiju zastajući pred njegovim vratima, i još je jednom pošao s njima pogledati kamenog glasnika sa zvijezda, premda ga ovaj put žena nije pratila. Tad je već bilo sasvim sigurno da se smanjio, i čak ni trezveni profesori nisu mogli posumnjati u istinu onoga što su vidjeli. Svud oko smanjenog smeđeg grumena blizu bunara bio je prazan prostor, osim onih mjesta gdje se zemlja urušila; a dok je prethodnog dana imao u promjeru dobra dva metra, sad jedva da je bio širok metar i pol. Još je bio vreo, i mudraci su znatiželjno proučavali njegovu površinu dok su dljetom i čekićem odvajali još jedan veći dio. Ovaj put su zašli duboko i, kad su otkinuli dio, vidjeli su da jezgra te stvari nije sasvim jednoobrazna.

Otkrili su nešto što je djelovalo kao ploha velike obojene kugle usađene u tvar meteorita. Boju koja je podsjećala na neke od pruga u čudnom spektru meteora bilo je skoro nemoguće opisati; samo po analogiji su je uopće nazvali bojom. Njena tekstura bila je glatka, a nakon kuckanja činilo se da bi mogla biti i krta i šuplja. Jedan od profesora ju je vješto udario čekićem, i raspukla se s nervoznim malim praskom. Ništa nije izašlo, a svaki trag te stvari nestao je nakon što je prsnula. Ostavila je iza sebe okruglu šupljinu promjera desetak centimetara, i svi su smatrali vjerojatnim da će i druge takve biti otkrivene nakon što tvar koja ih okružuje okopni do kraja.

Takvo zaključivanje nije urodilo plodom; tako da su, nakon uzaludnih pokušaja da bušenjem nađu druge kugle, tragači ponovo otišli s novim uzorkom - koji se, međutim, u laboratoriju pokazao isto toliko zbunjujućim kao i njegov prethodnik. Osim što se dao oblikovati, što je posjedovao toplom, magnetizam i blagu svjetlucavost, pomalo se hladio u jakim kiselinama, imao nepoznat spektar, kopnio na zraku, i napadao silikatne tvari s obostranim uništenjem kao rezultatom, nije iskazivao nikakve identificirajuće odlike, i na kraju testova znanstvenici sa sveučilišta bili su primorani priznati da ga nikamo ne mogu svrstati. To je bilo nešto ne sa Zemlje, već komad onog velikog prostranstva vani; i kao takav imao je vanjske odlike i pokoravao se vanjskim zakonima.

Te noći bila je oluja s grmljavinom, i kad su profesori sljedećeg dana otišli do Nahuma naišli su na gorko razočaranje. Kamen, magnetičan kakav je bio, izgleda da je imao nekakvo posebno električno svojstvo, jer je "privukao grmljavinu", kako je farmer iznimno ustrajno tvrdio. Šest puta tijekom jednog sata vidio je kako munja udara u brazdu u njegovu dvorištu, a kad je oluja prošla nije ostalo ništa osim nepravilne rupe pored starog bunara, napola zatrpane obrušenom zemljom. Kopanje nije urodilo nikakvim plodom, i znanstvenici su potvrdili činjenicu posvemašnjeg nestanka. Neuspjeh je bio potpun; nije preostalo ništa nego vratiti se u laboratorij i ponovo testirati nestajući komadić pažljivo ostavljen u olovu. Taj komadić potrajao je tjedan dana, nakon kojih od njega nije naučeno ništa što bi vrijedilo. Kad je nestao, nije ostao nikakav talog, i s vremenom profesori jedva da su bili sigurni da su zbilja na javi vidjeli taj zagonetni djelić neizmjernih prostranstava vanjskog svemira; tu usamljenu, čudnu poruku iz drugih univerzuma i drugih carstava materije, sile i bivstvovanja.

Sasvim prirodno, arkhamske novine naveliko su se raspisale o incidentu i njegovu sveučilišnom pokroviteljstvu, i poslale reportere da razgovaraju s Nahumom Gardnerom i njegovom obitelji. Barem jedan bostonski dnevnik također je poslao novinara, i Nahum je ubrzo postao neka vrsta lokalne zvijezde. Bio je to vitak, srdačan čovjek od svojih pedeset godina, koji je sa ženom i tri sina živio na ugodnoj okućnici u dolini. On i Ammi često su se posjećivali, kao i njihove žene; i Ammi je i nakon svih tih godina za njega imao samo

pohvalne riječi. Činilo se da je pomalo ponosan na pozornost koju je privukla njegova farma, i sljedećih je tjedana često govorio o meteoritu. Taj srpanj i kolovoz bili su vrući, i Nahum je naporno radio na skupljanju sijena na pašnjaku od deset jutara preko Chapmanovog potoka; njegova rasklimana kola utiskivala su duboke brazde u zasjenjenim puteljcima. Posao ga je izmorio više nego prethodnih godina, i smatrao je da su ga stigle godine.

Tad je došlo doba uroda i žetve. Šljive i jabuke su polako sazrijevale, i Nahum se kleo da njegovi voćnjaci napreduju kao nikad prije. Voće je raslo do fenomenalne veličine i nezapamćena sjaja, toliko obilno da su naručene dodatne bačve u koje će stati budući urod. Ali sa sazrijevanjem je stiglo teško razočaranje, jer od cijelog tog bogatog uroda raskošne sočnosti ni najmanji dio nije bio dobar za jelo. U fini okus šljiva i jabuka uvukla se podmukla gorčina i trulež, tako da je i najmanji zalogaj izazivao trajnu mučninu. Isto je bilo i s lubenicama i rajčicama, i Nahum je tužno ustanovio da su mu svi usjevi propali. Brzo povezujući događaje, izjavio je da je meteorit zatrovao tlo, i zahvalio nebesima što je većina drugih usjeva bila na gornjim parcelama duž puta.

Zima je stigla rano, i bila je vrlo hladna. Ammi je viđao Nahuma manje nego obično, i primijetio je da je počeo izgledati zabrinuto. I ostatak obitelji kao da je postao mučaljiv; a bili su daleko od redovnoga u dolascima u crkvu ili prisustvovanju raznim društvenim događajima seoske sredine. Za tu povučenost ili potištenost nije se mogao naći nikakav razlog, premda su svi ukućani tu i tamo priznavali da su slabijeg zdravlja i osjećaju neodređenu nelagodu. Sam Nahum je dao najodređeniju izjavu od svih kad je rekao da ga uznemiruju nekakvi tragovi u snijegu. Bili su to uobičajeni zimski tragovi crvenih vjeverica, bijelih zečeva i lisica, ali smrknuti farmer tvrdio je da u njihovoj prirodi i rasporedu vidio nešto što nije kako treba. Nije nikad bio sasvim određen, ali činilo se da misli da oni nisu onoliko karakteristični za građu i navike vjeverica i zečeva i lisica koliko bi trebali biti. Ammi je nezainteresirano slušao te priče, do jedne noći kad se provezao pored Nahumove kuće na putu natrag iz Clark's Cornera. Bilo je mjesečine, i jedan zec je pretrčao put, a noge toga zeca bile su dulje nego što bi se Ammiju ili njegovu konju svidjelo. Ovaj drugi bi se, zbilja, skoro otrgnuo da ga nije obuzdala

jaka uzda. Nakon toga je Ammi imao više poštovanja za ono što je Nahum govorio, i pitao se zašto su psi Gardnerovih svakog jutra toliko potuljeni i drhtavi. Oni su, ispostavilo se, skoro izgubili želju za lajanjem.

U veljači su McGregorovi dečki iz Meadow Hilla otišli u lov na mrmote, i nedaleko od Gardnerove farme ulovili su veoma neobičan primjerak. Tjelesne proporcije su mu se činile pomalo izmijenjenima na čudan način koji se ne bi mogao opisati, dok mu je lice poprimilo izraz koji nitko nikad prije nije vidio na mrmotu. Dečki su se zbilja prepali, i odmah su bacili tu stvar, tako da su tek njihove groteskne priče o njoj doprle do seljana. Ali uznemirenost konja blizu Nahumove kuće sad je već postala poznata stvar, i cijeli temelj za ciklus prošaputanih legendi brzo je poprimao oblik.

Ljudi su se kleli da se snijeg oko Nahumove kuće otapa brže nego bilo gdje drugdje, i početkom ožujka u Potterovom dućanu u Clark's Cornersu diskusija je bila veoma živa. Stephen Rice provezao se toga jutra pored Gardnera, i primijetio je divlji kupus koji je iznikao kroz blato pored šume preko puta. Nikad prije nije viđen tako velik primjerak, i bio je čudne boje koja se nije mogla riječima izraziti. Oblik mu je bio čudovišan, a konj je zafrktao zbog vonja koji se Stephenu činio sasvim nezapamćenim. Tog popodneva nekoliko se osoba prevezlo tuda da vide to nenormalno raslinje, i svi su se složili da takve biljke ne bi trebale nicati u jednom zdravom svijetu. Naveliko su se spominjali loši plodovi prošle jeseni, i od usta do usta išla je priča da u Nahumovoj zemlji ima otrova. Naravno da je to bilo od meteorita; i, sjećajući se kako su ljudi sa sveučilišta našli da je taj kamen jako čudan, nekoliko se farmera zbog toga obratilo njima.

Jednoga dana oni su posjetili Nahuma; ali, pošto im se nisu milile bapske priče i predaje, bili su vrlo obazrivi u onom što su zaključili. Biljke su svakako čudne, ali svi divlji kupusi su više ili manje neobični po obliku i boji. Možda je neki mineralni element iz kamena ušao u tlo, ali će se uskoro isprati. Što se tiče tragova i uplašeni konja - naravno da su to uobičajene seoske glasine, kakve se pojavljuju nakon fenomena poput aerolita. Ozbiljni ljudi nisu imali što tražiti u slučajevima takvih tračeva, jer praznovjerni seljaci u stanju su reći i povjerovati svašta. I tako su tijekom čudnih dana profesori gadljivo ostali daleko. Samo se jedan od njih, kad je od policije dobio dvije

posude prašine na analizu, više od godinu i pol dana kasnije, prisjetio da je čudna boja onog divljeg kupusa bila veoma slična jednoj od nenormalnih pruga svjetla koje je fragment meteora pokazivao na sveučilišnom spektroskopu, i nalik krhkoj kugli koju su našli usađenu u kamen iz beskraja. Uzorci u ovoj analizi u početku su davali iste čudne pruge, premda su kasnije izgubili to svojstvo.

Stabla su prerano procvala oko Nahumove kuće, i noću su se zlokobno svijala na vjetru. Nahumov drugi sin Thaddeus, petnaestogodišnji dječak, kleo se da se svijaju i kad nema vjetra; ali čak ni glasine nisu tome pridavale važnost. Međutim, svakako je zavladao nemir. Cijela obitelj Gardner stekla je naviku da krišom osluškuje, premda nisu mogli svjesno odrediti što očekuju da će čuti. Njihovo osluškivanje bilo je prije proizvod trenutaka kad se svijest napola ugasi. Na žalost, takvi trenuci postajali su sve češći iz tjedna u tjedan, dok nije postalo uobičajeno reći da "nešto ne valja kod svih

Nahumovih". Kad je nikla rana kamenika, bila je opet čudne boje; ne baš one kao divlji kupus, ali očito srodne i nepoznate svakomu tko ju je vidio. Nahum je ponio nekoliko cvjetova u Arkham i pokazao ih uredniku novina Gazette, ali taj dostojanstvenik samo je napisao humoristički članak o njima, u kojem su mračni strahovi zaostalih seljaka bili izloženi uljudnoj poruzi. Nahum je grdno pogriješio što je ravnodušnom čovjeku iz grada ispričao kako se ogromni prerasli mrtvački leptiri ponašaju oko tih kamenika.

Travanj je seljanima donio neku vrstu ludila, i počelo je ono izbjegavanje puta pored Nahumove kuće koje je dovelo do konačnog napuštanja toga puta. U pitanju je bila vegetacija. Sva su stabla voćnjaka procvjetala u čudnim bojama, a kroz kamenito tlo dvorišta i obližnjeg pašnjaka izniklo je bizarno raslinje koje bi samo botaničar mogao povezati s odgovarajućom florom tog područja. Nijedna se razumna i zdrava boja nije mogla vidjeti bilo gdje osim u zelenilu trave i lišća; svud su bile te kaotične i prizmatične varijante neke bolesne, sveprisutne osnovne boje kojoj nema mjesta među poznatim nijansama zemlje. "Bijele uške" postale su nešto zlokobno i prijeteće, a krvne ružice prkosno su rasle sa svojom kromatskom perversnošću. Ammi i Gardnerovi smatrali su da im je većina boja nekako poznata, i procijenili su da podsjećaju na krtu kuglu u meteoru. Nahum je zaorao i posijao pašnjak od deset jutara i parcelu

niz put, ali nije ništa radio sa zemljom oko kuće. Znao je da od toga ne bi bilo koristi, i nadao se da će čudno ljetno raslinje izvući sav otrov iz tla. Sad je već bio spreman skoro za bilo što, i naviknuo se na osjećaj nečeg blizu njega što je čekalo da ga se čuje. To što su susjedi izbjegavali njegovu kuću palo mu je teško, naravno, ali njegovoj ženi palo je još teže. Dečki su bolje prošli, budući da su svaki dan bili u školi; ali ni oni se nisu mogli ne strašiti ogovaranja. Thaddeus, posebno osjetljiv mladić, trpio je najviše od svih.

U svibnju su došli kukci, i Nahumova okućnica postala je noćna mora zujanja i puzanja. Većina tih bića izgledala je ne baš uobičajeno po svojim svojstvima i kretnjama, a njihove noćne navike bile su potpuno u suprotnosti sa svim ranije zapamćenim. Gardnerovi su počeli motriti noću - motriti nasumce u svim smjerovima ne bi li ugledali nešto - nisu znali reći što. Tad su priznali da je Thaddeus bio u pravu za stabla. Gospođa Gardner bila je sljedeća koja je to vidjela kroz prozor, dok je gledala nabrekle grane javora naspram mjesečinom osvijetljena neba. Grane su se svakako pomakle, a vjetrova nije bilo. Sigurno je to bilo zbog bujanja soka. Čudovišnost je sad zašla u sve što je raslo. Ali iz Nahumove obitelji nitko nije primijetio sljedeće otkriće. Naviknutost ih je otupila, i ono što oni nisu mogli uočiti vidio je jedan krotki prodavač vjetrenjača iz Boltona koji se tuda provezao jedne noći, ne znajući za seoske legende. Ono što je on ispričao u Arkhamu zavrijedilo je kratak stupac u Gazetti; a tamo su svi farmeri, uključujući i Nahuma, to prvi put vidjeli. Noć je bila mračna, a svjetlo na kočiji slabo, ali oko jedne farme u dolini, za koju su svi po detaljima priče znali da je Nahumova, tama nije bila toliko gusta. Slaba, ali uočljiva luminiscencija izbijala je iz sve vegetacije, iz trave, lišća i cvjetova, a u jednom trenutku kao da se odvojeni komadić svjetla krišom pomakao u dvorištu blizu štaglja.

Trava se dotad činila netaknutom, i krave su slobodno pasle na parceli pored kuće, ali pred kraj svibnja mlijeko je postalo loše. Tad je Nahum dao da se krave prebace na viši teren, nakon čega su problemi prestali. Nedugo zatim je promjena u travi i lišću postala vidljiva golim okom. Sve zelenilo postalo je sivo, i poprimilo je veoma jedinstveno svojstvo krtosti. Ammi je sad bio jedina osoba koja je uopće posjećivala to mjesto, a i njegovi dolasci bili su sve rjeđi i rjeđi.

Kad je škola prestala, Gardnerovi su bili doslovno odsječeni od svijeta, a ponekad su davali Ammiju da obavi njihove poslove po gradu. Koptili su na čudan način, i fizički i mentalno, i nikoga nije iznenadilo kad su pristigle vijesti o ludilu gđe Gardner.

To se dogodilo u lipnju, negdje oko godišnjice pada meteora, a jadna žena vrištala je o stvarima u zraku koje nije mogla opisati. U njezinu buncanju nije bilo nijedne određene imenice, već samo glagoli i zamjenice. Stvari su se kretale i mijenjale i lepršale, a uši su bridjele od impulsa koji nisu bili potpuno zvukovi. Nešto je oduzimano - iz nje je crpljeno nešto - nešto što nije smjelo hvatalo se za nju - netko to mora natjerati da se skine - ništa nikad ne miruje u noći - zidovi i prozori se pomiču. Nahum je nije poslao u okružnu umobolnicu, već ju je pustio da luta po kući dok god nije opasna po sebe ili druge. Čak ni kad joj se izraz lica promijenio nije poduzeo ništa. Ali kad su je se dečki počeli bojati, a Thaddeus se skoro onesvijestio zbog grimasa koje je pravila pred njim, odlučio ju je držati zaključanu u potkrovlju. Do srpnja je prestala govoriti i puzala je na sve četiri a, prije nego što se taj mjesec završio, Nahum je stekao ludi dojam da ona blago svijetli u mraku, kao što je sad jasno mogao vidjeti da je slučaj s obližnjom vegetacijom.

Malo prije toga dogodilo se da su konji podivljali. Nešto ih je uzbunilo u noći, i njihovo njištanje i ritanje u odjeljcima u staji bilo je užasno. Činilo se da ih doslovno ništa ne može umiriti, i kad je Nahum otvorio vrata štale svi su jurnuli van poput preplašenih šumskih jelena. Potrajalo je tjedan dana dok su našli sva četiri, a kad su nađeni, ispostavilo se da su potpuno neupotrebljivi i da se njima ne može upravljati. Nešto im je puklo u glavi, i svaki od njih morao je biti ubijen da mu se prekrate muke. Nahum je posudio jednog konja od Ammija da prikupi sijeno, ali je ustanovio da se neće približiti štaglju. Uzmicao je, tresao glavom i njištao, i na kraju Nahum nije mogao ništa nego ga samo utjerati u dvorište, dok su ljudi koristili vlastitu snagu da dovedu teško natovarena kola dovoljno blizu štaglju da vilama prebace sijeno. A cijelo vrijeme je vegetacija postajala siva i krta. Posivjeli su čak i cvjetovi čije su boje bile tako čudne, a plodovi su sazrijevali sivi i patuljasti i bezukusni. Astre i zlatnice cvale su sivo i izobličeno, a ruže i cinije i sljez u prednjem dvorištu bile su takva bogohulna izgleda da ih je Nahumov najstariji

sin Zenas počupao. Čudno napuhnuti kukci su negdje u to vrijeme svi uginuli, čak i pčele koje su napustile svoje košnice i otišle u šumu.

Do rujna se sva vegetacija brzo mrvila u sivkasti prah, a Nahum se bojao da će stabla umrijeti prije nego što otrov izađe iz zemlje. Njegova žena sad je imala napadaje jeziva vrištanja, i on i dečki bili su u stanju stalne napetosti živaca. Sad su izbjegavali ljude, i kad je škola počela, dečki je nisu pohađali. Ali je Ammi, tijekom jednog od svojih rijetkih posjeta, bio prvi koji je shvatio da voda iz bunara više nije dobra. Imala je gadan okus koji nije ni baš ustajao ni baš slankast, i Ammi je savjetovao svom prijatelju da iskopa drugi bunar na višem zemljištu, koji će koristiti dok tlo opet ne bude dobro. Nahum je, međutim, ignorirao to upozorenje, jer je dotad već otvrdnuo na čudne i neprijatne stvari. On i dečki nastavili su koristiti zagađenu vodu, pijući je isto onako odsutno i bezvoljno kao što su jeli i svoje mršave i loše skuhanе obroke i obavljali svoje besplodne i monotone poslove tijekom besciljnih dana. U svima njima bilo je nekakve učmale rezigniranosti, kao da su hodali napola u drugom svijetu kroz špalir bezimene straže do izvjesne i poznate sudbine.

Thaddeus je poludio u rujnu nakon odlaska do bunara. Otišao je s vjedrom, a vratio se praznih ruku, vrišteći i mašući rukama, i povremeno se hihoćući bezumno i šapćući o "bojama koje se kreću tamo dolje". Dvoje u jednoj obitelji bilo je jako gadna stvar, ali Nahum se hrabro držao. Pustio je dječaka da trči naokolo skoro cijeli tjedan dok se nije počeo spoticati i ozljeđivati, a onda ga je zatvorio u sobu u potkrovlju preko puta majke. Način na koji su urlali jedno na drugo iza zaključanih vrata bio je zbilja užasan, naročito za malog Merwina, koji je umislio da oni razgovaraju na nekom užasnom jeziku koji nije od ovoga svijeta. Merwin je postajao zastrašujuće maštovit, a njegov nemir postajao je sve veći nakon zatvaranja brata koji mu je bio najveći drug u igri.

Skoro u isto vrijeme počeo je pomor među stokom. Živina bi posivjela i ugibala veoma brzo, a nakon rezanja njezino bi meso bilo suho i zaudaralo je. Krmače su se neobuzdano debljale, a onda bi naglo uslijedile odurne promjene koje nitko nije mogao objasniti. Njihovo meso je, naravno, bilo neupotrebljivo, i Nahum je bio potpuno zbunjen. Nijedan seoski veterinar nije htio ni prići njegovoj

farmi, a gradski veterinar iz Arkhama bio je vidno zbunjen. Prasci su postajali sivi i krti i raspadali bi se prije nego što su ugibali, a na očima i njuškama razvijale bi se jedinstvene promjene. Bilo je to sasvim neobjašnjivo, jer se nikad nisu hranili zagađenim biljem. A onda je nešto pogodilo krave. Neki dijelovi, ili ponekad i cijela tijela, bili bi jezivo sasušeni ili stisnuti, a stravični kolapsi i raspad postali su česti. U zadnjim stadijima - a smrt je uvijek bila rezultat - došlo bi do posivjelosti i krtosti poput one koja je pogodila krmače. Nije bio u pitanju otrov, jer su se svi slučajevi dogodili u zaključanom i nedirnutom štaglju. Nikakav ujed ni grabežljiv stvor nije mogao donijeti virus, jer koja živa zemaljska zvijer može proći kroz čvrstu prepreku? To je moglo biti samo prirodno oboljenje - ali nijedan um nije mogao dokučiti kakva to bolest može dovesti do takvih rezultata. Kad je došlo vrijeme žetve, na okućnici nije bilo nijedne žive životinje, jer blago i živina bili su mrtvi, a psi su pobjegli. Ti psi, troje njih, nestali su jedne noći i za njih se više nikad nije čulo. Pet mačaka otišlo je nešto ranije, ali njihov odlazak jedva da je primijećen, budući da sad izgleda nije bilo miševa, a samo je gđa Gardner te lijepe životinje voljela kao ljubimce.

Devetnaestog listopada Nahum je doteturio do Ammijeve kuće s užasnim vijestima. Smrt je snašla jadnog Thaddeusa u njegovoj sobi u potkrovlju, a došla je na način koji se nije mogao izreći. Nahum je iskopao grob u ograđenoj obiteljskoj parceli iza farme, i stavio je unutra ono što je našao. Ništa nije moglo doći izvana, jer su mali zatvoreni prozor i zaključana vrata bili netaknuti; ali bilo je isto kao i u štaglju. Ammi i njegova žena utješili su skrhanog čovjeka koliko su mogli, ali su pri tome i oni drhtali. Čist užas kao da se zalijepio za Gardnerove i sve što bi dotakli, i čak i samo prisustvo jednog od njih u kući, bilo je poput daha iz neimenovanih i bezimenih područja. Ammi je vrlo nerado otpratio Nahuma do kuće, i učinio koliko je mogao da smiri histerično jecanje malog Merwina. Zenasa nije trebalo smirivati. On u zadnje vrijeme nije radio ništa osim što je buljio u prazno i poslušao kad bi mu otac naredio nešto, i Ammi je pomislio da je njegova sudbina milosrdna. Tu i tamo bi na Merwinove vriskove pristigao jedva čujan odgovor iz potkrovlja, i kao odgovor na upitan pogled, Nahum je rekao da njegova žena postaje veoma slaba. Kad se noć primakla, Ammi je uspio otići; jer ni prijateljstvo ga

nije moglo nagnati da ostane na tom mjestu gdje je vegetacija počela blago svijetliti, a drveće se možda jest, a možda nije pomicalo bez vjetra. Velikom srećom po Ammija, nije imao bujnu maštu. Već i ovako, njegov um je pomalo skrenuo; ali, da je bio u stanju povezati sve nagovještaje oko sebe i razmisliti o njima, neizbježno bi postao totalni manijak. U sumrak je požurio kući, dok su mu krici lude žene i nervoznog djeteta užasno odzvanjali u ušima.

Tri dana kasnije Nahum je upao u Ammijevu kuhinju rano ujutro, i u odsutnosti domaćina još jednom promućao očajničku priču, koju je gđa Pierce saslušala grčeći se od straha. Ovaj put je u pitanju bio mali Merwin. Nestao je. Izašao je po vodu sa svjetiljkom i vjedrom kasno na večer, i nije se vratio. Već danima je bio rastrzan, i jedva je znao što radi. Na bilo što je vrištao. Iz dvorišta se tad začuo očajnički krik ali, prije nego što je otac stigao do vrata, dječaka više nije bilo. Nije bilo svjetla svjetiljke koju je ponio, a samom djetetu nije bilo ni traga. U tom trenutku Nahum je smatrao da su i svjetiljka i vjetro nestali; ali kad je zora stigla, i on doteturao iz svoje cjelonoćne pretrage po šumi i poljima, našao je neke veoma neobične stvari blizu bunara. Tamo se nalazila zgužvana i naizgled polurastaljena željezna masa koja je morala biti svjetiljka, dok su iskrivljena drška i savijeni željezni obruči pored nje, sve to polustopljeno, nagovještavali da su to ostaci vjedra. To je bilo sve. Nahum više nije znao što bi mislio; gđa Pierce bila je sasvim praznih misli, a Ammi, kad je došao kući i čuo cijelu priču, nije mogao ni nagađati. Merwina nije bilo, i ne bi ni imalo svrhe to reći okolnim ljudima, koji su sad izbjegavali sve Gardnerove. Ne bi vrijedilo ni ispričati to građanima u Arkhamu koji su se svemu podsmjehivali. Thada više nije bilo, a sad nije bilo ni Merwina. Nešto se šuljalo i šuljalo i čekalo da bude viđeno i čuveno. Nahum će uskoro otići, i želio je da se Ammi brine za njegovu ženu i Zenasa ako ga nadžive. To sve mora biti nekakav strašni sud; premda nije mogao ni zamisliti zbog čega, jer je uvijek uspravno išao Božjim putem, koliko je znao.

Više od dva tjedna Ammi uopće nije vidio Nahuma; a tada je, zabrinut zbog onoga što se moglo dogoditi, potisnuo svoj strah i posjetio Gardnerovu farmu. Iz velikog dimnjaka nije se dizao dim, i na trenutak je posjetitelj pomislio na najgore. Izgled cijele farme bio je zaprepašćujući - posivjela uvela trava i lišće prekrivali su zemlju,

loze su opadale u krtime komadima sa starinskih zidova i streha, a velika ogoljela stabla pružala su se poput pandži u sivo nebo studenoga s izraženom zlobom, za koju Ammi nije mogao ne smatrati da je nastala zbog neke suptilne promjene u položaju grana. Ali Nahum je ipak bio živ. Bio je slab, i ležao je na kauču u kuhinji niskoga stropa, ali je bio savršeno svjestan i u stanju izreći jednostavne zapovijedi Zenasu. Prostorija je bila mrtvački hladna; a kad je Ammi vidno zadrhtao, domaćin je promuklo doviknuo Zenasu da donese još drva. Drva su, zbilja, bila itekako potrebna, pošto je zjapeći kamin bio neupaljen i prazan, a čađ je izlazila iz njega na ledenom vjetru koji je puhao niz dimnjak. Uskoro ga je Nahum zapitao je li mu s dodatnim drvima toplije, a tad je Ammi shvatio što se dogodilo. Najčvršća spona je konačno pukla, i umu nesretnog farmera više nikakav jad nije mogao nauditi.

Obazrivo ga ispitujući, Ammi nije mogao doći ni do kakva podatka o nestalom Zenasu. "U bunaru - on živi u bunaru -" bilo je sve što bi otac pomućene svijesti govorio.

Tada je posjetitelju najednom pala na pamet i poludjela supruga, i promijenio je svoje upite. "Nabby? Pa, evo je tu!" bio je iznenađeni odgovor jasnog Nahuma, i Ammi je ubrzo uvidio da je mora sam potražiti. Ostavljajući Nahuma da bezopasno bunca na kauču, uzeo je ključeve s čavla pokraj vrata i popeo se škripavim stubama do potkrovlja. Tamo je bilo veoma tijesno i zagušljivo, i nikakav zvuk nije dopirao ni iz kojeg smjera. Od četvera vrata na vidiku, samo su jedna bila zaključana, i pokušao ih je otključati različitim ključevima s koluta koji je uzeo. Treći ključ bio je odgovarajući, i nakon kraćeg petljanja Ammi je otvorio niska bijela vrata.

Unutra je bilo prilično mračno, budući da je prozor bio malen i napola prekriven grubim drvenim rešetkama; a Ammi nije mogao vidjeti baš ništa na podu pokrivenom širokim daskama. Smrad je bio neizdrživ, i prije nego što je krenuo naprijed morao se povući u drugu sobu i vratiti s plućima punim zraka koji se mogao disati. Kad je ušao, vidio je u kutu nešto tamno, a kad je to jasnije sagledao, istog trena je vrisnuo. Dok je vrištao, učinilo mu se na tren da neki oblak zaklanja prozor, i sekundu kasnije osjetio je da ga je očešalo nešto poput neke odurne struje pare. Čudne boje zaplesale su mu pred očima; i da u tom trenutku nije otupio od užasa, pomislio bi na kuglu

u meteoru koju je smrskao geološki čekić, i morbidnu vegetaciju koja je nikla na proljeće. Ovako, mislio je samo na bogohulnu monstroznost s kojom se suočio, i koja je sasvim jasno podijelila bezimenu sudbinu mladog Thaddeusa i stoke. Ali stravična stvar u tom užasu bila je što se to vrlo polako i primjetno kretalo dok se nastavljalo mrviti.

Ammi mi nije htio ispričati nikakve dodatne pojedinosti o tome, ali taj oblik u kutu ne pojavljuje se ponovno u njegovoj priči kao nešto što se kreće. Postoje stvari koje se ne mogu spominjati, i zakon ponekad sudi okrutno o onome što se čini iz čiste ljudskosti. Shvatio sam da u toj sobi u potkrovlju nije ostalo ništa što bi se micalo, a ostaviti bilo što sposobno za kretanje bio bi čin toliko monstrozno da bi svako odgovorno biće prokleo na vječne muke. Bilo tko osim čvrstog farmera onesvijestio bi se ili poludio, ali Ammi je svjestan izišao kroz taj niski dovratnik i zaključao svetogrdnu tajnu za sobom. Sad se trebalo pobrinuti za Nahuma; njega se mora hraniti i njegovati, i prebaciti na neko mjesto gdje se o njemu može brinuti.

Nastavljajući silazak mračnim stubištem, Ammi je ispod sebe začuo tup udar. Čak je pomislio da je čuo i naglo prekinut vrisak, i nervozno se sjetio ljepljive pare koja ga je očešala u onoj užasnoj sobi gore. Kakvo je to prisustvo pobudio njegov vrisak i ulazak? Zaustavljen nekakvim neodređenim strahom, čuo je još neke zvukove odozdo. Nesumnjivo se čulo kao da se nešto teško vuče, i iznimno nepodnošljiv šupalj zvuk poput nekakva grozna i nečista isisavanja. Sa sposobnošću povezivanja dovedenom do grozničava vrhunca, pomislio je neizbježno na ono što je vidio na katu. Dobri Bože! U kakav je to sablastan svijet snova upao? Nije se usuđivao pomaknuti ni naprijed ni natrag, već je stajao tamo, uplašeno gledajući crni zavoj uskog stubišta. Zvukovi, osjećaj užasavajućeg iščekivanja, mrak, strmost uskih stuba - i milosrdna nebesa! - blaga ali zamjetna svjetlucavost svega drvenoga što se moglo uočiti; stuba, oplata, izloženih klinova i greda.

Tada se začula očajna njiska Ammijeva konja vani, za kojom je odmah uslijedio štropot koji je ukazivao na panično bježanje. U sljedećem trenutku konj i kola su izišli iz dosega čujnosti, ostavljajući uplašenog čovjeka na stubištu da nagađa od čega su pobjegli. Ali to nije bilo sve. Vani se začuo još jedan zvuk. Nekakav tekući pljesak -

voda - to je sigurno bio bunar. Ostavio je Heroja nevezanog pored njega, i kotač kočije je sigurno očešao građu i pogurao labav kamen. A blijeda fosforescencija još je uvijek svjetlucala u toj neugodno staroj drvenariji. Bože, kako je stara bila ta kuća! Većinom je sagrađena prije 1670., a krov nije bio mlađi od 1730.

Tiho grebanje po podu dolje sad se jasno čulo, i Ammi je čvrsto stisnuo teški štap koji je iz nekog razloga pokupio u potkrovlju. Polako prikupljajući hrabrost, spustio se do kraja i smjelo krenuo prema kuhinji. Ali nije došao do kraja, jer ono što je tražio nije više bilo tamo. Došlo mu je u susret, i još je na neki način bilo živo. Je li puzalo ili ga je nešto vuklo, Ammi nije mogao odrediti, ali smrt je nasrnula na njega. Sve se dogodilo u zadnjih pola sata, ali kolaps, posivjelost i raspadanje već su daleko odmakli. Krtost je bila odurna, i suhi djelići su se ljuštili. Ammi ga nije bio u stanju dodirnuti, ali je užasnuto pogledao izobličenu parodiju onog što je bilo lice. "Što je to bilo, Nahume - što je to?" prošaptao je, a ispucale, natekle usne jedva su bile u stanju istisnuti konačni odgovor.

"Ništ' ... ništ'... ta boja ... ona prži ... hladna, mokra, al' prži... živi u bunaru ... vido je ... kao dim ... baš ko cvijeće na proljeće ... bunar sjajio noću ... Thad i Merwin i Zenas ... sve živo ... sisalo život iz svega ... u 'nom kamenu ... ima bit došlo u 'nom kamenu ... otr'valo cijelo mjesto ... ne znam što 'oće ... ona okrugla stvar što su 'ne fakultetije iskopale iz 'nog kamena ... oni je razbili ... bila ista boja ... baš ista, ko cvijeće i bilje ... ima bit da ih bilo još ... sjeme ... sjeme ... izraslo ... prvi put ga vido ovi tjedan ... ima bit nadjačalo Zenasa ... on bijo velik momak, pun snage ... izjede ti pamet pa te dostigne ... sprži te ... u vodi iz bunara ... bijo si u pravu za to ... zla voda ... Zenas se nije vratijo od bunara ... ne mo'š pobjeć ... vuče te ... znaš da nešt' dolazi al' ne vrijedi ... Vidiyo sam ga i opet i opet otkad je Zenasa uzelo ... đe je Nabby, Ammi? ... glava mi ne valja ... ne znam otkad je da je nisam hranio ... i nju će ako ne budemo pazili... samo boja ... sad i njeno lice ponekad ima tu boju, kad je noć ... a to prži i siše ... dolazi iz nekoga mjesta đe stvari nisu ko ovdje ...jedan od 'nih profesora reko tako ... bijo je u pravu ... pazi, Ammi, još će to nešto napraviti... isiše život..."

Ali to je bilo sve. Ono što je pričalo nije moglo više govoriti jer se sasvim urušilo. Ammi je prebacio crveni karirani stolnjak preko

onoga što je ostalo i isteturao kroz stražnja vrata u polja. Popeo se uz padinu do pašnjaka od deset jutara i odglavinjao kući sjevernim putem i kroz šumu. Nije mogao proći pored tog bunara od kojeg je njegov konj pobjegao. Pogledao ga je kroz prozor, i vidio da nikakav kamen ne nedostaje s ruba. Znači da kotač koji se pomaknuo ipak nije ništa oborio - pljusak je bio nešto drugo - nešto što se vratilo u bunar nakon što je završilo s jadrnim Nahumom ...

Kad je Ammi stigao do svoje kuće, konj i kola su već bili tu, zbog čega mu je žena bila u panici. Smirivši je bez objašnjavanja, odmah je pošao u Arkham i obavijestio vlasti da obitelji Gardner više nema. Nije zalazio u detalje, već je samo rekao za smrt Nahuma i Nabby, pošto se za Thaddeusa već znalo, i spomenuo da je uzrok izgleda bila ista čudna bolest koja je pobila i stoku. Također je izjavio da su Merwin i Zenas nestali. Bilo je dosta ispitivanja u policijskoj postaji, i na kraju je Ammi bio primoran odvesti trojicu policajaca do Gardnerove farme, skupa s mrtvozornikom, sudskim liječnikom i veterinarom koji je liječio oboljele životinje. Otišao je protiv svoje volje, jer je poslijepodne odmaklo i on se bojao sumraka na tom ukletom mjestu, ali donosilo mu je malo utjehe što je toliko ljudi s njim.

Njih šestorica vozila su se u dvopregu iza Ammijevih kola, i stigli su do bolešću pogođene farme oko četiri popodne. Ma koliko su policajci bili navikli na gadne prizore, nitko nije ostao ravnodušan na ono što je nađeno u potkrovlju i pod crvenim kariranim stolnjakom u prizemlju. Cijeli izgled farme sa sivom pustoši bio je već dovoljno užasan, ali ta dva izmrvljena objekta bila su preko svih granica. Nitko nije mogao na njima zadržati pogled, a čak je i sudski liječnik priznao da tu nema mnogo toga što bi trebalo pregledati. Uzorci su se, naravno, mogli analizirati, te je on prionuo na njihovo uzimanje - i tako se dogodila ona veoma zbunjujuća naknadna posljedica u fakultetskom laboratoriju gdje su dvije posude s prahom konačno završile. Oba uzorka su pod spektroskopom isijavala nepoznat spektar, u kojem su mnoge zbunjujuće pruge bile točno poput onih koje je čudni meteor isijavao prethodne godine. Svojstvo emitiranja tog spektra nestalo je za mjesec dana, nakon čega se prašina sastojala uglavnom od alkalnih fosfata i karbonata.

Ammi ne bi rekao tim ljudima za bunar da je mislio da će odmah i tu nešto poduzimati. Primicao se zalazak sunca, i on je bio nestrpljiv da se što više udalji. Ali nije mogao ne bacati nervozne poglede na kameni zid oko duboke jame i, kad ga je jedan od detektiva ispitao, priznao je da se Nahum bojava nečega tamo dolje - toliko da nikad nije ni pomislio unutra potražiti Merwina ili Zenasa. Nakon toga dolazilo je u obzir samo da odmah isprazne i pregledaju bunar, pa je Ammi morao čekati drhteći dok je vjedro po vjedro smrdljive vode izvlačeno i izlijevano na promočenu zemlju vani. Ljudi su gadljivo šmrkali na vonj te tekućine i pred kraj su držali začepljene nosove zbog zadaha koji su izvlačili. Posao nije potrajao onoliko dugo koliko su se bojali, jer je razina vode bila nezapamćeno niska. Nema potrebe iznositi previše detalja o onom što su našli. Merwin i Zenas su obojica bili tamo, djelomično, premda su ostaci bili uglavnom skeletalni. Tamo su bili i omanji jelen i veliki pas u otprilike istom stanju, i nešto kostiju manjih životinja. Mulj i talog na dnu izgledali su neobjašnjivo porozno i kuhajuće, a čovjek koji se po rukohvatima spustio s dugom motkom, ustanovio je da drveni štap može uroniti u blato na dnu do bilo koje dubine ne nailazeći ni na kakvu čvrstu prepreku.

Sad se već spuštao sumrak, i iz kuće su donesene svjetiljke. Tada, kad je ustanovljeno da se ništa više ne može doznati iz bunara, svi su otišli unutra i posavjetovali se u starom dnevnom boravku, dok je svjetlo sablasnog polumjeseca povremeno slabo osvjetljavalo sivu pustoš vani. Policajci su bili potpuno zbunjeni cijelim slučajem, i nisu mogli naći nikakav zajednički čimbenik koji bi povezo čudno stanje biljaka, nepoznatu bolest stoke i ljudi, i neobjašnjivu smrt Merwina i Zenasa u zagađenom bunaru. Čuli su uobičajene seoske priče, istina; ali nisu mogli vjerovati da se događa nešto u suprotnosti s prirodnim zakonima. Nesumnjivo je meteor zatrovao tlo, ali bolest ljudi i životinja koji nisu jeli ništa uzgajano na tom tlu bila je nešto drugo. Je li to bila voda iz bunara? Veoma moguće. Mogla bi biti dobra ideja dati je na analizu. Ali kakvo je to ludilo moglo natjerati obojicu dječaka da skoče u bunar? Njihova djela bila su tako slična - a ostaci su pokazali da su obojica patila od sive krte smrti. Zašto je sve bilo tako sivo i krto?

Mrtvozornik, koji je sjedio pored prozora okrenutog dvorištu, bio je prvi koji je primijetio svjetlost oko bunara. Noć se potpuno spustila, i cijela užasna farma kao da je blago svijetlila ne samo zbog povremenih zraka mjesečine; ali ovaj novi sjaj bio je nešto određeno i jasno, i bio je usmjeren gore iz crne jame poput zamučene zrake iz svjetiljke, odražavajući se u baricama na tlu gdje je pražnjena voda. Bio je vrlo čudne boje, i kad su se svi okupili oko prozora, Ammi je naglo ustuknuo. Jer ta čudna zraka sablasne mutnoće njemu nije bila nepoznate boje. Vidio je tu boju i prije, i bojao se pomisliti što bi to moglo značiti. Vidio ju je u gadnoj krtoj kugli u onom aerolitu prije dva ljeta, vidio ju je opet u ludom raslinju ljetos, i pomislio je da je vidi na tren istog jutra naspram malog prozora s rešetkama one užasne sobe u potkrovlju gdje se dogodila neimenovana stvar. Bljesnula je na tren, i ljepljiv i oduran oblak pare očešao se o njega - a onda je jadnog Nahuma uzelo nešto te boje. On je to i rekao na kraju - rekao da je kao kugla i biljke. Nakon toga je uslijedilo trčanje po dvorištu i pljusak u bunaru - a sad je taj bunar rigao u noć blijedu podmuklu zraku iste demonske nijanse.

Na čast je oštrini Ammijeva uma da je čak i u tom napetom trenutku razmišljao o stvari koja je u biti znanstvena. Nije se mogao ne zapitati kako je imao isti dojam od pare viđene pri dnevnom svjetlu, naspram prozora otvorenog prema jutarnjem nebu, i od noćnog zračenja viđenog kao fosforescentna izmaglica naspram crnog i ogoljenog krajolika. To nije bilo u redu - to je bilo protuprirodno - i pomislio je na zadnje riječi svog oboljelog prijatelja: "Dolazi iz nekoga mjesta đe stvari nisu ko ovd... jedan od 'nih profesora reko tako ..."

Sva tri konja vani, privezana za par sasušenih mladica pored puta, sad su očajnički njištala i kopala nogama. Kočijaš je krenuo van da poduzme nešto, ali mu je Ammi položio drhtavu ruku na rame. "Nemoj ić tamo van", prošaputao je. "Ovdi ima više neg' što mi znamo. Nahum je reko da u bunaru živi nešto što isiše život iz tebe. Reko je da to ima bit nešto što je izraslo od okrugle lopte ko što smo je svi mi vid'li u oni meteor što je pao bilo godinu dana u lipnju. Siše i prži, reko je, i samo je oblak boje ko ona svjetlost sad tamo vani, što je jedva mo'š vidit i reć što je. Nahum je mislio da s' ona hrani svime živime i postaje stalno jača. Reko je da ju je vido prošli tjedan. Mora

bit da je nešto izdaleka na nebu ko što su oni s fakulteta rekli prošle godine za meteor. Kako je sačinjeno, i kako radi, nije ništ' ko u Božijemu svijetu. To je nešto iz vani."

Tako da su ljudi neodlučno stajali dok je svjetlost iz bunara postajala sve jača, a privezani su se konji ritali i sve očajnije njištali. Bio je to zbilja stravičan trenutak, s užasom u samoj toj staroj i ukletoj kući, četiri čudovišne hrpe ostataka - dvije iz kuće i dvije iz bunara - u drvarnici iza kuće, a taj stup nepoznate i bezbožne svjetlucavosti iz muljevitih dubina ispred. Ammi je instinktivno zadržao kočijaša, zaboravljajući kako je on sam ostao neozlijeđen nakon što ga je ljepljivo očešala ta obojena para u sobi u potkrovlju, ali možda je i dobro što je postupio onako kako je postupio. Nitko nikad neće znati što se sve tu kretalo te noći; i premda bezbožništvo iz onostranosti nije dotad naškodilo nijednom čovjeku neoslavljenog uma, ne može se pretpostaviti što bi sve moglo učiniti u tom zadnjem trenutku, i sa svojom izgleda uvećanom snagom i posebnom svrhovitošću koju je uskoro iskazalo pod napola oblačnim nebom punim mjesečine.

Najednom je jedan od detektiva na prozoru ispustio kratak, oštar uzdah. Ostali su ga pogledali, a onda odmah krenuli za njegovim pogledom gore do točke gdje je njegovo nasumično lutanje bilo zaustavljeno. Nije bilo potrebe za riječima. Ono što je opovrgavano u seoskim ogovaranjima više se nije moglo opovrgnuti, a zbog te stvari, o kojoj se svaki od prisutnih kasnije šapatom suglasio, o čudnim danima se u Arkhamu nikad ne priča. Neophodno je napomenuti da u to doba večeri nije bilo vjetra. Ubrzo je počeo puhati, ali ga tad uopće nije bilo. Čak ni suhi vrhovi raslinja na živici, sivi i uvenuli, ni rese na krovu stojećeg dvoprega nisu se micali. A ipak su se usred tog napetog bezbožnog mira visoke gole grane svih stabala u dvorištu kretale. Trzale su se morbidno i grčevito, grabeći u napadaju epileptičnog ludila prema mjesečinom obasjanim oblacima; nemoćno su grebale ustajali zrak kao da ih povlači nekakva srodna i bestjelesna veza s podzemnim strahotama koje se uvijaju i koprcaju ispod crnih korijena.

Nitko od ljudi nije disao nekoliko sekundi. Tada je jedan tamniji oblak prešao preko Mjeseca, i siluete grabećih grana na tren su nestale. Na to je uslijedio zajednički uzvik; prigušen od

zaprepaštenja, ali promukao i skoro istovjetan iz svakoga grla. Jer užas nije nestao sa siluetom, i u strahotnom trenu dublje tame promatrači su vidjeli kako se na visini vrhova stabala pomiču tisuće sitnih točaka mutne i bogohulne svjetlosti, koje su na vrhu svake grane bile poput vatre sv. Elma ili plamenova koji se spuštaju na glave apostola na Duhove. Bilo je to čudovišno zviježđe neprirodnog svjetla, poput zadriglog roja truplima nahranjenih muha koje plešu paklene sarabande iznad uklete močvare, a boja mu je bila isti onaj bezimni uljez kojeg je Ammi naučio prepoznavati i užasavati ga se. Cijelo to vrijeme, stup sjaja iz bunara postajao je sve jači i jači, donoseći umovima okupljenih ljudi osjećaj kobi i nenormalnosti koji je daleko nadilazio svaki prizor koji bi njihovi svjesni umovi mogli uobličiti. Više nije sjajilo van, već je istjecalo van, a kako je bezoblični mlaz neodredive boje izlazio iz bunara tako se činilo da teče izravno u nebo.

Veterinar je zadrhtaio, i otišao do vrata da preko njih spusti još i teški zasun. Ammi se nije ništa manje tresao, i morao je povlačiti za rukav i pokazivati zbog nedostatka suvisla glasa kad je htio privući pažnju na sve jaču svjetlost drveća. Njištanje i udaranje kopitima njihovih konja postalo je potpuno užasavajuće, ali nitko od duša u toj staroj kući ne bi se usudio izići ni za što na ovom svijetu. Za nekoliko trenutaka sjaj stabala se pojačao, dok njihove nemirne grane kao da su se sve više pružale u okomit položaj. Drvo ograde bunara sad se sjajilo, a uskoro je jedan od policajaca nijemo pokazao na neke drvene šupe i košnice za pčele blizu zapadnog kamenog zida. I one su se počele sjajiti, premda privezana vozila posjetitelja, čini se, dosad nisu bila pogođena time. Tada se začula užasno komešanje i topot na putu i, kad je Ammi smanjio jačinu svjetiljke da bi bolje vidjeli, shvatili su da je par očajnih sivaca slomio svoju mladicu i pobjegao s dvopregom.

Taj je šok uspio razvezati nekoliko jezika, i razmijenjene su postidjeno prošaputane rečenice: "To se širi po svemu organskom što je bilo u ovoj okolini", promrmljao je sudski liječnik. Nitko nije odgovorio, ali čovjek koji je bio u bunaru nagovijestio je da je njegova duga motka sigurno probudila nešto neopipljivo: "Bilo je užasno", dodao je. "Uopće nije bilo dna. Samo mulj i mjehuri i osjećaj da nešto pod tim vrebalo." Ammijev je konj još uvijek kopao

kopitima i zaglušujuće njištao vani na putu, skoro prigušujući tihi drhtavi glas svoga vlasnika koji je promrmljao svoje neuobičajene misli: "Došlo je iz 'noga kamena - izraslo je tamo dolje - stiglo je sve živuće - hranilo se njima, umom i tijelom - Thada i Merwina, Zenasa i Nabby - Nahum je bijo zadnji - svi su oni pili vodu - nadjačalo ih je - došlo je iz od vani, đe stvari nisu ko ovdi - sad ide kući -"

U tom trenutku, kad se stup nepoznate boje najednom pojačao i počeo uvijati u fantastične oblike koje je svaki od gledatelja opisao drugačije, jadni sapeti Heroj ispustio je zvuk kakav nijedan čovjek ni prije ni poslije toga nije čuo od konja. Sve osobe u tom niskom dnevnom boravku začepile su uši, a Ammi se okrenuo od prozora užasnut i zgađen. Riječi to nisu mogle prenijeti - kad je Ammi opet pogledao van, jedna životinja ležala je nepomično na mjesečinom obasjanom tlu između slomljenih ruda kočije. To je bilo zadnje što se tiče Heroja, dok ga sutradan nisu zakopali. Ali u sadašnjosti nije bilo vremena za žaljenje, jer je skoro istog trena jedan detektiv nijemo ukazao na nešto užasno u samoj sobi s njima. U odsutnosti svjetlosti iz lampe bilo je jasno da je blaga fosforescencija počela prožimati cijelu prostoriju. Sjajila je na širokim daskama i dijelovima krpenog tepiha, i svjetlucala na okvirima malih prozora. Širila se gore i dolje po izloženim kutnim stupovima, skupljala se oko polica, i ulazila u vrata i pokućstvo. Svake minute postajala je sve jača, i konačno je postalo jasno da zdrava i živa stvorenja moraju napustiti tu kuću.

Ammi ih je izgurao na stražnja vrata i stazom gore kroz polja, do pašnjaka od deset jutara. Hodali su i teturali kao u snu, i nisu se usudili pogledati natrag dok nisu bili daleko na visokom terenu. Bilo im je drago zbog te staze, jer ne bi mogli izaći prednjim putem, pored onog bunara. Već je bilo dovoljno užasno prolaziti pored svjetlećeg štaglja i šupa, i onih blistavih stabala u voćnjaku s njihovim iskrivljenim, demonskim obrisima; ali, hvala nebesima, grane su ono najgore činile izvijajući se visoko gore. Dok su prelazili mostić preko Chapmanovog potoka, Mjesec je zašao ispod nekih vrlo crnih oblaka, i dalje su morali pipati naslijepo dok nisu izbili na otvorenu livadu.

Kad su se okrenuli natrag prema dolini i udaljenoj Gardnerovoj farmi na dnu, vidjeli su stravičan prizor. Cijela farma je blistala odurnom nepoznatom bojom; stabla, zgrade, pa čak i ono trave i

raslinja što se nije potpuno promijenilo u smrtonosnu sivu krtost. Stabla su se sva istežala prema nebu, okrunjena jezičcima otrovnog plamena, a palucave struje iste čudovišne vatre puzale su po gredama kuće, štaglja i šupa. Bila je to scena iz Fuselijeve vizije, a preko svega ostalog carevala je ona zbrka svjetleće bezobličnosti, ta tuđinska i nedimenzionirana duga zagonetnog otrova iz bunara - kovitlajući se, pipajući, ližući, posežući, bljeskajući, napinjući se i zlokobno ključajući u svojoj kozmičkoj i neprepoznatljivoj obojenosti.

Tad je bez upozorenja ta odurna stvar suknila okomito prema nebu poput rakete ili meteora, ne ostavljajući nikakav trag iza sebe i nestajući kroz okruglu i čudno pravilnu rupu u oblacima prije nego što je bilo tko od ljudi uspio uzdahnuti ili poviknuti. Nitko od promatrača nikad neće zaboraviti taj prizor, i Ammi je prazno zurio u zvijezde Labuda i Deneba kako trepere iznad ostalih, tamo gdje se nepoznata boja utopila u Mliječni put. Ali pucketanje u dolini već je sljedećeg trena brzo vratilo njegov pogled na zemlju. Bilo je to upravo to. Samo drvo koje se cijepa i puca, a ne eksplozija, kao što su se mnogi drugi od njih kleli. Ali ishod je bio isti jer, u jednom grozničavom kaleidoskopskom trenu, buknila je iz te kobne uklete farme blještavo eruptivna kataklizma neprirodnih iskri i tvari, muteći pogled malobrojnih koji su to vidjeli, i izbacujući prema zenitu bombarderski prolom takvih šarenih i nezamislivih djelića kakve naš univerzum po svojoj prirodi mora odbaciti. Kroz oblak pare koji se brzo zatvarao ti djelići slijedili su veliku morbidnost koja je nestala, i za još koju sekundu su i oni nestali. Iza i ispod ostala je samo tama u koju se ljudi nisu usuđivali vratiti, a svud okolo puhao je sve jači vjetar koji kao da se obrušavao u crnim, ledenim naletima iz međuzvezdanog prostora. Vrištao je i urlao, i šibao polja i izobličene šume luđačkim kozmičkim bijesom, dok uzdrhtala grupa nije uskoro shvatila da nema svrhe čekati Mjesec koji bi pokazao što je ostalo tamo dolje na Nahumovoj farmi.

Previše zapanjeni za bilo kakav nagovještaj teorije, sedmorica su tresući se krenula natrag u Arkham sjevernim putem. Ammiju je bilo još gore nego njegovim pratiocima, i molio ih je da ga otprate u njegovu kuhinju, umjesto da nastave ravno do grada. Nije želio sam prelaziti bolesnu, vjetrom šibanu šumu do svoje kuće na glavnom putu. Jer on je doživio i dodatni šok kojeg su ostali bili pošteđeni, i

bio je zauvijek skrhan mračnim strahom koji se nije usuđivao ni spominjati još mnogo godina. Kad je ostatak promatrača na tom uzburkanom brdu rezignirano okrenuo svoja lica prema putu, Ammi je na trenutak pogledao natrag u osjenjenu dolinu pustoši koja je još nedavno bila obitavalište njegova prijatelja zle sudbine. I s te ogoljene, daleke točke vidio je nešto kako se slabašno uzdiže, samo da bi ponovo palo na mjesto odakle je veliki bezoblični užas suknuo u nebo. Bila je to samo boja - ali ne neka od boja zemlje ili neba. I zato što je Ammi prepoznao tu boju, i znao da taj zadnji slabi ostatak mora još vrebati tamo dolje u bunaru, nije više nikad bio potpuno zdrav.

Ammi više nikad ne bi prišao tom mjestu. Sad su četrdeset i četiri godine otkako se taj užas dogodio, ali on nije nikad više bio tamo, i bit će mu drago kad novo umjetno jezero to prekrije. I meni će biti drago, jer mi se nije svidjelo kako je sunčevo svjetlo izmijenilo boju oko jame tog napuštenog bunara pored kojeg sam prošao. Nadam se da će voda biti veoma duboka - ali i pored toga, nikad je neću piti. Ne bih rekao da ću ikad kasnije posjetiti arkhamski okrug. Trojica od ljudi koji su bili s Ammijem vratili su se sljedeće jutro da po dnevnom svjetlu vide ruševine, ali nije ostalo baš mnogo ruševina. Samo cigle dimnjaka, kamen podruma, nešto mineralnog i metalnog smeća tu i tamo, i rub tog groznog bunara. Osim Ammijeva mrtvoga konja, kojeg su odvukli i pokopali, i kočije koju su mu uskoro vratili, sve što je ikad bilo živo je nestalo. Ostalo je pet jezovitih jutara prašnjave sive pustinje, i otada tamo ništa nije raslo. Do dana današnjeg to prazno zijeva prema nebu poput velike mrlje koju je kiselina izjela u šumama i poljima, i oni malobrojni, koji su ga se i pored seoskih priča usudili pogledati, nazvali su ga "spaljeno ognjište".

Seoske priče su čudne. Mogle bi biti još čudnije kad bi ljudi iz grada i kemičari s fakulteta bili dovoljno zainteresirani da analiziraju vodu iz tog napuštenog bunara, ili sivu prašinu koju nijedan vjetar ne raznosi. I botaničari bi trebali proučavati zakržljalu floru na granicama tog mjesta, jer bi mogli baciti svjetlo na seosku pomisao da se pustoš širi -malo-pomalo, možda par centimetara na godinu. Ljudi kažu da boja okolne trave u proljeće nije baš kako treba, i da divlji stvorovi ostavljaju čudne otiske u laganom zimskom snijegu. Snijega na spaljeno ognjište nikad ne napada toliko koliko drugdje.

Konji - ono malo preostalih u ovo doba motora -postaju nemirni u toj nijemoj dolini, a lovci se preblizu te rane od sive prašine ne mogu osloniti na svoje pse.

Kažu da su i mentalni utjecaji jako loši; mnogo ih je postalo čudno u godinama nakon što je Nahum uzet, i uvijek im je nedostajalo snage da odu. Onda su ljudi jačih umova napustili to područje, a samo su stranci pokušali živjeti na oronulim starim okućnicama. Ipak, ni oni nisu mogli ostati; i ponekad se postavlja pitanje kakav su uvid, dublji od našega, njima dale njihove divlje, čudne priče o prošaputanoj magiji. Njihovi su snovi, bune se oni, veoma strašni u toj grotesknoj zemlji; a svakako je i sam prizor mračnog carstva dostatan da pobudi morbidnu maštu. Nijednom putniku nije promakao osjećaj čudnog u tim dubokim usjecima, a umjetnici drhte dok slikaju te šume čija je tajanstvenost stvar duha koliko i uma. Radoznao sam i ja sam, što se tiče osjećaja koji sam zadobio prilikom svoje jedne usamljene šetnje, prije nego što mi je Ammi ispričao svoju priču. Kad je pao sumrak, neodređeno sam poželio da se skupe neki oblaci, jer čudan strah od dubokih nebeskih praznina iznad uvukao mi se u dušu.

Ne pitajte me za mišljenje. Ne znam - i to je sve. Nije bilo nikoga koga bi se moglo ispitati osim Ammija; jer žitelji Arkhama neće govoriti o čudnim danima, a sva tri profesora koja su vidjela aerolit i njegove obojene kugle su mrtva. Bilo je i drugih kugli - na to se oslonite. Jedna se nahranila i pobjegla, a vjerojatno je bila još jedna koja je zakasnila. Nema sumnje da je još dolje u bunaru - znam da nešto nije bilo u redu sa sunčevom svjetlošću koju sam vidio iznad tog zatrovanog otvora. Seljaci kažu da se bolest širi par centimetara godišnje, tako da čak i sad ima nekakva rasta ili hranjenja. Ali kakav god demonski izrod se tamo izlegao, mora biti vezan za nešto ili bi se inače brzo raširio. Je li učvršćen za korijenje onih stabala koja grabe zrak? Jedna od trenutnih priča u Arkhamu je ona o debelim hrastovima koji svijetle i po noći se miču kako ne bi trebalo.

Što je to, samo Bog zna. U okvirima materije pretpostavljam da bi ono što je Ammi opisao bilo nazvano plinom, ali taj plin slijedio je zakone koji ne pripadaju našem kozmosu. To nije bio plod onih svjetova i sunaca koji blistaju u teleskopima i na razvijenim fotografijama naših zvjezdarnica. To nije bio dah s onih nebesa čije

kretanje i dimenzije naši astronomi mjere ili smatraju previše ogromnim za mjerenje. To je bila samo boja iz svemira - užasavajući glasnik iz neoblikovanih carstava beskraja, izvan sve prirode koju mi poznajemo; iz carstava čije i samo postojanje šokira mozak i otupljuje nas crnim izvankozmičkim bezdanima koje otvara pred našim grozničavim očima.

Vrlo sam sumnjičav prema mogućnosti da mi je Ammi rekao neistinu, i ne mislim da je njegova priča plod ludila kako su me u gradu bili upozoravali. Nešto stravično došlo je u brda i doline u tom meteoru, i nešto užasno - premda ne znam u kojim razmjerima - ostalo je tu. Bit će mi drago da vidim da je voda došla. U međuvremenu, nadam se da se ništa neće dogoditi Ammiju. Vidio je toliko mnogo te stvari - a njen utjecaj je tako podmukao. Zašto se on nikad nije mogao odseliti? Kako se jasno sjećao onih Nahumovih umirućih riječi - "ne mo'š pobjeć ... vuče te ... znaš da nešt' dolazi al' ne vrijedi -" Ammi je tako dobar starac - kad ekipa za umjetno jezero počne raditi, morat ću pisati glavnom inženjeru da dobro pripazi na njega. Ne bih volio o njemu misliti kao o sivoj, izobličenoj, krtoj nakaznosti koja je sve upornija u uznemiravanju moga sna.

Zov Cthulhua

(Howard Phillips Lovecraft: The Call of Cthulhu, 1926.)

Najpoznatija i najcjenjenija Lovecraftova priča, temelj za cijele kultne "Cthulhu mitove" raširene među njegovim obožavateljima. Izašla je u časopisu Weird Tales 1928., a motivima iz Cthulhua Lovecraft se vraćao mnogo puta u svojim sljedećim djelima poput Dunwichkog užasa i Planina ludila.

(Nađeno među papirima pokojnog Francisa Waylanda Thurstona iz
Bostona)

Tako velikih sila ili bića možda se može zamisliti ostatak... ostatak iz perioda odavno prošlog kad ...se svijest iskazivala, možda u oblicima i vidovima koji su se davno povukli pred plimom nadola, zećeg čovječanstva ... oblicima od kojih su samo poezija i legenda sačuvali tračak sjećanja i nazvali ih bogovima, čudovištima, mitskim bićima svih vrsta i sojeva ...

- Algernon Blackwood

I. Užas u glini

Najmilosrdnija stvar na svijetu, rekao bih, nesposobnost je ljudskog uma da međusobno poveže sve svoje sastojke. Mi živimo na mirnom otoku neznanja usred crnih mora beskonačnosti, i nije za nas da putujemo predaleko. Znanosti, od kojih svaka vuče na svoju stranu, dosad nam nisu mnogo naškodile; ali jednoga dana sastavljanje razdvojenoga znanja otvorit će takve užasavajuće prizore stvarnosti, i našega pogibeljnog položaja u istoj, da ćemo ili poludjeti od tog otkrivenja ili pobjeći od smrtonosne svjetlosti u mir i sigurnost novoga mračnog doba.

Teozofi su nagađali o zapanjujućoj grandioznosti kozmičkog ciklusa u kojem naš svijet i ljudska rasa čine prolazne incidente. Nagovještavali su čudovišne zaostatke izrazima od kojih bi se sledila krv da nisu prikriveni tupim optimizmom. Ali nije mi odatle stigao taj prizor zabranjenih eona koji me leđi kad pomislim na njega i od kojeg silazim s uma kad o njemu sanjam. Taj prizor, kao i svi užasni prizori istine, zablistao je u slučajnom spajanju odvojenih stvari - u ovom slučaju jednog starog novinskog članka i bilješki jednog pokojnog profesora. Nadam se da nitko drugi neće to uspjeti spojiti; svakako, ukoliko poživim, ja neću svjesno postati karikom tako odurnog lanca. Mislim da je profesor također namjeravao ostati nijem što se tiče dijela koji je znao, i da bi uništio svoje bilješke da ga nije snašla nagla smrt.

Moje znanje o toj stvari počelo je u zimu 1926. - 27., smrću mog prastrica, Georgea Gammella Angella, redovnog profesora semitskih jezika na Sveučilištu Brown u Providenceu u Rhode Islandu. Profesor Angell bio je nadaleko poznat kao autoritet u pitanjima drevnih natpisa, i njegovu su se znanju često pritjecale uprave istaknutih muzeja, te se njegova odlaska, u dobi od devedeset dvije godine, mogu sjetiti mnogi. U lokalnim razmjerima, zanimanje je bilo pojačano opskurnošću uzroka smrti. Profesor se srušio dok se vraćao s broda za Newport; pao je naglo, kako su očevici rekli, nakon što ga je gurnuo Crnac mornarskog izgleda koji je izašao iz jednog od čudnih mračnih dvorišta na strmoj nizbrdici koja je činila prečicu od pristaništa do pokojnikove kuće u ulici Williamson. Liječnici nisu mogli naći nikakav vidljiv poremećaj, te su nakon

zbunjene debate zaključili da je za takav kraj odgovorna neka opskurna kljenut srca, izazvana žustrim usponom jednog tako starog čovjeka uzbrdo. U to vrijeme nisam imao razloga ne suglasiti se s takvom odlukom, ali sam odnedavno sklon pitati se - i ne samo pitati.

Od mene se, kao nasljednika i izvršitelja oporuke moga prastrica, očekivalo da pregledam njegove papire sa stanovitom pomnošću, te sam u tu svrhu sve fascikle i kutije premjestio u svoj dom u Bostonu. Većinu materijala koji sam složio kasnije će objaviti Američko arheološko društvo, ali jedna me kutija do krajnosti zbunjivala, i bio sam veoma nesklon pokazati je tuđim očima. Bila je zaključana, i nisam pronašao ključ dok se nisam sjetio pogledati osobne ključeve koje je profesor uvijek nosio u svom džepu. Tada sam je, doista, uspio otvoriti, ali kad sam to učinio kao da sam se našao pred većom i čvršće zaključanom zaprekom. Jer što bi moglo biti značenje čudnog glinenog bareljefa i nepovezanih črčkarija, ulomaka i isječaka koje sam našao? Je li moj stric, u poznim godinama, postao lakovjeran u pogledu čak i najpovršnijih patvorina? Odlučio sam pronaći ekscentričnoga kipara odgovornoga za takvo očito uznemiravanje spokoja jednog starca.

Bareljef je bio grub pravokutnik, debeo nešto više od dva centimetra i površine oko dvanaest puta petnaest centimetara; očito suvremena podrijetla. Njegovi motivi, međutim, bili su daleko od modernoga po ozračju i nagovještaju; jer, premda su mušice kubizma i futurizma mnogobrojne i razuzdane, ne događa se često da reproduciraju onu zagonetnu pravilnost koja vreba iz prapovijesnih pismena. A većina tih motiva svakako se činila nekakvim pismenima; premda moje pamćenje, usprkos opsežnom poznavanju papira i zbirki moga strica, nije uspjelo identificirati tu određenu vrstu, niti čak nagovijestiti što bi joj bilo najbliže po srodnosti.

Iznad tih naizgled hijeroglifa bila je figura, očito slikovna u namjeri, ali njena impresionistička izvedba priječila je stjecanje jasnog pojma o njenoj prirodi. Činilo se da je to nekakvo čudovište, ili simbol koji predstavlja čudovište, oblika kakav bi mogla pojmiti samo bolesna ćud. Ukoliko kažem da se mojoj pomalo ekstravagantnoj mašti ukazivala istodobno slika hobotnice, zmaja, i karikature ljudskog bića, neću iskazati odstupanje od duha te stvari. Gvaljava glava s

pipcima dizala se iznad grotesknoga, ljuskama osutog tijela s rudimentarnim krilima, ali opći obris toga bio je ono što ga je činilo najšokantnije zastrašujućim. Iza lika nalazio se nejasan nagovještaj nekakve kiklopske arhitektonske pozadine.

Tekstovi koji su bili priloženi uz tu bizarnost bili su, osim hrpe isječaka iz tiska, uglavnom ispisani rukopisom, i to nedavnim, profesora Angella; i nisu imali nikakvih pretenzija što se tiče literarnog stila. Ono što se činilo da je glavni dokument bilo je pod naslovom "KULT CTHULHUA", čija su slova bila pažljivo ispisana da bi se izbjeglo pogrešno čitanje te nepoznate riječi. Taj rukopis bio je podijeljen u dva glavna dijela, od kojih je prvi bio pod naslovom "1925. - Snovi i rad iz snova H. A. Wilcoxa, Ulica Thomas br. 7, Providence, R.I." a drugi "Iskaz inspektora Johna R. Legrassea, Ulica Bienville 121., New Orleans, La., na sastanku Američkog arheološkog društva 1908. - bilješke o istom, i izvještaj prof. Webba." Drugi papiri u rukopisu bili su svi kratke bilješke, od kojih su neke bile prepričavanje čudnih snova različitih osoba, a neke citati iz teozofskih knjiga i časopisa (uglavnom W. Scott-Eliottove Atlantida i izgubljena Lemurija), dok se ostatak sastojao od komentara o dugovječnim tajnim društvima i skrivenim kultovima, a referencama se pozivao na dijelove takvih mitoloških i antropoloških referentnih djela kao što su Frazerova Zlatna grana i Vještici kultovi zapadne Europe gđice Murray. Isječci su se većinom odnosili na ekstremne mentalne bolesti i izbijanja grupnih ludila ili manija u proljeće 1925.

Prva polovica glavnog rukopisa kazivala je vrlo čudnu priču. Čini se da je 1. ožujka 1925. jedan mršav, tamnokos mladić neurotične i uzbuđene pojave posjetio profesora Angella donoseći taj jedinstveni bareljef, koji je tad bio veoma vlažan i svjež. Na njegovoj posjetnici bilo je ime Henry Anthony Wilcox, i moj stric ga je prepoznao kao najmlađeg sina izdaleka mu poznate ugledne obitelji, koji je u zadnje vrijeme studirao kiparstvo na Likovnoj akademiji Rhode Islanda i živio sam u zgradi Fleurde-Lys blizu te institucije. Wilcox je bio nadaren mladić, znan po genijalnosti, ali veoma ekscentričan, i od djetinjstva je privlačio pažnju čudnim pričama i neobičnim snovima koje je imao naviku prepričavati. Nazivao je sebe "vidovito preosjetljivim", ali učmalo građanstvo drevnog trgovačkog grada odbacivalo ga je kao samo "trknutoga". Nikad se ne družeći mnogo

sa svojim vršnjacima, postupno je nestao iz društvenog vidokruga, i sad je bio poznat samo maloj grupi esteta iz drugih gradova. Čak i Klub umjetnosti Providencea, kojem je bilo stalo sačuvati svoju konzervativnost, ustanovio je da je on sasvim beznadan.

Prilikom tog posjeta, navodio je profesorov rukopis, kipar je naglo zatražio pomoć arheološke stručnosti svog domaćina pri identificiranju hijeroglifa na bareljefu. Govorio je sanjivim, izvještačenim načinom koji je nagovještavao pozerstvo i otuđenu osjećajnost; i moj stric mu je unekoliko oštro odgovorio, jer je uočljiva svježina te ploče nagovještavala srodnost sa svim drugim prije nego s arheologijom. Odgovor mladog Wilcoxa, koji je mog strica impresionirao dostatno da ga zapamti i zabilježi od riječi do riječi, bio je sročćen na fantastično poetičan način koji je sigurno bio tipičan za njegovo izražavanje, i za koji sam kasnije ustanovio da je veoma karakterističan za njega. Rekao je: "Nova je, zbilja, jer sam je načinio sinoć sanjajući o čudnim gradovima, a snovi su stariji od sjetnog Tira, ili zamišljene Sfinge, ili vrtovima opasanog Babilona."

Tada je otpočeo rasplintu priču koja je najednom dotakla zaspalo sjećanje i pobudila žarko zanimanje moga strica. Prethodne noći dogodio se blagi potres, najjači koji se već dulje vremena osjetio u Novoj Engleskoj; a to je veoma utjecalo na Wilcoxovu maštu. Otišavši na počinak, usnuo je nezapamćen san o velikim kiklopskim gradovima punim titanskih blokova i nebodernih monolita, koji su svi lučili zelenu sluz i zlokobno nagovještavali latentni užas. Hijeroglifi su prekrivali zidove i stupove, a iz neke neodređene točke ispod dopro je glas koji nije bio glas, kaotičan osjećaj koji je samo mašta mogla pretvoriti u zvuk, ali koji je on pokušao prenijeti skoro neizgovorljivom zbrkom slova: "Cthulhu fhtagn."

Ta verbalna zbrka bila je ključ za sjećanje koje je uzбудilo i uznemirilo profesora Angella. Ispitivao je kipara znanstvenom podrobnosću; i proučavao je skoro grozničavim intenzitetom bareljef na kojem se mladić zatekao kako radi, prozebao i samo u svojoj noćnoj košulji, kad ga je zbunjenoga iznenadila budnost. Moj stric krivio je svoju poodmaklu dob, rekao je kasnije Wilcox, za sporost u prepoznavanju i hijeroglifa i slikovne ilustracije. Mnoga njegova pitanja posjetitelju su se činila neumjesnima, ona koja su ga pokušala povezati s čudnim kultovima ili udrugama; i Wilcox nije

mogao razumjeti opetovana obećanja šutnje koja mu je nuđena zauzvrat za primanje u neko rasprostranjeno mistično ili pogansko vjersko tijelo. Kad je profesor Angell postao uvjeren da kipar zbilja ne zna za bilo kakav kult ili sustav kriptičnih predanja, zasuo je svoga posjetitelja zahtjevima za buduće izvještaje o snovima. To je donijelo redovite plodove, jer nakon prvog razgovora rukopis bilježi svakodnevne mladićeve posjete, tijekom kojih je prepričavao zapanjujuće ulomke noćnih prizora koje je uvijek opterećivao isti užasni kiklopski krajolik tamnog i vlažnog kamena, s podzemnim glasom ili umom koji monotono izvikuje osjetilne udare, neopisive osim kao besmislice. Dva zvuka koja su se najčešće ponavljala bili su oni predstavljeni slovima "Cthulhu" i "R'lyeh\

Dvadeset trećeg ožujka, nastavio je rukopis, Wilcox se propustio pojaviti, a upit u njegovu stanu otkrio je da ga je pogodila nekakva opskurna vrsta groznice i da je odveden u dom svoje obitelji u ulici Waterman. Počeo je vikati usred noći, probudivši nekoliko drugih umjetnika u zgradi, i otada je manifestirao samo naizmjeničnu nesvjesticu i delirij. Moj je stric odmah telefonirao obitelji, i otada nadalje pomno je pratio cijeli slučaj, često posjećujući ulicu Thayer u kojoj je bila ordinacija dr. Tobeyja, za kojeg je saznao da vodi liječenje. Mladićev groznicom zahvaćen um je, čini se, bio obuzet čudnim stvarima, a doktor bi tu i tamo zadrhtao govoreći o njima. One su obuhvaćale ne samo ponavljanja onoga što je i prije sanjao, već su se izbezumljeno odnosile na divovsku stvar "kilometrima visoku" koja je hodala ili klizila uokolo. Ni u jednom trenutku nije potpuno opisao taj predmet, ali povremene grozničave riječi, kako bi ih ponovio dr. Tobey, uvjerile su profesora da bi to moralo biti istovjetno s bezimenim čudovištem koje je pokušao prikazati u svojoj skulpturi iz sna. Spominjanje tog objekta, dodao je doktor, uvijek je bilo uvod u mladićevo zapadanje u letargiju. Temperatura mu, začudo, nije bila mnogo iznad normalne, ali cijelo stanje inače je bilo takvo da je nagovještavalo pravu groznicu prije nego mentalni poremećaj.

Drugoga travnja oko četiri ujutro svaki trag Wilcoxove bolesti najednom je nestao. Sjeo je uspravno u krevetu, zapanjen što se nalazi kod kuće i potpuno nesvjestan bilo čega što se dogodilo u snu ili najavi od 22. ožujka. Tri dana nakon što ga je njegov liječnik

proglasio zdravim, vratio se u svoj stan, ali profesoru Angellu više nije bio ni od kakve pomoći. S njegovim oporavkom nestali su i svi tragovi čudnih snova, i moj stric, nakon jednog tjedna besmislenih i irelevantnih prepričavanja sasvim uobičajenih vizija, više nije bilježio njegove noćne misli.

Time se prvi dio rukopisa završavao, ali reference na raštrkane bilješke dale su mi mnogo materijala za razmišljanje - toliko, u stvari, da samo duboko usađeni skepticizam koji je tad činio okosnicu moje filozofije može objasniti moje trajno nepovjerenje prema tome umjetniku. Dotične bilješke bile su one koje su opisivale snove različitih osoba u istom razdoblju u kojem je i mladi Wilcox imao svoje čudne vizije. Moj stric je, izgleda, brzo sproveo dalekosežno raspitivanje među skoro svim prijateljima koje je mogao ispitati a da ne izgleda nametljiv, tražeći svakonoćne izvještaje o njihovim snovima, i datume bilo kakvih iznimnih vizija u proteklom vremenu.

Odaziv na njegov zahtjev bio je, čini se, šarolik, ali je, u najmanju ruku, dobio više odgovora nego što bi običan čovjek mogao srediti bez tajnika. Ta originalna korespondencija nije sačuvana, ali njegove bilješke činile su iscrpan i doista bitan sažetak. Prosječni ljudi iz društvenih i poslovnih krugova -tradicionalna "sol zemlje" Nove Engleske - dali su skoro sasvim negativne rezultate, premda se raštrkani slučajevi nelagodnih, ali neodređenih noćnih dojmova javljaju tu i tamo; uvijek između 23. ožujka i 2. Travnja - razdoblje delirija mladog Wilcoxa. Ljudi od znanosti nisu bili mnogo pogođeniji, premda četiri slučaja neodređenih opisa nagovještavaju kratke poglede na čudne krajolike, a u jednom slučaju spominje se jeza od nečeg nenormalnog.

Od umjetnika i pjesnika stigli su bitni odgovori, i znam da bi izbila panika da su bili u stanju usporediti bilješke. Kako već biva, u nedostatku njihovih originalnih pisama, napola sam posumnjao da je sastavljač postavljao tendenciozna pitanja, ili posložio korespondenciju tako da potvrđuje ono što je on latentno odlučio ustanoviti. Zato sam nastavio smatrati da se Wilcox, nekako doznajući za stare podatke kojima je raspolagao moj stric, nametnuo znanstveniku veteranu. Ti odgovori esteta pričali su vrlo uznemirujuću priču. Od 28. veljače do 2. travnja veliki dio njih sanjao je veoma bizarne stvari, a intenzitet snova bio je neusporedivo jači

tijekom kipareva delirija. Više od četvrtine onih koji su izvijestili nešto, pričali su o scenama i poluzvukovima ne različitima od onih koje je Wilcox opisao; a neki od snivača priznali su jak užas od divovske bezimene stvari viđane pri kraju. Jedan slučaj, koji je bilješka opisivala naglašeno, bio je veoma žalostan. Subjekt, nadaleko poznat arhitekt koji je naginjao teozofiji i okultizmu, silno je poludio na dan napadaja mladog Wilcoxa, i preminuo je nekoliko mjeseci kasnije nakon neprekidna vrištanja da ga se spasi od nekakva odbjegloga stanovnika pakla. Da je moj stric označavao te slučajeve imenima namjesto samo brojevima, ja bih ih pokušao potvrditi i osobno istražiti; ali, kako su stvari stajale, uspio sam pronaći samo nekoliko njih. Svi su oni, međutim, u potpunosti potvrdili bilješke. Često sam se pitao jesu li se svi objekti profesorovih istraživanja osjećali isto tako zbunjeno kao i taj mali dio. Dobro je što nikakvo objašnjenje nikad neće doći do njih.

Isječci iz tiska, kao što sam nagovijestio, doticali su se slučajeva panike, manije i ekscentričnosti tijekom danog razdoblja. Profesor Angell morao je uposliti službu za praćenje tiska, jer je broj isječaka bio ogroman, a izvori raštrkani po cijelom globusu. Tu je bilo noćno samoubojstvo u Londonu, gdje je usamljeni spavač skočio kroz prozor nakon užasavajućega krika. Tu je također bilo i nepovezano pismo uredniku novina u Južnoj Americi, u kojem jedan fanatik po vizijama koje je vidio zaključuje da je budućnost tjeskobna. Jedan dopis iz Kalifornije opisuje teozofsku koloniju koja je en masse odjenula bijele halje za neko "slavno ispunjenje" koje nikad ne stiže, dok članci iz Indije oprezno govore o ozbiljnim komešanjima domorodaca pred kraj ožujka. Voodoo orgije množe se na Haitiju, a afričke ispostave izvještavaju o zlokobnim mrmljanjima. Američke snage na Filipinima nailaze u to vrijeme na probleme s određenim plemenima, a rulja histeričnih Levantinaca nasrnula je u noći između 22. i 23. ožujka na njujorške policajce. Zapad Irske također je pun svakakvih glasina i legendi, a fantastički slikar po imenu Ardios-Bonnot vješa bogohulni Krajolik snova na Pariškom proljetnom salonu za 1926. A problemi zabilježeni po umobolnicama toliko su brojni da je samo čudo moglo spriječiti medicinare da ne primijete čudne paralele i izvuku smetene zaključke. Sve u svemu, bila je to izuzetno čudna hrpa isječaka; i ja u ovom trenutku jedva mogu i

zamisliti okorjeli racionalizam s kojim sam ih odložio. Ali tad sam bio uvjeren da je mladi Wilcox znao za drevne stvari koje je profesor spomenuo.

II. Priča inspektora Legrassea

Drevne stvari koje su činile kiparev san i bareljef tako bitnima momu stricu predstavljale su subjekt druge polovice njegova obimnog rukopisa. Jednom prije, činilo se, profesor Angell vidio je paklenske obrise tog bezimenog čudovišta, odgonetao nepoznate hijerogliffe i čuo zlokobne slogove koji se mogu prikazati samo kao "Cthulhu"; a sve to tako uznemirujuće i užasavajuće povezano da nije ni čudo što je obasuo mladog Wilcoxa upitima i zahtjevima za više podataka.

To prijašnje iskustvo dogodilo se 1908., sedamnaest godina prije, kad je Američko arheološko društvo držalo svoj godišnji sastanak u St. Louisu. Profesor Angell, kako i dolikuje nekomu njegova autoriteta i dostignuća, imao je istaknut udio u svim razmatranjima, i bio je jedan od prvih kojima su pššli neki ljudi izvana, koji su iskoristili to okupljanje za traženje točnih odgovora na svoja pitanja i stručnih rješenja za svoje nedoumice.

Najvažniji od tih ljudi izvana, koji je za kratko vrijeme postao fokus interesa cijelog sastanka, bio je jedan sredovječan čovjek koji je doputovao čak iz New Orleansa po određene specijalističke informacije koje nije mogao dobiti ni iz kakva lokalnog izvora. Ime mu je bilo John Raymond Legrasse, i bio je po zanimanju policijski inspektor. Sa sobom je donio razlog svoga posjeta, groteskan, oduran i naizgled veoma star kameni kipić čije porijeklo nije nikako mogao odgonetnuti.

Ne smije se pomisliti da je inspektor Legrasse bio i najmanje zainteresiran za arheologiju. Naprotiv, njegova želja za prosvjetiteljstvom bila je motivirana čisto profesionalnim razlozima. Kipić, idol, fetiš ili što god to bilo, zaplijenjen je nekoliko mjeseci ranije u šumovitim močvarama južno od New Orleansa tijekom napada na navodni voodoo sastanak, a rituali povezani s njim bili su toliko jedinstveni i odurni da policajci nisu mogli ne shvatiti kako su naišli na mračan kult koji im je potpuno nepoznat, i daleko dijaboličniji čak i od najcrnijih afričkih voodoo krugova. O njegovom porijeklu, osim nepovezanih i nevjerojatnih priča iščupanih od pohvatanih članova kulta, nije se dalo otkriti apsolutno ništa; otud policijska potreba za bilo kakvim znanjem o starinama koje bi im

moglo pomoći da odrede mjesto tog užasnog simbola, i preko njega pronađu kult i njegovo izvorište.

Inspektor Legrasse teško da je bio spreman za senzaciju koju je njegov predmet izazvao. Jedan pogled na tu stvar bio je dovoljan da dovede okupljene ljude od znanosti u stanje napetog uzbuđenja, i nisu gubili ni trena okupivši se oko njega i gledajući u malenu statuu čija su potpuna čudnost i ozračje doista ogromne starosti silno nagovještavali neotkrivene i arhaične poglede. Nikakva poznata škola kiparstva nije stvorila taj užasni predmet, a ipak kao da su stoljeća i čak i tisuće godina ostali zabilježeni na toj mutnoj zelenkastoj površini neodredivoga kamena.

Kip, koji je konačno polako dodavan iz ruke u ruku za pomno proučavanje izbliza, bio je visok dvadesetak centimetara, i iznimno istančano izrađen. Predstavljao je čudovište otprilike antropoidne građe, ali s hobotničastom glavom čije je lice bilo masa pipaka, ljuskavim tijelom gumastog izgleda, stršećim pandžama na prednjim i stražnjim nogama i dugim, uskim krilima straga. Ta stvar, koja kao da je bila prožeta zastrašujućom i neprirodnom zlobom, imala je nekako nabreklo tijelo i čučala je prijeteće na četverokutnom bloku ili postolju prekrivenom nečitkim pismenima. Vrhovi krila doticali su stražnji rub bloka, stražnjica je zauzimala središte, dok su duge, zakrivljene pandže preklopljenih, čučućih stražnjih nogu stiskale prednji rub i protezale se četvrtinom puta do dna postolja. Kefalopodna glava bila je nagnuta prema naprijed, tako da su krajevi facijalnih pipaka dodirivali velike prednje šape koje su stiskale podignuta koljena. Dojam cjeline bio je abnormalno životan, i tim suptilnije grozniji po tome što je njegovo izvorište bilo potpuno nepoznato. Njegova ogromna, zapanjujuća i neodrediva dob bila je očita; ali nije iskazivao nikakvu povezanost s bilo kojim tipom umjetnosti koji pripada mladosti civilizacije - ili bilo kojem drugom vremenu.

Potpuno odvojen i zaseban, i sam materijal od kojega je načinjen predstavljao je zagonetku; jer uljasti, zelenkastocrni kamen sa svojim zlatnim ili svjetlucavim mrljicama i žilicama nije predstavljao ništa poznato geologiji ili mineralogiji. Pismena duž postolja bila su jednako zbunjujuća; i niti jedan od okupljenih, koji su obuhvaćali barem polovicu svjetskog stručnog znanja na tom polju, nije mogao

ni zamisliti niti najmanju lingvističku srodnost s bilo čim. Ona su, kao i tema i materijal, pripadali nečemu užasno dalekom i odvojenom od čovječanstva kakvo mi poznajemo; nešto što je užasavajuće nagoviještalo stare i neznabožne cikluse života u kojima našem svijetu i našim zamislama nema mjesta.

A ipak, dok su okupljeni članovi snažno odmahivali glavama i priznavali poraz pred inspektorovim problemom, jedan je čovjek među okupljenima primijetio natruhu bizarne familijarnosti u čudovišnom obliku i pismenima, i uskoro je uz određene teškoće uspio ispričati tu sitnicu koju je znao. Ta osoba bio je pokojni William Channing Webb, profesor antropologije na sveučilištu Princeton, i istraživač nemalog ugleda.

Profesor Webb sudjelovao je, četrdeset osam godina prije, u obilasku Grenlanda i Islanda u potrazi za nekim ninskim natpisima koje nije uspio naći; i, dok je boravio daleko gore, uz obalu zapadnoga Grenlanda, sreo je jedinstveno pleme ili kult degeneriranih Eskima čija mu je religija, čudan oblik štovanja vruga, izazvala jezu svojom namjernom krvožednošću i odurnošću. Bila je to vjera o kojoj su drugi Eskimi znali malo, i koju su spominjali samo uz drhtaje, govoreći da je došla iz užasno drevnih eona prije nego što je svijet uopće stvoren. Osim bezimernih obreda i ljudskih žrtava bilo je i stanovitih čudnih nasljednih rituala koji su se obraćali vrhovnomu najstarijem vrugu ili tornasuku, a koje je profesor Webb pažljivo fonetski zabilježio slušajući jednog starog angekoka ili čarobnjaka-svećenika, izražavajući zvukove slovima latinice što je vjernije mogao. Ali u tom trenutku od najveće je važnosti bio fetiš koji je taj kult obožavao, i oko kojega su plesali kad bi polarna svjetlost iskočila nad ledene hridi. Bio je to, kako je profesor naveo, veoma grub kameni bareljef, koji se sastojao od odurne slike i nekakva zagonetna teksta. A koliko je on mogao odrediti, bio je u svim bitnim crtama gruba paralela bestijalne stvari koja se trenutno nalazila pred cijelim skupom.

Ti podaci, koje su okupljeni primili napeto i zapanjeno, pokazali su se dvostruko uzbudljivim za inspektora Legrassea, i on je svoj izvor informacija odmah obasuo pitanjima. Kako je primijetio i kopirao oralni ritual močvarnih štovatelja onoga kulta koje su njegovi ljudi uhitili, molio je profesora da se što može bolje prisjeti slogova koje je

zabilježio među eskimskim dijabolistima. Tada je uslijedila iscrpna usporedba detalja, i trenutak doista zapanjene šutnje kad su se i detektiv i znanstvenik suglasili o doslovnoj istovjetnosti fraze zajedničke za dva paklenska rituala koja je razdvajalo toliko svjetova. Ono što su, u biti, i eskimski vračevi i svećenici iz louisianske močvare pjevali svojim srodnim idolima bilo je nešto sasvim nalik ovom - podjela na riječi je određena po tradicionalnim stankama u frazi koja se na glas pjevuši:

"Ph-nglui mglu'najh Cthulhu R'lyeh ugah'nagl fhtagn."

Legrasse je u jednoj stvari bio u prednosti nad profesorom Webbom, jer mu je nekoliko mješanaca, njegovih uhićenika, ponovilo ono što su im stariji štovatelji rekli da te riječi znače. Taj tekst, kako je dan, izgleda otprilike ovako:

"U svojoj kući u R'lyehu mrtvi Cthulhu čeka sanjajući."

A tada je, kao odgovor na sveopći gorljivi zahtjev, inspektor Legrasse prenio što je potpunije mogao svoje iskustvo sa štovateljima iz močvara; ispričao je priču kojoj je, mogao sam uočiti, moj stric pridavao velik značaj. Više je u njoj bilo primjese najluđih snova mitomana i teozofa, i odavala je u zapanjujućem stupnju kozmičku imaginaciju, nego što bi se uopće moglo očekivati od takvih polutana i parija.

Na dan 1. studenog 1907. policiji New Orleansa stigao je paničan poziv iz područja močvara i laguna na jugu. Stanovnici toga područja, uglavnom primitivni, ali dobrodušni potomci Lafitteovih ljudi, bili su obuzeti golim užasom od neke bezimene stvari koja im se noćima prikradala. Bio je to voodoo, činilo se, ali voodoo strašnije vrste nego ijedan za koji su znali; i neki među njihovim ženama i djecom nestali su otkad je zlokobni tam-tam počeo svoje neprekidno bubnjanje daleko u crnim sablasnim šumama gdje se nitko od njih nije osmjelio zaći. Bilo je luđačkih povika i jezovitih krikova, zapijevanja od kojega se ledila duša i rasplesanih đavoljih plamenova; i, dodao je prestravljeni glasonoša, ljudi to više nisu mogli podnositi.

Tako je odred od dvadeset policajaca, koji su napunili dvije kočije i jedan automobil, krenuo kasno poslijepodne s uzdrhtalim naseljenikom kao vodičem. Na kraju prolaznog puta iskricali su se, i kilometrima u tišini gacali kroz strašnu cedrovu šumu u koju dan

nikad nije zašao. Ometali su ih ružni korijeni i zlokobne viseće omče od španjolske mahovine, a tu i tamo hrpice polegnutoga kamenja ili neki dio truloga zida pojačavali su svojim nagovještajima tjeskobu u čijem se stvaranju udruživalo svako izobličeno stablo i svaki u trulež i gljive zarasli otočić. Konačno se naselje tih jadnika, bijedna skupina potleušica, pojavilo na vidiku, a histerični stanovnici istrčali su i okupili se oko grupe svjetiljki. Prigušeno bubnjanje tam-tamova sad se moglo načuti iz daljine; a vrisak od kojeg se ledila krv dopro bi u nepravilnim razmacima kad bi vjetar promijenio smjer. I crvenkasti sjaj kao da se probijao kroz blijedo raslinje iz beskrajnih staza šume u noći. Ne želeći nimalo opet ostati sami, zaplašeni naseljenici glatko su odbili krenuti i centimetar dalje prema mjestu bogohulnog obreda, pa su se inspektor Legrasse i njegovih devetnaest kolega zaputili bez vodiča u crne arkade užasa kojima nitko od njih nije prije kročio.

Područje u koje su krenuli policajci tradicionalno je bilo na lošem glasu, uglavnom nepoznato i neistraženo od strane Bijelaca. Pričale su se legende o skrivenom jezeru koje smrtne oči nisu vidjele, u kojem je obitavala ogromna, bezoblična bijela polipasta stvar svjetlećih očiju; a naseljenici su šaputali da vragovi s krilima šišmiša izlijeću iz spilja u unutrašnjosti zemlje da bi u ponoć štovali tu stvar. Govorili su da je bila tu prije D'Ibervillea, prije La Sallea, prije Indijanaca, pa čak i prije normalnih šumskih zvijeri i ptica. Bila je utjelovljen košmar, i vidjeti je značilo je umrijeti. Ali činila je da ljudi sanjaju, tako da su znali dovoljno da se drže podalje. Sadašnja voodoo orgija bila je, odista, na samom rubu tog izbjegavanog područja, ali i ta lokacija bila je dovoljno loša; stoga je možda samo to mjesto štovanja užasnulo naseljenike više od šokantnih zvukova i događaja.

Samo bi poezija ili ludilo mogli dostojno opisati zvukove koje su čuli Legrasseovi ljudi dok su se probijali crnim glibom prema crvenom žaru i prigušenim tam-tamovima. Postoje glasovne osobine prirodene čovjeku, i glasovne kvalitete prirodene zvijerima; i užasno je čuti jedne kad bi njihov izvor trebao ispuštati druge. Životinjski bijes i orgijastička raspusnost tu su se uzburkali do demonske frenetičnosti urlicima i ushićenim kriještanjem koje se razlijevalo mračnom šumom i odjekivalo poput kužnih oluja iz paklenih mora. Tu i tamo bi manje organizirani jecaji prestali, i ono što je zvučalo kao

dobro uvježban zbor promuklih glasova gromko bi zapjevalo tu užasnu frazu ili ritual:

"Ph-nglui mglu'nafh Cthulhu R'lyeh ugah'nagl fhtagn."

Tada su, konačno došavši do mjesta gdje je drveće bilo malo rjeđe, najednom ugledali i sam prizor. Četvorica su zateturala, jedan se onesvijestio, a dvojica su bila toliko potresena da su očajnički kriknuli, što je luda kakofonija orgije srećom nadglasala. Legrasse je lica onesviještenih ljudi poprskao vodom iz močvare, i svi su stajali drhteći i skoro hipnotizirani užasom.

U prirodnom gaju močvare uzdizao se travnati otok od oko pola hektara, bez drveća i podnošljivo suh. Na njemu je skakala i uvijala se neopisivija horda ljudske abnormalnosti od one koju ne bi mogao naslikati nitko osim jednog Simea ili Angarole. Lišen odjeće, taj hibridni nakot zavijao je, urlikao i uvijao se oko čudovišne lomače u obliku prstena; u njezinu središtu, otkrivan povremenim procijepima u plamenoj zavjesi, stajao je veliki granitni monolit oko dva i pol metra visok, na čijem se vrhu, nesklapno po svojoj sićušnosti, nalazio onaj odurno klesani kipić. Sa širokoga kruga od deset vješala postavljenih u pravilnim razmacima s plamenom opasanim monolitom kao središtem visjela su, glavom nadolje, neobično iznakažena tijela bespomoćnih naseljenika koji su nestali. Unutar tog kruga prsten štovatelja skakao je i urlikao, s općim smjerom kretanja slijeva nadesno, u beskrajnoj bakanaliji između kruga tijela i kruga vatre.

Možda je samo mašta, a možda su tek odjeci bili ono što je navelo jednog od ljudi, temperamentnog Španjolca, da zamisli kako čuje kontrapunkt na ritual s nekog dalekog i neosvijetljenog mjesta duboko u toj šumi drevnih legendi i užasa. Tog čovjeka, Josepha D. Galveza, kasnije sam sreo i ispitao; i on se pokazao nelagodno maštovitim. Zbilja je otišao toliko daleko da je nagovijestio jedva čujni lepet velikih krila, i prizor svjetlećih očiju i gromadne bijele mase iza najudaljenijih stabala - ali pretpostavljam da se on previše naslušao domorodačkog praznovjerja.

U stvari, užasnuta stanika Legrasseovih ljudi trajala je relativno kratko. Dužnost je bila najvažnija; i, premda je u gomili moralo biti skoro stotinu slavljjenika-mješanaca, policajci su se oslonili na svoje oružje i odlučno jurnuli u odurnu gužvu. To je prouzročilo

petominutnu neopisivu buku i kaos. Divlje se udaralo, pucalo iz oružja, i bježalo se; ali na kraju je Legrasse mogao izbrojiti četrdeset i sedam pokunjenih zarobljenika, koje je natjerao da se na brzinu odjenu i postroje u vrstu između dva reda policajaca. Petero štovatelja ležalo je mrtvo, a dvojicu teško ranjenih odnijeli su na improviziranim nosilima njihovi kolege uhićenici. Lik s monolita je, naravno, pažljivo skinut i Legrasse ga je ponio natrag.

Uhićenici su ispitani u stožeru, nakon napornog puta koji ih je potpuno iscrpio; ispostavilo se da su svi vrlo primitivnog tipa, miješane rase i skloni mentalnim aberacijama. Većinom su bili pomorci, uz nešto Crnaca i mulata, a nekoliko Zapadnoindijaca ili Bravo Portugalaca sa Zelenortskih otoka davalo je tom heterogenom kultu natruhe voodooa. Ali prije nego što se postavilo mnogo pitanja, postalo je očito da se radi o nečem mnogo dubljem i starijem od crnačkog fetišizma. Ma koliko degenerirani i neobrazovani bili, iznenađujuće su se postojano držali središnje ideje svoje odurne vjere.

Štovali su, kako su rekli, Velike Stare koji su živjeli dobima prije nego što je ljudi bilo, i koji su na mladi svijet došli s neba. Ti Stari sad su nestali, u zemlji i pod morem; ali njihova mrtva tijela u snovima su rekla svoje tajne prvom čovjeku, koji je oformio kult što nikad nije umro. To je bio taj kult, i uhićenici su rekli da je oduvijek postojao i vječno će postojati, skriven u dalekim pustinjama i mračnim mjestima širom svijeta, sve do vremena kad se prvosvećenik Cthulhu, iz svoga mračnog doma u moćnom gradu R'lyehu pod morima, ne uzdigne i ponovno ne pokori zemlju. Jednoga dana on će pozvati, kad zvijezde budu spremne, a tajni kult uvijek će čekati da ga oslobodi.

U međuvremenu se više od toga ne smije reći. Postojala je tajna koju nikakve muke nisu mogle izvući. Čovječanstvo nije bilo potpuno samo među svjesnim stvarima na Zemlji, jer likovi su dolazili iz mraka da posjete nekolicinu vjernih. Ali to nisu bili Veliki Stari. Nijedan čovjek nikad nije vidio Stare. Isklesani idol bio je veliki Cthulhu, ali nitko nije mogao reći jesu li drugi točno nalik njemu ili nisu. Nitko sad nije mogao pročitati stara pismena, ali stvari su se prenosile od usta do usta. Pjevani ritual nije bio tajna - ona se nikad nije izgovarala glasno, samo šaputala. Pjevanje je značilo samo ovo: "U svojoj kući u R'lyehu mrtvi Cthulhu čeka sanjajući."

Samo dvojica uhićenih bila su dovoljno uračunljiva da budu obješeni, a ostali su smješteni u razne umobolnice. Svi su poricali sudjelovanje u ritualnim ubojstvima, i tvrdili da su ubijanje obavili Crnokrili koji su im došli iz svoga pradrevnog sastajališta u ukletoj šumi. Ali o tim tajanstvenim saveznicima nije se mogao dobiti nikakav suvisli iskaz. Ono što policija jest uspjela izvući uglavnom je došlo od jednog iznimno starog mestika po imenu Castro, koji je tvrdio da je plovio do čudnih luka i pričao s neumrlim vođama kulta u kineskim planinama.

Stari Castro sjećao se dijelova odvratne legende pred kojom su blijedjela nagađanja teozofa i koja je činila da čovjek i svijet doista izgledaju skorašnje i prolazno. Bilo je eona kad su druge Stvari vladale zemljom, i Oni su imali velike gradove. Ostaci Njih, rekao je da su mu ispričali neumrli Kinezi, još su se mogli naći kao kiklopsko kamenje na otocima u Tihom oceanu. Svi su oni umrli mnogo epoha prije nego što se pojavio čovjek, ali postojale su vještine kojima se Njih moglo oživjeti kad zvijezde ponovno dođu u pravi položaj u ciklusu vječnosti. Oni su, doista, i sami došli sa zvijezda, i donijeli Svoje likove sa Sobom.

Ti Veliki Stari, nastavio je Castro, nisu bili u potpunosti načinjeni od krvi i mesa. Imali su oblik - nije li taj zvjezdano načinjeni kip to dokazivao? - ali taj oblik nije bio načinjen od materije. Kad su zvijezde bile u pravom položaju, Oni su kroz nebo mogli prijeći s jednog svijeta na drugi; ali kad zvijezde nisu bile u pravom položaju, Oni nisu mogli živjeti. Ali premda Oni nisu više bili živi, Oni nikad neće zbilja umrijeti. Svi su ležali u kamenim kućama u Njihovu velikom gradu R'lyehu, ušćuvani vradžbinama moćnoga Cthulhua za slavodobitno uskrsnuće kad bi zvijezde i svijet mogli još jednom biti spremni za Njih. Ali u to vrijeme neka sila izvana mora poslužiti da oslobodi Njihova tijela. Vradžbine koje su Ih čuvale netaknutima također su Ih sprječavale da učine prvi korak, i Oni su mogli samo ležati u tami i misliti dok protječu bezbrojni milijuni godina. Znali su sve što se događa u univerzumu, jer Njihov način govora bio je prenošenje misli. Čak i sad Oni razgovaraju u Svojim grobovima. Kad su se, nakon beskrajnoga kaosa, pojavili prvi ljudi, Veliki Stari govorili su osjetljivijima među njima oblikujući njihove snove, jer

samo je tako Njihov jezik mogao doprijeti do mesnatih umova sisavaca.

Tad su, prošaputao je Castro, ti prvi ljudi oformili kult oko malih idola koje su im Veliki pokazali; idola donesenih s mračnih zvijezda u zaboravljenim erama. Taj kult nikad neće umrijeti dok se zvijezde ponovno ne postave kako treba, i tajni svećenici uzet će velikog Cthulhua iz Njegova groba i oživjeti Njegove podanike i nastaviti Njegovu vladavinu na Zemlji. To će vrijeme biti lako prepoznati, jer će onda čovječanstvo postati poput Velikih Starih; slobodno i neobuzdano i izvan dobra i zla, a zakoni i moral bit će odbačeni u stranu i svi će ljudi vikati i ubijati i zanositi se užitkom. Tad će ih prosvijećeni Stari naučiti novim načinima vike i ubijanja i zanosa i zabave, i cijela će Zemlja buknuti u holokaustu ekstaze i slobode. U međuvremenu, kult mora odgovarajućim obredima očuvati sjećanje na te drevne načine i nagovijestiti proročanstvo Njihova povratka.

U staro doba odabrani ljudi razgovarali su s pokopanima Starima u snovima, ali se onda nešto dogodilo. Veliki kameni grad R'lyeh, sa svojim monolitima i grobovima, potonuo je pod valove; a duboka voda, puna onog jednog prvotnog misterija kroz koji čak ni misao ne prolazi, presjekla je duhovno općenje. Ali sjećanje nikad nije umrlo, i prvosvećenici su rekli da će se grad ponovno uzdići kad zvijezde budu kako treba. Tad su iz zemlje stigli crni zemljani duhovi, pljesnivi i sjenoviti, i puni nejasnih glasina pokupljenih u spiljama ispod zaboravljenih morskih dna. Ali o njima se stari Castro nije usuđivao mnogo reći. Brzo je prekinuo priču, i nikakva količina uvjerenja ili suptilnosti nisu mogli izvući ništa više o tome. Veličinu Starih je, također, što je zanimljivo, propustio spomenuti. O kultu je rekao kako smatra da mu se središte nalazi u bespućima pustinje Arabije, gdje Irem, Grad Stupova, sanja skriven i netaknut. Nije bio povezan s europskim vješticijima kultovima, i bio je doslovno nepoznat izvan svog članstva. Nikakva knjiga nije ga ni nagovještavala, premda su neumrli Kinezi rekli da ima dvostrukih značenja u Necronomiconu ludog Arapina Abdula Alzhareda, koje posvećeni mogu čitati kako odaberu, naročito distih o kojem se mnogo raspravljalo:

Nije mrtvo ono što vječitog je sna,
A u čudnim eonima i smrt umrijeti zna.

Legrasse se, duboko impresioniran i nemalo zbunjen, uzaludno raspitivao o povijesnim povezanostima kulta. Castro je, izgleda, govorio istinu kad je rekao da je potpuno tajan. Autoriteti na Sveučilištu Tulane nisu mogli baciti nikakvo svjetlo na kult ni na kip, te se detektiv sad obratio najvećim autoritetima u državi i nije naišao ni na što više od grenlandske priče profesora Webba.

Grozničavo zanimanje koje je na sastanku pobudila Legrasseova priča, potvrđena kipom, odraženo je u kasnijoj korespondenciji između nazočnih; premda se malo što spominje u službenim publikacijama društva. Oprez je prva briga onih koji su navikli na povremene susrete sa šarlatanstvom i prevarantstvom. Legrasse je na neko vrijeme posudio kip profesoru Webbu, ali je nakon smrti potonjega kip vraćen njemu i ostao je u njegovu vlasništvu, gdje sam ga nedavno i ja razgledao. Doista je grozna stvar, i neporecivo slični skulpturi iz snova mladog Wilcoxa.

To što je moj stric bio uzbuđen kiparevom pričom nimalo me ne čudi, jer kakve su mu se misli morale javiti kad je čuo, nakon što je saznao što je Legrasse doznao o kultu, za senzitivnog mladića koji je sanjao ne samo lik i točne hijerogliffe na kipu nađenom u močvari i grenlandskoj đavoljoj ploči, već je i u snovima naišao na najmanje tri točne riječi formule koju su izgovarali i eskimski dijabolisti i mješanci iz Louisiane? To što je profesor Angell otpočeo istragu krajnje iscrpnosti bilo je vrlo prirodno; premda sam ja osobno posumnjao da je mladi Wilcox našao za kult na neki neizravan način, i da je izmislio niz snova kako bi povećao i produljio misterij na račun moga strica. Priče iz snova i isječci koje je profesor prikupio bili su, naravno, jaka potvrda, ali racionalizam moga uma i ekstravagantnost cijele te teme vodili su me do usvajanja najrazumnijih zaključaka. Stoga sam, nakon što sam još jednom pomno proučio rukopis i usporedio teozofske i antropološke bilješke s Legrasseovom pričom o kultu, otputovao u Providence da bih se vidio s kiparom i izgrdio ga kako sam smatrao da zaslužuje što se tako drsko nametao učenom i starom čovjeku.

Wilcox je još uvijek živio sam u zgradi Fleurde-Lys u ulici Thomas, užasnoj viktorijanskoj imitaciji sedamnaestostoljetne bretonske arhitekture koja je sa štukaturama svoga pročelja stršala među lijepim kolonijalnim kućama na tome starom brdu, pod samom

sjenom jednog od najljepših georgijanskih tornjeva u Americi. Zatekao sam ga u poslu u njegovim prostorijama, i odmah po primjercima razbacanim unaokolo zaključio da je njegov genij zbilja dubok i autentičan. Za njega će se, vjerujem, jednom čuti kao jednog od velikih dekadencata; jer on je iskristalizirao u glini i jednog će dana odraziti u mramoru one košmare i izmišljotine koje Arthur Machen zaziva u prozi, a Clark Ashton Smith čini vidljivima stihom i slikom.

Taman, krhak, i ponešto zapuštene vanjštine, okrenuo se polako na moje kucanje i, ne ustajući, zapitao me kojim poslom dolazim. Kad sam mu rekao tko sam, pokazao je stanovito zanimanje; jer moj mu je stric pobudio znatiželju ispitujući njegove čudne snove, ali nikad nije objasnio razlog za svoje proučavanje. Nisam produbio njegovo znanje u tom pogledu, već sam ga uz stanovito količinu suptilnosti ponukao na detaljnije izlaganje.

Za vrlo kratko vrijeme postao sam uvjeren u njegovu potpunu iskrenost, jer je o snovima pričao na način koji nitko ne bi mogao krivo shvatiti. Oni i njihovi zaostaci u podsvijesti duboko su utjecali na njegovu umjetnost, i pokazao mi je jedan morbidan kip od čijeg sam oblika skoro zadrhtao zbog snage njegove mračne sugestije. Nije se mogao sjetiti da je ikad vidio original te stvari osim na svom vlastitom bareljefu iz sna, ali obrisi su se nesvjesno oblikovali pod njegovim rukama. Bio je to, nesumnjivo, ogromni oblik o kojem je buncao u deliriju. Uskoro mi je u potpunosti razjasnio da ništa nije znao o skrivenom kultu osim onoga što je načuo tijekom neumornog katekizma moga strica; i ponovno sam pokušao smisliti neki način na koji je bilo moguće da je on primio te čudne dojmove.

Govorio je o snovima na čudno poetičan način, čineći da užasno jasno vidim taj vlažni kiklopski grad od sluzavog zelenog kamena - čija je geometrija, rekao je on neobično, bila sasvim pogrešna - i s prestrašenim iščekivanjem čujem neprestano, polumentalno dozivanje iz podzemlja: "Cthulhu fhtagrt", "Cthulhufhtagn".

Te riječi činile su dio onog stravičnog rituala koji je govorio o snu-straži mrtvog Cthulhua u njegovoj kamenoj grobnici u R'lyehu, i bio sam duboko dirnut i pored svojih racionalnih vjerovanja. Wilcox je, bio sam siguran, čuo za kult na neki usputni način, i uskoro to zaboravio u masi svoje jednako tako bizarne lektire i maštarija. Kasnije je, zahvaljujući ogromnom dojmu koji je ostavio, kult došao

do podsvjesnog izražaja u snovima, u bareljefu, i užasnomu kipu koji sam upravo vidio; tako da je njegova nametljivost prema mom ujaku bila u biti sasvim nevina. Taj mladić bio je osoba istodobno pomalo sklona afektaciji i ne baš najboljih manira, što je tip koji se meni nikako nije mogao svidjeti; ali, sad sam bio sasvim voljan priznati mu i genijalnost i poštenje. Prijazno sam se oprostio s njim, i poželio mu onoliko uspjeha koliko njegova nadarenost nagovještuje.

Kult me i dalje nastavio fascinirati, i povremeno sam imao vizije osobne slave postignute istraživanjima o njegovom porijeklu i povezanosti. Posjetio sam New Orleans i razgovarao s Legrasseom i drugima iz te stare napadačke grupe, vidio užasavajući kip, i čak i ispitao one zatvorenike mješance koji su još uvijek bili živi. Stari Castro je, na žalost, bio mrtav već nekoliko godina. Ono što sam sad čuo tako živo ispričano iz prve ruke, premda to nije bilo ništa više od detaljne potvrde onoga što je napisao moj stric, nanovo me uzбудilo; jer osjetio sam se sigurnim da sam na tragu veoma stvarne, veoma tajne, i veoma drevne religije čije bi me otkrivanje učinilo znamenitim antropologom. Moj stav bio je još uvijek apsolutno materijalistički kao što bih volio da je i sad, i odbacio sam s potpuno neobjašnjivom perverzijom koincidenciju bilješki o snovima i čudnih isječaka koje je sakupio profesor Angell.

Jedna stvar koju sam posumnjao, i koju se sad bojim da znam, jest da smrt moga strica nije bila nimalo prirodna. Pao je u uskoj strmoj ulici koja je vodila od starog pristaništa prepunog stranih mješanaca, nakon što ga je grubo gurnuo Crnac mornar. Nisam zaboravio miješanu krv i pomorsko zanimanje članova kulta iz Louisiane, i ne bi me iznenadilo da doznam za tajne metode i otrovne igle isto toliko bezobzirne i od davnina znane kao i kriptični obredi i vjerovanja. Legrasse i njegovi ljudi, istina, ostavljeni su na miru; ali je u Norveškoj izvjesni pomorac koji je vidio neke stvari mrtav. Zar detaljnija raspitivanja mog strica nakon što je došao do kiparevih podataka nisu mogla doprijeti do zloslutnih ušiju? Mislim da je profesor Angell umro zato što je previše znao, ili zato što je bilo vjerojatno da će previše doznati. Hoću li i ja otići poput njega, ostaje da se vidi, jer sam sad doznao veoma mnogo.

III. Ludilo s mora

A.ko mi nebo ikad usliša želju, bit će to potpuno brisanje rezultata puke slučajnosti koja je usmjerila moj pogled na određeni komadić starih novina kojima je bila prekrivena polica. Nije to bilo ništa na što bih ja naletio tijekom svog svakodnevnog posla, jer je u pitanju bio jedan stari broj australskoga lista Sydney Bulletin, od 18. travnja 1925. Promakao je čak i službi za praćenje tiska koja je u vrijeme kad je to izašlo brižno sakupljala materijal za istraživanja mog strica.

Uglavnom sam odustao od raspitivanja o onome što je profesor Angell nazivao "kultom Cthulhua", i bio sam u posjetu jednom učenom prijatelju u Pattersonu u New Jerseyju; kustosu lokalnog muzeja i istaknutom mineralogu. Jednoga dana, pregledavajući neke pričuvne uzorke nemarno postavljene na skladišne police u stražnjoj prostoriji muzeja, pogled mi je privukla čudna slika u jednim od novina raširenih ispod kamenja. Bio je to Sydney Bulletin koji sam spomenuo, jer moj prijatelj ima raširene veze u svim zamislivim stranim zemljama; a slika je bila crno-bijela reprodukcija odurnoga kamenog kipa skoro istovjetnog onomu koji je Legrasse pronašao u močvari.

Gorljivo raščistivši dragocjen sadržaj s lista, detaljno sam pregledao članak; bio sam razočaran njegovom skromnom duljinom. Ono što je nagovještavao, međutim, bilo je od ogromna značaja za moju posustalu potragu, i pažljivo sam ga istrgnuo da bih odmah poduzeo daljnje korake. U njemu je pisalo slijedeće:

TAJANSTVENA OLUPINA NAĐENA NA PUČINI

Oprezni stiže vukući onesposobljenu novozelandsku jahtu. Jedan preživjeli i mrtvac nađeni na njoj. Priča o očajničkoj borbi i smrti na pučini. Spašeni pomorac odbija govoriti o čudnom iskustvu. Čudan idol nađen u njegovu posjedu. Istraga će uslijediti.

Teretnjak tvrtke Morrison Co. Oprezni, ploveći iz Valparaisa, stigao je ovoga jutra na svoj dok u luci Darling, vukući za sobom oštećenu i onesposobljenu, ali teško naoružanu parnu jahtu Uzbuna iz Dunedina na Novom Zelandu, koja je uočena 12. travnja na južnoj širini 34° 21', zapadnoj duljini 152° 17', s jednim živim i jednim mrtvim čovjekom na brodu.

Oprezni je isplovio iz Valparaisa 25. ožujka, a 2. travnja morao je skrenuti znatno južnije od svoga kursa zbog iznimno jakih oluja i ogromnih valova. Na dan 12. travnja uočena je olupina; i, premda je izgledala napušteno, nakon ukrcaja je ustanovljeno da su na njoj jedan preživjeli u poludeliričnom stanju i jedan čovjek koji je očito bio mrtav dulje od tjedan dana.

Živi čovjek je stiskao užasan kameni idol nepoznata podrijetla, oko trideset centimetara visok, čija je priroda potpuno zbunila autoritete na Sydneyskom sveučilištu, u Kraljevskom društvu, i Muzeju u ulici College, i za kojeg preživjeli kaže da ga je našao u kabini jahte, u maloj rezbarenoj kapelici uobičajene izrade.

Taj čovjek je, nakon što se oporavio, ispričao iznimno čudnu priču o gusarstvu i pokolju. On je Gustaf Johansen, Norvežanin znatne inteligencije, i bio je drugi časnik na dvojarbolnoj škuni Emma iz Aucklanda, koja je zaplovila za Callao 20. veljače, s posadom od jedanaest ljudi.

Emmu je, kaže on, zadržala i odnijela daleko na jug od kursa velika oluja 1. ožujka, a 22. ožujka, na južnoj širini $49^{\circ} 51'$, zapadnoj duljini $128^{\circ} 34'$, naišla je na Uzbunu, kojom je upravljala čudna posada gadnog izgleda, sastavljena od Kanaka i mješanaca. Nakon što mu je odlučno zapovjedbno da okrene brod, kapetan Collins je odbio, na što je čudna posada bez upozorenja na škunu otvorila žestoku paljbu izrazito teškom baterijom mjedenih topova koji su činili dio opreme jahte.

Emmina posada prihvatila je borbu, kaže preživjeli, i premda je škuna počela tonuti od pogodaka ispod plovne crte, uspjeli su doploviti do neprijateljskog plovila i naskočiti na njega, grabeći se u koštac s divljom posadom na palubi, i bili su ih prisiljeni pobiti sve, bivajući brojčano jači, zbog njihova posebno gnusnog i očajničkog, premda dosta nespretnog načina borbe.

Trojica ljudi s Emme, uključujući kapetana Collinsa i prvog časnika Greena, poginuli su; a preostalih osam pod zapovjedništvom drugog časnika Johansena nastavilo je ploviti zarobljenom jahtom, nastavlajući u svom prvotnom pravcu da ustanove je li postojao neki razlog za naredbu o okretanju.

Sljedećeg dana, kako se čini, došli su do jednog malog otoka na koji su se iskricali, premda se ne zna ni za jedan otok u tom dijelu

oceana; a šestorica ljudi su nekako poginula na njemu, premda je Johansen neobično povučen što se tog dijela priče tiče i govori samo o njihovu padu u neki procjep u stijenama.

Kasnije se, izgleda, on s jednim pratiocem ukrcao na jahtu i pokušao njome upravljati, ali ih je uhvatila oluja 2. travnja.

Otada do spašavanja na dan 12., ne pamti skoro ništa, i ne može se čak ni sjetiti kad je umro William Briden, njegov pratilac. Za Bridenovu smrt nije uočen nikakav razlog, i vjerojatno je nastupila uslijed uzbuđenja ili izloženosti oluji.

Telegrafski izvještaji iz Dunedina javljaju da je Uzbuna tamo bila dobro poznata kao brod za otočku trgovinu, i bila je na zlu glasu na dokovima. Vlasnici su joj bili čudna grupa mješanaca čija su česta sastajanja i noćni odlasci u šumu pobudili dosta znatiželje; a isplovila je u velikoj žurbi odmah nakon oluje i podrhtavanja zemlje 1. ožujka.

Naš dopisnik iz Aucklanda kaže da su Emma i njezina posada bili na dobru glasu, a Johansena opisuje kao trezvena i valjana čovjeka.

Admiralitet će pokrenuti istragu o cijelom slučaju počevši od sutra, i bit će učinjeni svi naponi da se navede Johansena da pruži opširniji iskaz od dosadašnjega.

To je bilo sve, skupa sa snimkom paklenskoga kipa, ali kakav je lanac ideja to pokrenulo u mom umu! Tu su bili novi dragocjeni podaci o kultu Cthulhua, i dokazi da on ima čudnih interesa na moru kao i na kopnu. Kakav je motiv naveo posadu mješanaca da naredi Emmi vraćanje dok su plovili sa svojim odurnim idolom? Kakav je bio taj nepoznati otok na kojem su šestorica iz Emmine posade poginula, i o kojem je časnik Johansen bio tako tajnovit? Do čega je došla istraga kontraadmiraliteta, i što se o gnusnom kultu znalo u Dunedinu? I, najčudesnije od svega, kakva je to bila duboka i više nego prirodna povezanost nadnevaka koja je davala zloćudan i sad neporeciv značaj različitim događajima koje je tako pažljivo zabilježio moj stric?

Na dan 1. ožujka - naš 28. veljače, prema međunarodnoj datumskoj granici - dogodili su se potres i oluja. Iz Dunedina su Uzbuna i njena bučna posada žurno izjurili kao po pozivu, a na drugoj strani zemlje pjesnici i umjetnici počeli su sanjati o čudnom, vlažnom kiklopskom gradu dok je jedan mladi kipar u snu oblikovao lik stravičnoga Cthulhua. Na dan 23. ožujka, posada Emme iskrcala se na

nepoznati otok i ostavila šestoricu mrtvih; a na taj dan snovi osjetljivih ljudi poprimili su pojačanu živost i zamračili se užasom od zloćudnog progona ogromnog čudovišta, dok je jedan arhitekt poludio, a kipar pao u delirij! A što s onom olujom 2. travnja - dana kad su svi snovi o vlažnom gradu prestali, a Wilcox se neozlijeđen izvukao iz okova čudne groznice? Što sa svim tim - i onim nagovještajima starog Castra o potonulima, sa zvijezda pristiglim Starima i njihovoj nadolazećoj vladavini; njihovim vjernim kultom i gospodarenjem snovima? Jesam li ja teturao na rubu kozmičkog užasa koji je izvan ljudske moći trpljenja? Ako je tako, taj je užas samo umni, jer drugi je travnja na neki način zaustavio čudovišnu prijetnju, kakva god bila, koja je počela svoju opsadu duše čovječanstva.

Te večeri, nakon dana punoga žurnog telegrafiranja i dogovaranja, oprostio sam se od svoga domaćina i sjeo na vlak za San Francisco. Za manje od mjesec dana bio sam u Dunedinu gdje sam, međutim, ustanovio da se malo zna o čudnim članovima kulta koji su zalazili u stare primorske krčme. Lučki ološ bio je previše brojčan za posebno izdvajanje; premda je bilo neodređena spominjanja jednoga puta u unutrašnjost koji su ti mješanci poduzeli, tijekom kojeg je među udaljenim brdima primijećeno udaljeno bubnjanje i crveni plamen.

U Aucklandu sam doznao da se Johansen vratio s plavom kosom koja je posijedjela nakon ovlašnog ispitivanja u Sydneyu koje nije donijelo ništa novo, i nakon toga je prodao svoju kućicu u ulici West i otplovio sa ženom za svoj stari dom u Oslu. O svome potresnom iskustvu nije htio svojim prijateljima reći ništa više nego što je rekao časnicima admiraliteta, i sve što su mogli bilo je da mi daju njegovu adresu u Oslu.

Nakon toga sam otišao u Sydney i bez rezultata razgovarao s pomorcima i članovima kontraadmiralskog suda. Vidio sam Uzbunu, koja je sad bila prodana i u komercijalnoj upotrebi, na Kružnom doku u sydneyskoj luci, ali njeno nijemo korito nije mi reklo ništa. Čučeci lik sa svojom hobotničastom glavom, zmajskim tijelom, ljuskavim krilima i postoljem s hijeroglifima, čuvan je u muzeju u Hyde Parku; proučavao sam ga dugo i detaljno, našavši da je to stvar pogubno istančane izrade, s istom onom potpunom tajnovitošću, užasnom starošću i nezemaljskom prirodom materijala koje sam primijetio i

kod Legrasseova manjeg primjerka. Geolozi, kako mi je rekao kustos, smatraju da je to čudovišna zagonetka; jer kleli su se da na svijetu nema takva kamena. Tad sam s drhtajem pomislio na ono što je stari Castro rekao Legrasseu o prvotnim Velikima: "Došli su sa zvijezda, i donijeli su Svoje likove sa Sobom."

Potresen mentalnim gađenjem kakvo nikad prije nisam osjetio, tad sam odlučio posjetiti časnika Johansena u Oslu. Zaplovivši za London, tamo sam se samo prekrcao i zaputio prema norveškoj prijestolnici; i jednog jesenjeg dana pristao sam uz uske molove u sjeni Egeberga.

Johansenova adresa, otkrio sam, nalazila se u Starom gradu kralja Harolda Haardade, koji je očuvao ime Oslo tijekom svih onih stoljeća u kojima se veći dio grada maskirao kao "Christiania". Prevalio sam kratku razdaljinu unajmljenom kočijom, i uzdrhtala srca zakucao na vrata uredne i stare zgrade gipsanog pročelja. Žena tužna lica u crnini otvorila mi je vrata, i osjetio sam žaoku razočarenja kad mi je na nesigurnom engleskom rekla da Gustafa Johansena više nema.

Nije poživio dugo nakon svoga povratka, rekla je njegova žena, jer su ga događaji na moru 1925. slomili. Njoj nije rekao ništa više nego javnosti, ali je ostavio dug rukopis - pun "tehničkih stvari", kako je rekao - napisan na engleskome, očito s namjerom da nju poštedi pogibelji slučajna prelistavanja. Tijekom šetnje kroz jednu usku uličicu blizu doka Gothenburga, oborio ga je svežanj papira koji je pao s jednog prozora. Dvojica laskarskih mornara odmah su mu pomogla dići se na noge, ali prije nego što je hitna pomoć mogla stići do njega, bio je već mrtav. Liječnici nisu našli nikakav uzrok za takav kraj, i pripisali su to srčanim problemima i oslabljenoj konstituciji.

Tad sam osjetio kako mi utrobu stišće onaj mračni užas koji me nikad neće napustiti dok i ja ne odem u vječni mir, "slučajno" ili drugačije. Uvjerivši udovu da je moja povezanost s "tehničkim stvarima" njezina supruga dostatna da mi se povjeri rukopis, ponio sam taj dokument i počeo ga čitati na brodu za London.

Bila je to prosta, nevezana stvar - pokušaj naivnog mornara da napravi post facto dnevnik - koja je pokušavala dan za danom rekapitulirati to posljednje užasno putovanje. Ne mogu je pokušati prenijeti od riječi do riječi sa svim njenim nejasnoćama i suvišcima,

ali ću reći dovoljno sadržaja da pokažem zašto mi je šum vode uz bokove broda postao tako neizdrživ da sam začepio uši pamukom.

Johansen, Bogu budi hvala, nije znao baš sve, premda je vidio taj grad i onu Stvar, ali nikad više neću mirno spavati kad pomislim na užase koji bez prestanka vrebaju iza života u vremenu i prostoru, i na one bogohulne prokletinje s drevnih zvijezda koje sanjaju pod morem, a za njih zna i obožava ih košmarni kult spreman i voljan pustiti ih na svijet kad god još jedan potres podigne njihov čudovišni kameni grad natrag do sunca i zraka.

Johansenovo putovanje počelo je baš kao što je ispričao kontraadmiralitetu. Emma je, s balastom, isplovila iz Aucklanda 20. veljače, i osjetila je punu snagu oluje nastale od potresa koji je sigurno podigao s morskog dna užase koji pune ljudske snove. Još jednom pod kontrolom, brod je dobro napredovao kad ga je 22. ožujka zaustavila Uzbuna, i mogao sam osjetiti časnikovu žalost dok je opisivao bombardiranje i potapanje svoga broda. O tamnopusim bijesnim kultistima s Uzbune on govori s uočljivim užasom. Neka njihova posebno gnjusna osobina činila je njihovo uništenje skoro dužnošću, i

Johansen izražava iskreno čuđenje zbog optužbi za bezobzirnost koje su iznijete na račun njegove strane tijekom postupka istražnog suda. Tada su u zarobljenoj jahti, vođeni znatiželjom, pod Johansenovim zapovjedništvom ljudi uočili veliki kameni stup koji je stršio iz mora, a na južnoj širini, 47° 9', zapadnoj duljini 126° 43' naišli su na obalu od izmiješanog blata, mulja i travom pokrivenih kiklopskih zidina koja nije mogla biti ništa drugo do opipljiva tvar najužasnije stvari na Zemlji - košmarnoga grada-lešine R'lyeha, kojeg su u neizmjernim eonima iza povijesti izgradili ogromni, odurni oblici koji su dopuzali ovamo s mračnih zvijezda. Tu su ležali veliki Cthulhu i njegove horde, skriveni u zelenim sluzavim grobnicama i konačno šaljući, nakon bezbrojnih ciklusa, misli koje su širile užas u snovima senzitivnih i zazivale vjernike da dođu na hodočašće oslobađanja i povratka. Sve to Johansen nije ni slutio, ali sam Bog zna da je uskoro vidio dovoljno!

Pretpostavljam da je samo jedna planina, odurna monolitom okrunjena citadela u kojoj je pokopan veliki Cthulhu, svojim vrhom izvirila iz vode. Kad pomislim na širinu svega što bi moglo vrebati

tamo dolje, skoro se poželim odmah ubiti. Johansen i njegovi ljudi bili su zapanjeni kozmičkom veličanstvenošću toga promočenog Babilona drevnih demona, i sigurno su i bez podataka pogodili da to nije ništa s ovog, ili bilo kog razumnog planeta. Zapanjenost nevjerojatnom veličinom zelenkastih kamenih blokova, vrtoglavom visinom velikog isklesanog monolita, i zaprepašujućom istovjetnošću kolosalnih kipova i bareljefa i čudnog idola nađenog u kapelici na Uzbuni, dojmljivo su vidljivi u svakom redu časnikova prestrašenog opisa.

Ne znajući što je futurizam, Johansen je postigao nešto vrlo blisko tom stilu kad je govorio o gradu; jer, umjesto da opisuje bilo kakvu definitivnu strukturu zgrada, on se zadržava samo na širem dojmu ogromnih kutova i kamenih površina -površina prevelikih da bi pripadale bilo kakvoj stvari ispravnoj i odgovarajućoj za ovaj planet, i prekrivenih užasnim slikama i hijeroglifima. Spominjem njegove riječi o kutovima jer to podsjeća na nešto što mi je Wilcox rekao o svojim stravičnim snovima. On je rekao da je geometrija mjesta iz sna koje je vidio bila nenormalna, neeuklidska, i odurno zaudarajuća na sfere i dimenzije odvojene od naše. A sad je i jedan nenačitani pomorac osjetio isto gledajući u užasnu stvarnost.

Johansen i njegovi ljudi iskricali su se na strmu, blatom prekrivenu obalu te čudovišne akropole, i kližući se uspentrali preko titanskih mokrih blokova koji nisu mogli biti nikakve stube za smrtnike. I samo sunce na nebu izgledalo je izobličeno kad se gledalo kroz polarizirajuću zaparu koja je izbijala iz te morem raskvašene perversije, a iskrivljena zlokobnost i napetost nacereno su vrebale u tim luđački neuhvatljivim kutovima klesanoga kamena gdje bi drugi pogled uočio udubljenost onoga što je na prvi pogled bilo izbočeno.

Nešto veoma nalik užasu obuzelo je sve istraživače još prije nego što su mogli uočiti bilo što određenije od kamena i mulja i algi. Svatko bi pobjegao da se nije bojao prezira ostalih, i bezvoljno su tragali - uzalud, pokazalo se - za nekakvim manjim suvenikom koji bi mogli ponijeti sa sobom.

Portugalac Rodriguez bio je taj koji se popeo do podnožja monolita i doviknuo što je našao. Ostali su ga slijedili, i radoznalo pogledali na ogromna izrezbarena vrata sa sad već poznatim bareljefom hobotnice-zmaja. Bila su, rekao je Johansen, poput velikih štagalj

skih vrata; i svi oni smatrali su da su to vrata zbog kitnjaste gornje grede, praga, i dovratka uokolo njih, premda nisu mogli ocijeniti leže li ravno poput vrata u podu ili nagnuto poput vanjskih podrumskih vrata. Kao što je Wilcox rekao, geometrija tog mjesta bila je pogrešna. Nije se moglo biti siguran ni u to da su more i kopno vodoravni, te je stoga i položaj svega drugoga izgledao fantazmagorično promjenljiv.

Briden je gurnuo kamen na nekoliko mjesta, bez rezultata. Tad ga je Donovan lagano opipao po rubovima, pritiskujući putem svaku točku posebno. Do beskraja se penjao duž grotesknoga kamenog korita - to jest, to bi se zvalo penjanjem da stvar nije ipak bila vodoravna - i ljudi su se pitali kako bilo koja vrata u univerzumu mogu biti toliko ogromna. Tad se, veoma lagano i sporo, pola hektara velika ploča počela gornjim krajem spuštati prema unutra; i vidjeli su da je postavljena u ravnotežu.

Donovan je kliznuo ili se nekako odgurnuo niz ili duž dovratka i pridružio ostalima, i svi su gledali čudno povlačenje monstruozno izrezbarenih vrata. U toj fantaziji prvotne izobličivosti kretala su se neočekivano na dijagonalan način, tako da se činilo kako krše sva pravila materije i perspektive.

Njihov otvor bio je crn od skoro materijalne tame. Ta zamračenost bila je, štoviše, pozitivna osobina; jer je prekrivala one dijelove unutarnjih zidova koji bi trebali biti otkriveni, i čak je i suknela poput dima iz svog eonima dugog zatočeništva, vidljivo zamračujući sunce dok se širila po stisnutom i istanjenom nebu na lepetavim membranskim krilima. Zadah koji se digao iz novootvorenih dubina bio je nepodnošljiv, a konačno se oštrouhom Hawkinsu učinilo da tamo dolje čuje nekakav gadan, pluskav zvuk. Svi su osluhnuli, i svi su još slušali kad se to sluzavo dovuklo na vidjelo i pipavo istisnulo svoju želatinoznu zelenu tjelesinu kroz crna vrata u zagađeni vanjski zrak tog zatrovanog grada ludila.

Jadnom Johansenu je skoro popustila ruka dok je pisao o tome. Od šestorice ljudi koja nisu stigla do broda, on misli da su dvojica umrla od čistog straha u tom prokletom trenutku. Ta Stvar se ne može opisati - nema jezika za takve ponore vrištećeg nezapamćenog ludila, takve sumanute kontradikcije sve materije, sila i kozmičkog poretka. Planina koja je hodala ili teturala. Bože! Zar je čudno što je

s druge strane zemlje jedan veliki arhitekt sišao s uma, a jadni Wilcox počeo grozničavo buncati u tom telepatskom trenu? Ta idolska Stvar, taj zeleni, ljepljivi nakot zvijezda, probudio se da zatraži svoje. Zvijezde su se opet posložile i ono što je vjekovima stari kult propustio učiniti namjerno, grupa nedužnih mornara učinila je slučajno. Nakon kvintilijuna godina veliki Cthulhu opet je bio slobodan, i žudio je za poslasticama.

Trojicu ljudi dograbile su ljigave pandže prije nego što se bilo tko stigao okrenuti. Bog im dao mira, ako mira uopće ima igdje u univerzumu. Bili su to Donovan, Guerrera i Angstrom. Parker se poskliznuo dok su preostala trojica panično jurila preko beskrajnih prostranstava zeleno obraslog kamena prema brodu, i Johansen se kune da ga je progutao jedan kut zidina koji nije trebao biti tamo; kut koji je bio oštar, ali se ponašao kao da je tup. Tako da su samo Briden i Johansen stigli do čamca i očajnički povukli prema Uzbuni dok je planinoliko čudovište curilo niz sluzavi kamen i zastalo došavši do ruba vode.

Pari u kotlu nije dopušteno da sasvim umine, premda je cijela posada otišla na obalu, i bilo je potrebno samo nekoliko trenutaka frenetičnog trčanja tamo-amo između kotača i motora da se Uzbuna pokrene. Polako, među izobličanim užasima tog neopisivog prizora, počela je burkati mrtvačku vodu, dok je na zidinama te užasne nezemaljske obale titanska Stvar sa zvijezda slinila i mrmrljala poput Polifema koji proklinje Odisejev brod u bijegu. Tad je, hrabriji od Kiklopa iz priče, veliki Cthulhu kliznuo u vodu i krenuo u potjeru ogromnim zamaskama kozmičke snage koji su podigli valove. Briden se osvrnuo i sišao s uma, smijući se povremeno dok ga smrt nije našla jedne noći u kabini dok je Johansen lutao u deliriju.

Ali Johansen tad nije odustao. Znajući da će ta Stvar sigurno doći Uzbunu ako ne bude išao punom parom, odlučio se na očajnički pokušaj; i, namjestivši motor na punu brzinu, munjevito je istrčao na palubu i okrenuo kormilo. Uslijedilo je silno vrenje i zapjenjenost u uskovitlanoj mutnoj vodi i, dok je razina pare sve više i više rasla, hrabri Norvežanin jurnuo je svojim brodom ravno na progoneću želatinu koja se dizala iznad nečiste pjene poput pramca demonske galije. Oturna hobotničasta glava uskomešanih pipaka skoro je

dotakla pramčani jarbol čvrste jahte, ali je Johansen nesmiljeno nastavio dalje.

Uslijedio je pucanj poput probijenog mjehura, ljigava gadost kao kad se presiječe meduza, smrad poput tisuću otvorenih grobova, i zvuk koji kroničar nije htio zabilježiti na papiru. Na trenutak je brod bio obuhvaćen pekućim i zasljepljujućim zelenim oblakom, a tad je bilo samo odurnog kovitlanja iza krme, gdje se - Bože na nebesima! - raštrkana tvar tog bezimenog zvjezdanog nakota magličasto ponovno skupljala u svoj odurni prvobitni oblik, dok se udaljenost od nje povećavala sa svakom sekundom u kojoj je Uzbuna dobivala brzinu od sve jačeg pritiska pare.

To je bilo sve. Nakon toga, Johansen se samo premišljao nad idolom u kabini i pobrinuo oko malo hrane za sebe i hihoćućeg manijaka pored sebe. Nakon svoga smjelog poteza nije pokušao upravljati brodom, jer je ta reakcija oduzela nešto njegovoj duši. Tad je došla oluja 2. travnja, i skupljanje oblaka nad njegovom savjesti. Uslijedio je osjećaj bestjelesnog okretanja u vrtlogu tekućih provalija beskraj, vrtoglavog jahanja kroz nagnute univerzume na repu komete, i histerične jurnjave od jame do mjeseca i s mjeseca natrag u jamu, sve to začinjeno kreštavim zborom izobličjenih, histeričnih starih bogova i zelenih šišmišokrilih podrugljivih zloduha Tartara.

Iz tog sna stigao je spas - Oprezni, sud kontraadmiraliteta, ulice Dunedina, i dugo putovanje natrag doma do stare kuće pored Egeberga. Nije mogao reći - smatrali bi ga ludim. Napisat će ono što zna prije nego što mu dođe smrt, ali njegova žena ne smije doznati. Smrt će biti dobrodošla, samo ako može izbrisati to sjećanje.

To je bio dokument koji sam pročitao, i sad sam ga stavio u limenu kutiju pored bareljefa i papira profesora Angella. S njima će ići i ovaj moj zapis - ovaj test mog vlastitog razuma, unutar kojeg je spojeno ono što se ja nadam da više nikad neće biti spojeno. Pogledao sam sve što univerzum sadrži od užasa, i čak i nebo proljeća i cvijeće ljeta moraju mi odsad nadalje biti otrov. Ali ne mislim da ću živjeti dugo. Kao što je otišao moj ujak, kao što je otišao jadni Johansen, otići ću i ja. Previše znam, a kult još uvijek živi.

I Cthulhu još živi, pretpostavljam, u onoj kamenoj jami koja ga je skrivala otkad je sunce bilo mlado. Njegov je prokleti grad opet potonuo, jer Oprezni je plovio preko te točke nakon travanjske oluje,

ali njegovi ministranti na zemlji još na usamljenim mjestima riču i propinju se i kolju oko monolita s idolima na vrhu. Njega je sigurno zarobilo potonuće dok je bio u svojoj crnoj jami, jer bi inače sad svijet vrištao od straha i panike. Tko zna kraj? Što se diglo može potonuti, a što je potonulo može se dići. Gnjusoba čeka i sanja u dubini, a raspad se širi nad poljuljanim gradovima čovjeka. Doći će vrijeme - ali ne smijem i ne mogu misliti! Molim se da, ukoliko ja ne nadživim ovaj rukopis, izvršitelji moje volje pretpostave oprez iskrenosti i pobrinu se da ga ne vide više nijedne oči.

Dunwichski užas

(Howard Phillips Lovecraft: The Dunwich Horror, 1928.)

Još jedna priča u kojoj se spominje ne samo tajanstvena knjiga Necronomicon nego i užasni Cthulhu. Izašla je također u Weir Tales 1929. Ekranizirao ju je 1970. redatelj Daniel Haller, s Deanom Stockwellom u ulozi Wilbura Whateleyja.

Gorgone i hidre i himere - zlosretne priče o Seleni i harpijama - mogu se reproducirati u umu praznovjerja - ali one su ovdje bile i prije. One su zapisi, tipovi - arhetipovi su u nama, i vječiti. Kako bi inače pripovijedanje onoga za što budnih osjetila znamo da je lažno moglo imati toliki utjecaj na nas? Je li u pitanju to što u nama prirodno nastaje užasavanje od takvih stvari, shvaćenih u smislu svoje sposobnosti da nam nanesu tjelesne ozljede? O, najmanje od svega. Ti su strahovi starijeg postanja. Oni prethode tijelu -odnosno, bez tijela, bili bi posve isti. To što je ona vrst straha koju ovdje ra,zmatramo posve duhovna - što je isto toliko snažna koliko i bestjelesna u zemaljskom smislu, što prevladava u razdoblju našega bezgrešnog djetinjstva - sve su to problemi čije bi rješenje moglo pružiti neki vjerodostojan uvid u naša predsvjetovna stanja, i omogućiti nam da barem za,virimo u zasjenjenu zemlju pretpostojanja.

Charles Lamb: Vještice i drugi noćni strahovi

I.

Kad putnik u sjevernom središnjem Massachusetsu pogrešno skrene na križanju ceste za Aylesbury odmah poslije Dean's Cornersa, naiđe na samotan i zanimljiv predio. Tlo se uzdiže, a čičkom porubljeni kameni zidovi sve se više privijaju uz kolske tragove prašnjavog, krivudavog puta. Stabla u čestim šumovitim pojasevima djeluju preveliko, a divlje trave, drač i korov postižu bujnost kakva se u naseljenim područjima rijetko viđa. Istodobno, zasijane su njive iznimno rijetke i jalove, a rijetke raštrkane kuće imaju iznenađujuće jednoobrazan izgled starosti, siromaštva i raspadnutosti. Ni ne znajući zašto, prolaznici oklijevaju pitati za smjer one pogrbljene, usamljene likove koji se tu i tamo mogu vidjeti na ispucanim pragovima ili na strmim, kamenjem prošaranim livadama. Ti su likovi toliko nijemi i samozatajni da se namjernik osjeti nekako suočenim sa zabranjenim stvarima s kojima je bolje nemati ništa. Kad podizanje puta u vidokrug dovede planine iznad gustih šuma, osjećaj čudne nelagode se povećava. Njihovi su vrhovi previše zaokrugljeni i simetrični da bi pružali osjećaj utjehe i prirodnosti, a nebo ponekad s osobitom jasnoćom ocrta neobične krugove visokih kamenih stupova kojima je većina njih okrunjena.

Usjeci i klisure problematične dubine presijecaju put, a grubi drveni mostovi uvijek izgledaju dvojbenu čvrsti. Kad se put ponovo spusti, uslijede prostranstva močvara koje bude instinktivnu averziju, pa skoro i strah, uvečer kad nevidljivi kozodoji ćeretaju, a krijesnice se pojave u nenormalnom obilju da bi plesale na promukle, nelagodno ustrajne ritmove žaba koje uporno krekeću. Tanka, blistava crta gornjeg toka Miskatonica neobično podsjeća na guju dok vijuga uz podnožja zaobljenih brda među kojima izvire.

Kako se brda približavaju, pogled više privlače njihove pošumljene padine nego kamenom okrunjeni vrhovi. Njihovi se obronci uzdižu tako mračno i vratolomno da se javlja želja da se ostane podalje, ali nema puta kojim bi se mogle zaobići. Preko natkrivenog mosta vidi se malo selo stisnuto između rijeke i okomite strane Okrugle planine, u kojem čuđenje izaziva skupina natrulih iskošenih krovova koji odaju arhitektonsko razdoblje starije od susjednog područja. Nije umirujuće vidjeti, kad se pobliže pogleda, da je većina kuća

napuštena i ruševna, i da crkva slomljena zvonika sad pruža utočište jedinom ne pretjerano čistom trgovačkom poduzeću u seocetu. Užasava i sama pomisao na prolazak kroz zamračeni tunel mosta, ali to je neizbježno. Kad ga se prijeđe, teško se oduprijeti dojmu blagog zloćudnog vonja seoske ulice, kao da su se plijesan i trulež skupljale stoljećima. Uvijek je olakšanje udaljiti se od tog mjesta, i slijediti uski put oko podnožja brda i preko ravnog terena dok se opet ne spoji s cestom za Aylesbury. Kasnije se ponekad može doznati da se to prošlo kroz Dunwich.

Ljudi izvana Dunwich posjećuju što je rjeđe moguće, a od stanovitog razdoblja užasa svi su putokazi koji pokazuju smjer prema njemu uklonjeni. Krajolik je, sudeći po bilo kojem uobičajenom estetskom kanonu, više nego uobičajeno lijep; ali nema priljeva umjetnika ili ljetnih turista. Prije dva stoljeća, kad spominjanje vještice krvi, štovanja Sotone i čudnih prisutnosti u šumama nije bilo za podsmijeh, bio je običaj navoditi razloge što se izbjegava to područje. U našem razumnom dobu - pošto su užas u Dunwichu 1928. zataškali oni kojima je na srcu bila dobrobit toga mjesta i cijelog svijeta - ljudi ga izbjegavaju ne znajući točno zašto. Možda je jedan razlog - premda se on ne odnosi na neobaviještene strance - to što su domoroci sad odurno dekadentni, otišavši daleko onom stazom nazadovanja koja je tako česta u mnogim zabačenim mjestima Nove Engleske. Došlo je do toga da čine rasu sami za sebe, s uočljivo definiranim mentalnim i fizičkim znacima degeneracije i brakova među srodnicima. Prosjek njihove inteligencije žalosno je nizak, dok njihovi ljetopisi zaudaraju na sveobuhvatnu zlobu i napola prikrivena umorstva, incesta i djela skoro neizreciva nasilja i perverzije. Staro plemstvo, koje predstavljaju dvije do tri obitelji s pravom na grb koje su došle iz Salema 1692., održalo se ponešto iznad opće razine rasapa; premda su mnogi ogranci toliko duboko utonuli u ogrezlo stanovništvo da samo njihova imena daju ključ porijekla koje sramote. Neki od Whateleyjevih i Bishopovih još uvijek šalju svoje najstarije sinove na Harvard i Sveučilište Miskatonic, premda se ti sinovi rijetko vraćaju pod pljesnive zakošene krovove pod kojima su oni i njihovi preci rođeni.

Nitko, čak ni oni u posjedu činjenica koje se tiču nedavnog užasa, ne može reći što je točno s Dunwichom, premda stare legende govore o bezbožnim obredima i skupovima Indijanaca na kojima se prizivalo zabranjene oblike sjene iz velikih okruglih brda, i izgovaralo divlje orgijastičke molitve kojima je odgovarano glasnim pucketanjem i tutnjavom iz zemlje pod njima. Godine 1747. velečasni je Abijah Hoadley, novopridošao u Kongregacijsku crkvu u selu Dunwichu, održao dojmljivu propovijed o blizini Sotone i njegovih vragova, u kojoj je rekao:

Dopustit se mora, da su ta bogohulia niza demona paklenskih stvar predobroga opchega znanja za oporeknut; proklete glase Azazela i Buzraela, Beelzebuba i Beliala, chuhu sad odispoda zemlie vishe od desetine sviedoka poverlyivih zhivuyucchih. Jaz, prie manye od dva tiedna, sam chuh iasan razgovor sila zlieh u brdu iza svoje kucche, di bieshe takovoga shtropota i klopota, stenyanya i vriske, i shishtanya kakove niedna stvar na Zemlyi ovoj nadignuti ne bi mogla, i shto po sebi mora iz onieh iama dopirati shto ih samo magia crna mogne nacchi, i samo ih vrag otklopiti.

G. Hoadley nestao je nedugo nakon što je održao tu propovijed; ali njen tekst, tiskan u Springfieldu, još postoji. Buka iz brda i da je je primjećivana iz godine u godinu, i još uvijek predstavlja zagonetku za geologe i fiziografe.

Druge predaje govore o gadnom vonju blizu krugova kamenih stupova koji okrunjuju vrhove brda, i jurećim prisustvima u zraku koja se mogu načuti u određeno vrijeme na naznačenim mjestima u velikim klisurama; dok pak treća pokušavaju objasniti Đavolje skakalište - ogoljenu, sprženu padinu na kojoj ne raste nijedno stablo, ni grm, ni vlat trave. Također, domoroci žive u smrtnom strahu od brojnih kozodoja koji u toplim noćima postaju glasni. Kunu se da su te ptice psihopompi⁴ koji čekaju duše umirućih, i da svoje jezovito kričanje usklađuju s napornim disanjem umirućega. Ako uspiju uhvatiti bježeću dušu kad napušta tijelo, istog trena odlepršaju ćeretajući demonskim smijehom; ali ako ne uspiju, postupno utonu u razočaranu tišinu.

Te su priče, naravno, zastarjele i glupe, jer potječu iz veoma starih vremena. Dunwich je zbilja zatupljujuće star - daleko stariji od bilo koje druge zajednice unutar pedeset kilometara. Južno od sela još

se mogu uočiti zidovi podruma i dimnjak stare kuće Bishopovih, koja je sagrađena prije 1700., dok ruševine mlina kod vodopada, sagrađenog 1806., čine najmoderniju arhitektonsku izvedbu koja se može vidjeti. Industrija tu nije procvala, a tvornički pokret devetnaestog stoljeća pokazao se kratkovječnim. Najstariji su od svega veliki prstenovi grubo klesanih kamenih stupova na vrhovima brda, ali njih obično pripisuju Indijancima prije nego doseljenicima. Naslage lubanja i kostiju nađene oko tih krugova i oko pozamašne, stolu nalik stijene na Sentinel Hillu podržavaju prihvaćeno vjerovanje da su takva mjesta jednom bila groblja plemena Pocumtucka; premda mnogi etnolozi, ne obraćajući pažnju na apsurdnu nevjerovatnost takve teorije, ustraju u vjerovanju da su to ostaci Bijelaca.

II.

Na području grada Dunwicha, u velikoj i dijelom naseljenoj seoskoj kući smještenoj uz padinu šest kilometara od sela i dva i pol kilometra od najbliže druge nastambe, rođen je Wilbur Whateley, u 5 sati ujutro, u nedjelju, drugog veljače 1913. Taj je nadnevak zabilježen jer je bila Svijećnica, koju ljudi u Dunwichu začudo slave pod drugačijim imenom, i zato što se čula buka u brdima, a svi psi u kraju uporno su lajali cijele prethodne noći. Manje vrijedna spomena bila je činjenica da mu je majka bila jedna od dekadentnih Whateleyjevih, ponešto deformirana, neprivlačna albino žena od 35 godina, koja je živjela s ostarjelim i napola ludim ocem o kojem su se u njegovoj mladosti ispredale stravične priče o čarobnjaštvu. Lavinia Whateley nije imala muža za kojeg bi se znalo, ali prema običaju regije nije se pokušala odreći djeteta, o čijoj bi drugoj strani predaka seljani mogli - i jesu - pretpostavljati što god žele. Nasuprot tomu, činilo se da se ona čudno ponosi tom tamnom bebom jarčjeg izgleda koja je bila toliko u suprotnosti s njenim boležljivim crvenookim albinizmom, i moglo ju se čuti kako mrmlija mnoga čudna proročanstva o njezinim neobičnim moćima i značajnoj budućnosti.

Lavinia je i inače bila sklona mrmljanju takvih stvari, jer je bila samotno stvorenje sklono lutanju po brdima tijekom grmljavine i pokušajima čitanja velikih usmrdjelih knjiga koje je njen otac baštiniio od dva stoljeća Whateleyjevih, i koje su se ubrzano raspadale od starosti i crvotočine. Nikad nije išla u školu, ali je bila puna nepovezanih komadića drevnih predaja kojima ju je naučio Stari Whateley. Osamljene farme su se uvijek bojali zbog crnomagijske reputacije Starog Whateleyja, a ni nerazjašnjena nasilna smrt gđe Whateley kad je Laviniji bilo dvanaest godina nije to mjesto učinila baš popularnim. Izolirana među čudnim utjecajima, Lavinia je voljela nekontrolirana i grandiozna sanjarenja i bavljenje neobičnim stvarima; a obavljanje kućanskih poslova u kući iz koje su davno nestali svi standardi urednosti i čistoće nije joj oduzimalo previše vremena.

Bilo je groznih krikova koji su odjekivali više čak i od buke u brdima i lajanja pasa one noći kad je Wilbur rođen, ali nije se znalo ni za kakva liječnika ni primalju koji bi nadzirali njegov dolazak. Susjedi

nisu znali ništa o njemu do nakon tjedan dana, kad je Stari Whateley provezao svoje sanjke kroz snijeg do samog sela Dunwich i nepovezano govorio pred okupljenim besposličarima u Osbornovu dućanu. Činilo se da je kod starca nastupila nekakva promjena - dodatni element potajnosti u zamućenom umu koji ga je suptilno izmijenio iz objekta u subjekt straha - premda on nije bio netko koga bi uznemirio neki uobičajeni obiteljski događaj. U svemu tome pokazao je određeni trag ponosa kasnije primjećenog i kod njegove kćeri, a ono što je rekao o djetetovu očinstvu mnogi koji su ga čuli pamtili su još godinama kasnije.

"Ni me briga što ljudi misle - da Lavinčin mali slični na ćaću ne b' bio ništa' kako biste oč'kivali. Ne valja mislit da su ovi ljudi ovđe jedini ljudi u okolic'. Lavinča je neš' malo čitala, i videla je neke stvari što vi svi samo o njim' pričate. Ja b' računom da je taj njen ist' tol'ko dobri muž kol'ko se bilo će s ovu stranu Aylesburyja mož' nać; a d' znate onol'ko o brdimama kol'ko ja znadem, ni vi ne bi' tili nikakvoga boljoga crkivenoga vjenčanja no njezino. Da ja vama kažem - jedan dan ćete svi vi čut kako Lavinčin mali zaziva ime svoga oca s vrha Sentinel Hilla!"

Jedine osobe koje su vidjele Wilbura tijekom prvog mjeseca njegova života bile su stari Zechariah Whateley, od neiskvarenih Whateleyjevih, i nevjenčana žena Earla Sawyera, Mamie Bishop. Mamiein posjet bio je, pravo reći, zbog radoznalosti, a njezine priče nakon toga itekako su istakle njenu moć zapažanja; ali Zechariah je došao vodeći par aldernejskih krava koje je Stari Whateley kupio od njegova sina Curtisa. To je označilo početak cijelog niza kupnji stoke od strane obitelji malog Wilbura, koji je završio tek 1928., kad je užas u Dunwichu došao i prošao; a ipak ni u jednom trenutku ruševni štagalj Whateleyjevih nije djelovao kao da je prepun blaga. Došlo je i razdoblje kad su ljudi bili dovoljno znatiželjni da se prikradu i prebroje stado koje je paslo na strmoj padini iznad stare okućnice, i nikad nisu mogli naći više od deset ili dvanaest anemičnih primjeraka beskrvna izgleda. Očito je nekakva bolest ili zaraza, možda nastala zbog nezdrave ispaše ili kužnih gljivica i drvenarije u prljavom štaglju, uzrokovala visoku stopu smrtnosti među životinjama Whateleyjevih. Čudne rane ili ozljede, koje su ponešto podsjećale na ubode, činilo se da su pogodile svu vidljivu stoku, a jednom ili dvaput

tijekom prethodnih mjeseci neki su posjetitelji smatrali da mogu uočiti slične ozljede na vratovima sijedog, neobrijanog starca i njegove aljkave, raščupane albino kćeri.

Na proljeće nakon Wilburova rođenja Lavinia je nastavila svoja uobičajena lutanja po brdima, noseći u svojim nejednakim rukama tamnoputo dijete. Javni interes za Whateleyjeve opao je nakon što je većina seljana vidjela bebu, i nitko se nije potrudio komentirati brzi razvoj koji je novopridošlica iskazivao skoro svakog dana. Wilburov rast bio je zbilja fenomenalan, jer je u tri mjeseca nakon rođenja dostigao veličinu i snagu mišića koja se obično ne nalazi kod djece što nisu napunila godinu dana. Njegove kretnje i čak i zvukovi koje je ispuštao iskazivali su suzdržanost i odmjerjenost veoma neobičnu za dojenče, i nitko nije bio zbilja iznenađen kad je, sa sedam mjeseci, on počeo hodati bez pomoći, s posrtanjima za čiji je prestanak bio dostatan još mjesec dana.

Nedugo nakon toga - za Svisvete - velika lomača viđena je u ponoć na vrhu Sentinel Hilla gdje stari kamen nalik stolu stoji usred hrpe drevnih kostiju. Dosta je priča pokrenuto kad je Silas Bishop - od neiskvarenih Bishopovih - spomenuo da je vidio dječaka kako nepokolebivo trči uz to brdo sa svojom majkom oko sat vremena prije nego što je uočen krijes. Silas je tražio odlutalu junicu, ali je skoro zaboravio taj zadatak kad je u mutnom svjetlu svoje lampe ugledao dva lika. Jurili su kroz grmlje ne proizvodeći skoro nikakva zvuka, a zapanjeni je promatrač izgleda smatrao da su potpuno neodjeveni. Kasnije nije mogao biti siguran za dječaka, koji je možda imao nekakav remen s resicama i par tamnih gaća ili hlača na sebi. Wilbur nikad kasnije nije viđen živ i svjestan bez potpune i čvrsto zakopčane odjeće, čije bi ga poremećivanje ili sama prijetnja poremećivanjem uvijek ispunjavali bijesom i panikom. Njegovo odudaranje od zapuštenih majke i djeda u tom pogledu smatralo se vrlo začuđujućim dok užas iz 1928. nije ponudio vrlo vrijedan razlog za to.

Sljedećeg siječnja se prepričavanje glasina uglavnom vrtjelo oko toga da je "Lavinijino crno derišće" počelo govoriti, i to u dobi od svega jedanaest mjeseci. Njegov govor bio je ponešto izniman u tome što se razlikovao od uobičajenih naglasaka tog područja i po tome što je pokazivao nedostatak dječjeg tepanja na kakav bi i djeca

od tri ili četiri godine bila opravdano ponosna. Dječak nije bio govorljiv ali, kad bi progovorio, činilo se da iskazuje neki neodrediv element koji ni Dunwich ni njegovi stanovnici ne posjeduju ni u najmanjoj mjeri. Čudno nije bilo ono što je govorio, pa čak ni jednostavni idiomi koje je koristio, već se činilo da je to neodređeno povezano s njegovim izgovorom ili unutrašnjim organima koji su zvukove proizvodili. I izgled njegova lica također je bio izniman po svojoj zrelosti; jer, premda je dijelio slabu bradu sa svojom majkom i djedom, njegov čvrst i zrelo oblikovan nos u društvu s izrazom njegovih velikih, tamnih, skoro latinskih očiju odavao je dojam kvaziodraslosti i skoro natprirodne inteligencije. Bio je, međutim, iznimno ružan i pored dojma briljantnosti; bilo je nečeg skoro jarčjeg ili animalnog u njegovim debelim usnama, žućkastoj koži širokih pora, gruboj raščupanoj kosi i neobično izduženim ušima. Uskoro je postao još manje omiljen od svoje majke i djeda, a sva nagađanja o njemu bila su začinjena spominjanjem davne magije Starog Whateleyja, i kako su se brda jednom zatresla kad je on kriknuo užasno ime Yog-Sothoth u sredini kamenog kruga s velikom knjigom rasklopljenom u rukama pred sobom. Psima je dječak bio oduran, i stalno je morao poduzimati različite obrambene mjere protiv njihova prijetećeg laveža.

III.

U međuvremenu je Stari Whateley nastavio kupovati stoku bez uočljivog napredovanja u veličini krda. Također je počeo sjeći stabla i krenuo popravljati nekorištene dijelove svoje kuće - prostrane zgrade šiljata krova čiji je stražnji kraj bio potpuno ukopan u stjenovitu padinu, i čije su tri najmanje propale sobe u prizemlju uvijek bile dostatne njemu i njegovoj kćeri. Moralo je biti ogromnih rezervi snage u tom starcu koje su mu omogućile da obavi tako mnogo teškog posla; i, premda je povremeno još sumanuto blebetao, njegovo drvodjelstvo kao da je pokazivalo učinak temeljitog izračunavanja. Već je otpočelo kad je Wilbur rođen, kad je jedna od mnogih šupa za alat najednom sređena, okovana daskama, i opremljena čvrstim novim lokotom. Sad, restaurirajući napušteni gornji kat kuće, nije bio ništa manje brižljiv radnik. Njegova manija se iskazala samo u čvrstom zakivanju svih prozora u obnovljenom dijelu daskama - premda su mnogi govorili da je ludost uopće se mučiti s obnovom. Manje neobjašnjivo bilo je to što je dolje sredio još jednu sobu za svog unuka - sobu koju je nekoliko posjetitelja vidjelo, premda nitko nije nikad pušten na čvrsto zatvoren gornji kat. Tu je sobu obložio visokim, čvrstim policama, duž kojih je postupno počeo slagati, izgleda pažljivo i po redu, sve natrule drevne knjige i dijelove knjiga koji su u njegovo vrijeme bili nemarno naslagani po kutovima u različitim sobama.

"Ja sam ih neš' malo koristijo," rekao bi pokušavajući popraviti potrzanu stranicu s crnim slovima tutkalom pripremljenim na zahrđalom kuhinjskom štednjaku, "al' mali je jošte bolj' za to da ih iskorist'. On bi jih trebo imat kol'ko god mere, jer će mu to bit sva škola."

Kad je Wilbur imao godinu dana i sedam mjeseci - u rujnu 1914. - njegova veličina i dostignuća bili su skoro alarmantni. Porastao je do veličine djeteta od četiri godine, a razgovarao je tečno i nevjerojatno inteligentno. Slobodno je trčao po poljima i brdima, i pratio je majku na svim njenim lutanjima. Kod kuće bi marljivo proučavao čudne slike i tablice u knjigama svog djeda, dok bi ga Stari Whateley poučavao i ispitivao tijekom dugih, tihih popodneva. Do tog je vremena obnova kuće dovršena, i oni koji su je promatrali pitali su se

zašto je jedan od gornjih prozora prepravljen u čvrsta daščana vrata. Bio je to prozor iza stražnjeg kraja sljemena, blizu brda; i nitko nije mogao zamisliti zašto je do njega izgrađena poduprta drvena rampa. Oko vremena kad je taj posao dovršen, ljudi su primijetili da je stara šupa za alat, čvrsto zaključana i zakovanih prozora otkad se Wilbur rodio, ponovno napuštena. Vrata su joj bila klimavo pritvorena, a kad je Earl Sawyer jednom stupio unutra nakon posjeta Starom Whateleyju zbog prodaje stoke bio je sasvim zatečen jedinstvenim vonjem na koji je naišao - takav zadah, tvrdio je, kakav nikad prije u životu nije osjetio osim blizu indijanskih krugova na brdima, i koji nije mogao doprijeti ni od čega razumno ovozemaljskog. Ali opet, domovi i šupe stanovnika Dunwicha nikad se nisu isticali po mirisnoj besprijetnosti.

Sljedeći mjeseci nisu donijeli nikakve bitne događaje, osim što su se svi kleli da se tajanstveni zvuci u brdima polako, ali sigurno pojačavaju. Na prvosvibanjsku večer 1915. bilo je podrhtavanja koje su osjetili čak i u Aylesburyju, dok su sljedeći Svisveti donijeli podzemnu tutnjavu čudno sinkroniziranu s plamenovima koji su izbijali - "djelo onih vještaca Whateleyjevih" - iz vrha Sentinel Hilla. Wilbur je rastao nezamislivo, tako da je izgledao kao dječak od deset godina kad je tek zašao u četvrtu. Sad je sam gorljivo čitao, ali je govorio mnogo manje nego prije. Obuzela ga je šutljivost, i po prvi put su ljudi počeli govoriti o izrazu zla koji se pojavljuje na njegovu jarčjem licu. Ponekad bi mrmljao na nepoznatom narječju, i zapijevao bizarnim ritmovima koji bi kod slušatelja izazvali nekakvu neimenovanu jezu. Neprijateljstvo koje su prema njemu pokazivali psi sad je postalo nadaleko znana stvar, i bio je prisiljen nositi pištolj da bi se mogao sigurno kretati selom. Njegovo povremeno korištenje tog oružja nije mu povećalo popularnost kod vlasnika pasa čuvara.

Malobrojni posjetitelji kuće često bi zatekli Laviniju samu u prizemlju, dok bi čudna vika i koraci odjekivali po zakovanom gornjem katu. Ona nikad ne bi rekla što njen otac i dječak rade tamo gore, premda je jednom problijedjela i iskazala nenormalnu količinu straha kad je neki šaljivi trgovac ribom pokušao otvoriti zaključana vrata koja su vodila na stubište. Taj je trgovac besposličarima u dućanu u selu Dunwichu rekao da je mislio da čuje kako na tom katu gore konj udara kopitima. Besposličari su se zamislili, pomišljajući na

vrata i rampu, i na stoku koja je tako brzo nestajala. Onda su zadrhtali kad su se prisjetili priča o mladosti Starog Whateleyja, i o čudnim stvarima koje se prizovu iz zemlje kad se mladi bik žrtvuje u odgovarajuće vrijeme određenim poganskim bogovima. Već je neko vrijeme bilo zamjetno da su se psi počeli bojati cijele farme Whateleyjevih i mrziti je onom žestinom kojom su mrzili i bojali se mladog Whateleyja osobno.

Kad je 1917. došao rat, časnom Sawyeru Whateleyju, kao predsjedavajućem lokalnog odbora za novačenje, nije bilo lako u Dunwichu pronaći kvotu mladića koji su uopće u dovoljno dobrom stanju da se pošalju u tabor za obuku. Zabrinuta zbog takva simptoma sveobuhvatne regionalne dekadencije, vlada je poslala nekoliko časnika i medicinskih stručnjaka u istragu; sproveli su ispitivanje kojeg se možda još sjećaju čitatelji novina po Novoj Engleskoj. Publicitet koji je popratio istragu bio je ono što je usmjerilo reportere na trag Whateleyjevima, i učinilo da Boston Globe i Arkham Advertiser tiskaju nakićene nedjeljne članke o naprednosti mladog Wilbura, crnoj magiji Starog Whateleyja, i policama čudnih knjiga, zatvorenom katu drevne seoske kuće, i o tome kako je čudno cijelo područje s tom bukom u brdima. Wilburu su tad bile četiri i pol godine, a izgledao je kao dečko od petnaest. Oko usana i na obrazima pojavljivale su mu se grube dlačice, a glas mu je počeo mutirati.

Earl Sawyer išao je do farme Whateleyjevih oba puta s reporterima i fotografima, i skrenuo im pažnju na čudni vonj koji sad kao da je dopirao sa zatvorenog kata. Bio je, rekao je on, posve isti kao i vonj koji je osjetio u šupi napuštenoj kad je kuća konačno popravljena, i poput blagoga zadaha koji mu se činilo da osjeća blizu kamenoga kruga u planinama. Žitelji Dunwicha čitali su članke kad su se pojavili i smješkali se zbog očitih pogrešaka. Također su se pitali zašto su autori toliko prostora dali činjenici da je Stari Whateley uvijek plaćao za svoju stoku zlatnicima iskovanim veoma davno. Whateleyjevi su svoje posjetitelje primili sa slabo skrivanim nezadovoljstvom, premda se nisu usudili privlačiti još publiciteta time što bi se žestoko oduprli razgovoru ili ga odbili.

IV.

Na cijelo desetljeće su ljetopisi Whateleyjevih utonuli bez isticanja u opći život jedne morbidne zajednice svikle na njihove čudne stvari i otvrdle na njihove prvosvibanjske i svisvetske orgije. Dvaput godišnje zapalili bi kresove na Sentinel Hillu, pri čemu bi se planinska tutnjava ponovo javljala sve silnije i silnije, dok su se tijekom svih godišnjih doba u usamljenoj kući na farmi odvijale čudne i znakovite stvari. S vremenom su posjetitelji ustvrdili da čuju zvuke sa zatvorenoga kata čak i kad je cijela obitelj dolje, i pitali su se koliko se brzo ili polako obično žrtvuje krava ili june. Bilo je govora o pritužbi Društvu za zaštitu životinja, ali od toga nikad nije bilo ništa, budući da žitelji Dunwicha baš ne vole privlačiti na sebe pažnju vanjskog svijeta.

Oko 1923., kad je Wilbur bio dječak od deset godina čiji su um, glas, stas i bradato lice odavali dojam zrelosti, u staroj je kući stupila na djelo druga velika groznica radova na drvenariji. Sve se odvijalo u zatvorenom gornjem dijelu, a iz odbačenih komada drva ljudi su zaključili da su mladić i njegov djed porušili sve pregrade i čak i skinuli tavanski pod, ostavljajući samo veliku otvorenu prazninu između prizemlja i šiljatoga krova. Srušili su i veliki krovni dimnjak, i opremili zahrđali štednjak skrpanim vanjskim dimnjakom od limenih cijevi.

Na proljeće nakon tog događaja Stari Whateley primijetio je da sve veći broj kozodoja stiže iz Cold Spring Glena da bi noću cvrkutali pod njegovim prozorom. Činilo se da taj događaj smatra veoma bitnim, i rekao je besposličarima kod Osborna da je skoro pomislio kako mu je vrijeme isteklo.

"Sad zvižde baš uglas s mojim dihanjem", rekao je, "i rek' bi da se spremaju ufatit moju dušu. Znaju da će ić van, i rač'naju da je neć' promašit. Znat ćete vi, dečki, kad me ne bude, jesu l' me ufatili il' nisu. Ak' uspiju, još će pjevat i smijat se dok ne svane dan. Ak' promaše ondak će se brzo primirit. Ja mišljam da se oni i duše koje fataju znaju baš žestoko pohrvat."

Na večer Petrovih veriga 1924. dr. Houghtona iz Aylesburyja žurno je pozvao Wilbur Whateley, koji je po mraku žestoko šibao svog jedinog preostalog konja i telefonirao od Osborna u selu. Doktor je

zatekao Starog Whateleyja u vrlo lošem stanju, s lupanjem srca i teškim disanjem koji su govorili da mu je kraj sve bliži. Bezoblična albino kći i čudno bradati unuk stajali su pored kreveta, dok je iz praznog prostora iznad dopirao uznemiravajući nagovještaj ritmičnog zibanja ili pljuskanja, poput valova na nekoj ravnoj plaži. Doktora su, međutim, uglavnom uznemiravale ćeretave noćne ptice oko kuće; naizgled neograničena vojska kozodoja koji su izvikivali svoju beskrajnu poruku ponavljanjem paklenski usklađenim s hripavim uzdasima umirućega. Bilo je to jezivo i neprirodno -previše, smatrao je dr. Houghton, poput cijelog područja u koje je nerado zašao javivši se na hitan poziv.

Oko jedan sat Stari se Whateley osvijestio, i prekinuo s hripanjem da bi istisnuo nekoliko riječi upućenih njegovu unuku.

"Još prostora, Willy; još prostora, uskoro. Ti s' poraso - a ono raste brže. Uskoro će bit spremno za služiti ti. Otvori vrata za Yog-Sothotha dugim zapijevanjem koje ćeš naći na strani 751. kompletnog izdanja, a onda prines' šibicu zatvoru. Oganj što j' od ove zemlje inak ga ne more opržiti."

Bio je očito sasvim lud. Nakon dulje stanke, tijekom koje je jato kozodoja vani prilagodilo svoje glasanje promijenjenom tempu dok su se izdaleka čuli neki nagovještaji čudne buke u brdima, dodao je još rečenicu-dvije.

"Rani ga redovno, Willy, i paz' na količinu; al' ne daj da raste prebrzo za kol'ko mjesta ima, jer ak' mu pukne stan il' izađe vani prije neg' otvoriš Yog-Sothothu, sve je gotovo i niš' nije vrijedilo. Samo oni izvana mogu ga počerati da se množi i radi ... Samo oni, 'ni stari što se 'oće vratit..."

Ali govor je ponovo ustupio mjesto uzdasima, i Lavinia je vrisnula zbog načina na koji su kozodoji pratili tu promjenu. To se nastavilo još više od sat vremena, kad je došao i konačni grleni uzdah. Dr. Houghton navukao je usahle kapke na staklaste sive oči dok je buka ptica vani polako i neprimjetno utihnula. Lavinia je zajecala, ali Wilbur je samo zahihotao dok se izdaleka čula tutnjava u brdima.

"Nijesu ga šćapili", promrmljao je svojim dubokim basom.

Wilbur je dotad stekao veliko znanje i ogromnu erudiciju na svoj jednostran način, i bio je kroz dopisivanje potihom poznat mnogim knjižničarima u dalekim mjestima gdje su se čuvale rijetke i

zabranjene knjige iz drevnih dana. U Dunwichu su ga sve više i više mrzili i bojali ga se zbog nekih nestanaka mladeži za koje su njega sumnjicali, ali je on uvijek bio u stanju stišati istragu, bilo strahom bilo korištenjem onog fonda starog zlata koji je još uvijek, kao i u vrijeme njegova djeda, trošen redovno i sve više na kupnju stoke. On je sad već po izgledu bio iznimno zreo, a njegova visina, koja je došla do normalne granice za odrasle, činilo se da će prijeći i tu brojku. Jednog dana 1925., kad mu je jedan znanstveni dopisnik sa Sveučilišta Miskatonic došao u posjet i otišao blijed i zbunjen, bio je visok punih dva metra i pet centimetara.

Tijekom svih tih godina Wilbur se prema svojoj poludeformiranoj albino majci odnosio sa sve većim prezirom, konačno joj zabranjujući da ide s njim u brda na prvi svibnja i Svisvete; a 1926. ta se jedna žena požalila Mamie Bishop da ga se boji.

"Ima više tu toga št' ja o njega znadem neg' što t' mogu reć, Mamie," rekla je, "a danaske je on i još višega neg' što bi ja sama znala. Kunem ti se Bogom, ne znam šta to on radi ni' šta 'oće da bi učinijo."

Na te Svisvete buka u brdima zvučala je glasnije nego ikad, a krijes je gorio na Sentinel Hillu kao i obično, ali ljudi su obraćali više pažnje na ritmično vrištanje cijelih jata neprirodno okašnjelih kozodoja koji su se izgleda okupili oko neosvijetljene kuće na farmi Whateleyjevih. Poslije ponoći, njihove su kreštave note grunule u nekakvo pandemonijsko kakotanje koje je ispunilo cijeli kraj, i tek su se pred zoru konačno utišali. Tad su nestali, žureći na jug na koji su kasnili cijelih mjesec dana. Što je to značilo, nitko nije mogao sa sigurnošću reći do mnogo kasnije. Nitko u kraju nije umro - ali jednu Laviniju Whateley, izobličenu albinku, nitko više nije vidio.

U ljeto 1927. Wilbur je popravio dvije šupe u dvorištu i počeo prenositi svoje knjige i stvari u njih. Nedugo zatim je Earl Sawyer rekao besposličarima kod Osborna da su u kući Whateleyjevih opet u tijeku stolarski zahvati. Wilbur je zatvarao sva vrata i prozore u prizemlju, i činilo se da ruši pregrade kao što su on i njegov djed učinili na katu prije četiri godine. On je živio u jednoj od šupa, a Sawyer je smatrao da izgleda neuobičajeno zabrinut i uzrujan. Ljudi su ga općenito sumnjicali da zna nešto o nestanku svoje majke, i veoma malo njih se uopće približavalo njegovu susjedstvu. Visina

mu je sad prešla dva metra i petnaest centimetara, a nije pokazivao znake da će prestati rasti.

V.

Sljedeća zima donijela je događaj ništa manje čudan od Wilburova prvog putovanja izvan područja Dunwicha. Dopisivanjem s Widenerovom knjižnicom na Harvardu, Bibliotheque Nationale u Parizu, British Museumom, Sveučilištem Buenos Airesa, i knjižnicom Sveučilišta Miskatonic u Arkhamu, nije uspio doći do posudbe knjige koju je očajnički htio; stoga se konačno zaputio osobno, zapušten, prljav, bradat i ne znajući ni govoriti gramatički ispravno, da se konzultira s primjerkom na Miskatonicu, koji mu je bio zemljopisno najbliži. Skoro dva metra i četrdeset visoko, i noseći jeftin novi kovčeg iz Osbornova dućana, to crno strašilo jarčjeg izgleda pojavilo se jednog dana u Arkhamu u potrazi za onom užasnom knjigom držanom pod ključem u knjižnici koledža - odurnim Necronomiconom ludog Arapina Abdula Alhazreda u latinskoj verziji Olaus Wormiusa, tiskanoj u Španjolskoj u sedamnaestom stoljeću. On nikad prije nije vidio nijedan grad, ali nije mislio ni na što osim kako naći put do Sveučilišta; gdje je prošao ne obraćajući pažnju na velikog psa čuvara blistavih očnjaka koji je lajao s neprirodnim bijesom i neprijateljstvom, i očajnički istezao svoj čvrsti lanac.

Wilbur je sa sobom donio neprocjenjiv, ali nepotpun primjerak dr. Deejeve engleske verzije koji mu je ostavio djed, a nakon što je dobio pristup latinskom primjerku odmah je počeo uspoređivati tekstove s namjerom da otkrije određeni odlomak koji bi se nalazio na 751. stranici njegova vlastitog nepotpunog primjerka. Toliko nije mogao ne reći uljudnom knjižničaru - istom onom znalcu Henryju Armitageu (s magistratom na Miskatonicu, doktoratom znanosti s Princetona, i doktoratom iz književnosti na Johns Hopkinsu) koji je jednom posjetio farmu, i koji ga je uljudno obasuo pitanjima. Tražio je, morao mu je priznati, neku vrstu formule ili prizivanja u kojoj se javlja užasno ime Yog-Sothoth, i zbunjivalo ga je što nailazi na nepodudarnosti, ponavljanja i dvosmislice koji su određivanje činili vrlo teškim. Dok je prepisivao formulu koju je konačno odabrao, dr. Armitage mu je ne svojom voljom gledao preko ramena na otvorene stranice, od kojih je lijeva, u latinskoj verziji, sadržavala tako čudovišne prijetnje spokoju i razumu cijelog svijeta.

Niti ne treba misliti (glasio je tekst kako ga je Armitage u sebi prevodio), da je čovjek najstariji ili posljednji od gospodara Zemlje, ili da obični život i njegova tvar hode sami. Stari bijahu, Stari jesu, i Stari će biti. Ne u prostorima koje mi znamo, već između njih. Oni hode, svečani i drevni, nedimenzionalni i za nas nevidljivi. Yog-Sothoth zna vrata. Yog-Sothoth je vrata. Yog-Sothoth je ključ i čuvar vrata. Prošlost, sadašnjost, budućnost, sve su jedno u Yog-Sothothu. On zna gdje su se Stari probili u davnini, i gdje će se Oni opet probiti. On zna gdje su Oni hodili poljima Zemlje, i gdje Oni još njima hode, i zašto ih nitko ne može vidjeti dok hode. Po Njihovu mirisu može čovjek nekad znati da su Oni blizu, ali Njihova lika čovjek ne može spoznati, osim samo u crtama onih koje su Oni začeti čovječanstvu; a od tih ima mnogih vrsta, što se po obrazu razlikuju od čovječjeg vjernog eidolona do onog oblika nevidećega i nestvarnoga koji je Oni. Oni hode neviđeni i zli po onim samotnim mjestima gdje su Riječi izgovorene i Obredi urlani kroz njihova Razdoblja. Vjetar blebeće Njihovim glasovima, a zemlja mrmlija Njihovom svijesti. Oni iskrivljuju šumu i lome grad, ali ne može nijedna šuma ili grad ugledati ruku koja udara. Kadath u hladnoj pustoši spoznao je Njih, a koji čovjek zna Kadath? Ledena pustinja Juga i potonuli otoci Oceana drže kamenove na kojima je utisnut Njihov pečat, ali tko je vidio duboki smrznuti grad ili zapečaćenu kulu odavno iskićenu morskom travom i školjkama? Veliki Cthulhu je Njihov rod, a ipak on Njih može uočiti tek mutno. Ial Shub-Niggurath! Kao gadost ćete ih spoznati. Njihova je ruka na vašim grlima, a ipak vi Njih ne vidite; a Njihova nastamba jedno je s vašim čuvanim pragom. Yog-Sothoth je ključ vrata kroz koja se sfere sreću. Čovjek sad vlada tamo gdje su Oni jednom vladali; Oni će uskoro vladati gdje čovjek sad vlada. Nakon ljeta je zima, i nakon zime ljeto. Oni čekaju strpljivi i moćni, jer ovdje će Oni ponovo vladati.

Dr. Armitage je, povezujući ono što je pročitao s onim što je čuo o Dunwichu i tamošnjem zloslutnom okružju, i o Wilburu Whateleyju i njegovoj mutnoj, odurnoj auri koja se protezala od sumnjivog rođenja do oblaka mogućeg majko ubojstva, osjetio nalet jeze opipljiv poput udisaja hladne grobne memle. Pogureni kozoliki div pred njim kao da je bio nakot drugog planeta ili dimenzije, poput nečeg samo djelomično ljudskoga, povezan s crnim ponorima biti i bića koji se

protežu poput titanskih fantazmi izvan svih sfera sile i materije, prostora i vremena. Konačno je Wilbur podigao glavu i progovorio na onaj čudan, rezonantan način koji je nagovještavao da taj zvuk proizvode organi drugačiji od uobičajenih čovječjih.

"G. Armitage," rekao je, "ja rač'nam da b' moro odnijet tu knjigu kući. Ima stvari u njojzi koje moram probat pod nekijem uvjetima kakove ne imam ovd, i bio bi smrtan grijeh da me jedno tako činovn'čko pravilo sputava. Dajte mi je za ponijet, gospon, i ja vam se kunem da nikor neće primijetit. Ne moram vam reć da ću jako pazit na nj. Nisam ja bijo taj što je ovi primjerak Deeja dovejo u 'vako stanje ..."

Zastao je ugledavši čvrsto odbijanje na knjižničarevu licu, i njegove jarčje crte poprimile su izraz lukavosti. Armitage, napola spreman reći mu da može iskopirati one dijelove koji mu trebaju, najednom je pomislio na moguće posljedice i zastao. Bilo je previše odgovornosti u davanju takvu biću ključa za te bogohulne vanjske sfere. Whateley je shvatio kako stvari stoje, i pokušao odgovoriti u lakšem tonu.

"Dobro, ak' već tako misl'te. More bit da na Harvardu neće bit tolko sitn'čavi ko što ste vi." I ne rekavši ništa više ustao je i izišao iz zgrade, saginjući se kod svakih vrata.

Armitage je čuo divljačko kevtanje velikog psa čuvara, i promatrao Whateleyjev gorili nalik hod dok je ovaj prelazio dijelove Sveučilišta vidljive s prozora. Pomislio je na lude priče koje je čuo, i sjetio se starih nedjeljnih članaka u Advertiseru; svih tih stvari, uz predaje koje je skupio od žitelja u Dunwichu tijekom onog svog posjeta. Neviđene stvari, ne od Zemlje - ili barem ne od trodimenzionalne Zemlje - jurile su smradne i užasne po dolinama Nove Engleske, i opsceno vrebale na vrhovima planina. U to je odavno bio siguran. Sad mu se činilo da osjeća blisko prisustvo nekog stravičnog dijela prodirućeg užasa, i da nazire pakleni uspon crne vladavine drevnog i nekad pasivnog košmara. Zaključao je Necronomicon zadrhtavši od mučnine, ali je soba još zaudarala po odurnom i neprepoznatljivom vonju. "Kao gadost ćete ih spoznati", citirao je. Da - zadah je bio isti kao i onaj od kojeg mu je pozlilo u kući Whateleyjevih prije manje od tri godine. Pomislio je na Wilbura, kozolikog i zlokobnog, još jednom, i nasmijao se podrugljivo zbog seoskih glasina o njegovu očinstvu.

"Rodoskvrnuće?" promrmaljao je poluglasno samom sebi. "Dragi Bože, kakvi tupani! Pokažeš im Velikog boga Pana Arthura Machena i oni će pomisliti da je to uobičajeni dunwichski skandal! Ali kakva je stvar - kakav prokleti bezoblični utjecaj na ovoj trodimenzionalnoj Zemlji ili izvan nje - bila otac Wilburu Whateleyju? Rođen na Svijećnicu - devet mjeseci nakon prvosvibanjske večeri 1912., kad je glas o čudnim zvukovima u zemlji stigao sve do Arkhama - što li je hodalo planinama te svibanjske noći? Kakav se to užas na Križevo uhvatio za ovaj svijet u poluljudskoj krvi i mesu?"

Tijekom sljedećih tjedana dr. Armitage dao se na to da prikupi sve moguće podatke o Wilburu Whateleyju i bezobličnim prisustvima oko Dunwicha. Stupio je u kontakt s dr. Houghtonom iz Aylesburyja koji je njegovao Starog Whateleyja u njegovim posljednjim trenucima, i našao je mnogo materijala za razmišljanje u posljednjim starčevim riječima koje mu je liječnik prepričao. Posjet selu Dunwich nije donio mnogo toga novog; ali pažljivo proučavanje Necronomicon, u onim dijelovima koje je Wilbur tako gorljivo tražio, činilo se da daje nove i užasne nagovještaje prirode, metoda i želja čudnog zla koje je tako neodređeno prijetilo ovom planetu. Razgovori s nekoliko poznavatelja drevnih predaja iz Bostona, i pisma mnogima drugima drugamo, usadili su mu sve veće čuđenje koje je polako kroz različite stupnjeve uznemirenosti prešlo u stanje zbilja akutnog duhovnog straha. Dok je ljeto odmicalo on je neodređeno osjećao da bi trebalo nešto poduzeti u vezi s vrebajućim terorom u dolini gornjeg Miskatonica, i s čudovišnim stvorenjem koje je ljudskom svijetu bilo poznato kao Wilbur Whateley.

VI.

Sam užas u Dunwichu stigao je između Petrovih veriga i ravnodnevnice 1928., a dr. Armitage bio je među onima koji su nazočili njegovu čudovišnu prologu. Čuo je, u međuvremenu, za Whateleyjevo groteskno putovanje do Cambridgea, i za njegove grozničave pokušaje da posudi ili prepíše dijelove Necronomiconna iz Widenerove knjižnice. Svi ti naponi bili su uzaludni, jer je Armitage razaslao upozorenja najoštrijeg intenziteta svim knjižničarima koji su u nadležnosti imali tu stravičnu knjigu. Wilbur je bio šokantno nervozan na

Cambridgeu; nestrpljiv da dođe do knjige, ali skoro isto toliko nestrpljiv da se vrati kući, kao da se bojavao rezultata svog predugog odsustva.

Početak kolovoza napola očekivana posljedica je uslijedila, i u sitne sate trećeg kolovoza dr. Armitagea su naglo probudili divljački, žestoki krici opasnog sveučilišnog psa čuvara. Duboko i užasno, grleno, napola ludo režanje i lajanje nastavilo se, stalno jačajući, ali s užasavajuće značajnim stankama. Tad je odjeknuo urlik iz potpuno drugačijeg grla - takav urlik da je probudio pola spavača u Arkhamu i otada nadalje ih proganjao u snovima - takav urlik kakav nije mogao doprijeti ni od kakva bića zemaljskog ili sasvim zemaljskog rođenja.

Armitage je, žurno uskačući u odjeću i trčeći preko ulice i tratine do zgrade fakulteta, vidio da su drugi pred njim, i čuo odjekivanje protuprovalnog alarma koji je još pištao u knjižnici. Otvoren prozor crno je zjapio na mjesecini. Ono što je došlo uspjelo je i ući; jer su lavež i vrištanje, koji su se sad brzo utapali u izmiješano duboko režanje i stenjanje, očito dopirali iznutra. Nekakav instinkt upozorio je Armitagea da ono što se događa nije nešto što bi nepripremljene oči trebale vidjeti, pa je zahvaljujući svom autoritetu odgurnuo gomilu dok je otključavao vrata vestibula. Među ostalima je uočio profesora Warrena Ricea i dr. Francisa Morgana, ljude kojima je ispričao neke od svojih zaključaka i svoju zabrinutost, i toj dvojici mahnuo je da uđu i prate ga. Zvuci iznutra, osim opreznog, upornog psećeg cviljenja, dotad su sasvim utihnuli; ali Armitage je tad trgnuvši se shvatio da je vrlo glasan zbor kozodoja u grmlju otpočeo prokleta

ritmično pjevanje, koje kao da je bilo u skladu sa zadnjim izdisajima nekog umirućeg.

Zgrada je bila puna užasnog zadaha koji je dr. Armitage i predobro poznao, i sva trojica ljudi potrčala su hodnikom do male genealoške čitaonice odakle je dopirao tihi cvilež. Na sekundu se nitko nije usuđivao upaliti svjetlo, a tada je Armitage prikupio hrabrost i pritisnuo prekidač. Jedan od njih trojice - nije sigurno koji - glasno je zavrištao zbog onoga što je bilo ispruženo pred njima među stolovima u neredu i prevnutim stolcima. Profesor Rice tvrdi da je na trenutak potpuno izgubio svijest, premda nije posrnuo niti pao.

Stvar koja je ležala napola presavinuta na boku u smrdljivoj bari zelenožute sluzi i katranaste ljepljivosti bila je preko dva i pol metra visoka, a pas je strgao svu odjeću i jedan dio kože. Nije bila sasvim mrtva, ali se trzala nijemo i grčevito dok su joj se prsa micala u čudovišnom skladu s luđačkim cvrkutom iščekujućih kozodoja vani. Komadići kože cipela i dijelovi odjeće bili su razbacani po sobi, a odmah pored prozora prazna platnena vreća ležala je tamo gdje je očito bila bačena. Blizu središnjeg stola bio je pali revolver, u kojem je uljubljen, ali neeksplozivan metak kasnije objasnio zašto iz njega nije bilo pucano. Ta stvar je, međutim, u tom trenutku zasjenila sve druge detalje prizora. Bilo bi plitko i ne sasvim precizno reći da ljudsko pero to ne može opisati, ali može se ispravno reći da to ne bi mogao vjerno zamisliti nitko čije su zamisli izgleda i obrisa previše ograničene na uobičajene oblike života na ovom planetu i na tri poznate dimenzije. Bilo je djelomično ljudsko, nesumnjivo, s vrlo ljudskim šakama i glavom, a kozoliko lice slabe brade imalo je u sebi obilježja Whateleyjevih. Ali torzo i donji dijelovi tijela bili su teratološki maštoviti, tako da bi samo uz pomoć obilnog zaklona odjeće to moglo hodati zemljom neprepoznato ili nezatučeno.

Iznad struka bilo je polučovjekoliko, premda su mu prsa, na koja su oštre pseće pandže još bile oprezno položene, imala tvrdu, ljuskavu kožu poput krokodila ili aligatora. Leđa su bila prošarana žutim i crnim, i pomalo su podsjećala na vijugave oznake stanovitih zmija. Ispod struka, međutim, bilo je ono najgore; jer tu je prestajala svaka sličnost s ljudskim i počinjala čista mašta. Koža je bila gusto pokrivena grubim crnim krznom, a iz grudnog koša je mlitavo

izvirivalo desetak zelenkastosivih pipaka s crvenim sisaljkama. Njihov raspored bio je čudan, i činilo se da slijedi simetrije nekakve kozmičke geometrije nepoznate na Zemlji ili u Sunčevu sustavu. Na svakom od bokova, duboko usađeno u nekakvu ružičastu duplju s trepetljikama, bilo je nešto što je izgledalo kao rudimentarno oko, dok je umjesto repa na tom mjestu izvirivala nekakva surla ili pipak s ljubičastim kružnim oznakama, i mnogim znakovima da su u pitanju nerazvijena usta ili grlo. Udovi su, osim crnog krzna, grubo podsjećali na stražnje noge ogromnih zemaljskih prapovijesnih guštera; a završavale su venama prošaranim jastučićima koji nisu bili ni kopita ni kandže. Dok je ta stvar disala, njen rep i pipci ritmično su mijenjali boju, kao iz nekog cirkulatornog razloga normalnog za neljudsku stranu njezina podrijetla. U pipcima je to bilo zamjetno kao tamnjenje zelenkaste nijanse, dok se u repu očitovalo kao žućkasta pojava koja se smjenjivala s bolesno zelenožutom u prostorima između ljubičastih prstenova. Prave krvi uopće nije bilo; samo smrdljive zelenkastožute sluzi koja je curila po obojenom podu izvan opsega ljepljivosti, i ostavljala za sobom neobično bljedilo.

Kako je prisustvo trojice ljudi izgleda probudilo tu stvar, počela je mrmljati ne okrećući se i ne podižući glavu. Dr. Armitage nije napravio pisane bilješke o tom mrmljanju, ali odlučno tvrdi da nije izrečeno ništa na engleskome. U početku su slogovi činili nemogućim svako povezivanje s bilo kojim zemaljskim govorom, ali pred kraj je bilo nekoliko nepovezanih ulomaka očito uzetih iz Necronomicon, tog čudovišnog bogohulstva u potrazi za kojim je ta stvar poginula. Ti ulomci, koliko ih se Armitage sjeća, glasili su otprilike: "N'-gai, n'gha'ghaa, bugg-shoggog, y'hyah; Yog-Sothoth, Yog-Sothoth ..." Zamukli su do ničega dok su kozodoji krešitali u ritmičnom krešendu bezbožnog iščekivanja.

Usljedio je zastoj u hripanju, i pas je podigao glavu i počeo dugo i žalosno zavijati. Nastupila je promjena u izrazu žutoga, kozolikog lica ispružene stvari, i velike crne oči postale su užasavajuće upale. Pred prozorom je kreštanje kozodoja najednom prestalo, i preko mrmljanja okupljene gomile začuo se zvuk paničnog lepeta i lupanja krilima. Naspram Mjeseca, ogromna jata pernatih promatrača su se podigla i odjurila s vidjela, mahnito goneći ono što su htjeli za svoju žrtvu.

Istog trena pas je naglo ustao, uplašeno zalajao, i histerično skočio van kroz prozor kroz koji je ušao. Začuo se povik gomile, i dr. Armitage povikao je ljudima vani da nitko ne smije biti pušten unutra dok ne dođe policija ili sudski liječnik. Bio je zahvalan za činjenicu što su prozori taman dovoljno visoki da ne dopuste zavirivanje unutra, i pažljivo je navukao tamne zavjese na svaki od njih. Dotad su već stigla dvojica policajaca; a dr. Morgan, koji ih je presreo u vestibulu, nagovorio ih je da za svoje dobro odlože ulazak u smradom ispunjenu čitaonicu dok ne dođe sudski liječnik i ta ispružena stvar se ne bude mogla prekriti.

U međuvremenu su se na podu događale užasne promjene. Nema potrebe objašnjavati vrstu i brzinu skupljanja i raspadanja koja se odvijala pred očima dr. Armitagea i profesora Ricea; ali dopustivo je reći da je, osim vanjskog izgleda lica i ruku, zbilja ljudski element Wilbura Whateleyja morao biti veoma mali. Kad je sudski liječnik stigao, ostala je samo ljepljiva bijela masa na obojenim daskama, a čudovišni zadah je skoro nestao. Očito Whateley nije imao ni lubanju ni koštani skelet; barem ne u nekom točnom i stabilnom smislu. U tome je bio ponešto nalik svomu nepoznatom ocu.

VII.

Ali je sve to bilo tek prolog za pravi užas u Dunwichu.

Zbunjeni službenici su obavili formalnosti, nenormalni detalji su uredno prešućeni tisku i javnosti, i ljudi su poslani u Dunwich i Aylesbury da popišu imovinu i obavijeste sve koji bi mogli biti nasljednici pokojnog Wilbura Whateleyja. Zatekli su selo u stanju velike uznemirenosti, i zbog sve jače tutnjave pod kupolastim brdima, i zbog nepodnošljivog smrada i valovitih, sišućih zvukova koji su sve jače dopirali iz velike prazne ljuštare koju je činila Whateleyjeva zakovana kuća na farmi. Earlu Sawyeru, koji se brinuo za konja i stoku tijekom Wilburova odsustva, akutno su oslabili živci. Službenici su smišljali razloge da ne uđu u bučnu zatvorenu kuću, i rado su ograničili svoje popisivanje pokojnikova boravišta, novopopravljenih šupa, na samo jedan posjet. Podnijeli su obiman izvještaj sudu u Aylesburyju, i tužbe oko nasljedstva su navodno još uvijek u tijeku među brojnim Whateleyjevima, degeneriranim i nedegeneriranim, iz doline gornjeg toka Miskatonica.

Skoro beskran rukopis čudnim pismenima, pisan u velikoj računovodstvenoj knjizi i procijenjen kao nekakav dnevnik zbog razmaka i varijacija u tinti i rukopisu, predstavljao je zbunjujuću zagonetku onima koji su ga našli na starom kredencu koji je vlasniku služio kao pisaći stol. Nakon tjedan dana rasprave poslanje Sveučilištu Miskatonic, skupa s pokojnikovom zbirkom čudnih knjiga, na proučavanje i moguće prevođenje; ali čak i najumješniji jezikoslovci uskoro su vidjeli da će teško ikad proniknuti u njega. Nikakav trag drevnog zlata kojim su Wilbur i Stari Whateley uvijek plaćali svoje dugove nikad nije otkriven.

U noći devetog rujna užas se oslobodio. Buka u brdima bila je tijekom večeri veoma izražena, a psi su cijelu noć očajnički lajali. Oni koji su desetoga ujutro ustali rano primijetili su u zraku neobičan smrad. Oko sedam sati Luther Brawn, dječak koji je radio na najam kod Georga Coreyja, između Cold Spring Glena i sela, dotrčao je u panici sa svog jutarnjeg odlaska u Dolinu deset jutara s kravama. Bio je skoro zgrčen od straha kad je uteturio u kuhinju; a vani u dvorištu ništa manje uplašeno krdo je strašno mukalo i lupalo nogama,

došavši iza dječaka natrag u panici koja im je bila zajednička. Između dva uzdaha Luther je pokušao istisnuti svoju priču gđi Corey.

"Gore na 'nom putu iza dol'ne, gospoja Corey - ma nekakovo nešt' je bilo tamo! Mir'še ko na grom, i svi grmovi i 'na mala stabla su gurani od puta ko da s' kuću vukli po nj. A ni to nije najgore. Ima trag na putu, gospoja Corey - grdni okr'gli utisci vel'ki ko vr' od bačve, i svi utisnuti ko d' je slon tu hodo, samo ih ima puno više n 'g što b' čet 'ri noge napravile! Pogledo sam jedan il' dva prije neg' što sam pobjego, i vidijo sam da je svaki pokriven crtama što se šire iz jedno mjesto, kao neki veliki lišćovi od palme - samo dvaput jal triput veći od svaku što ima - i sve to utisnuto u put. A smrad je baš gadan, kao ono što smrdi oko stare kuće Vještca Whateleyja ..."

Tu je zastao, i činilo se da ponovo drhti od straha koji ga je natjerao da pobjegne kući. Gđa Corey je, u nemogućnosti da dobije još informacija, počela telefonirati susjedima; time je pokrenula uvertiru panike koja je najavila glavne užase. Kad je dobila Sally Sawyer, kućepaziteljicu kod Setha Bishopa, kuće najbliže Whateleyjevoj, bio je na nju red da sluša umjesto da priča; jer Sallyn dječak Chauncey, koji je slabo spavao, bio je na brdu okrenutom prema Whateleyjevoj farmi, i dojurio je užasnuto natrag nakon jednog pogleda na nju, i na pašnjak na kojem su krave g. Bishopa bile ostavljene cijelu noć.

"Da, gospoja Corey," čuo se Sallyn uzdrhtali glas preko zajedničke veze, "Cha'ncey je evo sad dojurio natrag, i nije ni pričat mogo kol'ko se prepao! Veli da je kuća Starog Whateleyja sva raznijeta, i grede pobacane ko da je unutra bilo dinamita; samo što donji pod nije propo, nego je sav pokriven sa neč'me ko katran što gadno vonja i cijed' se s ruba na zemlju di su grede otpale. I isto ima gadnih tragova po putu - vel'ke okr'gle rupe veće od bačvi, sve ljepljivo ko ona stvar u razn'senoj kući. Cha'ncey kaže da idu u dolju, gdi je vel'ka staza ko štagalj sva utisnuta, i svi zidi okolo razbacani i tamo i vamo.

I on još veli, veli on, gospoja Corey, kako je išo pogledat za Sethove krave, sve onako prepadnut ko što j' bijo, i našo ih na gornjoj paši kraj Đavoljega skakal'šta sve jako gadne. Pol ih ujopće nema, a ono pol što j' ostalo sve skrozu isisano od krvi, i rane na njima ko što su bile na Whateleyjevu stoku još okad se Lavinčino crno kopile rod'lo. Set je sad ot'šo vani pogledat ih, al' ja vam se

kunem da on neće ić ni blizu 'nom mjestu Vještca Whateleyja! Cha'ncey nije baš puno gledao da vidi će oni utabani trag ide poslijen paše, al' veli da on misli da je išo prema dolju na put prema selu.

Ja vama velim, gospoja Corey, nešto je tute što niđe ne b' trebalo bit, i ja mislim da je crni Wilbur Whateley, što je dobijo što je i zaslužijo, bijo iza toga što s' nakot'lo. Nije ni on sami cijeli bijo čovječki, ja sam to uv'k svima rekla; i ja mislim da s' on i stari Whateley sigurno nečega odranili u 'noj tamo zakovanoj kući što nije čovječko nit' kol'ko je on bijo. Uvijek je bilo neviđen'h stvari oko Dunwicha - živih stvari - što nis' ljudske i nis' dobre za ljude.

Zemlja j' pričala sinoć, a pred jutro Cha'ncey je čujo kozodoje tako glasne u Col' Spring Glenu da ništ' nije mogo spat. Onda je mislijo da je čujo još neki kao zvuk tamo prema mjestu od Vještca Whateleyja - nekako cijepanje ili lomljenje drva, ko da se negdi izdalje otvara neka vel'ka kutija il' sanduk. Sa ovim i otim, nije ništ' spio do zore, i čim je usto jutros, moro je ić do Whateleyja da vid' što je. Borme je i vidijo, velim vam ja, gospoja Corey! To znači da gadno ne valja, i ja velim da bi muški se morali okupit i nešto napravit. Znam da tude ima nešto, i bojim se da mu je došlo vrijeme, samo što Bog sam zna što jest to.

Je l' vaš Luther opazijo na koj' stranu ide ti veliki trag? Nije? Pa, gospoja Corey, ako je bio na put u dolju s ovu stranu dolja, i nije još na vašu kuću došo, ja rač'nam da je o'šo u samu dolju. Takovi tamo i idu. Vazda sam ja govor'la da Col' Spring Glen nije ni zdravo ni pošteno mjesto. Kozodoji i krjesn'ce tamo ko da nikad nis' ni bili Božija stvorenja, a svi govore da mo'š čut čudne stvari da jure i da govore u zrak tam dolje ak' staneš na pravo mjesto, između kamenoga slapa i Međeđeg brloga."

Do tog podneva cijele tri četvrtine muškaraca i dječaka iz Dunwicha su prešle preko putova i polja između novostvorene ruševine kod Whateleyjevih i Cold Spring Glena, razgledajuć s užasom ogromne, čudovišne otiske, uništenu Bishopovu stoku, čudne skrhane ostatke kuće i zgnječenu, oborenu vegetaciju po poljima i oko puta. Što god se oslobodilo na ovaj svijet svakako je krenulo u tu veliku zlokobnu klisuru, jer sva stabla na padinama bila su iskrivljena i polomljena, a u grmlje koje se nadosilo nad provaliju usječena je velika avenija. Bilo je to kao da je nekakva kuća, koju je pokrenula lavina, kliznula

kroz zamršeno raslinje skoro okomite padine. Odozdo nije dopirao nikakav zvuk, već samo udaljen, neodrediv zadrž; i nije nikakvo čudo što je ljudima bilo draže ostati na rubu i raspravljati nego se spustiti i suočiti s nepoznatim kiklopskim užasom u njegovoj jazbini. Tri psa koja su bila s njima u početku su bijesno lajala, ali bi se blizu klisure primirili i postajali plahi. Netko je telefonom dojavio vijest Aylesbury Transcriptu, ali tamošnji urednik, navikao na čudne priče iz Dunwicha, nije poduzeo ništa osim pisanja jednog humorističkog stupca o tome; taj je stupac uskoro prenio Associated Press.

Te večeri su svi otišli kućama, a svaka kuća i štagalj su zabarikadirani što se čvršće moglo. Ne treba ni reći da nitko nije ostavio stoku da prenoći na ispaši na otvorenome. Oko dva ujutro užasan smrad i divljački lavež pasa probudili su ukućane Elmera Fryea, na istočnom rubu Cold Spring Glenu, i svi su se suglasili da su mogli čuti nekakav prigušeni šljapkav ili usisavajući zvuk koji je dopirao odnekud izvana. Gđa Frye predložila je da telefoniraju susjedima, i Elmer se taman htio složiti s tim kad je buka drva koje se cijepa prekinula njihovo odlučivanje. Doprla je, čini se, iz štaglja; a za njom je brzo uslijedila užasna vriska i topot među stokom. Psi su zacviljeli i stisnuli se uz noge obitelji premrloj od straha. Frye je zapalio svjetiljku iz čiste navike, ali znao je da bi izaći u to mračno dvorište značilo smrt. Djeca i žene su jecali, a da vrisnu sprječavao ih je neki opskurni, zapreteni obrambeni instinkt koji im je rekao da im život ovisi o tišini. Konačno je buka stoke utihnula do jasnog stenjanja, za čim se začulo strašno pucanje, udarci i lomljava. Stisnuti skupa u dnevnoj sobi, Fryeovi se nisu usudili pomaknuti dok zadnji odjeci nisu nestali daleko dolje u Cold Spring Glenu. Tada je, uz užasno stenjanje iz štale i demonsko cvrkutanje kasnih kozodoja u dolju, Selina Frye oteturala do telefona i proširila one vijesti koje je znala o drugoj fazi užasa.

Sljedećeg dana cijelo je područje bilo u panici; a potištene, nerazgovorljive grupe dolazile su i odlazile tamo gdje se ta grozna stvar dogodila. Dvije titanske brazde uništenja protezale su se od dolja do farme Fryeovih, čudovišni otisci prekrivali su ogoljele dijelove zemlje, a jedna strana starog štaglja bila je potpuno urušena. Od stoke, samo je četvrtina nađena i identificirana. Jedan dio nje bio je u čudnim komadima, a svu koja je preživjela morali su

ubiti. Earl Sawyer predložio je da pozovu pomoć iz Aylesburyja ili Arkhama, ali su drugi ustrajali u tome da to ne bi bilo ni od kakve koristi. Stari Zebulon Whateley, od ogranka koji je varirao na pola puta između zdravlja i degeneracije, podnio je čudne mračne prijedloge o ritualima koje treba izvesti na vrhovima brda. On je dolazio iz loze u kojoj je tradicija bila jaka, i njegova sjećanja na zapijevanje u velikim kamenim krugovima nisu bila sasvim povezana s Wilburom i njegovim djedom.

Mrak je pao na razoreno selo previše pasivno da bi se organiziralo za stvarnu obranu. U nekoliko su se slučajeva blisko povezane obitelji skupile i gledale u mrak pod jednim krovom, ali sve u svemu samo je ponovljeno barikadiranje od prethodne noći, i uzaludna, neučinkovita gesta punjenja mušketa i postavljanja vila za sijeno nadohvat ruke. Ništa se, međutim, nije dogodilo osim nešto buke u brdima, a kad je osvanuo dan mnogi su se ponadali da je taj novi užas nestao isto onako naglo kao što se i pojavio. Bilo je čak i hrabrijih duša koje su predlagale napadačku ekspediciju u dolinu, premda se nisu odvažili pružiti svojim djelom primjer kolebljivoj većini.

Kad je ponovo došla noć, barikadiranje je ponovljeno, premda su se obitelji manje skupljale zajedno. Ujutro su i kućanstva Fryeovih i Seta Bishopa izvijestila o uzbuđenosti među psima i neodređenim zvukovima i smradu izdaleka, dok su hrabriji ranoranioci s užasom primijetili svježije čudovišne tragove na putu koji je prolazio pored Sentinel Hilla. Kao i prije, rubovi puta su štetom koja im je nanesena ukazivali na bogohulno zapanjujuću veličinu tog užasa; dok razmještaj tragova kao da je ukazivao na dva smjera, kao da je ta pokretna planina došla iz Cold Spring Glena i vratila se u njega istim putem. U podnožju brda desetmetarska brazda slomljenih mladica grmlja vodila je strmo gore, i tragači su ostali bez daha kad su vidjeli da ni najokomitija mjesta nisu zaustavljala neumoljivi trag. Što god da je užas bio, mogao se popeti uz skoro sasvim okomitu, glatku kamenu stijenu; a kad su se istražitelji popeli okolo sigurnijim putem do vrha brda vidjeli su da trag završava - ili bolje rečeno, okreće se - upravo tamo.

Tu su Whateleyjevi ložili svoje paklenske kresove i zapijevali svoje paklenske rituale pored kamenog stola na večer prvog svibnja i

Svisvete. Sad je upravo taj kamen činio središte velikog kruga po kojem se valjao planinski užas, dok je na njegovoj blago konkavnoj površini bio debeo i smrdljiv sloj iste katranaste ljepljive tvari primijećene na podu srušene Whateleyjeve kuće kad se užas oslobodio. Ljudi su se zgedali i mrmljali. Onda su pogledali nizbrdo. Užas se očito spustio uglavnom istim putem kojim se i popeo. Nagadati je bilo uzaludno. Razum, logika i normalne zamisli o motivaciji samo su zbunjivale. Samo bi se stari Zebulon, koji nije bio u toj grupi, mogao snaći u toj situaciji i ponuditi uvjerljivo objašnjenje.

Noć s utorka na srijedu počela je kao i ostale, ali je završila mnogo manje sretno. Kozodoji u dolju vrištali su s takvom neuobičajenom upornošću da mnogi nisu mogli zaspati, a oko tri ujutro svi povezani telefoni glasno su zazvonili. Oni koji su uzeli slušalicu u ruke čuli su glas lud od straha kako vrišti: "U pomoć, o, moj Bože! ..." a neki su smatrali da je nakon prekida tog uzvika uslijedio glasan tresak. To je bilo sve. Nitko se nije usudio učiniti bilo što, a nitko do ujutro nije znao odakle je došao poziv. Tada su svi koji su ga čuli nazvali sve povezane telefone, i ustanovili da se samo kod Fryea nitko ne javlja. Istina je otkrivena sat kasnije, kadje na brzinu okupljena grupa naoružanih muškaraca otpješačila do farme Fryeovih na početku klanca. Bilo je užasno, ali jedva iznenađujuće. Bilo je još brazdi i čudovišnih otisaka, ali više nije bilo nikakve kuće. Bila je skrhana poput ljuske jajeta, a među ruševinama se nije moglo naći ništa ni živo ni mrtvo. Samo smrad i katranasta ljepljivost. Obitelj Elmera Fryea izbrisana je iz Dunwicha.

VIII.

U međuvremenu se jedna mirnija, ali još duhovno bolnija faza tog užasa mračno raspletala iza zatvorenih vrata u jednoj policama obrubljenoj sobi u Arkhamu. Čudni rukopisni zapis ili dnevnik Wilbura Whateleyja, dopremljen na prijevod Sveučilištu Miskatonic, uzrokovao je mnogo brige i zbunjenosti među stručnjacima za jezike i drevne i moderne; samo pismo kojim je pisan, premda je u općim crtama sličilo na veoma lokalizirani arapski u upotrebi u Mezopotamiji, bilo je potpuno nepoznato svim raspoloživim autoritetima. Konačan zaključak lingvista glasio je da taj tekst predstavlja umjetni alfabet, što daje učinak šifre; premda nijedna od uobičajenih kriptografskih metoda nije pružila nikakav nagovještaj sadržaja, čak ni primijenjena na temelju svakog od jezika koji je pisac zamislivo mogao koristiti. Drevne knjige uzete iz Whateleyjeva prebivališta, premda su bile zapanjujuće zanimljive i u nekim slučajevima obećavale otvaranje novih i stravičnih puteva istraživanja među filozofima i ljudima od znanosti, nisu bile ni od kakve pomoći u toj stvari. Jedna od njih, veoma teška i sa željeznom kopčom, bila je na još jednom nepoznatom jeziku - ovog puta sasvim različitom, koji je podsjećao na sanskrt više nego na bilo što drugo. Stara računovodstvena knjiga konačno je potpuno prepuštena brizi dr. Armitagea, i zbog njegove naročite zainteresiranosti za Whateleyjeve, i zbog njegova opsežnoga lingvističkog znanja i upućenosti u mistične formule antike i srednjeg vijeka.

Armitage je imao zamisao da bi taj alfabet mogao biti nešto što ezoterično koriste stanoviti zabranjeni kultovi koji su prenijeti iz starih vremena, i koji su naslijedili mnoge oblike i tradicije od čarobnjaka iz saracenskog svijeta. To pitanje, međutim, on nije smatrao ključnim, budući da bi bilo nepotrebno poznavati izvor simbola ukoliko su oni, kao što je sumnjao, bili korišteni kao šifre za moderni jezik. Smatrao je da, s obzirom na velike količine teksta koje su bile u pitanju, pisac teško da bi htio dodatni problem korištenja drugog jezika umjesto svoga, osim možda u stanovitim posebnim formulama i zazivanjima. Stoga je krenuo na rukopis s početnom pretpostavkom da je većinom na engleskome.

Dr. Armitage znao je, po ponovljenim neuspjesima svojih kolega, da je zagonetka duboka i kompleksna, i da se nikakvu jednostavnu metodu rješavanja ne isplati ni isprobati. Kroz cijeli kasni kolovoz snažio se hrpama kriptografskog znanja, služeći se u potpunosti resursima svoje vlastite knjižnice, i brodeći iz noći u noć kroz arkanu knjiga kao što je Trithemitusova Poligraphia, De Furtivis Literarum Notis Giambattiste Porte, Traite des Chiffres De Vigenerea, Falconerova Cryptomenysis Patefacta, osamnaestostoljetne rasprave Davysa i Thicknessea, i takvi relativno moderni autoriteti kao što su Blair, von Marten i Kluberova Kryptographik. Isprepletao je svoje proučavanje tih knjiga s napadima na sam rukopis, i s vremenom postao uvjeren da ima posla s jednim od najsuptilnijih i najingenioznijih među kriptogramima, u kojem su mnogi odvojeni popisi odgovarajućih slova posloženi poput tablice množenja, a poruka se gradi slučajno odabranim ključnim riječima poznatima samo upućenima. Stariji autoriteti bili su mu više od pomoći nego noviji, i Armitage je zaključio da je šifra rukopisa iznimno stara, nedvojbeno prenošena dugom lozom mističnih eksperimentatora. Nekoliko puta učinilo se da je blizu svjetla, samo da bi mu se ispriječila neka nepredviđena prepreka. Tada su se, s približavanjem rujna, oblaci počeli razmicati. Određena slova, onako kako su korištena u određenim dijelovima rukopisa, pojavila su se definitivno i bez greške; i postalo je očito da je tekst zbilja na engleskome.

Na večer drugog rujna i zadnja velika barijera je popustila, i dr. Armitage pročitao je prvi put kontinuirani odlomak iz anala Wilbura Whateleyja. Bio je to doista dnevnik, kao što su svi i mislili; a bio je pisan stilom koji je jasno pokazivao izmiješanu okultnu erudiciju i opću nepismenost čudnog bića koje ga je pisalo. Jedan od prvih duljih dijelova koje je Armitage dešifrirao, unos s nadnevkom 26. studenog 1916., pokazao se iznimno zapanjujućim i uznemiravajućim. Napisalo ga je, sjetio se, dijete od tri i pol godine koje je izgledalo kao dječak od dvanaest ili trinaest.

Danas naučio Aklo za Sabaotha (pisalo je), koji mi se nije svidio, jer je odgovor iz brda, a ne iz zraka. Ono gore više je ispred mene nego što sam mislio da će biti, i teško da će imati mnogo zemaljskog mozga. Ubio Elam Hutchinsovog ovčara Jacka kad me tio ugrist, i Elam reko da bi me ubio da smi. Ja bi reko da neće. Djed me

zadržao da govorim Dho formulu sinoć, i mislim da sam vidio unutarjni grad na 2 magnetska pola. Ići ću na te polove kad zemlja bude raščišćena, ako se ne mogu probiti s Dho-Hna formulom kad je obvežem. Oni iz zraka rekli su mi na Sabbat da će proći godine prije nego što ću moći raščistiti zemlju, i mislim da će djed dotad biti mrtav, pa ću ja morati naučiti sve kutove ravnina i sve formule između Yra i Nhhngra. Oni iz vani će pomoći, ali ne mogu poprimiti tijelo bez ljudske krvi. Ono gore izgleda kao da će imati pravi oblik. Mogu ga pomalo vidjeti kad napravim voorski znak ili puhnem prah Ibn Ghazija na njemu, i slično je njima na prvog svibnja na Hillu. Drugo lice moglo bi nešto opasti. Pitam se kako ću ja izgledati kad zemlja bude raščišćena i na njoj nema ljudskih bića. Onaj što je došao s Aklo Sabaothom rekao je da ja mogu biti transfiguriran jer ima mnogo vanjskog za raditi.

Jutro je zateklo dr. Armitagea u hladnom znoju od užasa i groznici budne koncentracije. Nije napuštao rukopis cijele noći, već je sjedio za stolom pod električnim svjetlom, okrećući drhtavim rukama stranicu za stranicom onoliko brzo koliko je mogao dešifrirati zagonetni tekst. Nervozno je telefonirao svojoj supruzi da neće dolaziti kući, a kad mu je ona od kuće donijela doručak, jedva da je mogao progutati i zalogaj. Cijeli je dan nastavio čitati, tu i tamo izluđujuće zastajući kad bi postala neophodna ponovna primjena kompliciranog ključa. Ručak i večeru su mu donijeli, ali od njih je pojeo tek malen dio. Pred sredinu sljedeće noći zadrijemao je na stolcu, ali se ubrzo probudio u grču noćnih mora skoro isto toliko užasnih kao i istine i prijetnje postojanju čovjeka koje je razotkrio.

Ujutro četvrtog rujna profesor Rice i dr. Morgan inzistirali su da se nakratko vide s njim, i otišli drhteći, pepeljastosivi u licu. Te je noći legao u postelju, ali jedva da je spavao, i to nemirno. U srijedu - sljedećega dana - opet je bio nad rukopisom, i počeo je pisati opsežne bilješke i iz trenutnih dijelova i iz onih koje je već dešifrirao. U sitnim satima te noći malo je odspavao u naslonjaču u svom uredu, ali je opet bio nad rukopisom prije zore. Nešto prije podneva njegov liječnik, dr. Hartwell, navratio ga je pogledati i inzistirao je da prestane s radom. Odbio je, natuknuvši da mu je od najživotnije važnosti da završi čitanje dnevnika i obećao objašnjenje kad dode vrijeme za to. Te večeri, upravo kad se smrkavalo, završio je svoje

užasno štivo i iscrpljeno se zavalio. Njegova žena, donoseći mu večeru, našla ga je u polukomatoznom stanju; ali bio je dovoljno svjestan da je odvрати glasnim uzvikom kad je vidio da joj pogled luta prema bilješkama koje je napravio. Jedva ustajući, pokupio je naškrabane papire i sve ih zatvorio u veliku omotnicu koju je odmah stavio u unutrašnji džep svog kaputa. Imao je dovoljno snage da dođe kući, ali mu je toliko očito bila potrebna liječnička pomoć da je dr. Hartwell bio smjesta pozvan. Dok ga je liječnik smještao u krevet, bio je u stanju samo uvijek iznova mrmljati: "Ali što, za ime Božje, mi možemo učiniti?"

Dr. Armitage je spavao, ali je sljedećega dana bio djelomično u bunilu. Ništa nije objasnio Hartwellu, ali je u mirnijim trenucima govorio o prijekoј potrebi dugog savjetovanja s Riceom i Morganom. Njegova čudnija buncanja bila su zbilja zapanjujuća, i obuhvaćala su grozničave pozive da nešto u zakovanoj farmerskoј kući bude uništeno, i fantastičke reference na nekakav plan da se iskorijeni cijela ljudska rasa i sav životinjski i biljni život na Zemlji od strane neke užasne drevne rase bića iz nekakve druge dimenzije. Vikao je da je svijet u opasnosti, jer ga Drevna Bića žele oguliti i odvući od Sunčeva sustava i kozmosa materije u neku drugu ravninu ili fazu bivstvovanja iz kojeg je nekad pao, prije mnogo vigintilijuna godina. U drugim trenucima je zazivao užasni Necronomicon i Remigiusovu Daemonolatricu, u kojima se izgleda nadao naći neku formulu kojom bi zaustavio prizvanu pogibelj.

"Zaustavite ih, zaustavite ih!" vikao je. "Ti Whateleyjevi htjeli su ih pustiti unutra, a najgore od svega je ostalo! Recite Riceu i Morganu da moramo učiniti nešto - to je posao naslijepo, ali ja znam kako napraviti prah ... Nije hranjeno od drugog kolovoza, kad je Wilbur došao ovamo i poginuo, a tim tempom »»

Ali Armitage je imao čvrstu konstituciju i pored svoje sedamdeset i tri godine, i prespavao je svoj poremećaj te noći i nije mu se pojavila nikakav prava groznica. Probudio se kasno u petak, čiste glave, premda potišten zbog straha koji ga je grizao i ogromnog osjećaja odgovornosti. U subotu popodne osjetio se sposobnim otići do knjižnice i pozvati Ricea i Morgana na savjetovanje, i ostatak dana i večeri ta tri čovjeka naprezala su mozgove najčudnijim nagađanjima i očajničkim raspravljanjima. Čudne i užasne knjige izvlačene su s

urednih polica i sa sigurnih mjesta na kojima su čuvane: a dijagrami i formule prepisivani su grozničavom brzinom i zbunjujuće obilno. Skepticizma nije bilo nimalo. Sva trojica vidjela su tijelo Wilbura Whateleyja dok je ležalo na podu u samoj toj zgradi, i nakon toga nijedan od njih nije bio ni najmanje sklon smatrati dnevnik buncanjem umobolnika.

Mišljenja po pitanju treba li obavijestiti Državnu policiju Massachussetsa bila su podijeljena, a konačno je prevladalo negativno mišljenje. U cijeloj stvari bilo je onog u što jednostavno ne bi mogli povjerovati oni koji nisu vidjeli primjer, kao što se doista i pokazalo točnim tijekom nekih kasnijih istraga. Kasno u noć savjetovanje je okončano bez da je razvijen definitivni plan, ali cijelu nedjelju Armitage je bio u poslu uspoređujući formule i miješajući kemikalije nabavljene u sveučilišnom laboratoriju. Što je više razmišljao o paklenskom dnevniku, to je bio skloniji posumnjati u učinkovitost bilo čega materijalnoga pri uništavanju entiteta kojeg je Wilbur Whateley ostavio za sobom - entiteta koji je prijetio Zemlji i koji će se, što on tad nije znao, za nekoliko sati probiti van i ostati zapamćen kao užas u Dunwichu.

Ponedjeljak je za dr. Armitagea bio ponavljanje nedjelje, jer je posao koji ga je čekao zahtijevao mnoštvo istraživanja i pokusa. Daljnje konzultacije s čudovišnim dnevnikom dovele su do raznih izmjena u planu, a znao je da na kraju mora ostati velik dio nesigurnosti. Do utorka je osmislio definitivni plan akcije, i mislio je da će u sljedećih tjedan dana krenuti do Dunvvicha. Tada je, u srijedu, uslijedio veliki šok. Zavučena u opskurni kutak stranice Arkham Advertiser bila je šaljiva crtica iz Associated Pressa, u kojoj se spominjalo kakvo se čudovište rekordnih razmjera izrodilo iz domaćeg viskija u Dunwichu. Armitage je, napola šokiran, mogao samo telefonom pozvati Ricea i Morgana. Raspravljali su do duboko u noć, a sljedeći je dan za sve njih bio pravi vrtlog priprema. Armitage je znao da će se petljati s užasnim moćima, ali je znao da ne postoji drugi način da se poništi dublje i malignije petljanje koje su drugi izveli prije njega.

IX.

U petak ujutro su Armitage, Rice i Morgan krenuli motornim automobilom u Dunwich, stižući do sela oko jedan popodne. Dan je bio ugodan, ali čak i po najblistavijem suncu nekakva nijema prijetnja i zla kob kao da su lebdjele nad čudno kupolastim brdima i dubokim, sjenovitim klisurama pogođenog područja. Tu i tamo na nekom planinskom vrhu mogao se vidjeti kameni krug ocrtan naspram neba. Po atmosferi potištenog straha u Osbornovom dućanu znali su da se dogodilo nešto užasno, i uskoro su doznali da je zbrisana kuća i obitelj Elmera Fryea. Cijelo to popodne vozili su se po Dunwichu, pitajući domaće ljude u vezi sa svime što se dogodilo, i gledajući svojim očima, uz užas koji ih je počeo tištati, turobne ruševine Fryeove kuće sa zaostalim tragovima katranaste ljepljivosti, bogohulne tragove u dvorištu Fryeovih, izranjavljenu stoku Setha Bishopa, i ogromne brazde polomljene vegetacije na raznim mjestima. Za trag uz i niz Sentinel Hill Armitageu se činilo da ima skoro kataklizmičko značenje, i dugo je gledao zlokobni kamen nalik oltaru na vrhu.

Konačno su posjetitelji, obaviješteni o grupi iz Državne policije koja je tog jutra došla iz Aylesburyja kao odgovor na prve telefonske vijesti o tragediji Fryeovih, odlučili potražiti policajce i usporediti bilješke koliko je god moguće. Za to su, međutim, ustanovili da je lakše isplanirati nego izvesti; budući da ni u jednom smjeru toj grupi nije bilo ni traga ni glasa. Bilo ih je petorica u automobilu, ali automobil je bio prazan pored ruševina u dvorištu Fryeovih. Domaći ljudi, od kojih su svi razgovarali s policajcima, u početku su bili zbunjeni koliko i Armitage i njegovi pratioci. A tada je stari Sam Hutchins pomislio nešto i probljedio, gurrkajući Freda Farra i pokazujući u mračnu, duboku udolinu koja je zijevala pored njih.

"Bogati," zinuo je, "a reko sam im da ne iđu dolje u klisuru, i nisam ni pomislijo da b' iko to uradijo s onim tragovima i onim smradom i kozodojima što kriješću tamo dolje po mraku u podne ..."

Hladni trnci prošli su tijelima i domaćih i posjetitelja, i svako uho kao da se načulilo u instinktivnom, nesvjesnom osluškivanju. Armitage je, sad kad je zbilja došao do tog užasa i njegovih monstruoznih djela, zadrhtao od odgovornosti koju je osjetio. Noć će uskoro pasti, a tada

ta planinolika bogohulnost kreće na svoj jezivi pohod. Negotium perambulans in tenebris ... Stari je knjižničar vježbao formule koje je zapamtio, i stisnuo u ruci papir s onom alternativnom koju nije zapamtio. Provjerio je radi li njegova električna svjetiljka kako treba. Pored njega je Rice izvadio iz kovčega metalnu prskalicu kakva se koristi protiv insekata; dok je Morgan pripremio pušku za krupnu divljač u koju se uzdao i pored upozorenja svojih kolega da nikakvo materijalno oružje neće biti od pomoći.

Armitage je, pročitavši onaj grozni dnevnik, bio bolno svjestan kakvo utjelovljenje može očekivati; ali nije pojačao strah žitelja Dunwicha time što bi im dao bilo kakve nagovještaje ili tragove. Nadao se da će ga moći svladati bez ikakva otkrivanja svijetu kakva se to čudovišna stvar oslobodila. Kako su sjenke bivale sve dulje, domaće stanovništvo počelo se razilaziti kućama, nestrpljivo da se zaključa iza svojih vrata i pored postojećih dokaza da su sve ljudske brave i lokoti beskorisni pred silom koja može lomiti stabla i mrviti kuće kad god hoće. Odmahivali su glavama na plan posjetitelja da ostanu na straži kod Fryeovih ruševina blizu usjeka; a odlazeći, nisu gajili neke nade da će te stražare opet vidjeti žive.

Bilo je tutnjave pod brdima te noći, i kozodoji su se prijeteće glasali. Povremeno bi vjetar, pušući iz Cold Spring Glena, donio primjesu nepodnošljivoga zadaha u teški noćni zrak; zadaha kakav su sva trojica promatrača već jednom osjetila, dok su stajala iznad umirujuće stvari koja se petnaest i pol godina izdavala za ljudsko biće. Ali užas koji su očekivali nije se pojavio. Što god da je bilo tamo dolje u usjeku, odlučilo je pričekati, a Armitage je rekao svojim kolegama da bi bilo samoubilački pokušati ga napasti u mraku.

Jutro je slabašno osvanulo, a noćni zvukovi su prestali. Bio je to siv, tmuran dan, s kišom koja je tu i tamo škropila; a sve tmurniji i tmurniji oblaci kao da su se nagomilavali iza brda na sjeverozapadu. Ljudi iz Arkhama bili su neodlučni što učiniti. Tražeći zaklon od sve jače kiše pod jednom od malobrojnih nerazorenih Fryeovih zgrada, razmatrali su koliko je mudro čekati, ili krenuti agresivnije i poći dolje u usjek u potrazi za svojom bezimenom čudovišnom lovinom. Pljusak je postajao sve jači, a daleki prolomi grmljavine čuli su se s obzorja. Odbljesci munje zablistali su na kiši, a tada je račvasti bljesak sijevnuo sasvim blizu, kao da se spušta u sam prokleti usjek. Nebo

je postalo veoma tamno, a promatrači su se ponadali da će oluja biti kratka i oštra i da će nakon nje uslijediti vedro vrijeme.

Još uvijek je bilo turobno mračno kad se, ne više od sat vremena kasnije, začula zbrkana gomila glasova niže niz put. Za koji trenutak u vidokrugu se pojavila uplašena grupa od desetak ljudi koji su trčali, vikali, i čak i histerično jecali. Netko na čelu počeo je istiskivati riječi, i ljudi iz Arkhama trgnuli su se kad su te riječi poprimile razumljiv oblik.

"O moj Bože, moj Bože", protisnuo je glas. "Opet je krenulo, i to sad po danu! Izašlo je i krenulo baš evo sad, i sam Gospod zna kad će na sve nas nasrnut!"

Onaj koji je to rekao ostao je bez daha i zanijemio, ali je drugi nastavio njegovu poruku:

"Nema ni sat da je ovi Zeb Whateley ovdje čuju telefon da zvoni, i bila je to gđa Corey, žena od Georgea, što živu dolje kod križanja. Ona kaže da im je najamnik Luther išo van učerat krave unutra od oluje kad je ono jako zagrmilo, kad je vidio da se sva stabla poginju na ulazu od dolja - na drugu stranu od ovdje - i nanjušio je oni isti gadni smrad ko kad je našo vel'ke tragove zadnji ponedjeljak. I ona kaže da se čulo nešto da šiba i kao usiše, više nego što bi stabla i grmovi mogli napraviti, i najedanput su sva stabla duž puta bila nagnuta na jednu stranu, i bilo je gadno puno trupkanja i pljuskanja po blatu. Al paz'te, Luther je reko da baš ništa nije vidijo, samo kako se uginju stabla i grmovi.

Onda tamo dalje de Bishopov potok ide pod put on je čujuo grdno škripanje i napinjanje na mostu, i kaže da je mogo čut drvo kako se počinje lomiti i pucat. A cijelo vrijeme nije viđo ništ' nego samo stabla i grmove da se uginju. A kad je zašibalo po Sentinel Hillu - Luther je imo petlju otić đe ga je prvo čujuo i pogledat zemlju. Bilo je sve blato i voda, i nebo je bilo mračno, i kiša je brisala svi tragovi baš brzo, al' na početku ulaza u dolj, tamo đe se stabla micala, bilo je još nekih onih gadnih tragova ko vel'ka bačva što je viđo u ponedjeljak."

U tom trenutku ga je prekinuo prvi uzbuđeni govornik.

"Al' nije to nevolja sad - to je tek početak. Zeb je počeo zvat okolo i svi su slušali kad je upao poziv od Setha Bishopa. Njegova kućan'ca Sally vikala je ko da je kolju - veli baš je viđ'la stabla da se uginju uz put, i da je bio neki šljapkavi zvuk, ko da se slon zapuhao i zaletio i

iđe baš na kuću. Onda je najedanput rekla da gadno smrdi, i kaže da je njen mali Cha'ncey viko kako je to isto ono što je smrdilo kod Whateleyjevih rušev'na u ponedjeljak ujutro. A svi su psi jako gadno lajali i cvilili.

A onda je grdno zavikala, i rekla da se šupa kraj puta baš porušila ko da ju je oluja udarila, samo što vjetar nije bio tol'ko jak da to napravi. Svi su slušali, i mogli smo čut da je mnogo ljudi na vezi onda jauknula. A odma tad je Sally opet povikala, i rekla da je ograda od prednjega dvor'sta sama pala, a ništ' se ne vidi što je to napravilo. Onda su svi na vezi mogli čut kako Cha'ncey i stari Seth Bishop viču i Sally je vrištala da je nešt' teško udarilo u kuću - ni grom ni ništ' neg' nešto teško naprijed, što je nasrtalo i jope i jope, a nisu mogli viđet ništa kroz prednje prozore. A onda ... a onda ..."

Bore od straha bile su duboke na svim licima, a Armitage je bio toliko potresen da je jedva smogao dovoljno snage da zatraži od govornika da nastavi.

"A onda ... Sally je jedna povikala: Joj u pomoć, kuća se ruši! ... a na vezi smo čuli užasni lom i jako mnogo vriske ... ko kad je ot'šo Elmer Frye i njegovi, samo još gore ..."

Čovjek je zastao, a netko drugi iz grupe je progovorio.

"To je sve - nit zvuka ni ništ' poslije toga na telefonu, samo kao muk. Mi što smo ga čuli izvezli smo Fordove i kola i okupili sve jake ljude što smo mogli, kod Coreyja, i došli smo vamo viđet što b' vi rekli da je najbolje napravit. Al' b' ja reko da je ovo Božija pokora za naše grijeha, da to nema smrtnika što more ustavit."

Armitage je shvatio da je došlo vrijeme za kretanje u akciju, i odlučno se obratio pokolebanoj grupi uplašanih seljaka.

"Moramo krenuti za tim, dečki." Nastojao je što je više mogao da mu glas zvuči umirujuće. "Vjerujem da postoji šansa da ga iskorijenimo. Vi ljudi svi znate da su oni Whateleyjevi bili vještci - pa, ta stvar je nastala čaranjem, i moraju se uništiti na isti način. Ja sam vidio dnevnik Wilbura Whateleyja i čitao neke od čudnih starih knjiga koje je on čitao; i mislim da znam točnu čaroliju kakvu treba izreći da bi ta stvar nestala. Naravno, ne može se biti siguran, ali uvijek možemo pokušati. Nevidljiva je - znao sam da će biti - ali u ovoj prskalici na daljinu ima praha od kojeg bi se moglo na trenutak pokazati. Kasnije ćemo to probati. Užasno je što je ta stvar na životu,

ali nije onoliko gadna kao stvari koje bi Wilbur prizvao da je još poživio. Nikad nećete znati što je svijet izbjegao. Sad imamo samo tu jednu stvar protiv koje se moramo boriti, a ona se ne može množiti. Može, međutim, nanijeti mnogo štete, pa ne smijemo oklijevati da ovaj kraj oslobodimo od nje.

Moramo je slijediti - a najbolje ćemo početi ako odemo do mjesta koje je upravo razrušila. Neka nas netko povede - ja ne poznajem baš dobro vaše puteve, ali mislim da bi mogao postojati i kraći put preko parcela. Hoćemo li?"

Ljudi su se zgedali na trenutak, a onda je Earl Sawyer tiho progovorio, pokazujući zamašćenim prstom kroz sve slabiju kišu.

"Ja b' reko da moremo doć do Setha Bishopa najbrže ak' presječemo prek' ove donje livade, pregaz'mo potok tamo đe je plitak, i popnemo se kroz Carrierovu košnju i gaj za sječū iza. To izlaz' na gornji put baš blizu Setha - malo s druge strane."

Armitage je, s Riceom i Morganom, počeo hodati u smjeru koji je pokazan, a većina domaćih je polako krenula za njima. Nebo je postajalo svjetlije, i bilo je znakova da oluja prolazi. Kad je Armitage nenamjerno pogrešno skrenuo, Joe Osborn ga je upozorio i krenuo naprijed da pokaže pravi put. Hrabrost i samopouzdanje su rasli; premda je zamračenost skoro okomitog pošumljenog brda koje se nalazilo pred kraj njihova prečaca, i među čijim starim stablima su se morali verati kao po ljestvama, stavila te osobine na tešku kušnju.

Konačno su izbili na blatnjavi put i ustanovili da sunce izlazi. Bili su malo iza farme Setha Bishopa, ali pognuta stabla i užasni uočljivi tragovi ukazivali su što je prošlo. Samo je nekoliko trenutaka utrošeno na pogled na ruševine iza okuke. Opet je bilo isto kao i kod Fryeovih, i ništa ni živo ni mrtvo nije nađeno u smrskanim ljušturama koje su bile kuća i štagalj Bishopovih. Nitko nije želio ostati tamo u smradu i katranastoj ljepljivosti, već su se svi instinktivno okrenuli prema nizu užasnih otisaka koji su vodili prema razrušenoj kući Whateleyjevih i oltarom okrunjenim padinama Sentinel Hilla.

Dok su ljudi prolazili pokraj mjesta na kojem je živio Wilbur Whateley vidljivo su zadrhtali, i činilo se da se oklijevanje opet miješa s njihovom gorljivosti. Nije bilo šala slijediti nešto veliko kao kuća što se ne može vidjeti, a ima sve gadne zle namjere jednog demona. Nasuprot podnožju Sentinel Hilla trag je napustio put, i bilo

je svježje lomljave i ugaženosti duž široke brazde koja je označavala put kojim je čudoviše prije išlo na vrh i sišlo s njega.

Armitage je izvadio džepni teleskop znatne snage i pogledao na strmu zelenu padinu brda. Tada je pružio instrument Morganu, čiji je vid bio oštiji. Nakon što je jedan trenutak promatrao, Morgan je glasno uzviknuo, dodajući dalekozor Earlu Sawyeru i pokazujući prstom jedno mjesto na padini. Sawyer je, nespretno kao i većina onih koji nisu navikli na korištenje optičkih instrumenata, prvo malo petljao, ali je konačno uz Armitageovu pomoć fokusirao leće. Kad je u tome uspio, njegov uzvik bio je manje suzdržan od Morganova.

"Bože svemogući, trava i grmlje se kreću! Idu na gore -polako, ko da puze - bit će na vr'u za minut, samo nebo zna što 'oće tamo!"

Tada se među tragačima proširilo sjeme panike. Goniti to bezimeno biće bila je jedna stvar, a sasvim druga naći ga. Čarolije bi mogle uspjeti - a recimo da ne uspiju? Glasovi su počeli ispitivati Armitagea o onome što zna o toj stvari, a nijedan odgovor im nije bio sasvim zadovoljavajući. Svi su se osjetili blizu mijena prirode i bivstvovanja koje su sasvim zabranjene, i potpuno izvan razumnih iskustava čovječanstva.

X.

Na posljatku su se tri čovjeka iz Arkhama - stari, sjedobradi dr. Armitage, zdepasti profesor Rice čeličnosive kose, i mršavi, mladoliki dr. Morgan, sami popeli na planinu. Nakon mnogo strpljivih uputa o fokusiranju i korištenju, ostavili su teleskop uplašenoj grupici koja je ostala na putu, a dok su se penjali pažljivo su ih promatrali oni među kojima je dalekozor kružio iz ruke u ruku. Uspon je bio naporan, i ne jednom su Armitageu morali pomoći. Visoko iznad grupe napregnutih penjača, ogromna brazda je podrhtavala dok je njen pakleni tvorac ponovo prolazio tuda s puževskom sporošću. Postalo je očito da mu se goniči primiču.

Curtis Whateley - od nedekadentnog ogranka obitelji - držao je teleskop kad su ljudi iz Arkhama vidno skrenuli od brazde. Rekao je okupljenima da oni očito pokušavaju doći do jednog nižeg vrha koji gleda na brazdu u točki bitno ispred one na kojoj se grmlje trenutno svijalo. To se doista pokazalo točnim; i uspjeli su stići do manje uzvisine neposredno nakon što ju je nevidljivo svetogrđe prošlo.

Tada je Wesley Corey, koji je uzeo dalekozor, povikao da Armitage podešava prskalicu koju Rice drži, i da će se nešto dogoditi. Ljudi su se s nelagodom zgledali, prisjetivši se da je ta prskalica trebala dati neviđenom užasu trenutak vidljivosti. Dvojica ili trojica su zatvorila oči, ali Curtis Whateley je dograbio teleskop i napregnuo vid do krajnjih granica. Vidio je da Rice, s točke na kojoj se grupa nalazila iznad i iza tog bića, ima izvrsnu šansu da rasprši moćni prah s čudesnim učinkom.

Oni bez teleskopa vidjeli su tek trenutni bljesak sivog oblaka - oblaka veličine osrednje velike zgrade - blizu vrha planine. Curtis, koji je držao instrument, ispustio ga je s prodornim krikom u blato do članaka na putu. Zateturao se, i srušio bi se na zemlju da ga dvojica-trojica drugih nisu uhvatila i uspravila. Sve što je mogao učiniti bilo je da poluglasno zastenje.

"O, o, veliki Bože ... to ... to ..."

Usljedio je pandemonij ispitivanja, a samo se Henry Wheeler sjetio podići pali teleskop i obrisati ga od blata. Curtis je bio daleko od bilo kakve suvislosti, i čak i povremeno odgovaranje bilo je skoro previše za njegove mogućnosti.

"Veće no štagalj ... i cijelo od gmizavih konopa ... nekakva školjka koja je od kokoške veća od bilo čeg' s tuč'tima nogu ko bačve koje se pol' zatvore kad korakne ... ništ' nem' čvrstoga tamo - sve kao žel'tina, i od posebnih kon'pa skupljenih na gom'lu i svi mrdaju... vel'ke izbuljene oči po cijelomu ... deset dva'es usta il' surli što štrče sa strana, vel'ke ko čunci, i sve se miču i otvore i zatvore ... svo sivo, s nekakim plavim il' ljub'častim prstenov'ma ... i Bože na nebesima - ono pola lica na vr'u! ..."

To zadnje sjećanje, ma što bilo, bilo je previše za jadnog Curtisa, i potpuno je kolabirao prije nego što je mogao reći još nešto. Fred Fair i Will Hutchins odnijeli su ga pored puta i položili na mokru travu. Henry Wheeler je, drhteći, okrenuo spašeni teleskop prema planini da vidi koliko se može vidjeti. Kroz leće su se mogla razaznati tri mala lika, koja su izgleda trčala prema vrhu onoliko brzo koliko im je strmina dopuštala. Samo oni - i ništa više. Tada su svi primijetili buku neobičnu za to doba u dubokoj dolini iza, pa čak i u grmlju po samom Sentinel Hillu. Bilo je to glasanje nebrojenih kozodoja, a u njihovom kreštavom zboru kao da je vrebao prizvuk zategnutog i zlokobnog iščekivanja.

Sad je Earl Sawyer uzeo teleskop i dojavio da tri lika stoje na najvišem grebenu, točno u ravnini s oltarskim kamenom, ali na priličnoj udaljenosti od njega. Jedan od likova, rekao je, izgleda podiže ruke iznad glave u ritmičnim intervalima; a kad je Sawyer to spomenuo, okupljeni kao da su čuli tihi, napola glazbeni zvuk u daljini, kao da te pokrete prati glasno zapijevanje. Čudna silueta na tom udaljenom vrhu sigurno je bila beskrajno groteskan i impresivan prizor, ali nitko od promatrača nije bio raspoložen za estetsku procjenu. "Ja b' reko da on govori čarol'ju", prošaputao je Wheeler dograbivši teleskop u svoje ruke. Kozodoji su podivljalo kričali iznimno čudnim nepravilnim ritmom nimalo u skladu s vidljivim ritualom.

Najednom, sunčev sjaj kao da se smanjio bez utjecaja bilo kakva vidljiva oblaka. Bio je to vrlo čudan fenomen koji su svi jasno zamijetili. Zvuk tutnjave kao da je počeo ključati pod brdima, čudno izmiješan s usklađenom tutnjavom koja je očito dopirala s neba. Zabljesnula je munja, a začuđena grupa pogledom je uzaludno tražila nagovještaje oluje. Zapijevanje ljudi iz Arkhama sad se jasno

moglo čuti, a Wheeler je kroz dalekozor vidio da svi podižu ruke u ritmičnom zazivanju. S neke udaljene farme čuo se podivljali lavež pasa.

Promjena u prirodi svjetlosti se pojačala, i okupljeni su u čudu pogledali prema obzoru. Purpurna tama, nastala samim spektralnim produbljenjem nebeskog plavetnila, pritisnula je tutnjeća brda. Tad je munja opet bljesnula, malo svjetlije nego prije, a okupljenima se učinilo da je pokazala nekakvu zamagljenost oko oltarskog kamena na udaljenom vrhuncu. Nitko, međutim, u tom trenutku nije koristio teleskop. Kozodoji su nastavili sa svojim nepravilnim pulsiranjem, a ljudi iz Dunwicha su se napeli u očekivanju nekakva nezamisliva zla kojim se atmosfera činila nabijenom.

Bez upozorenja, začuli su se oni duboki, napukli, promukli zvukovi glasanja koji nikad neće nestati iz sjećanja grupe koja ih je čula. Nisu nastali ni iz kakva ljudskoga grla, jer organi čovjeka ne mogu ispustiti takve akustične perverzije. Prije bi se reklo da dopiru iz samog pakla, da njihov izvor nije nedvojbeno bio oltarski kamen na vrhu brda. Skoro je pogrešno uopće ih nazvati zvukovima, jer se najveći dio njihova odurnog, infra-bas tonaliteta obraćao neodređenim mjestima svijesti i užasa daleko suptilnijima od uha; ali ih se mora nazvati tako, budući da je njihov oblik bio neporecivo, premda neodređeno onaj poluartikuliranih riječi. Bile su glasne -glasne poput tutnjave i grmljavine nad kojima su odjekivale -ali nisu dopirale ni od kakva vidljiva bića. A zato što mašta može nagovijestiti izmišljen izvor u svijetu nevidljivih bića, stisnuta grupa u podnožju planine stisnula se još više, i osupnula kao da očekuje udarac.

"Ygnaiih ... ygnaiih ... msflttkh'ngha ... Yog-Sothoth ..." odjekivalo je užasno kreštanje iz prostora. "T'bmsly ... H'ehye-n'grkldVlh..."

Govorni impuls kao da je tu zastao, kao da se vodi neka užasna psihička borba. Henry Wheeler naprezao je oko kojim je gledao teleskop, ali je vidio samo tri groteskno ocrtana ljudska lika na vrhu, koja su sva žustro mahala rukama u čudnim gestama dok se njihovo zazivanje bližilo kulminaciji. Iz kakvih su crnih bunara aherontskog straha ili osjećaja, iz kakve su neispitane praznine ekstrakozmičke svijesti ili zapretenog, dugo latentnog naslijeđa izvučena ta poluartikulirana, gromovita kreštanja? Konačno su počela skupljati

obnovljenu silinu i koherenciju dok je rasla njihova ogoljena, potpuna, krajnja, očajnička žestina.

"Eh-ya-ya-ya-yahaah-e'yayayayaaaa ... ngh'aaaaa ... ngh'aaa ... h'yuh ... h'yuh ... UPOMOĆ! UPOMOĆ!... oo-oo-oo-OČE! OČE! YOG-SOTHOTH! ..."

Ali to je bilo sve. Probljedjela skupina na putu, još uvijek teturajući od neporecivo engleskih slogova koji su se zaorili glasno i gromovito iz te očajne praznine pored onog šokantnog oltarskog kamena, nikad više nije čula takve slogove. Umjesto toga, naglo su poskočili čuvši snažan zvuk koji kao da je pocijepao brda; zaglušujući, kataklizmični prasak čiji izvor, bila to unutrašnjost zemlje ili nebo, nijedan slušatelj nikad nije mogao odrediti. Samo jedna pruga munje bljesnula je iz purpurnog zenita do oltarskog kamena, i veliki plimni val bezvidne sile i neopisivog smrada nahrupio je s brda po cijeloj okolici. Stabla, trava i grmlje bili su bijesno šibani; a preplašena grupa u podnožju planine, oslabljena smrtonosnim vonjem koji samo što ih nije zagušio, skoro je oborena s nogu. Psi su zavijali u daljini, zelena trava i lišće uvenuli su do čudne, boležljive žutosive boje, a po polju i šumi rasula su se tijela mrtvih kozodoja.

Smrad je brzo nestao, ali vegetacija se nikad nije popravila. Do dana današnjeg nešto je čudno i nezdravo u raslinju oko tog stravičnog brda i na njemu. Curtis Whateley upravo se vraćao svijesti kad su ljudi iz Arkhama sišli s brda pod zrakama sunčeva svjetla ponovno blistavog i neiskvarenog. Bili su smrknuti i šutljivi, i činilo se da su potreseni sjećanjima i saznanjima još užasnijima od onih koja su dovela grupu domaćih u stanje zastrašenog drhtanja. Kao odgovor na kaotičnu gomilu pitanja samo su odmahнули glavama i potvrdili jedinu bitnu činjenicu.

"Ta stvar nestala je zauvijek", rekao je Armitage. "Rascijepljena je na ono od čega je prvobitno bila sastavljena, i više nikad ne može postojati. Bila je nemoguća u normalnom svijetu. Samo je najmanji njen djelić bio materija u bilo kakvu smislu za koji mi znamo. Bila je poput svog oca - i većina nje vratila se njemu u nekakvo neznano područje ili dimenziju izvan našeg materijalnog univerzuma; nekakav neodređeni ponor iz kojeg su ga samo najprokletija djela ljudskog svetogrđa mogla ikad prizvati u taj trenutak na brdima."

Usljedio je kratak trenutak tišine, a u toj stanci raštrkani razum jasnog Curtisa Whateleyja počeo se sastavljati u nekakvu cjelinu, tako da je prinio ruke glavi i zastenjao. Sjećanje kao da se nastavilo tamo gdje je stalo, i užas onog prizora koji ga je oborio ponovo ga je obuzeo.

"Oh, oh moj Bože, to pola lica - to pola lica na vr' toga... to lice s crvenim očima i čupavom albino kosom, i bez brade, kao Whateleyjevi... Bila je to 'obotnica, stonoga, pauk, taka stvar, al 'je bilo pol oblika ljudskoga lica na vr' njegov, i izgledo je ko Vještac Whateley, samo je bilo metre i metre vel'ko ..."

Zastao je iscrpljeno, dok je cijela grupa domaćih zurila u njega sa zbunjenošću koja se nije sasvim iskristalizirala u novu užasnutost. Samo je stari Zebulon Whateley, koji se pomalo sjećao drevnih stvari, ali je prije toga šutio, progovorio glasno.

"Ima tomu petnajs' godina", rekao je, "da sam čujo Staroga Whateleyja kako veli da ćemo jedan dan čut dijete Lavinčino kak' zaziva ime svoga oca na vr' Sentinel Hilla ..."

Ali Joe Osborn prekinuo ga je da ponovo upita ljude iz Arkhama.

"Ma što j' to b'lo ujojće, i kako g' je mlađi Vještac Whateley zazvo iz toga zraka iz kojega je došo?"

Armitage je vrlo pažljivo birao riječi.

"Bilo je to - pa, uglavnom je bilo neka vrsta sile koja ne spada u naš dio svemira; vrsta sile koja djeluje i raste i oblikuje se po drugim zakonima od onih naše vrste prirode. Mi ne smijemo zazivati takve stvari izvana, i samo veoma zli ljudi i veoma zli kultovi to ikad i pokušavaju. Bilo je nešto od toga i u samom Wilburu Whateleyju - dovoljno da od njega učini vruga i prerano sazrelo čudovište, i da učini njegov nestanak prilično užasnim prizorom. Ja ću spaliti njegov prokleti dnevnik, a ako vi, ljudi, imate pameti, stavit ćete dinamit pod onaj oltarski kamen tamo gore, i porušiti sve one prstenove uspravnog kamenja na drugim brdima. Takve stvari dovele su dolje ona bića koja su Whateleyjevima bila toliko draga - bića koja su htjeli opipljivo pustiti ovamo da zbrišu ljudsku rasu i odvuku Zemlju na neko bezimeno mjesto u neke bezimene svrhe.

A što se tiče ove stvari koju smo upravo poslali natrag - Whateleyjevi su je uzgojili da ima užasan udio u stvarima koje su trebale uslijediti. Raslo je brzo i veliko iz istog razloga iz kojeg je i

Wilbur rastao brzo i velik - ali ga je preteklo jer je imalo veći udio vanjskosti u sebi. Ne morate se pitati kako ga je Wilbur prizvao iz zraka. On ga nije prizvao. Bio je to njegov brat blizanac, samo što je više od njega sličio ocu."

H. P. Lovecraft

Autobiografska skica

(izvodi iz pisma R. Michaelu datiranog 20. lipnja 1929.)

Što se tiče mene i uvjeta pod kojima pišem - bojim se da je to dosta nebitno, budući da sam ja uočljivo veoma osrednja i nezanimljiva osoba i pored mojih čudnih ukusa, i jedva da sam proizveo bilo što što bi bilo vrijedno nazvati pravom književnošću. Međutim - evo nekoliko podataka.

Ja sam prozaični sredovječni stvor koji će napuniti 39 godina 20. idućeg mjeseca - rođen u Providenceu, od stare loze Rhode Islanda po majčinoj strani i malo više Englez po očevoj. Rođen sam na onom što zovu istočnim rubom naseljenog područja, tako da sam mogao gledati zapadno na popločane ulice i istočno na zelena polja i šume i doline. S mojom nasljednom sklonošću seoskoj gospoštini, gledao sam na istok češće nego na zapad; tako da sam i dandanas tri četvrtine rustičan.

U ovom trenutku sjedim na šumovitoj uzvišici iznad blistave rijeke koju sam svojim najranijim pogledom upoznao i zavolio. Taj dio mog dječaćkog svijeta nepromijenjen je zato što je dio lokalnog sustava parkova - hvala bogovima što su ostavili netaknutima prizore koje je moja dječja mašta napučila faunima i satirima i drijadama!

Moja naklonost prema čudnim stvarima pojavila se vrlo rano, jer sam oduvijek imao kaotično nekontroliranu maštu. Bojao sam se mraka dok me moj djed nije izliječio tako što me natjerao da noću hodam kroz prazne sobe i hodnike, a imao sam i tendenciju da ispletem izmišljotine oko svega što bih vidio. Veoma se rano također pojavila i moja sklonost prema starim stvarima koja je tako jak dio moje sadašnje osobe.

Providence je drevan i pitoreskni grad, prvobitno sagrađen na vratolomno strmoj padini uz koju još uvijek vijugaju uske ulice iz kolonijalnih vremena sa svojim rezbarenim vratima iznad kojih su polukružni prozori, dvostrukim stubištima sa željeznim ogradama, i uskim georgijanskim tornjevima. Ta vrtoglava stara strmina nalazi se na putu između stambenog i poslovnog dijela grada, i od djetinjeg gledanja u nju stekao sam fascinirano poštovanje prema prošlosti -

dobu napudranih vlasulja i trorogih šešira i u kožu uvezanih knjiga punih onog izduljenog s.

Moja strast prema ovim posljednjima pojačana je činjenicom da ih je u obiteljskoj knjižnici bilo mnogo - većinom u crnoj potkrovnoj sobi bez prozora u koju sam se napola bojao ući sam, ali čije su mi mogućnosti za izazivanje užasa dodatno pojačale čar drevnih svezaka koje sam tamo našao i pročitao.

Čudne su me stvari uvijek obuzimale više nego bilo što drugo - od samog početka. Od svih bajki koje nam pričaju u djetinjstvu, najdublji dojam ostavljaju priče o vilama i legende o vješticama i duhovima. Počeo sam čitati prilično mlad - s četiri godine - i "Grimmove bajke" činile su moje prvo štivo u kontinuitetu. S pet godina pročitao sam "Tisuću i jednu noć", i bio sam potpuno opčinjen. Natjerao sam majku da u mojoj sobi uredi arapski kutak - s odgovarajućim tapiserijama, svjetiljkama, i suvenirima kupljenim na našem lokalnom "damaskom bazaru" - i preuzeo sam izmišljeno ime Abdul Alzhared; ime koje mi je još tad priraslo srcu, i koje sam nedavno iskoristio da imenujem autora mitskog Al Azifa ili Necronomicon.

S nekih šest godina okrenuo sam se grčko-rimskoj mitologiji, poveden postupno Hawthorneovom "Knjigom čuda" i "Pričama iz zamršene šume", i zalutalim primjerkom legende o "Odiseji" u skraćenu Harperovu izdanju. Istog trena razmontirao sam svoj bagdaski kut i postao Rimljaninom -okrećući se Bullfinchovu "Dobu legendi" i lutajući po muzejima klasične umjetnosti ovdje i u Bostonu. Negdje u to vrijeme otpočeli su moji prvi grubi pokušaji pisanja. Bio sam pismen na papiru - štampanim slovima - čim sam naučio čitati; ali nisam pokušao sastaviti ništa originalno do negdje oko svog šestog rođendana, kad sam s mukom svladao vještinu pisanja pisanih slova. Zanimljivo, prve stvari koje sam napisao bili su stihovi; kako sam oduvijek imao osjećaj za ritam, i veoma rano se dokopao jedne stare knjige o "Sastavku, retorici i poetskom brojanju" tiskane 1797. koju je oko 1805. koristio moj šukundjed na Akademiji East Greenwich.

Prvi od tih infantilnih stihova kojih se mogu sjetiti su "Pustolovine Uliksa" ili "Nova Odiseja", napisana kad mi je bilo sedam godina. Počinjalo je: "Noć mračna bje, o čitatelju gle! Uliksovu brodu sad smjer je dom, u trijumfu svom, supruzi on hrli. Dugo se borio, i Troju

oborio, sa zemljom je sravnio. Al' Neptunov gnjev prepriječi mu puta, i kroz brojne zamke on sada luta."

Mitologija mi je tada tekla žilama, i zbilja sam skoro vjerovao u grčke i rimske bogove - zamišljajući da vidim faune i satire i drijade u suton u tim hrastovim gajevima gdje i sad sjedim. Kad mi je bilo oko sedam godina, moja mitologizirana mašta nagnala me da poželim biti faun ili satir - a ne samo ugledati ih. Pokušavao sam zamišljati da mi vrhovi ušiju postaju šiljasti, i da se trag rastućih rogova počinje javljati na mom čelu - i gorko sam žalio zbog činjenice da se moja stopala uopće ne žure pretvoriti u kopita! Od svih mladih bezbožnika, ja sam bio najnepopravljiviji. Nedjeljni vjeronauk - na koji sam poslan kad mi je bilo pet godina - nije na mene ostavio nikakav dojam (premda sam obožavao staru georgijansku eleganciju obiteljske crkve moje majke, uredne Prve baptističke, izgrađene 1775.) i šokirao sam sve svojim poganskim izjavama prvo se nazvavši muhamedancem, a zatim rimskim poganinom. Zbilja sam sagradio šumske oltare Panu, Jupiteru, Minervi i Apolonu, i žrtvovao male stvari uz miris tamjana. Kad sam se, malo kasnije, znanstvenim rezoniranjem našao primoranim odbaciti svoj djetinji paganizam, postao sam apsolutni ateist i materijalist. Otada sam vrlo pomno pratio filozofiju, i nisam našao nikakav valjan razlog za neko vjerovanje u bilo koji oblik takozvanog duhovnog ili natprirodnog.

Kozmos je, po svemu sudeći, vječna masa pomičnih i međusobno ovisnih uzoraka sila u kojima naš sadašnji vidljivi univerzum, naša malena Zemlja, i naša sitna rasa organskih bića čine samo trenutak i zanemariv incident. Stoga je moja ozbiljna zamisao stvarnosti dinamički suprotna fantastičarskom položaju koji zauzimam kao estet. U estetici, ništa me toliko ne zanima kao ideja čudne ništavnosti prirodnog zakona - čudesni pogledi na užasavajuće drevne svjetove i nenormalne dimenzije, i tiho grebanje iz neznanih vanjskih bezdana na rubu poznatog kozmosa. Mislim da me takve stvari fasciniraju još više zato što ne vjerujem ni u jednu riječ svega toga!

Pa - počeo sam pisati čudne priče u dobi od sedam i pol ili osam godina, kad sam prvi put naišao na svog idola Poea. To je bilo veoma loše, i većinom je uništeno; ali još imam dva poruge vrijedna primjera napisana s osam godina - "Tajna groba" i "Tajanstveni

brod". Nisam napisao nijednu zbilja prolaznu priču do četrnaeste godine. Između osme i devete, svi moji ukusi su naglo zaokrenuli, i poludio sam za znanostima -naročito kemijom. U podrumu sam uredio laboratorij, i trošio svoj džeparac na instrumente i udžbenike. U tim su mi hirovima veoma ugađali majka i djed (budući da mi je otac umro), jer sam bio veoma boležljiv - skoro invalid zbog živaca.

Kad mi je bilo sedam godina počeo sam s violinom, ali sam je napustio zbog dosade dvije godine kasnije i nikad nisam imao dobar glazbeni ukus. Nisam mogao mnogo pohađati školu, već su me učili kod kuće majka i strine i djed, i kasnije privatni učitelj. Nakratko sam pohađao školu tu i tamo, i uspio sam u srednjoj školi provesti četiri godine - premda mi je podnošenje molbe uzrokovalo takav slom živaca da nisam mogao pohađati sveučilište. U stvari, nikad nisam bio dobrog zdravlja do prije osam ili devet godina - premda se sad, što je dosta čudno, izgleda razvijam u sasvim mršavu, žilavu staru ptičurinu!

Moje mladenačko razdoblje znanosti pokazalo se dugotrajnim; premda sam istodobno nastavljao s književnim pokušajima, i također se mnogo igrao kao i svako dijete. Nisu me zanimale igre i sportovi, kao ni sad - ali sam volio oblike igre koji su uključivali element dramskog oponašanja; rat, policija, odmetnik, željeznica itd. S kemije sam se postupno prebacio na zemljopis i konačno na astronomiju, kojoj je bilo suđeno da me očara i da utječe na moje razmišljanje više nego bilo što drugo što sam ikad sreo. Nabavio sam mali teleskop -koji još uvijek imam - i počeo opširno pisati o nebesima. Još uvijek imam neke od svojih starih rukopisa, i jedan šapirografirani primjerak svog mladenačkog časopisa "The Rhode Island Journal of Astronomy". U isto je vrijeme i moj čudni antikvarizam postajao sve izraženiji i izraženiji.

Živeći u drevnom gradu, među drevnim knjigama, slijedio sam Addisona, Hopea i dr. Johnsona kao uzore u prozi i stihu; i doslovno sam živio u njihovu zavlasuljenu svijetu, ignorirajući svijet sadašnjosti. Kad mi je bilo četrnaest godina umro je moj djed; i u financijskom kaosu koji je uslijedio, moja rodna kuća morala je biti prodana. Taj dvostruki gubitak donio mi je osjećaj melankolije kojeg sam se teškom mukom riješio; jer ja imam vrlo razvijenu zemljopisnu odanost, i obožavao sam svaki centimetar te prostrane kuće i vrta

poput parka i sjenovite staje gdje sam proveo djetinjstvo. Dugo je moja najveća nada bila da otkupim natrag tu kuću "kad se obogatim" - ali prije mnogo godina sam uvidio da nemam nimalo sticajnih poriva ni sposobnosti potrebnih za monetarni uspjeh.

Komercijalizam i ja nikako se ne možemo dogovoriti, i od te turobne godine 1904. moja povijest predstavlja sve veću sputanost i povlačenje.

Do smrti moje majke imali smo stan blizu stare kuće. Tad su uslijedili izleti u svijet koji su se loše završili, uključujući dvije godine u New Yorku, koji sam naučio mrziti poput otrova. Sad imam sobu u mirnom viktorijanskom zaleđu na vrhu drevnog brda Providencea - u mirnom starom susjedstvu koje izgleda točno kao stambeni dio uspavanog seoceta.

Moja starija tetka - krhkog zdravlja zbog kojeg ne može državati kuću - ima sobu u istoj zgradi; a kako smo i ona i ja zadržali sve što se moglo od starog obiteljskog pokućstva, slika i knjiga (sobe su veoma prostrane) ovdje još uvijek uglavnom vlada ozračje mog starog doma.

Znajući da nikad neću biti bogat, bit ću sasvim miran ukoliko izdržim ovdje sve do kraja - u mirnom mjestu veoma nalik mojim prvim prizorima, i dovoljno blizu da se odšeta do šuma, polja i obala rijeke kojima sam lutao u djetinjstvu.

Moja glavna dohodovna djelatnost je profesionalna revizija proze i stihova za druge pisce - oduran posao; ali pouzdaniji od rizika originalnog pisanja kad se ne proizvodi popularna djela koja je lako prodati.

Pišem svoje vlastite priče kad god imam priliku, što nije onoliko često koliko bih htio. Kad god je moguće, nosim stvari za pisanje u crnoj kožnoj kutiji na otvoreno - ponekad do svoje ljubljene riječne obale, a ponekad do seoskih šuma sjeverno od Providencea. Moj jedini čisto rekreacijski hobi je antikvarno putovanje - posjeti drugim starim gradovima i proučavanje primjera kolonijalne arhitekture. Mršava kesa čini moje izlete žalosno ograničenima, ali čak i tako sam tijekom zadnjih nekoliko godina uspio pokriti dosta povijesnih područja od Vermoneta do Virginije.

Prva stvar koja mi je ikad tiskana bila je redovna mjesečna serija astronomskih članaka u lokalnom dnevniku. Bilo mi je šesnaest

godina kad sam s tim počeo, i svakako da sam se osjećao važno. U međuvremenu sam počeo sumnjati u svoje prozne sposobnosti, i okretao se stihu. S osamnaest godina procijenio sam da ne znam pisati priče, i spalio sam sve svoje priče osim par grotesknih djetinjih eksperimenata i dvije kasnije stvari - "Zvijer u pećini" i "Alkemičar". Nije mi žao zbog toga, jer te su stvari bile zbilja očajno nezrele. Ono zbog čega se osjećam glupo je ozbiljnost s kojom sam shvaćao svoje pisanje stihova u tome razdoblju - jer, iskreno govoreći, ja nikad nisam bio niti ću ikad biti pravi pjesnik!

Moje iluzije su potrajale jer sam u to vrijeme bio poluinvalid i veoma povučen, tako da nisam dobio širok raspon pozdravnih kritika. Tada sam - u dobi od 24 godine - stupio u amatersko literarno društvo čije su aktivnosti bile vođene dopisno; i time sam dobio neka iznimno vrijedna ohrabrenja i kritičke prijedloge. Volio bih da je ta organizacija aktivna i danas kao onda - ali, na žalost, na samrti je i nitko je ne bi mogao ponovno oživjeti. Moje ambicije, koje su spale sa znanosti na književnost kad je postalo jasno da mi zdravlje neće dopustiti naporno sudjelovanje u astronomskim ili kemijskim istraživanjima, tad su postale još jasnije; i malo-pomalo uvidio sam da je proza, a ne stih moj pravi medij. Istodobno su najuočljivije ekscentričnosti osamnaestog stoljeća počele nestajati iz mog stila pisanja.

Dopustio sam 1916. jednom od amaterskih urednika svoje literarne grupe da tiska jednu od dvije priče koje sam spasio od holokausta 1908.; i neposredno nakon toga jedan mi je prijatelj rekao da je literatura o čudnim stvarima moja jedna i jedina jača strana - jedna i jedina točka u kojoj imam bilo kakvu šansu za postizanje kontakta sa stvarnim umjetničkim dostignućem.

U početku sam bio napola nepovjerljiv, jer nisam vjerovao u vrijednost svojih priča; ali nakon uvjeravanja, odlučio sam se ponovno okušati nakon devetogodišnje spisateljske tišine. Rezultat su bili "Grobница" i "Dagon", napisane u lipnju i srpnju 1917. Napola sam se bojava da će moja zahrđalost u pričanju priča učiniti ta dva pokušaja bezvrijednima, ali su me uskoro uvjerali da one daleko nadilaze dvije preostale priče iz moje mladosti.

Tad sam započeo pisati za ozbiljno, proizvevši ogroman broj novih priča od kojih sam sačuvao oko sedam osmina. Nisam imao ni

zamisli o profesionalnom tržištu dok nisu pokrenute "Weird Tales" - a još uvijek sumnjam da bi bilo koja druga periodika redovno objavljivala moje stvari.

One ne izgledaju tako loše pored neizrecivog smeća koje čini većinu sadržaja "Weird Talesa", ali bojim se da ne bi prošle tako dobro promatrane kao književnost - pored takve prave književnosti kao što su djela Poea, Machena, Blackwooda, Jamesa, Biercea, Dunsanyja, de la Marea, i tako dalje.

Najveća počast koju sam dosad doživio je spominjanje s tri zvjezdice i bibliografska bilješka u O'Brienovim "Najboljim kratkim pričama 1928." - na temelju moje "Boje iz svemira".

Pa - to bi bilo sve što ima o meni! Nije mnogo, ali vidite kako jedan tašti starac može postati brbljav kad mu netko da povoda da priča o sebi!

Takav sam ja tip - cinik i materijalist s klasičnim i tradicionalnim ukusima; volim prošlost i njene ostatke i običaje, i smatram da je jedina potraga dostojna razumnoga čovjeka u besmislenom kozmosu potraga za dostojnim i inteligentnim užitkom kakvu povlači živ mentalni i imaginativni život. Zato što ne vjerujem ni u kakve apsolutne vrijednosti, prihvaćam estetske vrijednosti prošlosti kao jedine raspoložive referentne točke - jedine funkcionalne odnosne vrijednosti - u univerzumu koji je inače zbunjujuć i nezadovoljavajuć.

Stoga sam ultrakonzervativan društveno, umjetnički i politički, premda sam i pored svojih 39 godina u svim stvarima čiste znanosti i filozofije krajnji modernist. Zaljubljen u varljivu slobodu mita i sna, posvećen sam književnosti svoga bijega; ali također voleći opipljiva sidra prošlosti, bojim sve svoje misli nijansama antikvarnosti.

Moje omiljeno moderno razdoblje je 18. stoljeće; moje omiljene drevno razdoblje, muževni svijet neiskvarenog republikanskog Rima. Ne mogu se zainteresirati za srednji vijek - čak i magija i legenda toga tmurnog doba čine mi se previše naivnima da bi bile stvarno uvjerljive.

Okrećući se svojoj ljubavi prema odlasku iz stvarnoga u neki zamišljeni svijet, obično, ako nisam na otvorenom, više volim noć nego dan. Shodno tome, moje kućne navike su užasne i predivne - obično ustajem u suton i odlazim u krevet ujutro.

Rijetko kad izlazim do kasno - ali rijetko kad rano ustajem! Zimi obično hiberniram, jer sam iznimno osjetljiv na hladnoću. Čak me i malo svježine obara! S druge strane, ne znam što znači neugodna vrućina. Počinjem se ježiti na trideset i pet u hladu!

Sve u svemu, ja sam priličan pustinjač, kao što sam bio i u mladosti. Većina mojih književnih kontakata - srdačna "banda" čija ćete imena prepoznati iz sadržaja "Weird Talesa" (Frank Belknap Long Jr., Donald Wandrei, Clark Ashton Smith, H. Warner Munn, Wilfred B. Talman, August W. Derleth, itd. itd.) - živi daleko, a postajem prestar da bih uživao u razgovorima čija tema nije neka od mojih omiljenih.

Starost me rano snašla. Temperamentalno sam isti kao što sam bio prije dvadeset godina, i kao što ću biti za dvadeset godina ukoliko tada još budem živ. A što se tiče pisanja - ja obično znam što želim reći prije nego što započnem priču, ali često mijenjam zaplet u sredini ukoliko mi samo ispisivanje nagovijesti neku novu ideju. Sav posao obavljam u rukopisu - ne mogu ni misliti s prokletim strojem ispred sebe - i vrlo brižljivo ispravljam.

Ekstremna brzina kojom pišem stvari koje nisu namijenjene objavljivanju ustupa mjesto veoma polaganom oprezu kad stavljam na papir prozu s kojom imam ozbiljne namjere. Poklanjam mnogo pažnje detaljima, uključujući ritam i obojenost tona; premda je moj cilj najveća moguća jednostavnost - vještina koja skriva vještinu. Obično provedem oko tri dana na priči osrednje duljine - u sesijama različita trajanja. Ne volim prekidati lanac misli, pa ne dopuštam da me bilo koji drugi zadatak prekida.

Nikad ne pišem ako me na to ne natjera unutarnji poriv za izražavanjem. Ništa ne izaziva moj prezir toliko kao usiljeno ili mehaničko ili komercijalno pisanje. Ukoliko netko nema što reći, bolje mu je da šuti! Imam jednu teku u koju zapisujem čudne zamisli i začetke zapleta za kasnije korištenje, a također imam i fascikl s bizarnim isječcima iz novina kao mogućim izvorima ideja ili za dodavanje atmosfere.

Nekoliko sam priča zasnovao na stvarnim snovima - budući da su moji vlastiti veoma čudni i fantastični. U mladosti sam imao više košmara nego sad - sa šest godina sam veoma redovito susretao užasnu vrstu demona iz snova koje sam nazvao "noćnoispijeni".

Iskoristio sam ih u jednoj od svojih priča. Obično najbolje pišem između 2 ujutro i zore.

Ono čega se najviše užasavam jest tipkanje svojih rukopisa, jer mi je oduran i sam pogled i pomisao na stroj. Ne mogu naći nikog drugog da to učini mjesto mene, jer nitko ne može čitati moje rukopise u njihovom naškrabanom, iskrižanom i višestruko ispravljanom stanju. Ponekad ih ni ja ne mogu dešifrirati!

A sad mislim da se nema više što reći ni o nadobudnom autoru ni o njegovim uratcima!

Konačno, moram se ispričati za trenutnu poplavu senilne brbljavosti! Takvi postanu starci kad im se da prilika da se prisjete prošlosti - naročito kad ih okoliš nepromijenjeno podsjeća na prošlost poput ove pošumljene uzvisine nad rijekom.

Ali zapad blješti crvenilom odlazećeg sunca, i nad drevnim vrhovima stabala tanki srebrni srp mladog mjeseca je uznemiravajući. Moram krenuti kući...

Sadržaj

Reanimator

I. Iz tame

II. Demon kuge

III. Šest pucnjeva na mjesecini

IV. Vrisak mrtvaca

V. Užas iz sjene

VI. Vojska iz groba

Vrebajuća strava

I. Sjena na dimnjaku

II. Prolaznik u oluji

III. Što je značio crveni odsjaj

IV. Užas u očima

Boja iz svemira

Boja iz svemira

Zov Cthulhua

I. Užas u glini

II. Priča inspektora Legrassea

III. Ludilo s mora

Dunwichski užas

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

H. P. Lovecraft - Autobiografska skica